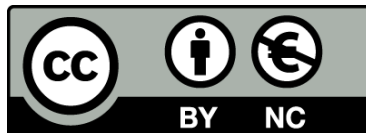

UNIVERSITAT_{DE}
BARCELONA

L'homonacionalisme a Europa: una mirada quantitativa des dels valors

Leon Freude

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència [Reconeixement- NoComercial 4.0. Espanya de Creative Commons](#).

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia [Reconocimiento - NoComercial 4.0. España de Creative Commons](#).

This doctoral thesis is licensed under the [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0. Spain License](#).

L'homonacionalisme a Europa: una mirada quantitativa des dels valors.

Programa de Doctorat: Sociologia

Direcció de tesi: Dr. Màrius Domínguez Amorós i Dra. Núria Vergés Bosch

Tutoria: Dr. Màrius Domínguez Amorós

Doctorand: Leon Freude

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Agraïments

Presentar una tesi doctoral a la Universitat de Barcelona és per a mi, en bona mesura, el producte d'un projecte migratori. I vull agrair-ho a tota la gent que m'ha ajudat en aquest trajecte, per acollir-me aquí i per acompanyar-me. Vull agrair especialment als companys i companyes de l'Assemblea de Sociologia i Econòmiques de la Facultat d'Economia i Empresa, dels moviments autònoms de la ciutat de Barcelona, dels companys de militància a La Fondona, a Can Batlló i al Brotbord, que m'hagin introduït en aquest món.

Especialment, als meus companys de pis, l'Esther, en Pere, en Noel i la Majo, per introduir-me al moviment associatiu de Sants, a l'Assemblea, per orientar-me al departament de Sociologia i per viure junts tota l'agitació política dels darrers anys.

A la Maríia i l'Adrià, per descobrir junts el moviment per la dissidència sexual i de gènere a Barcelona i per compartir inquietuds sobre el treball acadèmic.

A l'Alexis i en Thorben, per fer que casa seva, des del primer dia que vaig arribar a Barcelona, fos com casa meva.

A la Laura, en Blai i la Nefeli, per poder tenir, des del Màster de Gènere, un espai per parlar portes endins dels debats feministes. I també per la seva orientació i el seu suport en relació amb aquesta tesi.

A la Laura, l'Alba, l'Albi, l'Abel, en Miquel, l'Ana, en Pau, la Irene, en Ciro i en Turu, per poder projectar la meua tesi en debats més amplis dels feminismes, i conèixer un món polític més enllà de Can Batlló i de l'esquerra independentista.

A l'Almodis i les seves companyes, per haver-me permès reconnectar amb l'assemblea d'estudiants a la Facultat i poder discutir junts sobre l'homonacionalisme.

A totes elles pels ànims, l'orientació i l'acollida que m'han donat. A molts d'ells també vull agrair-los les infinites correccions lingüístiques que m'han fet.

També vull agrair a la Debora, la Lisa, la Julia i en Leon, per haver-me animat des de lluny, via telèfon, a seguir indicant-me la llum al final del túnel, convertint les meves visites esporàdiques a l'estiu o al Nadal en tutories exprés.

Gràcies al Miquel i a la Johanna, per compartir moments d'estudi i visions del doctorat des d'altres països i disciplines.

Gràcies a les companyes de COPOLIS, per preocupar-se per mi, per estar al meu costat a la UB, per fer-me revisions, comentaris i propostes de millora per a la tesi, per compartir les seves recerques i experiències acadèmiques i per pensar conjuntament camins futurs. Gràcies a l'Elisabet, en Jordi, la Clara, la Carme, l'Ignasi, l'Antònia, la Rosa, l'Anna i en Juan Carlos.

Gràcies als equips que em va acollir a Montevideo, Córdoba i Buenos Aires, ja sigui dins de l'INCASI o més enllà. Gràcies per orientar-me i per ajudar-me a avançar en el meu projecte des d'una mirada que incorpora el Cono Sur. A La Sol, la Natalia, en Diego, la Laura, en Marcelo i l'Andrés, gràcies per acollir-me a Montevideo i ajudar, comentar i (re)orientar el meu treball. Moltíssimes gràcies al Fidel, la Patricia i la Nati per situar el meu projecte en el context d'Argentina i introduir-me als debats sobre gènere, estat-nació argentí, peronisme i gir afectiu. Moltes gràcies a l'Alo, la Karina, en Daniel i en Leandro, per fer un gran esforç, dedicant-me temps a mi i al meu projecte en plena fi de curs, i el molt emotiu període de transició de poder.

Gràcies al Matthew, per entusiasmar-se amb la meva presentació en el meu primer congrés internacional a Manchester, i per permetre'm, a partir d'aquest moment, col·laborar amb ell entorn de l'homofòbia i el postcolonialisme a països subsaharians.

Gràcies a la Doris, per deixar-me treballar amb ella sobre el seu material de reproducció LGTB+ a Europa, donant-me la possibilitat de vincular homonacionalisme amb reproducció queer.

A la Barbara, la Marta, en Jokin i l'Eduarne, del Seminari Interdisciplinari de Metodologia d'Investigació Feminista, SIMReF, gràcies per tanta complicitat, les empentes als darrers metres i la capacitat de crear un ambient distès de confiança.

Gràcies a la Laia i a l'Oscar, pels vostres consells i el recolzament que, com a companys del departament i referents de la Sociologia de la Sexualitat Espanyola, m'heu fet arribar.

Gràcies al Gerard, per reservar-se temps per parlar amb mi sobre el meu projecte i la meva trajectòria.

Gràcies al Pedro, per fer el seguiment de la tesi. Al Pedro i a la Sandra, per permetre que el Màster TISA fos profitós per aquest projecte i pogués comptar sempre i ràpidament amb els vostres aclariments. I a la Sandra, per pensar en mi, estar sempre present i encoratjar-me a tirar endavant.

Gràcies al Sergio, al Joan, l'Oriol, l'Ignasi, l'Aina, l'Hector, l'Elena, en Miquel, en Gich i la Núria, per col·laborar amb la proposta de dimensionalització.

Gràcies als revisors anònims que han apostat pels meus articles enviats i que m'han ajudat a millorar els articles presentats a nivell de forma i contingut.

Un agraïment especial al meu director de tesi, en Màrius Domínguez Amorós i a la meva co-directora de tesi, la Núria Vergés Bosch. Màrius, gràcies per mantenir el cap fred, el pensament estratègic i enginyós cap a on dirigir la tesi i protegir-me, amb la teva simple presència, de qualsevol interferència, permetent que em pogués dedicar fonamentalment a la tesi doctoral. Gràcies, també, per incorporar-me a la teva assignatura obrint-me un nou món. Gràcies per confiar en mi.

Núria, gràcies per encarrilar-me per aquest doctorat i per pensar, des del principi, una trajectòria per mi. Gràcies per animar-me, per confiar en mi, per desenvolupar el meu tema i ampliar-lo per la banda de les metodologies feministes. I també, per permetre'm compartir els meus patiments amb tu i buscar-ne sempre solucions. Per ser propera i honesta i compromesa.

Gràcies a mons pares, per ser-hi sempre, estimant-me incondicionalment encara que sigui des de lluny. L'amor i la confiança que heu dipositat en mi i que dipositeu, dia rere dia, m'han fet no desistir.

Gràcies al Lluís i al Raül, per haver estat durant aquest procés al meu costat, per haver celebrat les petites victòries junts, i haver ajudat a pair les petites derrotes, també. Per haver-vos adaptat a mi i a les necessitats del meu projecte, per haver-me preparat les carmanyoles i haver-me netejat la casa si feia falta, per haver-me donat consell i, sobretot, per haver-me motivat de tirar endavant.

Contingut

Resum	9
Presentació	11
Justificació teòrica.....	11
Justificació metodològica.....	12
Estructura de la tesi	14
Trajectòria del doctorand	17
Bibliografia	20
Annex	22
Capítol 1: Siutant l'homonacionalisme teòricament	25
Entreixint post-/decolonialisme i (post-) feminisme	25
L'homonacionalisme com a aportació interseccional.....	27
De l'homonormativitat a l'homonacionalisme amb l'homocapitalisme i homohegemonia d'horitzó.....	29
Les aportacions de la recerca publicada a la Web of Science.....	31
Qüestionaments teòrics de l'homonacionalisme	36
Contextualitzant l'emergència de l'homonacionalisme en el temps.....	37
Contextualitzant l'emergència de l'homonacionalisme geogràficament	38
L'excepcionalisme sexual com a un denominador comú	39
Des de l'homonacionalisme cap als valors homonacionalistes	41
Bibliografia	44
Capítol 2: Objectius i hipòtesis.....	53
Objectius	53
Hipòtesis.....	55
Bibliografia	57
Capítol 3: Estratègies Metodològiques.....	61
Situament.....	61
Debat sobre les metodologies feministes i les tècniques quantitatives.....	62
Metodologies quantitatives i el paradigma interseccional.....	63
Procediment de treball	64
Ruptura	65
Model d'anàlisi.....	65
Fons de dades i mostres.....	66
Construcció del model d'anàlisi	68

Construcció d'indicadors compostos	74
Limitacions dels indicadors	77
Tècniques d'anàlisi	78
Limitacions i fortaleces de la proposta metodològica	82
Bibliografia	84
Capítol 4: Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans	91
Introduction	92
Homo... what? – Three central elements of homonationalism	93
The State of the art on homonationalism.....	94
Methodological strategies	95
Tolerance LGB, racism and nationalism	97
Homonationalist values: relations between LGB tolerance, racism and nationalism	97
To what extent are Europeans homonationalist?	98
Does homonationalism differ across Europe?	99
Conclusions	99
Compliance with Ethical Standards.....	101
References	102
Annex I	105
Annex II	109
Annex III	113
Capítol 5: Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalisme.....	115
Introducció	116
La operativización de los valores homonacionalistas	118
Metodología.....	121
Resultados.....	124
Conclusiones	129
Agradecimientos de financiación.....	131
Bibliografía	132
Capítol 6: La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea. The articulation of racism and homophobia in the values of the European population	139
Introducción	140
Metodología.....	142
Resultados.....	145
Discusión	151
Referencias.....	153

Capítol 7: Valors homonacionalistes? La proposta d'una dimensionalització per a un instrument de mesura propi.....	159
Introducció.....	160
Rerefons.....	160
Metodologia.....	163
Resultats.....	167
Resultats.....	172
Referències.....	173
Annex	181
Capítol 8: Resultats i conclusions.....	185
Resultats.....	185
Discussió.....	189
Conclusions	191
Bibliografia	193
Annex I: Informe dels directors co-autoria	198
Annex II: Informe del director sobre la indexació de les revistes.....	199
Annex III: Imatge de la primera pàgina de l'article a Sexuality & Culture	200
Annex IV: Imatge de la primera pàgina de l'article a la Revista Española de Sociología.....	201
Annex V: Imatge de la primera pàgina de l'article a Quaderns de Psicologia	202
Annex VI: Imatge de la primera pàgina de l'article a Clivatge	203

Resum

En un context de creixement de l'ultraconservadorisme a Europa, aquesta tesi doctoral tracta i analitza els valors homonacionalistes. L'homonacionalisme és un concepte complex i multifacètic apuntat per Jasbir Puar a tombant del segle XXI que, sobretot, expressa un posicionament inclúsiu davant la diversitat sexual i de gènere i, a la vegada, un posicionament excloent respecte de la diversitat ètnica, racial i d'origen. Davant d'un concepte emergent, i l'escassa investigació acadèmica comparativa i quantitativa que hi aprofundeixi, aquesta recerca doctoral té per objectiu principal comprovar si l'homonacionalisme es cristal·litza als valors europeus, i com ho fa. La recerca gira entorn de la pregunta principal de si podem identificar homonacionalisme a partir d'enquestes de valors i quina és la magnitud dels valors homonacionalistes a l'Europa occidental. Per a fer-ho, s'ha dut a terme un procés de queering de les metodologies feministes que conceptualitza els valors homonacionalistes i hi integra l'anàlisi quantitativa a partir de les principals enquestes de valors internacionals, l'European value survey i la World Value survey. En una tesi doctoral per compilació d'articles que inclou un treball de revisió bibliogràfica, així com de conceptualització i d'operativització d'indicadors, s'han aplicat una sèrie de tècniques d'anàlisi quantitativa com l'anàlisi uni-bivariant, de variància, de correspondència múltiple i de classificació. Com a resultat principal destaca que, tot i les diferències entre països i que s'observen indicis d'homonacionalisme en els valors de certs grups d'Europeus, el fenomen homonacionalista no ha esdevingut majoritari. Per tant, les persones que tenen valors inclusius amb la diversitat sexual i de gènere tendeixen a tenir menys postures racistes i nacionalistes. A més, a partir d'aquesta conceptualització i anàlisi quantitativa, es proposen mesures pròpies que permetin contrastar l'existència de valors homonacionalistes d'una forma més acurada. Per tot això, el procés de recerca aporta resultats que avancen en el coneixement del fenomen de l'homonacionalisme i la seva anàlisi i, a la vegada, resulten rellevants per informar els moviments socials que s'hi preocupen i les polítiques públiques. Els resultats i contribucions que aporta aquesta tesi esdevenen una oportunitat per a les propostes de regeneració d'aliances entre moviments antidiscriminatoris i d'avenç de drets, que convindrà seguir explorant i investigant en el futur.

Aquesta tesi pren la forma de compilació d'articles, que s'inclouen en el text en forma de capítols. Aquests van precedits d'una part de presentació de la tesi, així com d'una introducció general i metodològica. A la vegada, van seguits d'unes conclusions globals.

Per això, a la presentació s'introdueix i es justifica la temàtica i rellevància de la tesi, tant a nivell social i polític, com acadèmic, teòric i metodològic. A la vegada, es relaciona amb la trajectòria del doctorand i, es presenta l'estructura de la tesi que seguirà i es remarquen les contribucions.

En un primer capítol, com a apartat teòric, primer del tot s'exposa el fonament teòric de l'homonacionalisme evidenciant el seu llegat (post-)feminista, postcolonial, interseccional i postestructuralista. En un segon pas, es presenta l'homonacionalisme entreteixint-lo amb conceptes agermanats com homonormativitat, homocapitalisme i homohegemonia. A partir d'una revisió de les publicacions accessibles de la Web of Science es dibuixa l'evolució de la recerca sobre homonacionalisme al llarg del temps, l'extensió geogràfica, els temes tractats, les metodologies emprades i les aportacions i crítiques més rellevants.

Al segon capítol s'exposen i justifiquen objectius i hipòtesis. Els objectius del treball són, en primer lloc, conceptualitzar valors homonacionalistes a partir d'una revisió bibliogràfica sistemàtica i derivada; en segon lloc, contextualitzar l'emergència de valors homonacionalistes en temps i espai; en tercer lloc, dissenyar les diverses eines que permeten mesurar valors homonacionalistes a- i sincrònicament i, en quart lloc, mesurar l'homonacionalisme comparant en temps i espai. Les hipòtesis són hipòtesis descriptives simples i hipòtesis descriptives comparatives en temps i espai.

En un tercer capítol, com a apartat metodològic, se superposen les metodologies quantitatives i les metodologies feministes emmarcades en la perspectiva interseccional. A través d'aquest diàleg, es proposen

diferents indicadors socials que mesuren l'extensió i l'evolució dels valors homonacionalistes, recorrent dades secundàries com la *European Values Study* i la *World Values Survey*, basant-se en indicadors de racisme i homofòbia. S'aposta per una complementació de tècniques inductives i deductives. Admetent les limitacions d'indicadors basats en dades secundàries es fa una primera proposta teòrica d'un instrument de mesura propi.

Els capítols 4, 5, 6 i 7 fan referència als 4 articles publicats: *Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans*, presenta una comparativa entre més de quaranta països europeus amb una dinàmica deductiva a la revista *Sexuality & Culture*. *Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo*, desenvolupa indicadors socials d'homonacionalisme més complexos i obre una comparativa entre quatre països europeus i d'Amèrica Llatina al llarg del temps a la *Revista Española de Sociología*. *La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea* es publica al monogràfic sobre racisme de la revista *Quaderns de Psicologia*, i segueix una dinàmica inductiva basada en quatre països europeus. Finalment, *Valors homonacionalistes? La proposta d'una dimensionalització per a un instrument de mesura propi* és un article més teòric, publicat a la revista *Clivatge*, que proposa una dimensionalització per a un instrument de mesura propi que no ha de construir-se sobre dades secundàries.

Al capítol 8 s'exposen els resultats i es discuteixen, relacionant-los amb les hipòtesis plantejades. S'indiquen les contribucions de la recerca i es tanca apuntant febleses i futurs reptes de la recerca.

Per tot això, aquesta tesi doctoral contribueix als avenços en la sociologia i els estudis de gènere, a moviments antiracistes, feministes i lgtbiq i també a les polítiques públiques. Les seves contribucions principals són triples. A nivell teòric, proposa el concepte dels valors homonacionalistes. A nivell metodològic, integra les tècniques quantitatives en l'estudi de l'homonacionalisme i elabora unes primeres mesures per a un instrument propi. Finalment, avança en el coneixement sobre el fenomen de l'homonacionalisme a través dels principals resultats de recerca publicats en revistes de prestigi.

Aporta a la disciplina de la sociologia perquè hi introdueix conceptes provinents dels estudis de gènere, de les sexualitats i estudis postcolonials, i els articula amb terminologia sociològica com la dels valors. Repensa propostes metodològiques convencionals a les Ciències Socials, sota la influència de les metodologies feministes interseccionals. Suposa una contribució als estudis de gènere per tal d'ampliar la recerca sobre un terme propi dels estudis de gènere, de les sexualitats i estudis postcolonials metodològicament, en recolzar-se sobre enquestes representatives. Enriqueix els estudis de gènere, de les sexualitats i estudis postcolonials, recuperant tècniques quantitatives, però des d'una òptica de metodologies feministes interseccionals.

Aquesta tesi contribueix als moviments socials feministes, anti-racistes i d'alliberament sexual i de gènere, perquè proveeix dades que permeten mesurar la temperatura de la població quant a la inclusió i l'exclusió de determinats grups. Ajuda a calibrar perills que les societats europees tenen per davant i permet a moviments socials feministes, anti-racistes i d'alliberament sexual i de gènere, pensar en aliances i estratègies per defensar una societat més inclusiva i igualitària. Els valors homonacionalistes són febles i estan lluny de ser majoritaris, però la seva existència alerta sobre possibles perills i el seu creixement. Les dades obtingudes revelen que, generalment, els valors en la població són un sòl fructífer per sembrar una societat més inclusiva.

Per a les polítiques públiques, aquesta tesi suposa una contribució, ja que demostra que, contràriament a algunes crítiques, durant un fort desplegament de les polítiques per la inclusió de la diversitat sexual i de gènere, no s'ha donat una generalització dels valors homonacionalistes. El perill hi és, però no necessàriament s'acaba donant com mostren les dades.

Presentació

A finals dels anys noranta, es comença a gestar una vinculació entre tolerància amb la diversitat sexual de gènere i racisme a Europa. El difunt polític gai i professor universitari de sociologia neerlandès, Pim Fortuyn, és un dels ideòlegs clau d'aquesta aliança. Va redactar el llibre *Contra la Islamització de la nostra cultura*, que construïa l'amenaça de gais i lesbianes pels musulmans als Països Baixos, i va fundar un partit polític que recollia aquest reclam. Avui en dia, aquesta vinculació entre tolerància amb la diversitat sexual de gènere i racisme ja no és innovadora, en tant que l'extrema dreta reivindica els drets de lesbianes, gais, transsexuals, bisexuals i altres sexualitats dissidents (LGTB+¹): així, hi ha exemples de l'extrema dreta britànica i sueca que han organitzat manifestacions islamòfobes denunciant una suposada homofòbia. A Alemanya, el partit Alternativa per a Alemanya, fa campanya per aparentar que defensa les persones LGTB+ d'una suposada amenaça musulmana. I per l'Estat espanyol, l'ex-membre de VOX, Macarena Olona, està recorrent a arguments homonacionalistes. Per altra banda, s'ha assistit a una ampliació de drets LGTB+, que consolida una identitat LGTB+ i que enllaça a les persones LGTB+ amb l'estat. Aquest procés de reconeixement i d'acceptació també està marcat per elements que defineixen el subjecte LGTB+ d'una manera problemàtica, per exemple com a blanc i autòcton. A partir d'aquests i d'altres debats, la Jasbir Puar proposa el terme homonacionalisme com a eina d'anàlisi per a la relació, fonamentalment, entre raça, sexualitat i nació en temps de neoliberalisme.

L'homonacionalisme planteja problemes per a moviments socials i polítiques públiques. Així, llença la pregunta de si els moviments feministes i LGTB+ no corren el perill de produir racisme homonacionalista. Cal, per tant, estar pendents dels perills homonacionalistes, per tal de consolidar aliances socials àmplies i transformadores. El mateix cal advertir per a les polítiques públiques per la diversitat sexual i de gènere que, des de fa uns anys, estan en auge tant a Catalunya i a Espanya, com a Europa. Perquè aquesta agenda feminista i d'alliberament sexual i de gènere resulti transformadora i emancipadora, cal que sigui conscient dels perills que suposa l'homonacionalisme i la seva instrumentalització.

Justificació teòrica

A nivell teòric, aquesta tesi doctoral discuteix el terme homonacionalisme (Puar, 2007; Puar, 2013) i hi dedica especialment el capítol 1. Quan Puar llença el terme homonacionalisme el 2007, no ofereix una definició tancada i clara de què és homonacionalisme. Per a ella, l'homonacionalisme opera més aviat com una eina a ser aplicada en diversos contextos, per a l'anàlisi de la relació entre raça i sexualitat, racisme i tolerància amb la diversitat sexual i de gènere. El seu concepte s'aplica tant a nivell geopolític, a través de la construcció de l'oposició entre una civilització gayfriendly i una barbàrie homòfoba, com també a dins dels estats nació; així també, per exemple, com a polítiques per a la diversitat sexual i de gènere que delimiten els subjectes LGTB+ com a blancs de classe mitjana; o bé, com a estratègies de moviments socials per a la diversitat sexual i de gènere que pretenen vincular-se a l'estat-nació; i com a intents de l'estat nació d'utilitzar aquests moviments socials per a les seves finalitats. També n'és un clar exemple la reivindicació de l'extrema dreta, com a garant de la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, per a fins racistes. Finalment a un nivell més micro, hi inclou la vivència personal de fins a quin punt s'experimenta l'alteritat sexual i la racial a la vegada. Aquesta

---

¹ En aquest text s'utilitza l'acrònim LGTB+ com a sinònim a diversitat sexual i de gènere. Malgrat la paraula homonacionalisme pot suggerir que només parla d'homosexuals (gais i lesbianes), tant Puar com la literatura que es refereix a ella tendeix a incloure una àmplia gamma de categories identitàries que identifiquen la diversitat sexual i de gènere. A diferència de l'ordre que s'utilitza més aviat al context anglosaxó on la T segueix la B, a Catalunya i Espanya la B tendeix seguir a la T.

diversitat de nivells d'anàlisi i de lectura també es reflecteix en les publicacions a la *Web of Science*, que s'han revisat d'una manera sistemàtica en el marc d'aquest treball. S'hi troba l'homonacionalisme en relació a la política internacional, biaixos homonacionalistes en les polítiques públiques, homonacionalisme en l'àmbit jurídic, a nivell de l'extrema dreta, en els moviments socials per la diversitat sexual i de gènere i en un pla molt més micro, quant a la pròpia construcció identitària. Resulta important recalcar que el concepte homonacionalisme és un concepte teòric amb molta sortida a les ciències socials, però també als moviments socials.

Puar (2007) no parla de valors homonacionalistes, ni relaciona l'homonacionalisme amb els estudis de valors. Però, en el debat acadèmic i social sobre el concepte, es formula la pregunta de mesurar i comprovar la magnitud del que seria homonacionalisme. D'altra banda, la literatura sobre l'homonacionalisme que parteix de Puar comença a obrir la mirada cap als valors, ja que s'identifiquen discursos, pràctiques o legislacions homonacionalistes, però amb l'interrogant de si aquestes van associades i recolzades per opinions, valors o actituds. En aquest sentit, resulta rellevant donar resposta a aquest interrogant teòric i empíric, proposant primeres definicions de valors homonacionalistes i desenvolupant mesures per tal de quantificar la seva extensió i magnitud.

Tenint en compte tot l'esmentat anteriorment, aquesta seria una primera aportació d'aquesta tesi. Es proposa i consolida el terme valors homonacionalistes a partir d'una revisió de la literatura científica, fonamentada en la proposta de conceptes clau com són: homonormativitat, homocapitalisme o excepcionalisme sexual, en un marc d'interseccionalitat i post-estructuralisme/(post-)modernitat. Els debats introduïts aquí s'aprofunditzen al capítol 1.

Justificació metodològica

Voler mesurar valors homonacionalistes presenta un problema important quan es pretén quantificar un concepte que s'hi resisteix, com s'explica d'una manera exhaustiva al capítol 3. L'homonacionalisme no es defineix fàcilment, ni encaixa en categories convencionals, sinó que emfatitza les lectures múltiples i la fluïdesa. Per això, es treballa, majoritàriament, amb metodologies qualitatives (Winer i Bolzendahl, 2021).

L'objectiu del treball de recerca de la tesi radica, principalment, en incidir en aquesta cruïlla metodològica i tècnica, persistent en el treball empíric realitzat. Complementar les aproximacions qualitatives habituals amb una aproximació quantitativa, que permeti donar resposta a les preguntes de recerca establertes: Es configura un cert homonacionalisme en els valors dels Europeus? Com de difosos estan els valors homonacionalistes a Europa? Han augmentat al llarg del temps? Per tal de poder respondre a aquestes preguntes que incideixen en la quantificació dels valors homonacionalistes, cal aplicar metodologies quantitatives.

En aquest repte s'opta per l'ús de la metodologia quantitativa, seguint aproximacions clàssiques de les Ciències Socials com l'aportació de Lazarsfeld (1973) i els desenvolupaments posteriors de certs autors/es, tals com Pedro López Roldán i Sandra Fachelli (2015) i Màrius Domínguez Amorós i Montserrat Simó Solsona (2003). Es conjuga aquesta perspectiva, sempre que és possible, amb les aportacions de metodologies feministes (Castro Sánchez, 2021; Biglia i Vergés Bosch, 2016; Harding, 1987).

Una de les aportacions metodològiques més rellevants, i complexes alhora, d'aquest treball de recerca doctoral, ha consistit en la conceptualització i l'operativització dels valors homonacionalistes, a partir del que podien permetre l'ús de dades secundàries sobre valors socials.

En una primera etapa del treball de recerca, els valors homonacionalistes es conceptualitzen bé com a correlació entre racisme /nacionalisme i tolerància amb la diversitat sexual i de gènere; o bé com a un grup que combina un alt nacionalisme amb un alt racisme i una alta tolerància amb la diversitat sexual i de gènere (Freude i Vergés Bosch, 2020). En una segona etapa del treball de recerca, s'ha restringit homonacionalisme a

la relació entre racisme i tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, proposant indicadors més complexos (Domínguez Amorós i Freude, 2021). En una tercera etapa, es planteja un procediment més inductiu, explorant si a partir de la metodologia de les tipologies estructurals i articulades (Domínguez Amorós i López Roldán, 1996; López Roldán, 1996) emergeix un grup homonacionalista en diferents països europeus (Freude i Vergés Bosch, 2022). En darrer lloc, tenint en compte les limitacions que té l'operativització de valors homonacionalistes com a interacció d'indicadors bàsics d'homofòbia i racisme, s'ha considerat rellevant, teòrica i empíricament, proposar un instrument de mesura adhoc. La dimensionalització i operativització d'aquest instrument de mesura mantenen la multidimensionalitat del concepte homonacionalisme i la seva mesura més alineada amb la complexitat del mateix (Freude, 2022).

L'àmbit geogràfic amb què es treballa és Europa, fonamentalment l'Europa occidental, ja que és una de les regions en la qual se centra la literatura sobre homonacionalisme. També s'incorpora una comparativa amb dos països d'Amèrica Llatina, l'Argentina i l'Uruguai, ja que s'hi donen algunes condicions de l'homonacionalisme com l'excepcional inclusió de la diversitat sexual i de gènere. És aquesta comparativa internacional la que emmarca el treball dins del projecte europeu de recerca al qual va vinculat (*International Network for Comparative Analysis of Social Inequalities*, INCASI, una *Marie Skłodowska-Curie Action*, MSCA 691004).

Quant a la dimensió temporal, les dades d'anàlisi van des dels anys noranta fins a la segona dècada del nou mil·lenni. Aquest període resulta oportú, donat que el desenvolupament teòric sobre homonacionalisme emergeix a partir de 2001.

Tal com s'ha assenyalat anteriorment, les dades d'anàlisi que s'han emprat en el treball empíric provenen de les enquestes internacionals sobre valors socials de la *European Values Study* (EVS, 2022) i la *World Values Survey* (Inglehart et al., 2014). A les enquestes, la unitat estadística són les persones entrevistades; la unitat d'anàlisi, però, són els països d'anàlisi. És per això, que els indicadors es calculen per cada a país.

En referència a les tècniques d'anàlisi emprades s'utilitzen, en primer lloc, tècniques univariants pel càlcul dels indicadors. En segon lloc, amb l'objectiu de detectar diferències al llarg de temps i en l'espai, s'aplica la tècnica de la comparació de mitjanes (ANOVA). I, en tercer lloc, es planteja una tipologia estructural i articulada (Domínguez Amorós i López Roldán, 1996; López Roldán, 1996) implementant una anàlisi de correspondències múltiples (ACM) i una anàlisi de classificació (ACL).

A banda de l'aportació teòrica esmentada abans, aquest treball de recerca també fa una aportació metodològica. Així, es desenvolupen dimensionalitzacions i operativitzacions que deriven en instruments de mesura per apropar-se d'una manera quantitativa a valors homonacionalistes. Els intents de mesurar valors homonacionalistes amb dades secundàries, com també la proposta d'un instrument de mesura propi, responen a la necessitat d'operativitzar valors homonacionalistes en concret, però també al desafiament més ampli de trobar formes de captar fenòmens des d'una mirada interseccional. El capítol 3 s'endinsa més en aquest debat.

La tercera aportació és més substantiva, i incideix pròpiament en els resultats del treball empíric, realitzat a partir de les dades proporcionades per les enquestes de valors socials referenciats anteriorment. Els resultats dels articles es presenten més profundament en l'apartat dels resultats. En general, s'ha constatat que els valors homonacionalistes definits i operativitzats com una combinació de racisme i tolerància amb la diversitat sexual i de gènere hi són presents i que, per tant, es poden quantificar.

En termes generals, la seva quantificació ens permet comprovar que són més aviat residuals; tot i que van en augment si es realitza una anàlisi en diversos moments del temps. A nivell territorial, destaquen sobretot a l'Europa occidental, en comparació amb d'altres territoris, especialment als Països Baixos. Tot i així, cal tenir

en compte les limitacions que tenen les mesures amb dades secundàries, ja que no s'ajusten del tot al concepte.

És per aquest motiu, que s'ha desenvolupat la línia de treball de recerca destinada a elaborar una proposta d'instrument de mesura adhoc.

El treball de recerca desenvolupat en el marc de la tesi doctoral que es presenta, iniciat el 2019, ha tingut un impacte acadèmic i científic destacat: més de 23 comunicacions a congressos i seminaris (vegeu annex d'aquest capítol) i quatre publicacions que han rebut més que 20 citacions. Aquest impacte em porta a considerar que el meu treball sobre valors homonacionalistes està començant a tenir bona acollida, sobretot a nivell acadèmic però també a nivell de moviments socials.

Taula 1. Especificació de les citacions dels articles que formen el compendi			
	Google scholar	WoS	SJR
Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans (Freude & Vergés Bosch, 2020)	17 (7)	8 (4)	7 (3)
Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo (Domínguez Amorós & Freude, 2021)	4 (0)	(0)	0 (1)
La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea (Freude & Vergés Bosch, 2022)	1 (0)	0(0)	0 (0)
Valors homonacionalistes? La proposta d'una dimensionalització per a un instrument de mesura propi (Freude, 2022)	1 (0)	-	-

Nota: Per avaluar l'impacte de cada article, cal tenir en compte l'any de publicació, l'idioma de l'article i l'indexació de les revistes. Els articles amb més antiguitat tenen més probabilitat de tenir més citació. La citació d'articles amb títols en castellà o català no sempre queda recollida, ja que de vegades, només es comptabilitzen les cites del títol anglès. Finalment, no totes revistes es troben a totes les bases de dades.

Per finalitzar aquest apartat, i tenint en compte que el treball de recerca, realitzat en el marc de la tesi doctoral que es presenta, ha obert noves i futures línies de recerca, cal assenyalar que caldria avançar en l'operativització i mesura de valors homonacionalistes. Aquest avenç ha d'implicar, necessàriament, augmentar les variables que mesuren la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i racisme en els estudis d'enquesta. O, fins i tot incorporar aproximacions ajustades a la mesura de valors homonacionalistes com a tals.

D'altra banda, seria convenient disposar d'altres indicadors que es poden mostrar rellevants en la comprensió sociològica del terme: com per exemple l'orientació sexual. La incorporació d'aquest tipus d'indicadors permetrà constatar aquelles hipòtesis que afirmen que les persones que s'identifiquen com a LGTB+ són més propenses a l'homonacionalisme.

Amb relació a l'instrument d'operativització i mesura adhoc que s'ha proposat, resta, com a tasca pendent en el futur, validar-lo d'una manera empírica.

Estructura de la tesi

La tesi doctoral que es presenta aquí per a la seva defensa, s'emmarca en el format de compendi de publicacions d'articles (tal com defineix la normativa reguladora del doctorat, el RD 99/2011). La Normativa Reguladora del Doctorat de la Universitat de Barcelona estableix que les tesis publicades per compendi d'articles han de comptar amb:

- un resum o una sinopsi a part d'una introducció general (Article 37.1a), que trobeu previ a aquest capítol
- una introducció general, en la qual es presenten els treballs, es justifica la temàtica i s'especifiquen els objectius (Article 37.1a), que constitueix aquesta presentació i els capítols 1 i 2

- una còpia completa dels treballs presentats (Article 37.1c) que es troben als capítols 4, 5, 6 i 7
- un informe dels resultats obtinguts, la discussió dels mateixos i una conclusió (Article 37.1b) al capítol 8.

Durant aquesta tesi s'han realitzat les estades que permeten emetre la menció internacional. La normativa de la Universitat de Barcelona estableix: "Article 49. Menció internacional al títol de doctor 1b. Que part de la tesi doctoral, almenys el resum i les conclusions, s'hagi redactat i presentat en una de les llengües habituals per a la comunicació científica en el seu camp de coneixement, distinta de qualsevol de les llengües oficials o coficials a Espanya. Aquesta norma no és aplicable quan les estades, els informes i els experts procedeixin d'un país de parla hispana o catalana. El compliment d'aquest requisit s'acredita mitjançant un certificat emès pel president del tribunal de la tesi doctoral". Donat que les estades s'han realitzat a països de parla hispana, la tesi es redacta en català. Els capítols que reproduïxen els articles publicats mantenen l'idioma dels articles originals.

La tesi doctoral està conformada per quatre articles, tres dels quals són articles a revistes indexades al *Scientific Journal Ranking* (SJR) i *Web of Science* (WoS); el tercer article està publicat a una revista indexada a Latindex. Seguidament, es presenten els articles en ordre de publicació. Aquests articles estan precedits per aquesta presentació: el capítol 1 que emmarca el treball teòricament; el capítol 2, en què es presenten objectius i hipòtesis; i el capítol 3, en què es presenten les estratègies metodològiques emprades. Després dels capítols 4, 5, 6 i 7, que són els articles que constitueixen el cos de la tesi, es recullen els resultats principals, es discuteixen les troballes i es formulen les conclusions al capítol 8.

El primer article, titulat "*Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans*" està publicat a la revista *Sexuality & Culture* (Volum 5, p. 1292-1314) l'any 2020. La revista forma part del SJR i l'impacte de la revista l'any 2020 és 0.441. La revista està indexada en les categories *Cultural Studies* y *Gender Studies*, on ocupa els quartils Q1 y Q2, respectivament. En concret, ocupa el lloc 102 de 1142 en la rúbrica de *Cultural Studies*; i el lloc 51 de 160 a la rúbrica de *Gender Studies* (SJR, 2020).

L'article que firmem Núria Vergés Bosch i jo mateix, s'ha citat ja sis vegades; aquest indicador, molt superior a la mitjana de documents per la revista, remarca l'interès en el treball realitzat. L'article introdueix la noció dels valors homonacionalistes. Primer, es justifica l'interès que té l'estudi sobre l'homonacionalisme des d'una perspectiva quantitativa. I, posteriorment, es construeix, a partir de la recerca existent, l'encàrrec implícit de què cal analitzar els valors homonacionalistes. Empíricament, es fa una comparativa europea a gran escala que inclou quaranta-cinc països, basada en variables que mesuren racisme, tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i nacionalisme. A partir d'aquestes variables, es mesura tant la magnitud del grup homonacionalista que s'identifica com altament tolerant amb la diversitat sexual i de gènere, altament racista i altament nacionalista, com també les correlacions entre les tres variables. Com a resultat, es pot destacar que el grup homonacionalista és residual, amb percentatges màxims entorn del cinc per cent; i que no es donen correlacions homonacionalistes entenent a més tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, més racisme i nacionalisme. També es veu una distinció entre l'Europa de l'Est i la de l'Oest, comptant l'Europa de l'Oest amb grups homonacionalistes més importants.

El segon article té com a títol "*Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo*" i està publicat a la *Revista Española de Sociología* (Volum 30, p. 1-24) l'any 2021, signat per Màrius Domínguez Amorós i per mi mateix. La revista forma part del SJR i l'impacte de la revista l'any 2021 és 0.26. La revista està assignada a la rúbrica *Sociology and Political Science*, on se situa al quartil Q2. Concretament, ocupa el lloc 649 de 1327 a la categoria *Sociology and Political Science* (SJR, 2021). En aquest segon article es realitzen aportacions teòriques i metodològiques en el marc del treball de recerca. A nivell teòric, s'ubica l'homonacionalisme en el debat sobre desigualtats, en concret sobre ideologies de desigualtat i exclusions i inclusions diferencials. Així, es presenta l'homonacionalisme com la inclusió de la diversitat sexual i de gènere, simultani a l'exclusió de la diversitat racial, ètnica i religiosa. A més, es profunditza

en l'element de l'excepcionalisme sexual: l'excepcionalisme sexual descriu el caràcter excepcional, en el doble sentit de poc comú i d'excel·lent, quant a l'acollida de la diversitat sexual i de gènere, esdevenint un condicionant de l'homonacionalisme. Partint de l'excepcionalisme sexual, l'Argentina i l'Uruguai es presenten com a casos propensos a l'homonacionalisme, ja que compten amb un ventall ampli de drets LGTB+, com també amb una elevada acceptació social. Aquests dos països es comparen amb els Països Baixos i Espanya. Metodològicament, se sofisticuen els indicadors d'homonacionalisme, seguint els passos del moviment dels indicadors socials. A partir de dades secundàries, es treballa amb l'articulació de racisme i de la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere. De la mateixa manera que en el treball anterior, es tenen en compte les correlacions i el percentatge del grup homonacionalista. A més, també es comprova la composició de racisme i de tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, la desigual inclusió de la diversitat racial i sexual, com també l'evolució al llarg del temps, a partir d'una anàlisi en diferents moments del temps.

Els resultats permeten comprovar que, als països europeus analitzats, trobem indicis d'homonacionalisme. Malgrat que el grup homonacionalisme no és majoritari, sí que és més gran que als països llatinoamericans i que en mesures anteriors. També es comprova un increment al llarg del temps. En canvi, els resultats obtinguts no permeten relacionar l'augment de la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere amb un augment del racisme. Més aviat, s'observa una generalització de la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere que inclou, i hi afirma, freqüentment, més postures racistes; al contrari, es rebutja la hipòtesi d'un augment important del racisme entre aquelles persones que tenen postures inclusives amb la diversitat sexual i de gènere. Amb la informació contextual de l'Argentina i de l'Uruguai, es posa llum a algunes estratègies per resistir a l'homonacionalisme.

El tercer article es titula "*La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea*" i està publicat al monogràfic amb el títol *Psicología, Racismo y Antiracismo* de la revista *Quaderns de Psicologia* (Volum 1, p. 1-25) i signat per la Núria Vergés Bosch i per mi mateix. La revista forma part del SJR i encara no es coneix l'impacte de la revista l'any 2022. L'impacte a 2021 va ser 0.17. La revista està assignada a la rúbrica *Psychology (miscellaneous)*, on hi ocupa el lloc 236 de 276 (SJR, 2021).

Aquest tercer article aporta un avenç pel que fa a les aportacions teòriques i metodològiques. A nivell teòric, l'homonacionalisme es discuteix en relació a la proposta teòrico-empírica de la Síndrome d'Enemistat Grupal (SEG) (Friehs et al., 2022; Heitmeyer, 2005) en un context d'interseccionalitat.

A nivell metodològic, es planteja un procediment més inductiu, explorant si a partir de la metodologia de les tipologies estructurals i articulades (Domínguez Amorós i López Roldán, 1996; López Roldán, 1996), hi emergeix un grup homonacionalista en diferents països europeus.

Teòricament, els valors homonacionalistes i el SEG tenen en comú treballar sobre la interacció de prejudicis, enemistats o exclusions cap a diferents grups. En el cas dels valors homonacionalistes, aquest entramat suposa la inclusió de la diversitat sexual i de gènere i l'exclusió de la diversitat racial, ètnica i religiosa. En canvi, el SEG, provinent de la psicologia social i de la Teoria Crítica, suggereix que les enemistats cap a l'alteritat acostumen a dirigir-se cap a qualsevol alteritat.

A partir de múltiples variables que mesuren racisme i homofòbia, es comprova que l'estructura subjacent segueix la lògica del SEG: respostes racistes convergeixen cap a respostes homòfobes, i respostes no racistes convergeixen cap a respostes no homòfobes. A més, els resultats permeten constatar que, d'entre els grups d'entrevistats/des que es formarien aplicant una tècnica d'agrupació d'individus, no hi emergeix un grup clarament homonacionalista: alta tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i alt racisme. Així i tot, sí que es mostra que tots els grups tenen menor homofòbia que racisme.

En aquest sentit, l'article aporta novetats importants. Fins aleshores, només s'havia aplicat una dinàmica merament deductiva en la que es definia teòricament què són els valors homonacionalistes i com dimensionalitzar, operativitzar i mesurar-los, per després cercar aquesta conceptualització en les dades. En aquest tercer article, en canvi, no es parteix de la teoria de dimensionalitzar, operativitzar i mesurar, sinó de

la morfologia de les dades sobre els valors, comprovant si el que es deriva de la teoria també emergeix a partir de les anàlisis empíriques de les dades. I el que s'observa a l'article és que, malgrat que hi ha alguna tendència que pot indicar homonacionalisme, no es configura ni es visibilitza cap grup de persones amb valors homonacionalistes en si.

El quart article té com a títol “*Valors homonacionalistes? La proposta d’una dimensionalització per a un instrument de mesura propi*” i està publicat a la revista *Clivatge* (Volum 10, p. 1-35) l’any 2022 i signat per mi mateix. La revista està indexada a Latindex i, en les mètriques de Dialnet, es trobava al quartil quatre en *Sociología* i al quartil tres en *Trabajo Social* a 2020.

Aquest article té com a objectiu realitzar una nova proposta de dimensionalització i operativització de valors homonacionalistes, a partir de l’anàlisi crítica de l’ús de les dades secundàries analitzades en els articles anteriors. En aquest sentit, l’aportació de l’article a l’avenç teòric-metodològic de l’àmbit de treball, es pot concretar en dos aspectes rellevants. D’una banda, és una discussió dels valors homonacionalistes, en clau d’interseccionalitat. D’altra banda, ofereix un nou instrument de dimensionalització i d’operativització de valors homonacionalistes, resultat dels treballs teòrics i de les aproximacions empíriques de la literatura actual. Les mesures de valors homonacionalistes que s’han presentat en els tres primers articles són, a avui dia, l’única manera d’apropar-se a l’homonacionalisme des de l’òptica dels valors emprant dades secundàries. Aquesta aproximació metodològica i tècnica presenta el problema de què es mesuren, per una banda, el racisme, i per l’altra banda, la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere. Ara bé, l’homonacionalisme, com a fenomen interseccional, suposa la incrustació de racisme i tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, entenent que es co-constitueixen de manera mútua.

És per això que el quart article incideix en els aspectes centrals en la conceptualització teòrica del terme, permetent així una revisió de la literatura més exhaustiva, fundada en una revisió sistemàtica d’aquesta. A partir d’aquesta revisió, es formula un procés de dimensionalització i es proposen diferents ítems que permetrien mesurar valors homonacionalistes. Com a resultat, es presenta una dimensionalització i operativització que desemboquen en un instrument de mesura de valors homonacionalistes, plasmant els mecanismes d’inclusió i d’exclusió a nivell (inter-) nacional, identitari i com a agenda de drets LGTB+.

Trajectòria del doctorand

En el procés formatiu que suposa el doctorat hi juguen i hi intervenen diferents elements que marquen la trajectòria del doctorand. Resumeixo aquí el finançament que s’ha rebut, el projecte de recerca al qual està vinculat el meu doctorat, les estades formatives realitzades, la formació complementària més important, com també els projectes vinculats i, finalment, la docència impartida.

Parteixo la meua trajectòria com a graduat en Sociologia per la Universitat de Barcelona i cursant el Màster d’Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania de l’Institut Interdisciplinari d’Estudis de Dones i Gènere (IiEDG), on ja s’inicia el meu interès per l’homonacionalisme. Tant el meu Treball de Fi de Grau com el meu Treball de Fi de Màster, ambdós tutoritzats per la Doctora Núria Vergés Bosch, es qualifiquen d’excel·lents. Rebo el Premi Extraordinari com a millor estudiant de la meua promoció del Grau de Sociologia a la Universitat de Barcelona, i amb el TFG sobre homonacionalisme m’atorguen l’accessit del Premi per Joves Sociòlegs de l’Institut d’Estudis Catalans.

Taula 2. Participació a projectes de recerca i convenis	
Abril 2019 – Desembre 2019	Participació en el <i>International Network for Comparative Analysis of Social Inequalities</i> (INCASI), una <i>Marie Skłodowska-Curie Action</i> (MSCA)
Abril 2019 – Setembre 2019	Contracte per l’Ajut de Personal Investigador predoctoral en Formació (APIF) de la Universitat de Barcelona (APIF 401)
Octubre 2019 – Julio 2022	Contracte per l’Ajut per la Formació de Professorat Universitari (FPU) del <i>Ministerio de Universidades</i> (FPU18/025)

Abril 2021 – Juny 2021	Realització d'una enquesta per a conèixer la situació de les persones LGTBI a l'empresa i emissió d'un informe amb els resultats i propostes per a guiar l'estratègia en polítiques LGTBI
------------------------	---

Font: Elaboració pròpia. Word.

Els meus contractes del mateix doctorat han estat finançats, durant els primers mesos, amb l'ajut APIF de la Universitat de Barcelona (APIF 401) i, posteriorment, amb l'ajut FPU del Ministeri d'Universitats (FPU18/025). Tot el material generat en el marc del projecte de la tesi, compta amb la referència d'aquests ajuts. Els ajuts s'emmarquen dins del projecte de recerca *International Network for Comparative Analysis of Social Inequalities* (INCASI, 691004). L'INCASI ha incidit d'una manera significativa en el meu projecte de recerca: per una banda, m'ha permès incorporar una comparació quant a valors homonacionalistes entre països europeus i llatinoamericans que compleixen les condicions de l'homonacionalisme. Per altra banda, m'ha permès reflexionar entorn de la relació entre homonacionalisme i desigualtat, ubicant l'homonacionalisme en els debats sobre la interseccionalitat. Així, es poden comprendre els valors homonacionalistes com una ideologia de desigualtats diferencial, on es reivindica la inclusió de gais i lesbianes, però també l'exclusió de l'alteritat racial. Aquest treball s'ha beneficiat, en gran mesura, de les tres estades a l'Argentina i l'Uruguai, que s'emmarquen en intercanvi de personal investigador que promovia l'INCASI.

Taula 2. Estades a institucions universitàries a l'estranger	
Setembre 2019 – Octubre 2019	Estada a la Universidad de la República (UdelaR) a Montevideo, Uruguai en el marc del projecte INCASI
Octubre 2019 – Novembre 2019	Estada a la Universidad Nacional de Córdoba (UNC), a Córdoba, Argentina en el marc del projecte INCASI
Nombre 2019 – Desembre 2019	Estada al Instituto Gino Germani adscrit a la Universidad de Buenos Aires (UBA) a Buenos Aires, Argentina en el marc del projecte INCASI
Setembre 2020 – Desembre 2020	Estada a la University of Glasgow (UoG) a Glasgow, Escòcia/Regne Unit, finançat per <i>Ayudas complementarias de movilidad destinadas a beneficiarios del programa de Formación del Profesorado Universitario</i> (FPU) del Ministerio de Universidades (EST19/00149)

Font: Elaboració pròpia. Word.

Gràcies a les *Ayudas complementarias de movilidad destinadas a beneficiarios del programa de Formación del Profesorado Universitario* (EST19/00149) he pogut treballar amb el Dr. Matthew Waites a la University of Glasgow, revisant la conceptualització de valors homonacionalistes a partir de les relacions entre colonialitat i sexualitat a països subsaharians (Freude i Waites, 2023).

Taula 3. Formació rebuda i docència impartida	
Setembre 2019 – Març 2023	Màster de Tècniques d'Investigació Social Aplicada (TISA) per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), la Universitat de Barcelona i el Col·legi de Politòlegs i Sociòlegs de Catalunya (COLPIS)
Curs 2019/20	Docència de sessions pràctiques a l'assignatura Tècniques d'Investigació Social IV del Grau de Sociologia (6 ECTS)
Curs 2020/21	Docència de sessions pràctiques, teòrico-pràctiques i teòriques a l'assignatura Tècniques d'Investigació Social IV del Grau de Sociologia (6 ECTS)
Curs 2021/22	Docència de sessions pràctiques, teòrico-pràctiques i teòriques a l'assignatura Tècniques d'Investigació Social IV del Grau de Sociologia (6 ECTS)
Curs 2022/23	Docència de sessions pràctiques, teòrico-pràctiques i teòriques a l'assignatura Tècniques d'Investigació Social IV del Grau de Sociologia (6 ECTS)

Font: Elaboració pròpia. Word.

Tot i que la part formativa del Programa de Doctorat en Sociologia de la Universitat de Barcelona està constituïda per cursos i seminaris diversos, en el meu cas cal fer esment especial del Màster en Tècniques d'Investigació Social (Màster TISA), coordinat per la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat de Barcelona i el Col·legi de Politòlegs i Sociòlegs de Catalunya (COLPIS). És la formació d'aquest màster el que m'ha permès afinar l'aposta metodològica darrere del meu treball de pensar les metodologies feministes i tècniques quantitatives en interacció. Aquesta part formativa també l'he pogut complementar i enriquir amb la docència de Tècniques d'Investigació IV, al Grau de Sociologia de la UB. A més, durant el doctorat, he tingut l'oportunitat de col·laborar amb Barcelona Activa per treballar sobre la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, un procés en el qual he comprovat com de difícil i de conflictiu pot resultar no reproduir esquemes homonacionalistes en la recerca aplicada. Tota la meva activitat està integrada en l'activitat del Grup de Recerca Consolidat COPOLIS, i en el Grup d'Innovació Docent CEFOCID, on col·laboro en projectes de recerca i d'innovació docent.

Bibliografia

- Biglia, Barbara, & Vergés Bosch, Núria. (2016). Cuestionando la perspectiva de género en la investigación. *REIRE: revista d'innovació i recerca en educació*.
- Castro Sánchez, Ana María. (2021). Implicaciones teóricas, políticas y metodológicas de la investigación activista feminista. *Empiria: Revista de metodología de ciencias sociales*, (50), 67-89.
- Domínguez Amorós, Màrius, & Freude, Leon. (2021). Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo. *Revista Española de Sociología*, 2021, vol. 30, num. a58, p. 1-24.
- Dominguez Amoros, Màrius, & López Roldán, Pedro. (1996). La construcció de tipologies: procés i tècniques d'anàlisi de dades. *Papers: revista de sociologia*, (48), 031-39.
- Domínguez Amorós, Màrius, & Simó Solsona, Montserrat. (2003). *Tècniques d'investigació social quantitatives*. Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona.
- EVS (2022). *EVS Trend File 1981-2017*. ZA7503 Data file Version 3.0.0. Colònia: GESIS.
- Freude, Leon. (2022). Valores homonacionalistes? La proposta d'una dimensionalització per a un instrument de mesura propi. *Clivatge*, (10).
- Freude, Leon, & Waites, Matthew. (2023). Analysing homophobia, xenophobia and sexual nationalisms in Africa: Comparing quantitative attitudes data to reveal societal differences. *Current Sociology*, 71(1), 173-195.
- Freude, Leon, & Vergés Bosch, Núria. (2022). La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea. *Quaderns de Psicologia*, 24(1), 11.
- Freude, Leon, & Vergés Bosch, Núria. (2020). Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans. *Sexuality & Culture*, 24(5), 1292-1314.
- Friehs, Maria-Therese, Kotzur, Patrick Ferdinand, Ramos, Alice, & Wagner, Ulrich. (2022). Group-Focused Enmity—conceptual, longitudinal, and cross-national perspectives based on pre-registered studies. *International Journal of Conflict and Violence*, 16, 1-17.
- Harding, Sandra. (1987). ¿Existe un método feminista? En Harding, S. (Ed.), *Feminism and methodology* (pp. 1-14). Bloomington: Indiana University Press.
- Heitmeyer, Wilhelm. (2005). Gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit. Die theoretische Konzeption und empirische Ergebnisse aus 2002, 2003 und 2004. Heitmeyer, Wilhelm (Hg.): *Deutsche Zustände, Folge, 3*, 13-34.
- Lazarsfeld, Paul. (1973). De los conceptos a los índices empíricos. *Metodología de las ciencias sociales*, 1, 35-46.
- López Roldán, Pedro i Fachelli, Sandra. (2015). *Manual de Investigación Social Cuantitativa (MISC)*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona (UAB).
- López Roldán, Pedro. (1996). La construcción de tipologías: metodología de análisis. *Papers: revista de sociologia*, 9-29.
- Puar, Jasbir K. (2007). *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press.

Puar, Jasbir. (2013). Rethinking homonationalism. *International Journal of Middle East Studies*, 45(2), 336-339.

Inglehart, Ronald, C. Haerpfer, A. Moreno, C. Welzel, K. Kizilova, J. Diez-Medrano, M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin & B. Puranen et al. (eds.). (2014). *World Values Survey: All Rounds - Country-Pooled Datafile Version*. Madrid: JD Systems Institute. <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWVL.jsp>

Winer, Canton, & Bolzendahl, Catherine. (2021). Conceptualizing homonationalism: (Re-) Formulation, application, and debates of expansion. *Sociology Compass*, 15(5), e12853.

Annex

Taula 3. Activitats realitzades com a doctorand

	Títol	Conferència	Data	Assistents	País
23	Midiendo homonacionalismo a través de técnicas cuantitativas. Reflexiones feministas, anti-/de-/post-coloniales e interseccionales en diálogo con metodologías cuantitativas	VI Jornadas de Metodología de Investigación Feminista	20-21/09/2022	26	Esp
22	Homonacionalismo reproductivo en España y Catalunya: 'Feminazis' y jihadistas entorno a la reproducción queer y trans	XIV Congreso Español de Sociología 2022: "Desigualdades, Fronteras y Resiliencia. Sociología para crisis globales"	1/7/2022	15	Esp
21	Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo	XIV Congreso Español de Sociología 2022: "Desigualdades, Fronteras y Resiliencia. Sociología para crisis globales"	30/6/2022	6	Esp
20	Avenços en el projecte de tesis: La tolerància LGBTI als valors dels europeus: desafiaments, canvis i oportunitats per moviments socials i polítiques públiques	Avenços en el projecte de tesis: La tolerància LGBTI als valors dels europeus: desafiaments, canvis i oportunitats per moviments socials i polítiques públiques	4/4/2022	10	Esp
19	Mesurar valors homonacionalistes: interrogant un treball fonamentalment quantitatiu a partir de les metodologies feministes.	Seminari a l'assignatura de Metodologia d'investigació feminista al màster d'Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania de l'Institut interuniversitari d'Estudis de Dones i Gènere (IIEDG)	17/3/2022	20	Esp
18	Aproximacions quantitatives a l'homonacionalisme: cap a un sistema d'indicadors propi	Seminari del curs Sociologia dels Gèneres del Grau de Sociologia de la Universitat de Barcelona	4/11/2021	15	Esp
17	Quantificant l'homonacionalisme?	Debat Obert: Gènere, sexualitat i poder	21/10/2021	30	Esp
16	Un nuevo instrumento de medida para valores homonacionalistas	I Congreso de Jóvenes Investigadorxs en Sociología de las Sexualidades	8/7/2021	12	Esp
15	Measuring inequal inclusions in Latin America and Europe: homophobia and xenophobia under the prism of homonationalism.	Mid-term Conference of the ISA-RC55 Research Committee on Social Indicators	22/4/2021	12	Ita

		Indicators of Social Sustainability and Wellbeing		
		Seminari a l'assignatura de Metodologia d'investigació feminista al màster d'Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania de l'Institut interuniversitari d'Estudis de Dones i Gènere (IiEDG)	18/3/2021	20 Esp
14	Mesurar valors homonacionalistes: les metodologies feministes interroguen un treball fonamentalment quantitatiu.			
13	Visions on Sexual Nationalisms, Political Homophobia and Homonationalisms in Sub-Saharan Africa.	"Sociología en Proceso" 5ª Jornada de investigación del Programa de Doctorado de Sociología Universitat de Barcelona Meeting with Robert Mattes (Professor at University of Strathclyde and co-founder of the Afrobarometer) and Matthew Waites (Professor at University of Glasgow)	16/3/2021	10 Esp
12	Sexual Nationalisms, Homonationalism and Political Homophobia: Comparing Quantitative Data on Attitudes in Sub-Saharan Africa	Seminari de l'assignatura Sociologia dels Gèneres al Grau de Sociologia (UB)	2/3/2021	2 RU
11	Homonacionalismes en valors.	Sociology Seminar Series at University of Glasgow	3/12/2020	15 Esp
10	Sexual Nationalisms, Homonationalism and Political Homophobia: Comparing Quantitative Data on Attitudes in Africa	Seminari a l'assignatura de Control Social del Grau de Sociologia	11/11/2020	15 RU
9	Homonacionalisme i Control Social	Jornada Sociologia en Procés	26/5/2020	40 Esp
8	¿Homonormativitat als valors a Catalunya?	Marie Curie Alumni Association (MCAA) Annual Conference 2021	12/3/2020	8 Esp
7	Homonationalism or Group Focused Enmity (GFE). On the relation of racism and homophobia in the values of the Europeans		6/3/2020	30 Bel Per
6	Valores homonacionalistas? Una comparativa entre países europeos y latinoamericanos.	XXXII Congreso internacional ALAS PERÚ 2019 Seminario Universidad Nacional de Córdoba en Córdoba, Argentina	5/12/2019	25 ú
5	Valores homonacionalistas? Una comparativa en tiempo y espacio.	Seminario Universidad de la República de Uruguay - INCASI	21/11/2019	2 Arg
4	Midiendo homonacionalismo en valores. Comparación y evolución de Europa y Latino América.		9/10/2019	4 Uru

<p>Homonationalist values? A comparison between 3 European countries over time.</p>	<p>14th Conference of the European Sociological Association 'Europe and Beyond: Boundaries, Barriers and Belonging</p>	<p>21/8/2019</p>	<p>15 RU</p>
<p>Measuring Homonationalist values quantitatively: A 2 methodological proposal and empirical evidences La emergencia del homonacionalismo entre 1990 y 2010: una comparativa de valores entre países</p>	<p>Mid-term Conference of the ISA Research Committee 55: Social Indicators 'Comparative Perspectives on Social Indicators'</p>	<p>5/7/2019</p>	<p>15 Esp</p>
<p>1 europeos</p>	<p>XIII Congreso Español de sociología</p>	<p>5/7/2019</p>	<p>20 Esp</p>

Font: Elaboració pròpia. Word.

Capítol 1: Siutant l'homonacionalisme teòricament

Aquesta introducció aprofundeix en el marc teòric, revisant la producció científica entorn de l'homonacionalisme. D'aquesta discussió se'n deriva la necessitat de fer recerca empírica sobre l'existència i la magnitud de valors homonacionalistes.

Es comença amb una breu presentació de l'homonacionalisme segons Puar, i les petjades de corrents de gran teoria en les ciències socials: (post-)feminisme, postcolonialisme, interseccionalitat i postestructuralisme. Així mateix, també es fa un incís sobre la comprensió del nacionalisme.

Mentre que el primer apartat se centra en la teoria més macro en relació a l'homonacionalisme, el segon apartat situa l'homonacionalisme a l'alçada d'altres conceptes vinculats a un nivell més meso en el camp de l'estudi de les sexualitats. Aquesta discussió ajuda a afinar el significat de l'homonacionalisme.

Tot seguit es presenta la revisió de la literatura amb paraula clau homonationalism a la *Web of Science*, en funció de la temàtica tractada, els països i regions d'anàlisi i les metodologies emprades. També es presenten les aportacions teòriques més rellevants.

A més, es farà una breu contextualització històrica i geogràfica, ja que s'entén que els conceptes a les Ciències Socials són contingents i que, per tant, s'han de situar en temps i en espai. A partir d'aquesta base teòrica, es traça l'argument que deriva dels debats sobre homonacionalisme els valors homonacionalistes, aportació pròpia d'aquesta tesi i, en concret, d'aquest marc teòric.

Entreteixint post-/decolonialisme i (post-) feminisme

El terme homonacionalisme el proposa Jasbir K. Puar al 2007 al seu llibre *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. És un concepte escrit inicialment a partir d'un context dels Estats Units post 9/11 (Schotten, 2016), que descriu una normalització i integració de la diversitat sexual i de gènere vinculada a l'exclusió de la diversitat racial, fonamentalment islamòfoba (Puar, 2007). O en paraules de la pròpia Puar i, pel que fa a la relació entre gais i lesbianes i l'estat: "*homosexuals embrace the us-versus-them Rhetoric of US patriotism and thus align themselves with this racist and homophobic production*" (Puar, 2007, p. 46s). Una de les imatges gràfiques més il·lustratives d'homonacionalisme és una parella d'homes que s'emboquen ells mateixos en una bandera dels Estats Units d'Amèrica (o estan emboicats per la bandera). En referència a aquesta imatge Puar detecta un "*dual movement in which certain homosexual constituencies have embraced U.S. Nationalist agendas and have also been embraced by Nationalist agendas*" (2007, p. XXIV). Inicialment, l'homonacionalisme es refereix principalment a una onada islamòfoba després de l'11S, alimentada per l'Estat involucrat en la denominada "Guerra contra el Terror": l'islam i els musulmans esdevenen amenaça per a les societats occidentals del nord global, en particular, de les persones LGTB+. És així com les persones LGTB+ esdevenen part de l'essència dels estats nació i de les societats occidentals. Es construeix una civilització LGTB+-friendly contra una barbàrie racialitzada, on l'homosexualitat masculina fins i tot es condemna amb la mort. Aquesta relació bidireccional entre subjectes LGTB+ i estat i societat està relacionada amb la producció i l'autocomprensió dels subjectes LGTB+, ben en el sentit foucaultià de la biopolítica (Ruffig, 2008; Larrauri i Max, 2005; Foucault, 1996). Puar (2007) observa que es produeixen subjectivitats on l'alteritat sexual és blanca, i que l'alteritat racial és heterosexual, i fins i tot homòfoba, i entén l'homonacionalisme com a una eina per analitzar relacions entre: "*sexuality, race, gender, nation, class and ethnicity*" (Puar, 2007, p. XI).

Quant a tradicions teòriques, de les quals n'emergeix l'homonacionalisme de Puar, s'hi poden detectar dos afluents importants: el primer, les teories provinents del (post-)feminisme, amb un paper destacat del concepte d'interseccionalitat i, segon, les teories del post- o decolonialisme. Aquestes dues tradicions, i especialment el punt de mira que en pren ella, estan emmarcats en l'entramat postestructuralista.

El llegat (post-)feminista s'evidencia ja en el títol de l'obra de Puar – *Terrorist assemblages: Homonationalism in queer times*. – on fa referència a temps *queer*. El seu interès per la interacció entre sexualitat, sexe, gènere, ètnia i raça beu de les teories *queer* (Butler, 1990; De Lauretis, 1987), que reclamen que sexe i gènere són construccions fonamentalment socials (Butler, 1990). Puar, que se centra en la representació i reclamació de

la sexualitat, analitza com la sexualitat i actituds vers la sexualitat són racialitzades. Davant de l'onada inclusiva de la diversitat sexual i de gènere que detecta a societats i a estats occidentals posteriors a l'11S, Puar també es pregunta fins a quin punt l'homosexualitat o la diversitat sexual i de gènere, en general, són un fenomen occidental, modern, liberal i blanc. En un primer pla, reconeix un canvi de paradigma quant al tracte de l'homosexualitat a occident: de la marginació, l'homosexualitat passa a ocupar un lloc de reclamació a les societats d'occident. En un segon pla, analitza fins a quin punt la figura de l'homosexual i de gais i lesbianes sempre ha estat una figura pròpia de la modernitat occidental, intrínsecament blanca – com ja analitzava Foucault (1998) o d'Emilio (2002) – que impossibilita altres formes de viure i entendre la sexualitat. La primera observació és una crítica descriptiva de quelcom relativament actual, conjuntural i polític – l'11S, la Guerra contra el Terror, la islamofòbia; la segona és una crítica genealògica de fons de la categoria en si i la seva gènesi, en el sentit de la biopolítica (Foucault, 1996, 1998). Aquesta crítica de fons ressona amb Lugones i amb el seu qüestionament del binomi de gènere com a sistema modern i colonial. Lugones (2007) sosté que el binomi de gènere, com a sistema modern i colonial, arrasa amb altres formacions sexo-genèriques al món. Puar descriu com l'homosexualitat i l'estil de vida gai són moderns, blancs i occidentals, associats al liberalisme. Veiem aquí una primera proposta relacionada amb el poder productiu (Foucault, 1996, 1998) emmarcat en els debats de la interseccionalitat: Puar descriu com homosexualitat està associada a blanquitud, i racialització a heterosexualitat, fins i tot a homofòbia. Diferents posicions identitàries es construeixen i s'imaginen conjuntament, com blanquitud i homosexualitat, mentre que d'altres posicions s'oposen, com per exemple racialització i homosexualitat.

El llegat post- o decolonial (Lugones, 2007; Spivak, 2009; Ahmed, 1992; Said, 2005, 1978) de l'homonacionalisme està fonamentat en l'orientalisme. En el seu llibre *Orientalism* Edward Said (1978) descriu com Occident veia Orient, i s'autoconstrueix en termes oposats: així, Orient sempre apareix com a endarrerit i bàrbar, mentre que Occident és avançat i civilitzat. Els estudis feministes postcoloniais han treballat l'orientalisme en clau de gènere: així, Spivak (2009) impregna la famosa frase d'homes blancs salvant dones marrons d'homes marrons. Però els estudis feministes postcoloniais també denuncien la instrumentalització del gènere per part de les feministes burgeses colonials (Ahmed, 1992). Detectaven que el binomi Orient-Occident, endarrerit/bàrbar vs. avançat/civilitzat es podia ampliar pel tracte de les dones (Spivak, 2009; Ahmed, 1992). En el context de l'11S, Puar parla d'un neo-orientalisme, en tant que el binomi orientalista comença a incloure el tracte de gais i lesbianes. Els estats nació occidentals comencen a llegir-se com a gai-friendly, oposats, fonamentalment, a estats musulmans, caracteritzats per condemnar l'homosexualitat, fins i tot amb la pena de la mort. Ara, són homes blancs queers salvant homes marrons queers d'homes marrons heterossexuals (Rao, 2020; Puar, 2007). Amb això, l'enfocament post- o decolonial del terme homonacionalisme ha obert els estudis de sexualitat i post-/decoloniais al tauler internacional, així com al fructífer escenari de les Relacions Internacionals. Des de la Sociologia brinden la possibilitat per a estudis comparats.

La proposta de nacionalisme que ofereix Puar s'alimenta fonamentalment de Foucault. A *Genealogia del Racisme*, Foucault (1996) vincula la nació i l'estat nació amb l'emergència del racisme, diferenciant-se així de visions més clàssiques sobre nació. En tant, l'anàlisi de Puar té més a veure amb un homoracisme en complicitat amb els estats occidentals que no pas amb el nacionalisme i l'estat nació, com s'estudia a Ciències Socials més convencionals (Caminal, 2008). El terme homonacionalisme no fa esment de les aportacions clàssiques sobre l'estat nació, ja sigui per part de l'estat modern, com els contractualistes liberals i progressistes Locke i Rousseau (1819) i conservadors com Hobbes; ja sigui per part dels nacionalistes romanticistes, com Herder i Fichte, i constructivistes com Anderson (2005) y Gellner (1983) (Caminal, 2008). Aquesta manca també la comenten Schotten (2016) i Jackson (2021). Es veu que Puar aquí opta clarament per comprensions més postestructuralistes, desvinculades del cos teòric més tradicional de la nació i l'estat nació.

Fins aquí he mostrat que la proposta de l'homonacionalisme es construeix sobre el fonament de les teories post o decoloniais i (post-)feministes. Quan, des de l'òptica de les teories post- o decoloniais, les opressions

són colonialisme, imperialisme i racisme, les teories (post-)feministes se centren en el sexisme, l'homofòbia o en LGTB+fòbia. A la proposta conceptual de l'homonacionalisme s'hi fusionen aquelles tradicions de pensament, constituint una reflexió interseccional.

L'homonacionalisme com a aportació interseccional

La interseccionalitat (Crenshaw, 1989), com a tal, és una eina teòrica i metodològica (Hancock, 2007; McCall, 2005) que es nodreix dels activismes negres i feministes dels Estats Units. Tot i que molts antecessors ja vehiculaven la idea d'interseccionalitat (Brah i Phoenix, 2004), com per exemple la proposta d'opressions entreligades (Combahee River Collective, 1977), o aquelles pronunciades en el discurs de Sojourner Truth, es pot considerar a Kimberlé W. Crenshaw com la mare del concepte, tal com es contempla a dia d'avui. A partir d'una anàlisi de judicis contra discriminació en l'àmbit laboral, Crenshaw mostra que la molt específica discriminació que pateixen les dones negres no la reconeix adequadament la jurisdicció, que se centra en sexisme o en racisme, més que no pas en la seva suma o en la seva fusió. La interseccionalitat de Crenshaw inaugura molts debats feministes a l'acadèmia, les polítiques públiques i els moviments sobre com atendre diferents opressions i construir una lluita de totes les que encara segueixen vigents. En l'àmbit de la recerca, impulsa avenços a nivell teòric i metodològic. Generalment, hi ha consens en què les opressions ja no s'han d'analitzar d'una manera monofocal, analitzant una opressió concreta, ni multifocal, analitzant i combatent opressions i desigualtats múltiples per separat (Esguerra Muelle i Bello Ramírez, 2014; Cruells i Coll Planas, 2013; Hancock, 2007; Crenshaw, 1989). En lloc d'anàlisis monofocals o multifocals, es tracta d'analitzar diverses categories, d'analitzar com es relacionen, d'entendre-les com a dinàmiques, i als seus membres com a no homogenis (Hancock, 2007). L'homonacionalisme és un d'aquests avenços teòrics i metodològics basats en la interseccionalitat, centrant-se sobretot en la relació mútua i productiva entre raça-ètnia i sexualitat. Compleix gairebé tots els secrets que, segons Kathy Davis (2008), feia de la interseccionalitat un concepte de gran èxit acadèmic: respon a un debat històric però inacabat, ofereix una visió nova sobre aquest vell problema, apta tant per a especialistes com per a generalistes, i destaca per la seva ambigüitat i incompletesa. De fet, Yuval-Davis (2006) ja explicita que, sota la bandera de la interseccionalitat, ens podem referir a un ample ventall de coses: a qüestions estructurals-polítiques, discursives i, fins i tot, posicionals; macroeixos vs. persones concretes; qüestions representacionals o materials. I l'homonacionalisme en comprèn molts d'ells, sense especificar-ne cap.

Al seu article "The complexity of intersectionality", Leslie McCall (2005) admet que la interseccionalitat representa una de les aportacions més importants per als estudis de les dones, però que, més d'una dècada després del seu engendrament, segueix presentant problemes metodològics severos. McCall (2005), i relaciona aquestes febleses amb quatre moviments que, segons ella, donen pas a la interseccionalitat i es donen, fonamentalment, en els anys 80: primer, la recerca feminista pressiona perquè als plantejaments de recerca s'hi afegeixin les dones; segon, que s'inclouï una perspectiva de gènere; tercer, el qüestionament de la modernitat i de la ciència objectiva i androcèntrica; i quart i últim, l'expansió d'idees postcolonialistes i postestructuralistes. Per McCall (2005) això comporta dues conseqüències relacionades, una a l'àmbit teòric o filosòfic i l'altre, a l'àmbit metodològic: per una banda, es comença a assumir que les categories no reflecteixen la realitat, sinó que la creen; i, per altra banda, es creu que una investigació basada en la categorització marca i crea desigualtats en lloc de superar-les. A partir d'un esquema de tres enfocaments de la interseccionalitat, aspira a contrarestar aquesta tendència d'evitar la categorització. McCall detecta un enfocament anti-categorial, intra-categorial i anti-categorial.

L'enfocament anti-categorial sosté el mantra de que les societats modernes són massa complexes per a l'anàlisi categorial, ja que estructures i subjectes flueixen. Aquesta perspectiva prové fonamentalment de les humanitats i està molt relacionada amb el postestructuralisme. Les eines per excel·lència són les genealogies, la desconstrucció i l'etnografia. Quan qüestiona la unitat, singularitat i diferència dels grups, defensa que les categories que imposem als grups no reflecteixen la realitat, sinó que la creen. L'enfocament intercategorial

se centra en la complexitat entre les categories, revelant relacions molt específiques. La seva eina prototípica són els estudis de cas, que posen sobre la taula les experiències viscudes, visibilitzant interseccions atípiques. L'enfocament intracategorial aspira a mostrar diversitat, complexitat, variació i heterogeneïtat tant a dins com en la relació de les categories. No es tracta d'un rebuig intransigent de les categories, sinó d'un escepticisme que vol visibilitzar el caràcter ambivalent de les categories. Parteix des de dins de les categories per descobrir les estructures categòriques. Aquests dos enfocaments estan alineats amb la postura criticada per McCall. McCall aposta per un tercer enfocament que denomina intercategorial, perquè accepta que l'acceptació provisional de les categories pot ajudar a estudiar i superar desigualtats. Aquest enfocament el situa en les ciències socials, dedicat a l'estudi de les desigualtats socials. Així, analitza les desigualtats entre grups socials ja constituïts i pren les categories com a ancoratge. En aquest sentit, es parteix de les estructures categòriques que es poden atribuir a persones. Resulta convenient vincular-lo amb una distinció que fan Maria Rodó Zárata i Jorba (2022). Elles distingeixen entre dues maneres de treballar la interseccionalitat. Per una banda, centrant-se en posicions o identitats, i, per altra banda, treballant els efectes centrats en discriminacions i valors atribuïts a identitats. Com McCall (2005), Rodó Zárata i Jorba (2022) critiquen que els estudis de la interseccionalitat se centrin, contràriament al reclam inicial de Crenshaw, en les posicions o identitats, i no pas en els efectes o desigualtats resultants. Vinculant la distinció posició-efecte a l'esquema de McCall, els enfocaments intra- i anti-categorials se centren en les posicions o categories, mentre que el plantejament intercategorial se centra en els efectes.

Al final del llibre *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*, Puar desafia aquestes postures sobre la interseccionalitat. Critica la interseccionalitat com a *"model of identity, which presumes that components – race, class, gender, sexuality, nation, age, religion – are separable analytics and can thus be disassembled"* (Puar, 2007, p. 212). En els enfocaments actuals de la interseccionalitat, hi veu una *"hermeneutic of positionality that seeks to account for locality, specificity, placement, junction; as a tool of diversity management and a mantra of liberal multiculturalism, intersectionality colludes with the disciplinary apparatus of the state – census demography, racial profiling, surveillance – in that "difference" is encased within a structural container that simply wishes the messiness of identity into a formulaic grid, producing analogies in its wake and engendering what Massumi names 'gridlock'"* (Puar, 2007, p. 212). A aquesta anàlisi descoratjadora de l'estat del paradigma interseccional, Puar hi oposa una nova proposta que denomina assemblatge. L'assemblatge està notòriament ancorat a una visió deleuziana que valora la flexibilitat i la fluïdesa. Així, Puar proposa pensar l'assemblatge com a *"interwoven forces that merge and dissipate time, space, and body against linearity, coherency, and permanency"* (Puar, 2007, p. 212). Citant a Massumi Puar, es fa referència a l'assemblatge quan *"position no longer comes first, with movement a problematic second; it is secondary to movement and derived from it; it is retro movement, movement residue. The problem is no longer to explain how there can be change given positioning. The problem is to explain the wonder that there can be stasis given the primacy of process"* (Puar, 2007, p. 214). L'assemblatge és la part més deleuziana de la proposta de Puar, amb la qual ella continua fent el gir afectiu en les ciències socials (Solana, 2016; Macón i Solana, 2015; Enciso Domínguez i Alí, 2013; Ahmed, 2004; Larrauri i Max, 2000), obrint-se a l'afecte i a les emocions. Això, però, no ens ha d'enganyar: la proposta de l'homonacionalisme és fonamentalment foucaultiana, tant per la seva comprensió de la nació (recuperant l'esperit de la Genealogia del Racisme), com en la seva comprensió de la sexualitat i de les identitats (basat en les idees de la Història de la Sexualitat, Biopolítica i Genealogia del Racisme).

Aquesta revisió dels fonaments teòrics de l'homonacionalisme ha revelat el seu llegat en el postestructuralisme i, més concretament, en les escoles (post-)feministes i post- i decolonials. Vinculant raça i sexualitat com a criteris de categorització, i racisme i homofòbia com a opressions, embraga amb el debat interseccional. Aquí pren partit per a visions anti- i intercategorials, que posen en qüestió o que directament aspiren a dissoldre les categories. La comprensió foucaultiana de l'estat nació en el cos nacional com un cos

pur i sa, que es defensa de la seva destrucció a partir de l'eliminació de l'altre. Aquesta alteritat es fonamenta, principalment, d'acord amb la categorització, al mateix temps que es construeixen, a través de la biopolítica, identitats a gestionar, protegir i optimitzar. La noció afectiva o d'emocions, en canvi, es fa ressò en la comprensió de les categories i la resistència a la categorització. Aquesta tria de Puar per les branques més postestructuralistes de la interseccionalitat no han de limitar la possibilitat de treballar l'homonacionalisme d'una altra manera. La via intercategoriaal que brinda la proposta de McCall també és aplicable a una anàlisi de l'homonacionalisme, com s'especificarà amb més detall en l'apartat metodològic.

De l'homonormativitat a l'homonacionalisme amb l'homocapitalisme i homohegemonia d'horitzó

L'homonacionalisme (Puar, 2007) es podria col·locar enmig d'una cronologia de conceptes, començant per homonormativitat (Duggan, 2003) i seguit per l'homocapitalisme (Rao, 2020) i homohegemonies (Jackson, 2021). Aprofundir en aquests conceptes ens ajuda a entendre i a ubicar l'homonacionalisme.

Lisa Duggan introdueix el terme homonormativitat al seu llibre *The Twilight of Equality. Neoliberalism, Cultural Politics and the Attack on Democracy*. Hi discuteix la transformació de l'esquerra dels Estats Units en general, i el triomf del neoliberalisme, posant especial èmfasi en les facetes culturals i materials de l'economia política. És al tercer capítol on aprofundeix en la nova homonormativitat, molt lligada al neoliberalisme cultural i material amb relació als drets LGTB+. És un treball clau per l'homonacionalisme, no només perquè representa un concepte primordial dels estudis de la sexualitat i perquè Puar l'utilitza com a pedra angular per l'homonacionalisme; també perquè descriu la gènesi de la situació de la qual parteix Puar.

Així, com Puar (2007), Duggan observa que la normalització de l'homosexualitat passa sobretot per la concessió de l'espai privat, traient-la així de l'espai públic. Segons ella, als anys vuitanta, el conservadorisme comença a fer les paus amb aquelles expressions de la diversitat sexual que es mantenen en privat, lluny del debat públic (Duggan, 2003); de fet, Puar (2007) explica com, encara l'any 2003, importants fites del moviment LGTB+ com ara la discriminació de la sodomia a Texas, es van aconseguir apel·lant al dret a la privacitat. Paral·lelament, el neoconservadurisme atacava les exposicions de la diversitat sexual i de gènere en públic, com per exemple el finançament públic d'art homoeròtic: *"gay sex is fine in 'private' but should not be 'displayed' or 'promoted' in public"* (Duggan, 2003, p. 53). Als anys noranta, amb una creixent normalització de la diversitat sexual i de gènere, apareix una nova branca del moralisme gai: *"attacks on promiscuity and the gay lifestyle accompanied advocacy of monogamous marriage as a responsible disease prevention strategy"* (Duggan, 2003, p. 53). Ja ha quedat clar que, per Duggan, la delimitació entre privat i públic ocupa part important de la seva anàlisi, i així ho observa a *"a dramatically shrunken public sphere and a narrow zone of 'responsible' domestic privacy"* (Duggan, 2003, p. 53). En resum, es van conquerir drets LGTB+ en l'àmbit privat com a concessió, i a més aquests es restringeixen. Seguint la tendència de la neoliberalització de les velles organitzacions de drets civils, Duggan demostra *"a remapping of public/private boundaries designed to shrink gay public spheres, and redefine gay equality against the 'civil rights agenda' and 'liberationism', as access to the institutions of domestic privacy, 'free' market, and patriotism"* (Duggan, 2003, p. 50-51).

Conceptes que s'utilitzaven per als moviments LGTB+ en un sentit reivindicatiu de transformar la societat i la seva relació amb la sexualitat des del fons, pateixen – també en el pas de la neoliberalització de les organitzacions de la societat civil – una resignificació: *"'equality' becomes narrow, formal access to a few conservatizing institutions, 'freedom' becomes impunity for bigotry and vast inequalities in commercial life and civil society, the 'right to privacy' becomes domestic confinement, and democratic politics itself becomes something to be escaped. All of this adds up to a corporate culture managed by a minimal state, achieved by the neoliberal privatization of affective as well as economic public life"* (Duggan, 2003, p. 65-66) – d'aquí el títol del capítol: Equality Inc.. Duggan se centra, sobretot, en l'economia política i, per tant, en tot l'entramat estat-mercat-societat, però li obre la porta a Puar per analitzar la relació estat-societat amb el terme homonacionalisme. En aquest sentit, aquesta nova política *"does not contest dominant heteronormative*

assumptions and institutions, but upholds and sustains them, while promising the possibility of a demobilized gay constituency and a privatized, depoliticized gay culture anchored in domesticity and consumption" (Duggan, 2003, p. 50). En relació al propi moviment LGTB+ conclou: *"There is no vision of a collective, democratic public culture, or of an ongoing engagement with contentious cantankerous queer politics. Instead we have been administered a kind of political sedative – we get marriage and the military, then we go home and cook dinner, forever"* (Duggan, 2003, p. 62).

Per tot això, Duggan posa les bases d'una anàlisi força material, qüestionant, en el sentit Butlerià, la distinció cultural-material de Fraser (Butler i Fraser, 2017). La seva anàlisi econòmica i material resulta ser força discursiva, ben en el sentit de Butler, qüestionant la separació entre el fet merament cultural i el fet merament material. Cal reconèixer que analitza les polítiques en si, posant èmfasi en desigualtat i economia, malgrat que les tècniques són més abstractes, teòriques i discursives. Per l'homonacionalisme resulta especialment important quins subjectes estan inclosos en aquestes noves demandes: tolerància amb una diversitat sexual i de gènere. Duggan ja avisa que és una inclusió molt determinada, molt normativa. La igualtat només implica igualtat formal, deixant a les persones LGTB+ més pobres al marge, i dona l'accés a institucions que, a priori, no tenen cap interès en una transformació sexual i social més àmplia; la llibertat es tradueix principalment com a una llibertat de consum.

Out of Time. The Queer Politics of Postcoloniality, publicat el 2020 per Rahul Rao, discuteix els termes homonormativitat i homonacionalisme des d'una perspectiva del sud. Així, problematitza el terme homonacionalisme en tant que, sovint, és un recurs molt atractiu, no només a occident en complicitat amb racisme i neoliberalisme, sinó també al sud global (o orient en l'argot propi de l'homonacionalisme). Allà, moralistes conservadors, sovint religiosos, recorren relats homonacionalistes per justificar l'homofòbia intrínseca de societat i de país, com per exemple a Uganda. Una de les estratègies activistes crítiques amb l'homonacionalisme als països del nord resultava en argumentar que l'import cultural dels processos de colonització no era l'homosexualitat, sinó l'homofòbia, dibuixant una idíl·lica precolonització. Per Rao, aquesta crítica benintencionada de l'activisme queer crític del nord és *"complicit in reiterating a view of Africans as lacking the agential capacity necessary to function as authors of innovative and indigenous forms or queer and anti-queer affect"* (Rao, 2020, p. 34). És a dir, Rao reinterpreta el discurs homonacionalista com a un instrument que no només s'aplica des del nord sobre el sud – o des d'occident sobre occident – sinó que també adverteix que pot ser abraçat per conservadors del sud. Per altra banda, critica l'estratègia que es fa des d'un activisme crític del nord o d'occident d'idealitzar el món precolonització com a lliure d'homofòbia, i atribuir-la merament als processos de colonització. Això fa revifar el concepte homocapitalisme, ja que ofereix *"an apparently more consensual strategy of persuasion than homonationalism with its coercive tropes of civilization and barbarism"* (Rao, 2020, p. 12). Homocapitalisme fa referència tant a estratègies de marketing de l'empresariat, com al capitalisme global, on institucions com la Worldbank condicionen crèdits al respecte per la diversitat sexual i de gènere. Resulta especialment interessant com Rao aconsegueix introduir argumentacions materialistes dins del seu treball.

Mentre Duggan i Rao posen l'èmfasi en l'economia política i, en part, en l'empresariat i la seva relació amb la diversitat sexual i de gènere, Puar se centra en l'estat nació i la nació, tant a nivell intern com a nivell extern. Per fer això, es recolza en un concepte de les Relacions Internacional que és l'excepcionalisme. L'excepcionalisme expressa, per una banda, ser una excepció o una rara espècie i, per l'altra banda, una avantguarda o un exemple a seguir. S'utilitza molt en qüestió de democràcia. Puar innova amb el terme, detectant una excepcionalitat sexual als Estats Units que es pot aplicar a Occident en general. Analitzant l'excepcionalisme sexual, veu com fins i tot es reproduïen trops orientalistes de civilitzatories, creant un fructífer debat per a les Relacions Internacionals. Aquí tindriem un aspecte macro de l'aportació de Puar. Per altra banda, ella també l'aporta a nivell micro, entroncant amb els debats interseccionals. Puar s'ocupa de la intersecció sexualitat-raça, treballant d'una manera molt intensiva l'element biopolític. És a dir, la idea focaultiana de que als estats nacions moderns el poder ja no s'expressa d'una manera sobirana, sinó gestionant

la vida. En aquesta gestió i millora de la vida es comença a incloure l'alteritat sexual, però una alteritat sexual molt determinada (no aberrant, no monstruosa...) i això porta implícit que sigui blanca. A través de l'ús de la biopolítica, Puar qüestiona, amb el concepte homonacionalisme, l'imaginari col·lectiu (i, per tant, també estatal) modern, colonial i capitalista de l'homosexualitat (1), la construcció identitària pròpia (2) i les polítiques resultants (3). Aquest èmfasi en el biopoder foucaultí torna a evidenciar el lligam amb el postestructuralisme, que desemboca en postulats anti- o intracategorials. Amb tot, l'homonacionalisme s'allunya, per tant, de debats entorn de l'economia política, com també dels debats amb la Teoria Crítica que presenten les propostes de Duggan i Rao.

A homonormativitat, homonacionalisme i homocapitalisme s'hi pot afegir una quarta noció més recent que és homohegemonia (Jackson, 2021). Jackson introdueix Gramsci al debat. En concret, complementa el terme homonacionalisme de Puar amb el d'hegemonia de Gramsci. Amb això – i a diferència de Puar i Rao, Jackson no entra en terreny internacional, sinó que es restringeix a la teoria de l'estat i dels nacionalismes. Recupera, més explícitament que qualsevol de les altres autories, la noció materialista, reivindicant un marxisme poc economicista de Gramsci que, semblant a la Teoria Crítica (Schwandt, 2010), conjuga el fet material amb el fet simbòlic, la infraestructura amb la superestructura. Per altra banda, recupera la noció d'estat de la teorització marxista, que en Puar i en la literatura sobre homonacionalisme hi manca. Jackson observa una certa insuficiència conceptual en l'homonacionalisme que no és directament *“connected to specific State-societal relationships and institutional realities using careful empirical case studies. Often, it represents more of a provocative frame and powerful lens for dealing with some of the surprising issues of LGBTQI2S inclusion, nation, terror and empire”* (Jackson, 2021, p. 480). En canvi, ell suggereix analitzar els termes gramscians d'Estat i societat civil per detectar una homohegemonia en ambdues. Això són institucions estatals que protegeixen a les persones LGTB+ i una opinió pública que les defensa. En paraules de Jackson *“The concept on homohegemony builds on Puar’s frame of the homonational State but considers a greater pervasiveness of ideology in civil society (“supermajority” support) and a clearer entrenchment institutionally”* (Jackson, 2021, p. 476). I a diferència d'homonacionalisme, *“Homohegemonic ideology involves not simply significant strains of ‘gay-friendliness’, but homosexual inclusion or citizenship being truly widespread. Such a situation is grounded in a legal reality, with firm ‘trench-systems’ of support situated across a broad swath of civil societal territory, in terms of widespread beliefs that reject discrimination against gays and lesbians and that favor same-sex relationship recognition, among other values associated with the equality of lesbian and gay citizenship”* (Jackson, 2021, p. 477-478). De les dues cites cal destacar la incrustació de la diversitat sexual i de gènere a les institucions, per exemple, a través del matrimoni i de les unions civils. I, per altra banda, la necessitat d'un suport d'una majoria molt àmplia, mirant cap a les persones.

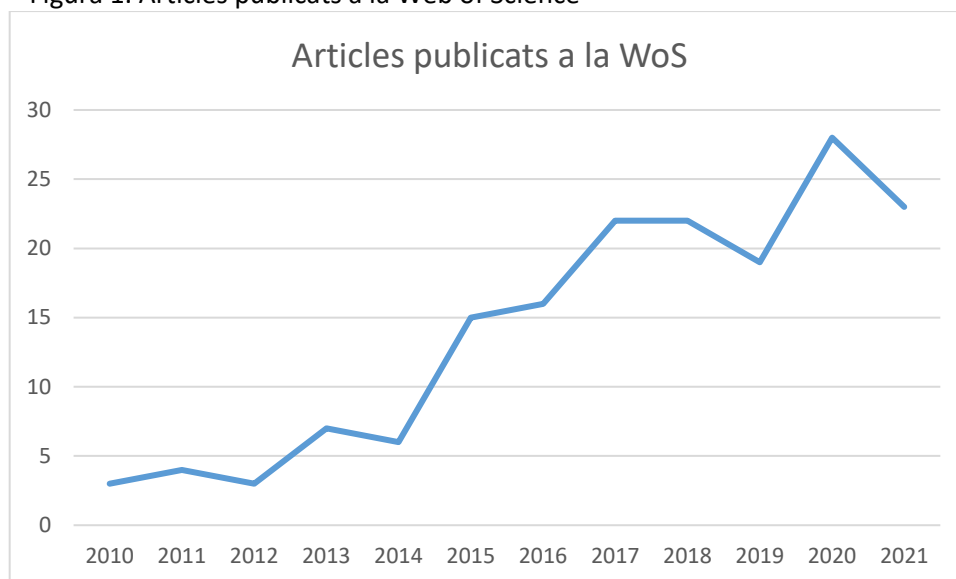
Després d'aquesta revisió sobre els conceptes en l'àmbit dels estudis de la sexualitat, queda clar que l'homonacionalisme es formula a partir de l'entramat de sexualitat amb relació a (neo-) liberalisme, colonialisme i racisme. Es formula tant a nivell de relacions internacionals, de política nacional, com d'identitat personal.

[Les aportacions de la recerca publicada a la Web of Science](#)

Per saber millor com ha estat acollit el terme homonacionalisme en el debat acadèmic, vaig fer una revisió sistemàtica dels articles publicats a la Web of Science des de la primera publicació amb la paraula clau homonacionalisme, des de 2010 fins a l'agost del 2022. Una primera mirada ja ens mostra que, pocs anys després de la publicació de Terrorist Assemblages, la literatura indexada va acollir el terme. El nombre dels articles publicats per any a la WoS ha anat augmentant gradualment, fins a establir-se entorn d'uns 20 articles nous per any. L'any 2022 no es va integrar en el gràfic d'evolució en el temps perquè només s'han considerat anys sencers.

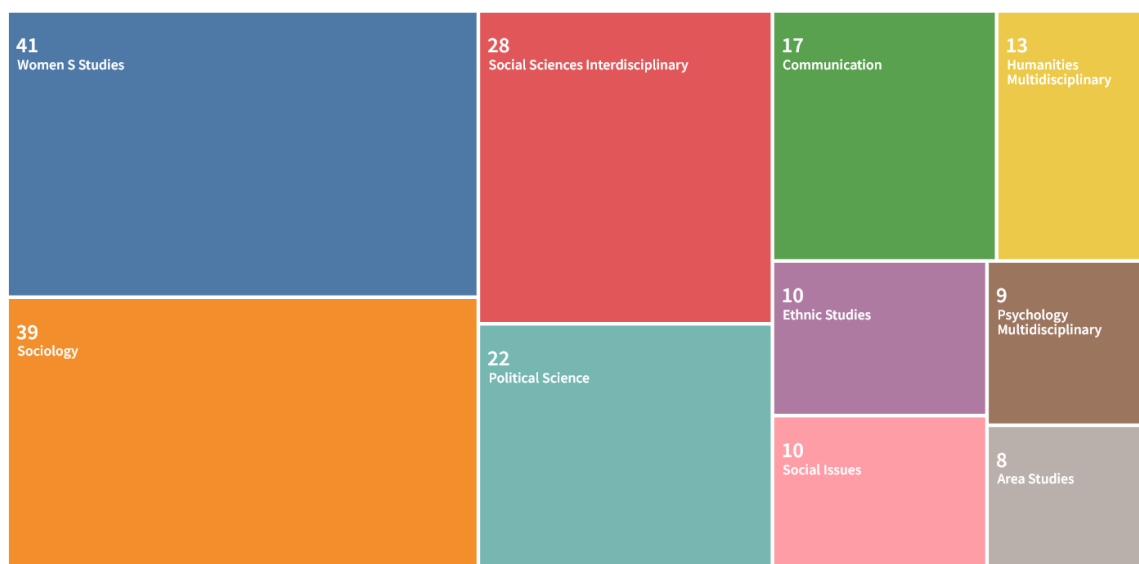
Figura 1. Articles publicats a la Web of Science

Font: Elaboració pròpia a partir de la Web of Science. Excel.

Pel que fa a les àrees de les revistes on es publica la recerca, destaquen els Estudis de Dones i Sociologia com també altres Ciències Socials. En menor mesura, també hi ha articles a Comunicació, Humanitats i Estudis Ètnics. Veurem després alguns exemples més detallats de les recerques.

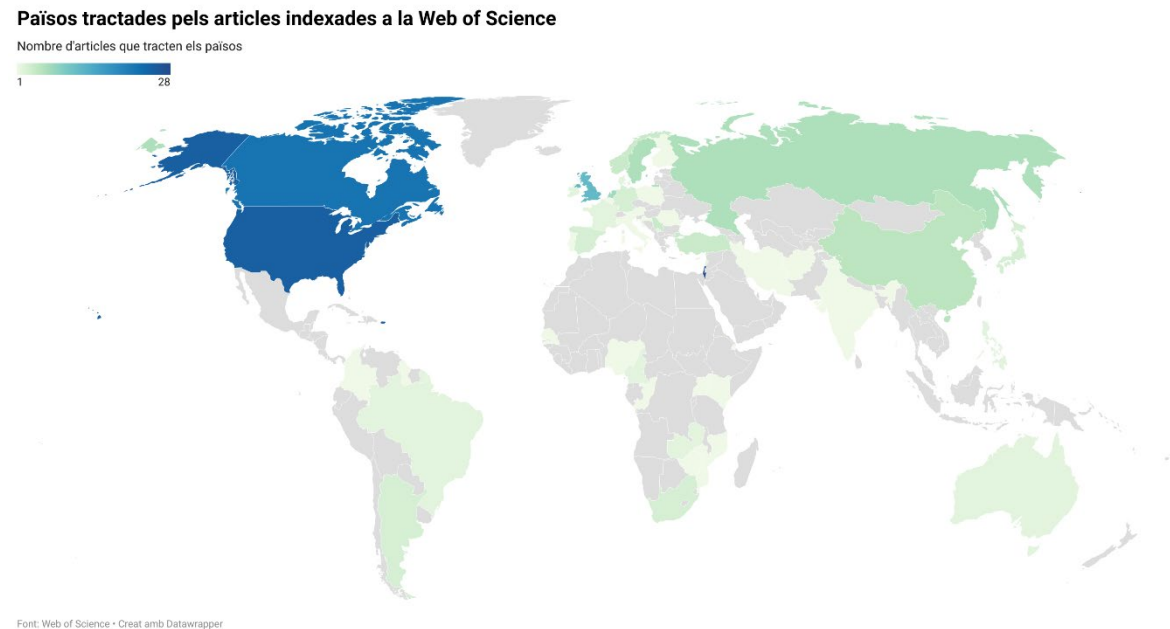
Figura 2. Publicacions sobre homonacionalisme segons àrea

Font: Web of Science.

Com es pot deduir d'aquest mapa, la majoria dels articles tracten l'homonacionalisme en relació amb Israel, als Estats Units i al Canadà. Així i tot, cal reconèixer que el concepte ha anat viatjant molt més enllà del nord global i que ha aterrat a altres realitats, per tal de facilitar altres mirades.

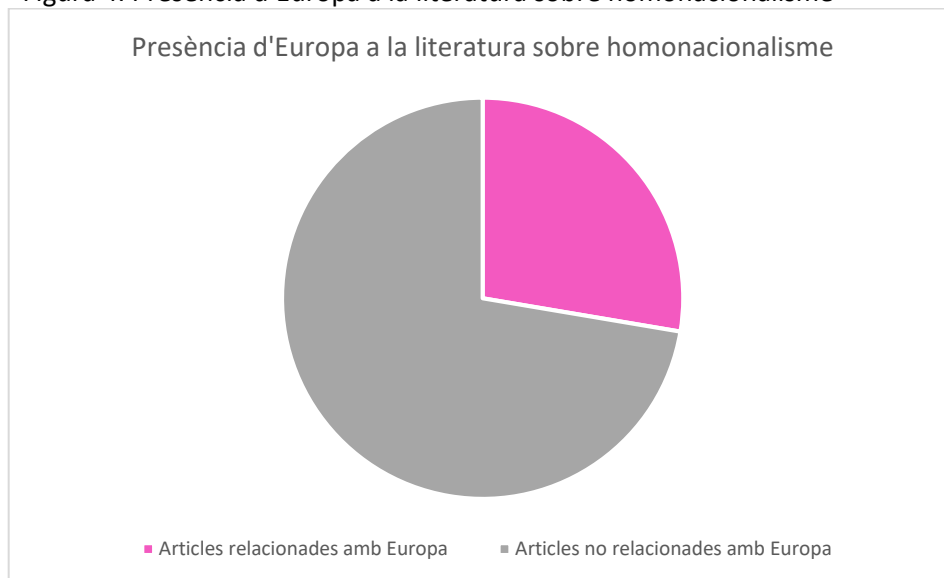
Figura 3. Països tractats pels articles indexats a la Web of Science

Font: Elaboració pròpia a partir de la Web of Science. *Datawrapper*.

El fet que estigui constituït per molts països diferents dóna a entendre que no sigui un objectiu gaire comú de la recerca sobre homonacionalisme. Però, un cop sumats tots els articles que tracten homonacionalisme a Europa, queda clar que més d'un quart dels articles indexats a la WoS sobre homonacionalisme tracten països europeus i/o Europa en conjunt.

Figura 4. Presència d'Europa a la literatura sobre homonacionalisme

Font: Elaboració pròpia a partir de la Web of Science. *Excel*.

Com Puar ja ofereix una definició àmplia i poc concisa d'homonacionalisme, la recerca i els articles acadèmics abasten una gran amplitud de temàtiques. Les múltiples aplicacions introdueixen encara més complexitat en el camp d'estudi.

Una part important dels treballs s'endinsa més en l'estudi de productes culturals com la literatura (Chafe, 2020; Pacheco, 2020) o pel·lícules i sèries (Evang, 2022; Polizzi, 2020; Petersen i Myong, 2015; Szulc i Smets, 2015), aprofundint la relació entre estudis culturals i postestructuralisme que ja emmarca Puar (2007). Aquesta estructura simbòlica (Bretones, 2001) de (re-) producció de narratives homonacionalistes obre la pregunta de fins a quin punt reflecteix un consens social homonacionalista en societats occidentals.

Hi ha tot un seguit d'articles sobre homonacionalisme als sistemes educatius (Ghail i Haywood, 2021; Kokozos i Gonzalez, 2020; Gaztambide-Fernández i Riviere, 2019; Reimers, 2017; Smith, 2013; Rothing i Svendsen, 2011). Els articles mostren com el sistema educatiu reproduïx la idea d'un avenç en termes de diversitat sexual i de gènere, com en el cas dels llibres de text de Noruega (Rothing i Svendsen, 2011), o la formació del professorat suec (Reimers, 2017). O també, com l'Estat britànic caracteritza escoles amb un alumnat sobreproporcionalment musulmà com a llocs problemàtics, necessitats d'intervenció contra l'homofòbia (Ghail i Haywood, 2021). Aquí, també cal preguntar-se fins a quin punt aquestes intervencions educatives corresponen a un canvi social cap a una societat que dóna suport a l'homonacionalisme.

Un altre camp molt important són les polítiques d'immigració i asil (Hiller, 2022; Heimer, 2020; Tschalaer, 2020; Badali, 2019; Dhoest, 2019; McNeal, 2019; Murray, 2017; Llewellyn, 2017; Raboin, 2017; Gaucher i DeGagne, 2016). Aquí es treballa, principalment, quins requisits es formulen per acceptar que una és LGTB+ i està perseguida, reforçant una idea homonormativa sobre què és ser LGTB+. A Europa, es treballa sobretot pel cas d'Alemanya (Hiller, 2022; Tschalaer, 2020) i del Regne Unit (Heimer, 2020; McNeal, 2019; Raboin, 2017), però també a Sèrbia (Badali, 2019) i Bèlgica (Dhoest, 2019). La dificultat i fins i tot la impossibilitat de viure una identitat musulmana queer, que suposen societat i estat occidental, es cristal·litzen en els procediments i normatives d'asil, però també hi ha articles que els treballen més enllà d'aquest marc. Així, Mepschen (2016) ho discuteix entorn de discussions quotidianes i entorn de diversitat sexual i de gènere i immigració a Amsterdam, mentre que Jivraj i De Jong (2011) mostren supòsits homonacionalistes i homonormatius rere les polítiques d'emancipació LGTB+ neerlandesos, que marginen algunes identitats LGTB+ musulmanes. La falsa oposició homonacionalista entre LGTB+ i musulmans o no blancs també la treballa Dhoest (2021) en una anàlisi de la premsa flamenca, o Jungar i Peltonen (2017) pel que fa al tractament de l'Àfrica en la premsa sueca. Per tant, som davant de treballs que posen en relleu la dificultat o la impossibilitat, a nivell identitari, de conjugar mandats de sexualitats diverses amb racialització. S'obre la pregunta de si aquestes suposades incompatibilitats identitàries darrere de les polítiques d'immigració i d'actituds en estudis qualitius hi ha un consens social ampli.

Un altre aspecte discutit és com es (re-)produeix l'homonacionalisme des dels moviments socials a Europa. Núria Sadurní i Pujol Tarrés (2015) exploren relats homonacionalistes a Catalunya per arribar a una conclusió no unívoca: hi ha intents d'homonacionalisme discursiu, però sobretot hi ha contestació. Tant Ammaturo (2016) i Yildiz (2017) com Kehl (2018) trien, com molts altres estudis, Orgulls LGTB+ com a escenari pels seus estudis. Ammaturo (2016) observa orgulls al Regne Unit i Itàlia i hi troba una producció d'identitats homonormatives i homonacionalistes. La descripció de Yildiz (2017) és més complexa, descrivint l'ambivalència i dificultat en la qual s'hi troben intents de desafiar l'homonacionalisme als orgulls. Finalment, Kehl (2018) analitza un orgull organitzat per l'extrema dreta a Suècia i el seu ideal homonormatiu i homonacionalista. Aquí la imatge no està tant clara: els MMSS per l'alliberament sexual i de gènere reproduïxen i desafien l'homonacionalisme; i de vegades es donen aliances perilloses, on el reclam per l'alliberament sexual i de gènere s'instrumentalitza per a fins racistes. Aquí la pregunta és fins a quin punt aquesta instrumentalització i síntesi d'argumentacions racistes en base de la diversitat sexual i de gènere són compartides per tota la població.

Els articles que tracten explícitament una temàtica europea se centren sobretot en la diferència est-oest pel que fa a la diversitat sexual i de gènere, i la situen en el debat sobre homonacionalisme. Així Kulpa (2014) descriu un discurs pedagògic jeràrquic d'Europa occidental que dibuixa Europa de l'est com a un alumne

endarrerit pel que fa a la diversitat sexual i de gènere. Rexhepi (2016) conjuga aquest debat amb la relació Europa i Kosovo; Kahlina (2015) i Swimelar (2019) s'endinsen en el debat a partir de Sèrbia i Croàcia en relació a Europa i europeïtzació. En un pla més general, Sloomackers (2020) observa com la Unió Europea aspira a fonamentar una identitat europea en la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, alterant així l'homofòbia. D'una manera semblant, Ammaturo (2015) observa una Pink Agenda que constitueix una ciutadania sexual europea. Vista aquesta dinàmica que ve sobretot des de dalt – en termes d'homohegemonia de les institucions i de l'estat – resultaria oportú controlar si també es pot detectar tendències semblants en l'opinió de la població.

Una altra temàtica recurrent que tracta la recerca sobre homonacionalisme és l'extrema dreta en relació amb la diversitat sexual i de gènere. Per una banda, hi ha el ja comentat article de Kehl (2018) sobre un orgull organitzat per l'extrema dreta sueca, reivindicant la diversitat sexual i de gènere contra l'Islam i la immigració musulmana. Per altra banda, Dickey et al. (2022) analitza la construcció identitària de persones LGTB+ a l'extrema dreta, i Lockhart (2022) elabora una tipologia d'organitzacions LGTB+ a la dreta radical. En aquest sentit, està oberta la qüestió sobre la relació entre el racisme, especialment islamòfob, de l'extrema dreta i els debats sobre diversitat sexual i de gènere. També ho posa de manifest l'estudi de Spierings (2021) sobre l'orientació sexual dels votants de l'extrema dreta als Països Baixos o d'Hunklinger i Ajanovic (2022) a Alemanya i Àustria. Malgrat que s'insisteix en el fet que l'homonacionalisme va més enllà de l'extrema dreta (Schotten, 2016; Puar, 2007), no deixa de ser la seva expressió més clara. Està per veure quin pes tenen aquestes actituds gay-friendly a l'extrema dreta.

Amb menys freqüència, es troben articles que discuteixen l'homonacionalisme en l'àmbit del parentiu i de la reproducció. Pocs articles (Dahl i Andreassen, 2021; Tsfatí i Ben-Ari, 2019; Dahl, 2018; Lenon i Peers, 2017; Peterson i Myong, 2015) treballen el triangle família, diversitat sexual i de gènere des de l'òptica de l'homonormativitat (Duggan, 2003) i hi introdueixen el paper d'estat i de la raça a través de l'homonacionalisme (Puar, 2007). Aquí s'obre la pregunta d'un homonacionalisme reproductiu i el seu suport per part de la població.

També cal esmentar la recerca que se centra en l'aparell repressiu, com la Policia i les Forces Armades o la presó: així, Russell (2018) desenvolupa com el moviment LGTB+ abraça els cossos policials i viceversa, i hi veu una altra expressió homonacionalista. Strand i Kehl analitzen les campanyes de *marketing gayfriendly* de les FFAA sueques com un exemple d'homonacionalisme. Aquesta nova aliança d'allò que Bourdieu denomina "mà dreta de l'estat" (Camps Calvet, 2017) és molt recent, i caldria veure si s'aprova per la població.

Si qualifiquem els articles per les metodologies utilitzades, es constata que gairebé tota la recerca per la qual l'homonacionalisme és un concepte clau es recolza en metodologia qualitativa, recollint dades a través de l'entrevista, l'observació microsociològica o l'etnografia. En relació a l'anàlisi, es duen a terme l'anàlisi del discurs o l'anàlisi de contingut. No apareixen treballs més quantitius sobre homonacionalisme fins al 2021, i són el de Niels Spierings (2021) sobre el vot per partits populistes d'extrema dreta, el treball sobre homonacionalisme a actituds Kwon et al. (2022) i els treballs que s'han fet en el marc d'aquesta tesi (Freude i Waites, 2023; Freude i Vergés, 2022; 2020; Domínguez Amorós i Freude, 2021).

Qüestionaments teòrics de l'homonacionalisme

Mentre la majoria de la literatura sosté les premisses de l'homonacionalisme i les amplia en espai, subjectes i temps, com també en àrees de coneixement, hi ha pocs articles que indiquin febleses teòriques del concepte. Un d'aquests articles ve de Zanghellini (2012), que no rebutja el terme homonacionalisme en si, però destaca que, des de la seva proposta per Puar, s'ha portat a extrems poc fonamentats, tant en la recerca com en l'activisme. Parteix del terme homonacionalisme com a "*deployments of gay rights for racist and islamophobic ends, resulting in the consolidation of more sexually inclusive, but racially exclusionary, ideas of citizenship*" (Zanghellini, 2012, p. 2) i veu que "*certain uses of the discourse on homonationalism unnecessarily discredit gay rights discourse and activism*" (Zanghellini, 2012, p. 2). Una de les seves eines analítiques clau per desmuntar l'homonacionalisme és el "*presupposed paranoid structuralism*". Molta de la recerca sobre homonacionalisme és "*adept at dealing with complexity, but does so selectively, in order to further a thesis it is dogmatically committed to*" (Zanghellini, 2012, p. 9). A la seva revisió de la literatura que tracta l'homonacionalisme, Zanghellini detecta, per una banda, arguments no fonamentats i, per altra banda, l'intent de forçar observacions a l'aplicació d'una teoria que poc hi té a veure. Per exemple, "*Puar makes no effort to seek evidence for the proposition that gay marriage is 'less about gay rights and more about codifying an ideal of European values'*" (Zanghellini, 2012, p. 11) convertint així una lectura poc probable, però possible, en una veritat (Zanghellini, 2012). En general, Zanghellini detecta "*inappropriate rhetorical moves, inaccurate or unsubstantiated assertions, and falls prey to presupposed paranoid structuralism*" (Zanghellini, 2012, p. 13). En aquest sentit, Zanghellini alerta que cal estar pendent i ser prudent amb l'homonacionalisme, però no caure en el perill desmobilitzador que presenta el concepte: "*lesbians and gay men, while remaining alert to the ways in which their claims, activism or victories may contribute to processes of social exclusion, should not feel paralysed in their quest for full legal and social recognition*" (Zanghellini, 2012, p. 13). Així, admet que la literatura sobre l'homonacionalisme és important per alertar, per una banda, sobre les conseqüències indesitjades d'exclusió, que poden generar inclusions de la diversitat sexual i de gènere i, per altra banda, les instrumentalitzacions que, intencionalment, utilitzen la inclusió de la diversitat sexual i de gènere per excloure sobretot a musulmans i a persones racialitzades. Però, per altra banda, també cal apropar-se a la literatura entorn de l'homonacionalisme amb un cert escepticisme, ja que sovint pren una postura esbiaixada des de l'inici. Bàsicament, ens diu de posar la crítica en el seu lloc i no sobreestimar l'homonacionalisme ni caure en la trampa de la desmobilització: "*Those concerned with promoting gay rights should heed the call not to be co-opted into homonationalist projects. But they should not allow the least well grounded among the assertions made in the literature on homonationalism to dampen the vigour with which they pursue lesbians' and gay men's legal recognition, social acceptance and political participation*" (Zanghellini, 2012, p. 15).

La crítica de Schotten se centra en la transformació del concepte durant els primers anys: així, hi veu una metamorfosi en el concepte d'homonacionalisme, centrant-se sobretot en els canvis conceptuals que observa en els treballs de la mateixa Puar (2007; 2013). Proposa parlar d'un Homonacionalisme 1, un Homonacionalisme 2 i una versió entremig, que denomina Homonacionalisme 1,5. Després de la revisió de la literatura que s'ha realitzat i presentat més amunt, es pot constatar que, a dia d'avui, sembla que coexisteixen tots els seus significats d'una manera paral·lela. L'homonacionalisme 1 correspon a l'homonacionalisme tal com Puar el presenta a Terrorist Assemblages: és un terme acusatori de la complicitat entre els Estats Units i la Comunitat LGTB+ hegemònica. Deixa clar també que no és un terme unidireccional – no ve clarament des de la població ni des de l'estat (Schotten, 2016, p. 7) – sinó ben bé en la tradició postestructuralista d'un enredament. És un terme descriptiu de polítiques, organitzacions i subjectes que es critiquen. L'altre extrem seria homonacionalisme 2, que correspon a "*a people's fitness for statehood is measured*" (Schotten, 2016, p. 10) on homonacionalisme representa "*broad diagnostic of the international scene*" (Schotten, 2016, p. 11) i "*homonationalism is a facet of modernity*" (idem). Enmig, hi tindriem una lectura que emfatitza la subjectivació del neoliberalisme, reforçant la càrrega biopolítica i eliminant així l'element culpabilitzador que podria tenir homonacionalisme 1, enfocant-se més en la creació identitària.

Contextualitzant l'emergència de l'homonacionalisme en el temps

S'entén que els conceptes a les Ciències Socials són contingents i que, per tant, s'han de situar en temps i espai. És per aquest motiu que aquí es farà una breu contextualització històrica i geogràfica. En la Història de la Sexualitat de Foucault hi ha un element de gran interès per a aquesta contextualització. Foucault complementa la tesi repressiva de la sexualitat – es comença a reprimir en la desviació sexual – amb la tesi productiva sobre la sexualitat: la modernitat deixa enrere el sodomita, condemnat per les seves *pratiques* homosexuals i crea el *subjecte* i la *identitat* de l'homosexual. És important tenir en compte aquesta anàlisi foucaultiana perquè la proposta de l'homonacionalisme analitza, entre d'altres aspectes, com es transforma la identitat de gais i lesbianes. Aquest exercici entronca amb la proposta foucaultiana de la biopolítica, la producció, gestió i millora de la vida, en aquest cas de les vides gais i lesbianes, i d'occident en general.

Mentre Foucault analitza el naixement de la categoria clínica i identitària homosexual en el procés de modernització, diferenciant-la de la categoria sodomita basada en pràctiques, d'Emilio observa l'emergència de la categoria gai ja en la modernitat avançada. En una anàlisi materialista aplicat als Estats Units, explica per què és en el marc del capitalisme avançat que es pot establir una subcultura gai associada a l'autoreivindicació identitària gai: urbanització, trencament amb la dependència amb la família i treball assalariat que permet una vida autònoma són la base de l'explicació d'Emilio. Puar, en canvi, posa l'èmfasi en les inclusions i exclusions que produeix la categoria gai al segle XXI.

Per això, cal tenir present, per una banda, els desenvolupaments que inclouen o normalitzen la diversitat sexual i de gènere. Hi ha una primera fase de la normalització que correspon a la discriminació de l'homosexualitat, i es dona sorprenentment tard a molts països d'Europa occidental, en la segona meitat del segle XX. Sovint, però, es mantindrien legislacions que discriminen parcialment l'homonacionalitat, per exemple, establint una edat de consentiment més elevada per a sexe entre persones del mateix sexe. Aquí, els homosexuals encara representen l'alteritat de la nació. Això no canvia fins a finals del segle XX, quan es donen les primeres legislacions antidiscriminatòries en l'àmbit laboral i a poc a poc l'homosexualitat deixa de formar part del Codi Penal per fer espai als crims d'odi homofòbics. L'estat comença a reconèixer els lligams de parella entre persones del mateix sexe – sovint primer amb una construcció legal pròpia (les Unions Civils) – i després obrint la institució del matrimoni a les parelles del mateix sexe.

Aquest pronòstic potser no se l'haurien cregut els activistes que, a finals dels anys seixanta, lluitaven perquè la societat acceptés la diferència sexual i de gènere, i dels quals Stonewall va esdevenir un referent (Duberman, 1993). En un context de canvi cultural als països d'occident, on l'autorealització personal i individual aconseguia un lloc cada cop més important, els moviments gais lluitaven no només contra la discriminació homofòbica, sinó també per una societat que s'organitza diferent en termes de política sexual. Amb això, es distingien clarament dels seus precursors amb estratègies més assimilacionistes. Com pot ser, aleshores, que un moviment transformador acabés sent transformat i, seguint la metàfora de Puar, embolicat o embolicant-se en l'estat occidental? Per això, cal tenir en compte dos arguments: per una banda, el neoliberalisme i, per altra banda, els esdeveniments amb relació a la crisi del VIH. Hobsbawn (1999) ja alerta que la revolució silenciosa de la qual parla Inglehart (2005) no és només cultural, sinó que les noves llibertats personals s'imposen paral·lelament alhora que s'imposa un nou règim econòmic, el neoliberalisme. L'anàlisi de Fraser sobre el debat entorn de redistribució vs. reconeixement (Butler i Fraser, 2017), sobre demandes materials i culturals va en la mateixa direcció. Per a Fraser, els moviments per la diversitat sexual i de gènere se centren massa en demandes de reconeixement i perden de vista qüestions de redistribució, convertint-se en els ximpls útils de la redistribució de baix a dalt. L'anàlisi de Duggan (2003) sobre les organitzacions no governamentals de la nova esquerra en l'esperit del 68, incloent-hi les organitzacions d'alliberament sexual i de gènere, observa com es converteixen en organitzacions d'un sol tema, amb demandes cada cop més restringides i sectorials, i amb una forta dependència i alineació amb estats i governs. Perden les demandes

transcendentals i utòpiques d'una altra societat i acaben implementant programes assimilacionistes, validant l'estatu quo. Per altra banda, esclata durant els anys vuitanta, la crisi del VIH que, per una banda, suposa un nou creixement de l'homofòbia i, per altra banda, posa de manifest les conseqüències que tenen les discriminacions contra la població, sobretot d'homes gais i bisexuals. Per part de la societat i dels governs s'ignora una malaltia que afecta principalment a homes gais i bisexuals; i a més, quan moren no valen res les seves relacions afectives, sinó que tot queda relegat a la seva família sanguínia. Tenint en compte tant l'imperatiu neoliberal que es va estenent com la crisi del VIH, resulta lògic que el moviment per la diversitat sexual i de gènere acabi buscant la complicitat i el reconeixement de l'estat per aconseguir millores de supervivència. Tindríem aquí l'homonormativitat neoliberal de Duggan (2003).

Contextualitzant l'emergència de l'homonacionalisme geogràficament

El procés de la institucionalització de la diversitat sexual i de gènere també es pot seguir en el procés de la Unió Europea, que sovint s'estila com a bressol dels drets per la diversitat sexual i de gènere i com la Joana d'Arc dels gais i de les lesbianes a nivell global (Eigenmann, 2021). Mentre unes primeres aproximacions respecte a la diversitat sexual i de gènere es donen als anys 80 i 90 a iniciativa del parlament (Roseneil et al., 2013) no és fins a la segona meitat dels noranta que la Comissió comença a tractar el tema. El Tractat d'Amsterdam, que explicita el combat contra la discriminació per orientació sexual com a fita de la Unió Europea. La directiva antidiscriminària en l'àmbit laboral del 2000 també inclou la discriminació per raó d'orientació sexual, igual que la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea, que es llença en el context de la proposta d'una Constitució per a Europa i que, després del seu fracàs, entra en vigor amb el Tractat de Lisboa de 2007. A partir d'aquest tractat, també es funda la Fundamental Rights Agency (FRA), l'organisme antidiscriminatori de la Comissió Europea que centralitza la feina també en l'àmbit de discriminació contra la diversitat sexual i de gènere. Amb aquest rerefons, Laura Eigenmann (2021) mostra com la Unió Europea i les seves institucions estan incorporant, cada vegada més, un relat de valors comuns basats en els drets LGTB+, per poder construir una identitat europea basada en la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere (Slootmaeckers, 2020; Swimelar, 2019; Ammaturo, 2015; Kahlina, 2015; Kulpa, 2014).

Però l'homonacionalisme no és només la inclusió de la diversitat sexual i de gènere dins de l'estat nació, sinó que també va de bracet amb un racisme implícit i explícit. Segons Puar, aquesta tendència ja es dona en el lent auge de l'homonormativitat, en què els subjectes gais i les lesbianes són subjectes racialitzats (blancs de classe mitjana o d'altra) però a nivell global, l'11 de setembre marca un punt d'inflexió. Amb els atacs terroristes en territori nord-americà es construeix una amenaça de l'islamisme radical que posa en perill els fonaments de la civilització. Aquesta civilització ara inclou també, i especialment, la diversitat sexual i de gènere, ja que és particularment útil per a la reconstrucció del binomi orient-occident o civilitzat-bàrbar. Així, es justifica, per exemple, la guerra de l'Afganistan amb la idea de salvar dones, gais i lesbianes (Bracke, 2012). Aquest neo-orientalisme emfatitza, amb l'homonacionalisme, la idea dels estats nacions gay-friendly versus els homòfobs, construint una població hipotèticament gayfriendly, oposant-la a poblacions intrínsecament homòfobes. Neix així, també a Europa, un nou racisme vehiculat a partir de la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, i dirigit contra immigrants o descendents d'immigrants, especialment musulmans. Aquest racisme inclusiu amb la diversitat sexual i de gènere és l'objecte principal d'aquesta tesi.

Eigenmann (2020) i Rao (2020) argumentarien que, a dia d'avui, el momentum homonacionalista relacionat amb la Guerra del Terror ja s'ha acabat. L'omnipresent "Guerra contra el Terror" i el Xoc de Civilitzacions (Huntington, 1993) ja no dicten l'agenda, sinó que han estat desplaçats per la crisi financera. Així i tot, la crisi dels refugiats a Europa ha tornat a fer emergir discursos homonacionalistes, sobretot amb relació a la immigració suposadament masclista i homòfoba de països àrabs (Dhoest, 2021; Fernández García, 2018; Kehl, 2018). Avui dia, assistim a nous canvis discursius en una oposició oest-est, centrant-se en Rússia, i sembla que aquí també hi té presència l'argument homonacionalista. Independentment de les conjuntures discursives,

sembla que Puar ha tingut raó en veure en l'homonacionalisme un tret universal que ens acompanyarà en el futur.

L'excèpcionalisme sexual com a un denominador comú

A l'apartat metodològic s'argumentaran els criteris de selecció dels països d'anàlisi. Aquí ja s'avança que es tracta de regions i de països que destaquen per un excèpcionalisme sexual. Puar explica que l'excèpcionalisme sexual és crucial per l'homonacionalisme, i descriu excèpcionalitat en dos sentits: Excèpcionalisme sexual implica, per una banda, una inclusió de la diversitat sexual i de gènere que destaca per ser avançat i poc freqüent en comparació amb altres països; per altra banda, l'excèpcionalisme sexual té un component normatiu que descriu l'excel·lència o la bondat d'aquesta inclusió (Puar, 2007).

Seguint el criteri de l'excèpcionalisme sexual i el criteri de la literatura revisada, les anàlisis se centren en Europa occidental, ja que l'Europa Occidental es descriu com un centre dels discursos homonacionalistes (Kehl, 2019; Fernández García, 2018; Ammaturo, 2015, 2016; Rexhepi, 2016; Hubbard i Wilkinson, 2015; Santos, 2013; Jivraj i de Jong, 2011). Es compara amb l'Europa oriental, ja que la literatura destaca la diferència entre est i oest (Swimelar, 2019; Rexhepi, 2016; Kahlina, 2015; Kulpa, 2014). Per altra banda, també es comparen països d'Europa de l'Oest amb països Llatinoamericans, que poden ser descrits amb l'excèpcionalisme sexual, seguint la proposta de Leticia Sabsay d'ampliar la mirada de les anàlisis sobre homonacionalisme cap al sud (Sabsay, 2013). Ara, esbossaré breument el context d'aquells països que es treballen reiteradament i d'una manera més profunda.

El cas paradigmàtic per l'homonacionalisme són els Països Baixos. És un dels primers països que introdueixen la unió civil i, posteriorment, el matrimoni igualitari, i que té una viva cultura LGTB+. L'estat desenvolupa polítiques públiques per la diversitat sexual i de gènere, i aquest clima d'obertura i tolerància esdevé part de la marca del país. Amb el temps, però, el molt elogiat model holandès mostra problemes. A partir del nou mil·lenni s'hi instal·la una nova dreta populista radical que abraça els drets de les dones i la diversitat sexual i de gènere, oposant-la a una suposada amenaça islamista de musulmans vivint a Països Baixos, com també a nous immigrants (Hekma, 2016; Bracke, 2012; Mepschen et al., 2010). Es construeix una visió esbiaixada i nostàlgica d'un passat sense immigració i, imaginàriament, sense immigrants que es titlla d'homonostàlgia (Jivraj i de Jong, 2011). Figura clau n'és, de fet, el polític gai Pim Fortuyn, que mor després d'un atemptat. Avui dia, la llista de Geert Wilders, que defensa una línia similar, és un dels partits més votats.

Àustria és un cas diferent, perquè no és una referència tan marcada en termes d'inclusió de diversitat sexual i de gènere com els Països Baixos. Amb la victòria de Conxita Wurst a l'Eurovision Songcontest, es dona una certa associació homonacionalista entre Àustria i models de diversitat sexual i de gènere, sobretot versus Europa de l'Est, però no es va traduir en un discurs racista flagrant (Neufeld i Wiedlack, 2018). Semblant als Països Baixos, Àustria compta amb una extrema dreta que fins i tot va participar en el govern central i governa algun Land (Hunklinger i Ajanović, 2022; Ramalho, 2020). Tot i que no es fonamenta tant en la diversitat sexual i de gènere com l'holandesa – també perquè el mite nacional no està tan fonamentat sobre aquests temes – sí que recorre a discursos homonacionalistes per tal de mobilitzar contra la immigració i l'Islam Land (Hunklinger i Ajanović, 2022).

El cas de França té rellevància pel paper que hi té l'extrema dreta. A França hi ha un virulent debat sobre la presència de musulmans i la immigració musulmana, i suposades societats paral·leles. Aquest debat és especialment fort perquè es relaciona amb debats sobre el republicanisme, la laïcitat i l'universalisme. És interessant el fet que les postures en aquest debat van molt més enllà de dreta i esquerra, tot i que està clar que els partits d'extrema dreta aprofiten aquest debat per instal·lar un discurs orientalista en contra de l'islam, els musulmans i la immigració en general. Els atemptats islamistes que han tingut lloc a França han reforçat aquests discursos antiimmigració. Mentre que els drets de les dones hi juguen un paper clau, els drets de les persones LGTB+ no són tan centrals, i fins i tot qüestionats. La diversitat sexual i de gènere no importa per si

sola, sinó principalment per ser oposada a l'islam i a la immigració. Així i tot, hi havia persones públiques com Florian Philippot, del Front Nacional, que reivindicaven la seva orientació sexual gai per oposar-la a la immigració.

Espanya és un cas particular quant a homonacionalisme, en tant que és un país on es dona una transformació molt ràpida, des d'una dictadura feixistoide amb una forta vinculació a l'església catòlica, a una de les societats més acollidores de la diversitat sexual i de gènere. Espanya no passa per la Unió Civil, introduint directament el matrimoni igualitari (López Clavel, 2015). Les enquestes situen Espanya com un dels països europeus amb menys homofòbia (Takács i Szalma, 2019; Gerhards, 2010) i compta amb una vibrant cultura LGTB+ (Martínez i Dodge, 2010). En termes de racisme i d'islamofòbia, no compta amb debats tan presents en la política diària com França i els Països Baixos, tot i que també es va detectar un augment de racisme i d'islamofòbia relacionat amb la conjuntura global (Cea d'Ancona, 2016). Sí que destaca per les seves polítiques antimigratòries, sent part de la frontera sud de la Unió Europea, emfatitzant així l'exclusió de l'altre racial. Durant molts anys no va tenir un partit d'extrema dreta a les institucions, en part perquè quedava aglomerat dins del partit de la dreta tradicional (Rubio Pueyo, 2019). Avui dia, aquesta extrema dreta espanyola no fa bandera dels drets LGTB+, o com a molt, ho fa per oposar-les a la immigració i a l'islam. A nivell d'exemple d'incidents homonacionalistes amb certa repercussió, cal anomenar un incident a Madrid on es justifiquen deportacions amb insults homòfobs cap a la policia (Fernández García, 2018).

Altres països que s'analitzen més detalladament no són europeus, i serveixen com a contrast amb els valors dels països europeus. Son l'Argentina i l'Uruguai que, en el seu context regional, destaquen per l'excepcionalisme sexual. En el cas de l'Uruguai es parla d'un excepcionalisme multifacètic (Ravecchia, 2010) que també recorre l'excepcionalisme sexual. Així, aquest país vol posicionar-se en l'avantguarda dels països com un referent normatiu en la inclusió de la diversitat sexual i de gènere (Villegas, 2016); molt semblant a la de la Unió Europea. Investigadors especialitzats en la inclusió de la diversitat sexual i de gènere atesten a l'Uruguai moltes conquestes en aquest àmbit (Sempol i Montano, 2017). En el cas de l'Argentina, també es tracta d'un referent a nivell regional i internacional, per les polítiques i el clima inclusiu amb la diversitat sexual i de gènere (Encarnación, 2011). Així, es tracta del primer país llatinoamericà que a nivell federal permet el matrimoni durant la dècada dels 2000 (Pietro, 2016). Els moviments socials opten per una estratègia transversal amb presència en tots els partits, fet que facilita que hi hagi també expressions homonacionalistes, com descriuen Campos (2022) i Stefanoni (2020).

Des de l'homonacionalisme cap als valors homonacionalistes

En el repàs sobre els fonaments teòrics de l'homonacionalisme s'ha vist que es tracta d'un concepte recent, basat en preocupacions urgents per tal de diagnosticar i de combatre racisme i imperialisme instrumentalitzat sota una preocupació per la diversitat sexual i de gènere. Els treballs sobre l'homonacionalisme busquen respondre a la intersecció d'aquestes dues estructures d'opressió – racisme i homofòbia – aspirant a l'amplificació de les aliances contra opressions, exclusions i desigualtats; amb això respon a un mandat de les Ciències Socials Crítiques i de la Sociologia Crítica/Pública (Burawoy, 2005) en particular, com també a la recerca feminista (Biglia i Vergés Bosch, 2016). A més, s'enfronta a la complexa i enrevessada tasca d'adaptar un concepte impregnat pel postestructuralisme als estudis quantitius.

Dins dels estudis de sexualitat, l'homonacionalisme representa un dels conceptes estrella que analitza, tant aspectes de la configuració de les identitats de gais i lesbianes a occident, com les polítiques públiques dirigides a la diversitat sexual i de gènere, així com el seu paper en les Relacions Internacionals (Fernández García, 2021). Amb aquest punt de mira ampli i el caràcter internacional del concepte, és ideal per a una anàlisi sociològica, i especialment des de la Sociologia Comparada.

El fet que en l'homonacionalisme s'observi una transformació recent o actual té tres implicacions: primer, subratlla que és d'interès fonamentalment sociològic i no pas històric. Segon, el fet que s'està suggerint un canvi recent dona importància a l'element temporal com a punt d'inflexió, que s'hauria d'observar fàcilment. I finalment, tercer, representa un concepte relativament jove, de quinze anys, que pot començar a tenir la maduresa teòrica per ser dimensionalitzat, operativitzat i mesurat quantitativament.

De la revisió de la literatura també ha quedat clar que una de les àrees d'interès per investigar l'homonacionalisme és Europa, on ja hi ha una extensa producció bibliogràfica. Així, té sentit centrar l'anàlisi en països europeus.

La literatura sobre homonacionalisme ha posat de manifest l'ampli ventall d'àmbits on treballar l'homonacionalisme, notòriament en identitats, polítiques o legislacions, moviments socials i discursos. Això alça la pregunta de si aquesta presència d'homonacionalisme en diferents àmbits de la vida també queda plasmada en valors. Aquí es pot indicar una relació amb la proposta de Jackson (2021), que pregunta fins a quin punt les idees homonacionalistes estan presents en la societat civil. Investigar l'existència o força de l'homonacionalisme en l'àmbit dels valors és d'interès, perquè no són les mateixes les estratègies per combatre l'homonacionalisme si està molt present en la vida pública i privada, depenent de si no és compartit per una bona part de la població o si compta amb un suport de la població. La operativització dels valors homonacionalistes és una invitació a estructurar els debats, sovint enrevessats, entorn de l'homonacionalisme, i elaborar una conceptualització clara que, fins el dia d'avui, manca. Recórrer als valors és també una manera de plantejar un diàleg metodològic i teòric entre paradigmes postestructuralistes i més convencionals a les ciències socials, i fer un pont entre postures individualistes i estructuralistes. Definitivament, el plantejament de treballar amb metodologia quantitativa ajuda a sortir del postestructuralisme paranoide (Zanghellini, 2012), i a recuperar l'aposta de la metodologia feminista pel pluralisme metodològic (Biglia i Vergés Bosch, 2016) en el camp de recerca sobre homonacionalisme.

Una de les aportacions d'aquest marc teòric és arribar a veure en els valors homonacionalistes un buit de recerca sobre l'homonacionalisme. És per aquest buit que tampoc no hi ha literatura que tracti, d'una manera específica, valors en relació amb l'homonacionalisme. Com a molt, es troben articles que relacionen, de manera tàcita, valors i l'homonacionalisme; però en cap cas fan d'aquesta relació la seva indagació principal, ni conceptualitzen d'una manera clara i estructurada el que serien els valors homonacionalistes.

Així, es poden esmentar tres articles que discuteixen l'homonacionalisme a Àsia, en concret Taiwan, Hong Kong (Lee, 2016) i Singapur (Lazar, 2017; Lee, 2016; Treat, 2015). En els tres casos es presenten *Asian Values* com a

ideologia d'Estat i es discuteix com tracta la diversitat sexual i de gènere (Lazar, 2017; Lee, 2016; Treat, 2015). També es mostra ja certa recepció, modificació i subversió d'aquesta ideologia des de baix (Lazar, 2017). D'una manera similar, Edenborg (2021) analitza com a Rússia l'estat ha instal·lat els valors tradicionals com a ideologia dominant, en relació amb els drets LGTB+.

Van Klinken (2014) parteix dels discursos estatals sobre africanitat i diversitat sexual i de gènere, promoguts pel nacionalisme pentecostal a Zàmbia. Malgrat que se centra en l'anàlisi del discurs estatal, llença la pregunta de si aquest discurs representa l'opinió pública o si la població té altres valors; deixant la pregunta oberta per a futures recerques.

Un exemple més paradigmàtic de valors homonacionalistes el presenta Laura Eigenmann (2022) per a les institucions de la Unió Europea. Tot i que no denomina en la seva observació valors homonacionalistes, sí que situa la seva anàlisi sobre homonacionalisme a les institucions comunitàries en relació als valors europeus. Ella analitza com els drets LGTB+ s'han instal·lat, a poc a poc, com a norma europea, observant diferències i semblances entre Comissió Europea, Parlament Europeu i Consell Europeu. Afirmar que la Unió Europea recorre cada vegada més els drets LGTB+ com a denominador comú pels valors comuns. Aquesta estratègia d'emmarcar la tolerància LGTB+ com a valors europeus ressona també en tota la recerca que veu homonacionalisme en els intents de fer construir una identitat europea o una ciutadania sexual europea sobre els drets LGTB (Slootmaeckers, 2020; Swimelar, 2019; Ammaturo, 2015; Kahlina, 2015; Kulpa, 2014).

Recordant la diferenciació de Jackson (2021), que distingeix entre el marc institucional o estatal, per una banda, i la societat civil amb aquestes grans majories a favor de la diversitat sexual i de gènere per l'altra, cal emfatitzar una diferència: quan des dels estudis d'homonacionalisme es fa referència als valors, això sempre es fa en referència a les ideologies d'estat o a la ideologia oficial. Resultaria interessant saber si, tenint en compte l'extensió de polítiques i discursos homonacionalistes, aquestes també es donen en els valors de la població.

Per això, pot resultar útil considerar els pocs estudis quantitius amb mostres representatives de la població que s'han fet sobre l'homonacionalisme. Hi ha un primer treball de Niels Spierings (2021) que analitza el vot homonacionalista. Ho fa de dues maneres: per una banda, qualifica d'homonacionalistes aquelles persones que tenen actituds antiimmigració i, al mateix temps, estan a favor de la igualtat de gais i lesbianes; per altra banda, comprova fins a quin punt gais i lesbianes voten per partits d'extrema dreta i de la dreta populista radical. Sí que brinda primeres idees sobre com conceptualitzar l'homonacionalisme en la població, utilitzant enquestes representatives; però el seu interès no és l'extensió d'aquests valors, ni una discussió teòrica profunda, sinó en el comportament electoral. Hunklinger i Ajanović (2022) treballen sobre una mostra d'electorat LGBTIQ+ elaborada per ells mateixos, i analitzen el seu vot per partits d'extrema dreta a Àustria i a Alemanya. Igual que Spierings (2021), no entren a fons en una discussió teòrica sobre el concepte d'homonacionalisme, i resten clarament en l'àmbit de l'anàlisi electoral. Kwon et al. (2022) sí que se centren en actituds cap a l'homosexualitat i la immigració musulmana, però l'homonacionalisme en valors no és una pregunta d'entrada – amb la profundització teòrica que això comportaria – sinó una troballa final.

En aquest sentit, resulta interessant continuar explorant possibles valors homonacionalistes, ja que primer representen un interrogant explícit i implícit que deriva dels debats sobre homonacionalisme. A més, ajuden a ampliar el ventall metodològic per treballar l'homonacionalisme, avançant cap al pluralisme metodològic en la recerca sobre homonacionalisme. Resulta interessant recuperar la noció dels valors que té un lligam específic amb la sociologia: valors, actituds i opinions són conceptes no del tot separables i sovint confoses (Ajzen, 2012; Bergman, 1998). Mentre que les actituds són l'objecte d'estudi preferent de la psicologia social, tenen un caràcter més individual, es refereixen a objectes molt específics o concrets i amb una forta càrrega afectiva, els valors són quelcom diferent (Ajzen, 2012; Bergman, 1998). Són més utilitzats en la sociologia (Ajzen, 2012; Inglehart, 2005; Bergman, 1998), tenen un caràcter més social i, tot i que també hi ha un

component afectiu, aquest no és tan important (Ajzen, 2012; Bergman, 1998). Representen creences més estables que no fan referència a quelcom específic i concret com les actituds sinó alguna cosa més gran i important (Bergman, 1998). A més, connecten amb un cos important de recerca sociològica comparada, que són els valors (post-)materialistes d'Inglehart (2005). Aquests valors representen un punt de trobada per a enfocaments més individualistes i més estructuralistes, ja que fan referència a l'agregat de supòsits bàsics i compartits, unint així els individus amb l'estructura simbòlica. Els valors que conjuguen postures davant de racisme i homofòbia, tal i com suggereix l'homonacionalisme, permeten, a més, qüestionar la separació clara entre el fet merament cultural i el fet merament material que crítica Butler en el seu diàleg amb Nancy Fraser (Butler i Fraser, 2016): perquè les postures racistes i homòfobes poden començar en una esfera merament cultural, però sempre tenen conseqüències materials. Un altre avantatge que brinden els estudis de valors quantitius és que el disseny quantitiu permet, com pocs altres, escapar del "presupposed paranoide structuralism" que denuncia Zanghellini (2012). En tots aquests sentits, els valors homonacionalistes poden ser una aportació important per als estudis d'homonacionalisme. Finalment, la denominació valors homonacionalistes (a diferència d'actituds o opinions) fan justícia als conjunts de dades utilitzats que fan referència als estudis de valors.

Bibliografia

- Ahmed, Sara. (2004). Affective economies. *Social text*, 22(2), 117-139.
- Ahmed, Leila. (1992). *Women and gender in Islam: Historical roots of a modern debate*. New Haven: Yale University Press.
- Ajzen, Icek. (2012). Values, Attitudes, and Behavior, in S. Salzborn, E. Davidov i J. Reinecke (Eds.), *Methods, Theories, and Empirical Applications in the Social Sciences* (pp. 33-38). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Ammaturo, Francesca Romana. (2015). The “Pink Agenda”: Questioning and Challenging European Homonationalist Sexual Citizenship. *Sociology*, 49(6), 1151–1166.
- Ammaturo, Francesca Romana. (2016). Spaces of Pride: A Visual Ethnography of Gay Pride Parades in Italy and the United Kingdom. *Social Movement Studies*, 15(1), 19-40.
- Anderson, Benedict. (2005). *Comunitats Imaginades. Reflexions sobre l'origen i la propagació del nacionalisme. Edició Revisada*. Universitat de València: Editorial Afers.
- Badali, Joel John. (2019). Migrants in the closet: LGBT migrants, homonationalism, and the right to refuge in Serbia. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 31(1), 89-119.
- Bergman, Manfred Max. (1998). A theoretical note on the differences between attitudes, opinions, and values. *Swiss Political Science Review*, 4(2), 81–93.
- Biglia, Barbara, & Vergés-Bosch, Núria. (2016). Qüestionant la perspectiva de gènere en la recerca. *REIRE Revista d'Innovació i Recerca en Educació*, 9(2), 12-29.
- Bracke, Sarah. (2012). From “saving women” to “saving gays”: Rescue narratives and their dis/continuities. *European Journal of Women's Studies*, 19(2), 237–252.
- Brah, Avtar, & Phoenix, Ann. (2004). Ain't I a woman? Revisiting intersectionality. *Journal of international women's studies*, 5(3), 75-86.
- Bretones, Maria Trinidad. (2001). *Sociedades avanzadas. Manual de estructura social*. Barcelona: Editorial Hacer.
- Burawoy, Michael. (2005). The Critical Turn to Public Sociology. *Critical Sociology*, 31(3), 313–326.
- Butler, Judith. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London: Routledge Editorial.
- Butler Judith & Fraser, Nancy. (2017). *Reconocimiento o redistribución: debates entre Marxismo y Feminismo*. Madrid: Traficantes de Sueños.
- Caminal, Miquel. (2008). El nacionalismo, en M. Caminal (ed.), *Manual de Ciencia Política*, (pp. 174-198). Madrid: Tecnos.
- Campos, Alejandro. (2022). Homonacionalismo made in Argentina. *BORDES*, (24), 91-97.
- Camps Calvet, Clara. (2017). *Protesta, repressió i gestió neoliberal. Un estudi de cas a la ciutat de Barcelona (2008-2013)*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Chafe, Paul. (2020). “It Was a Strange New World, It Was”: Queering Place and Place Myths in Contemporary Newfoundland and Labrador Literature. *Journal of Canadian Studies*, 54(2-3), 266-289.

- Cea d'Ancona, María Ángeles (2016). Immigration as a threat: Explaining the changing pattern of xenophobia in Spain. *Journal of International Migration and Integration*, 17(2), 569-591.
- Combahee River Collective (1977). *The Combahee River Collective Statement*. Zillah Eisenstein.
- Crenshaw, Kimberlé. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics, *University of Chicago Legal Forum* 139, 139-167.
- Cruells, Marta & Coll-Planas, Gerard (2013). Challenging equality policies: The emerging LGBT perspective. *European Journal of Women's Studies*, 20(2), 122-137. <https://doi.org/10.1177/1350506812460630>
- Dahl, U. (2018). Becoming fertile in the land of organic milk: Lesbian and queer reproductions of femininity and motherhood in Sweden. *Sexualities*, 21(7), 1021-1038.
- Dahl, Ulrika, & Andreassen, Rikke. (2021). Donors we choose: race, nation and the biopolitics of (queer) assisted reproduction in Scandinavia. *BioSocieties*, 1-23.
- Davis, Kathy. (2008). Intersectionality as buzzword: A sociology of science perspective on what makes a feminist theory successful. *Feminist theory*, 9(1), 67-85. <https://doi.org/10.1177%2F1464700108086364>
- De Lauretis, Teresa. (1987). *Technologies of Gender: Essays on Theory, Film, and Fiction*. Bloomington: Indiana University Press.
- D'Emilio, John. (2002). Capitalism and gay identity. In *Culture, Society and Sexuality A Reader* (pp. 239-247). Routledge.
- Dhoest, Alexander. (2021). Eastern others: Homonationalism in the Flemish press. *International Communication Gazette*, 83(6), 616-635.
- Dhoest, Alexander. (2019). Learning to be gay: LGBTQ forced migrant identities and narratives in Belgium. *Journal of ethnic and migration studies*, 45(7), 1075-1089.
- Dickey, Briar, Spierings, Niels, & van Klingerren, Marjin. (2022). Constructing homonationalist identities in relation to religious and LGBTQ+ outgroups: a case study of r/RightWingLGBT. *Identities*, 1-20.
- Domínguez Amorós, Màrius, & Freude, Leon. (2021). Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo. *Revista Española de Sociología*, 2021, vol. 30, num. a58, p. 1-24.
- Duberman, Martin. (1993). *Stonewall*. New York: Dutton.
- Duggan, Lisa. (2003). *The twilight of equality: The Twilight of Equality?: Neoliberalism, Cultural Politics, and the Attack On Democracy*. Boston: Beacon Press.
- Edenborg, Emil. (2021). 'Traditional values' and the narrative of gay rights as modernity: Sexual politics beyond polarization. *Sexualities*, 13634607211008067.
- Eigenmann, Laura (2021). "This Is a Union of Values": The Rise of the LGBTI Rights Norm as Part of the EU's Identity Construction. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 29(1), 95-117. <https://doi.org/10.1093/sp/jxab028>
- Encarnación, Omar G. (2011). Latin America's Gay Rights Revolution. *Journal of Democracy*, 22(2), 104-118. <https://doi.org/10.1353/jod.2011.0029>

Enciso Domínguez, Giazú, & Lara, Alí. (2013). El giro afectivo. *Athenea Digital: revista de pensamiento e investigación social*, 13(3), 101-120.

Esguerra Muelle, Camila, & Bello Ramírez Jeisson Alanis. (2014). Interseccionalidad y políticas públicas LGBTI en Colombia: usos y desplazamientos de una noción crítica. *Revista de estudios sociales*, (49), 19-32. <https://doi.org/10.7440/res49.2014.02>

Evang, Jenny Adrine Madsen. (2022). Nordic homonationalism in post-cinematic times: The 'good ethnic' and sexual exceptionalism in SKAM. *Journal of Scandinavian Cinema*, 12(1).

Fernández García, Daniel Ahmed. (2021). El islam en la globalización LGBTQ: una aproximación queer a las Relaciones Internacionales. *Relaciones internacionales: Revista académica cuatrimestral de publicación electrónica*, (48), 85-100.

Foucault, Michel. (1996). *Genealogía del racismo*. La Plata: Editorial Altamira.

Foucault, Michel (1998). *Historia de la Sexualidad. Voluntad del Saber*. Madrid: S. XXI.

Freude, Leon, & Vergés Bosch, Núria. (2022). La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea. *Quaderns de Psicologia*, 24(1), 11.

Freude, Leon & Vergés Bosch, Núria (2020). Homonationalism in Europe? A Quantitative Comparison of the Values of Europeans. *Sexuality and Culture*, 24(5), 1292- 1314. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09683-7>

Freude, Leon, & Waites, Matthew. (2023). Analysing homophobia, xenophobia and sexual nationalisms in Africa: Comparing quantitative attitudes data to reveal societal differences. *Current Sociology*, 71(1), 173-195.

Gaucher, Megan, & DeGagne, Alexa. (2016). Guilty Until Proven Prosecuted: The Canadian State's Assessment of Sexual Minority Refugee Claimants and the Invisibility of the non-Western Sexual Non-Citizen. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 23(3), 459-481.

Gaztambide-Fernández, Rubén A., & Rivière, Dominique. (2019). "a Positive, Safe Environment": Urban Arts High Schools and the Safety Mystique. *Harvard Educational Review*, 89(3), 397-420.

Gellner, Ernest. (1983). *Nations and Nationalism*. New York: Cornell University Press.

Gerhards, Jürgen. (2010). Non-discrimination towards homosexuality: The European Union's policy and citizens' attitudes towards homosexuality in 27 European countries. *International Sociology*, 25(1), 5-28. <https://doi.org/10.1177/0268580909346704>

Ghail, Mairtin, & Haywood, Chris. (2021). The British State's production of the Muslim School: A simultaneity of categories of difference analysis. *British Educational Research Journal*, 47(2), 264-278. <https://doi.org/10.1093/sp/jxab014>

Hancock, Ange-Marie. (2007). When multiplication doesn't equal quick addition: Examining intersectionality as a research paradigm. *Perspectives on politics*, 5(1), 63-79. <https://doi.org/10.1017/S1537592707070065>

Heimer, Rosa Dos Ventos Lopes. (2020). Homonationalist/Orientalist Negotiations: The UK Approach to Queer Asylum Claims. *Sexuality & Culture*, 24(1), 174-196. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09633-3>

Hekma, Gert (2016). Queer in the Netherlands: Pro-Gay and Anti-Sex - Sexual politics at a turning point. In Robert Gillett & Lisa Downing (Ed.), *Queer in Europe: Contemporary Case Studies* (n. p). Routledge.

- Hiller, Lotte J. (2022). Queer asylum politics of separation in Germany: Homonationalist narratives of safety. *Gender, Place & Culture*, 29(6), 858-879.
- Hunklinger, Michael, & Ajanović, Edma. (2022). Voting Right? Analyzing Electoral Homonationalism of LGBTIQ* Voters in Austria and Germany. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 29(1), 24-49.
- Hobsbawm, Eric. (1999). *Historia del siglo XX. 1914-1991*. Buenos Aires: Editorial CRÍTICA-Grijalbo Mondadori, SA.
- Hubbard, Phil, & Wilkinson, Eleanor. (2015). Welcoming the world? Hospitality, homonationalism, and the London 2012 Olympics. *Antipode*, 47(3), 598-615.
- Huntington, Samuel P. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, 72(3), 22-49.
- Inglehart, Ronald. (2005). Modernización y cambio cultural: la persistencia de los valores tradicionales. *Quaderns de La Mediterrània = Cuadernos Del Mediterráneo*, (5), 21–32.
- Jackson, Kyle Brandon. (2021). When Homonationalism Becomes Hegemonic: “Homohegemony” and a Meaningfully Materialist Queer Studies. *New Political Science*, 43(4), 469-485.
- Jivraj, Suhraiya, & de Jong, Anisa. (2011). The Dutch Homo-Emancipation Policy and its Silencing Effects on Queer Muslims. *Feminist Legal Studies*, 19(2), 143–158.
- Jungar, Katarina, & Peltonen, Salla. (2017). Acts of homonationalism: Mapping Africa in the Swedish media. *Sexualities*, 20(5-6), 715-737.
- Kahlina, Katja. (2015). Local histories, European LGBT designs: Sexual citizenship, nationalism, and “Europeanisation” in post-Yugoslav Croatia and Serbia. *Women’s Studies International Forum*, 49, 73–83.
- Kehl, Katharina. (2018). ‘In Sweden, girls are allowed to kiss girls, and boys are allowed to kiss boys’: Pride Järva and the inclusion of the ‘LGBT other’ in Swedish nationalist discourses. *Sexualities*, 21(4), 674-691.
- Kokozos, Michael, & Gonzalez, Maru. (2020). Critical inclusion: Disrupting LGBTQ normative frameworks in school contexts. *Equity & Excellence in Education*, 53(1-2), 151-164.
- Kulpa, Robert. (2014). Western leveraged pedagogy of Central and Eastern Europe: discourses of homophobia, tolerance, and nationhood. *Gender, Place & Culture*, 21, 4, 431-448.
- Kwon, Ronald, Scarborough, William J., & Taylor, Caroline. (2022). Multidimensional attitudes: Homonationalist and selective tolerance toward homosexuality and Muslim migration across 21 Countries. *Ethnicities*, 14687968221078345.
- Larrauri, Maite & Max. (2000). *El Desig – segons Gilles Deleuze*. València: Tàndem Editorial.
- Larrauri, Maite & Max. (2005). *La sexualitat – segons Michel Foucault*. València : Tàndem Editorial.
- Lazar, Michelle M. (2017). Homonationalist discourse as a politics of pragmatic resistance in Singapore’s Pink Dot movement: Towards a southern praxis. *Journal of Sociolinguistics*, 21(3), 420-441.
- Lee, Po-Han. (2016). LGBT rights versus Asian values: de/re-constructing the universality of human rights. *International Journal of Human Rights*, 20, 978-992.
- Lenon, Suzanne, & Peers, Danielle. (2017). ‘Wrongful’ Inheritance: Race, Disability and Sexuality in Cramblett v. Midwest Sperm Bank. *Feminist Legal Studies*, 25(2), 141-163.

- Llewellyn, Cheryl. (2017). Homonationalism and sexual orientation-based asylum cases in the United States. *Sexualities*, 20(5-6), 682-698.
- Lockhart, Jeffrey W. (2022). The gay right: A framework for understanding right wing LGBT organizations. *Journal of Homosexuality*, 1-27.
- López Clavel, Pau. (2015). Tres debates sobre la homonormativización de las identidades gay y lesbiana. *Asparkia: investigació feminista*, (26), 137-153.
- Lugones, María. (2007). Heterosexualism and the colonial/modern gender system. *Hypatia*, 22(1), 186-219.
- Macón, Cecilia, & Solana, Mariela. (2015). *Pretérito indefinido: afectos y emociones en las aproximaciones al pasado*. Buenos Aires: Título.
- Martínez, Omar y Dodge, Brian. (2010). El barrio de La Chueca of Madrid, Spain: An emergint epicenter of the global LGBT civil rights movement. *Journal of Homosexuality*, 57(2), 226-248.
<https://doi.org/10.1080/00918360903488913>
- McCall, Leslie. (2005). The complexity of intersectionality. *Signs: Journal of women in culture and society*, 30(3), 1771-1800. <https://doi.org/10.1086/426800>
- McNeal, Keith E. (2019). Confessions of an ambivalent country expert: queer refugeeism in the UK and the political economy of (im) mobility in and out of Trinidad and Tobago. *Anthropological Theory*, 19(1), 191-215.
- Mepschen, Paul. (2016). Sexual democracy, cultural alterity and the politics of everyday life in Amsterdam. *Patterns of Prejudice*, 50.
- Mepschen, Paul, Duyvendak, Jan Wilhelm, & Tonkens, Evelien H. (2010). Sexual politics, orientalism and multicultural citizenship in the Netherlands. *Sociology*, 44(5), 962-979.
- Murray, David A. B. (2017). The Homonational Archive: Sexual Orientation and Gendered Identity Refugee Documentation in Canada and the USA. *Ethnos*, 82(3), 520-544.
- Neufeld, Masha, & Wiedlack, Katharina. (2018). Wir sind Conchita, nicht Russland, oder: Homonationalismus auf gut Österreichisch. *Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften*, 29(2), 153-175.
- Pacheco, Víctor Augusto. (2020). Homonacionalismo na literatura irlandesa contemporânea. *E-escrita. Revista do curso de Letras da Uniabeu*, 11(2), 129-145.
- Petersen, Michael, & Myong, Lene. (2015). (Un)liveabilities: Homonationalism and transnational adoption. *Sexualities*, 18(3), 329-345.
- Pietro, Pedro José Javier. di (2016). Decolonizing travesti space in Buenos Aires: Race, sexuality, and sideways relationality. *Gender, Place & Culture*, 23(5), 677-693. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2015.1058756>
- Polizzi, Goffredo. (2020). Queering the southern border: challenges to Italian homonationalism in Emma Dante's *Via Castellana Bandiera* (2013). *Modern Italy*, 25(2), 147-161.
- Puar, Jasbir K. (2007). *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press.
- Puar, Jasbir. (2013). Rethinking homonationalism. *International Journal of Middle East Studies*, 45(2), 336-339.

- Raboin, Thibaut. (2017). Exhortations of happiness: Liberalism and nationalism in the discourses on LGBTI asylum rights in the UK. *Sexualities*, 20(5-6), 663-681.
- Ramalho, Ana Catarina Silva Aguiar Martinha. (2020). *Gender and sexualities in the European far-right political discourse (Doctoral dissertation)*. Lisboa: Instituto Universitario de Lisboa.
- Rao, Rahul. (2020). *Out of Time: The Queer Politics of Postcoloniality*. Oxford University Press.
- Ravecca, Paulo. (2010). "Progressive" government (2005-2009) and the LGTTBQ agenda: on the (recent) queering of Uruguay and its limits. *CERLAC Working Paper Series*, 07/10.
- Reimers, Eva. (2017). Homonationalism in teacher education—productions of schools as heteronormative national places. *Irish Educational Studies*, 36(1), 91-105.
- Rexhepi, Piro. (2016). From Orientalism to Homonationalism: Queer Politics, Islamophobia and Europeanization in Kosovo. *Southeastern Europe*, 40(1), 32-53.
- Rodó-Zárate, Maria & Jorba, Marta (2022). Metaphors of intersectionality: Reframing the debate with a new proposal. *European Journal of Women's Studies*, 29(1), 23-38. <https://doi.org/10.1177/1350506820930734>
- Rousseau, Jean Jacques. (1819). *El contrato social o Principis del derecho político*. Lió: Librería de Comon y Blanc.
- Roseneil, Sasha, Crowhurst, Isabel, Hellesund, Tone, Santos, Ana Cristina, & Stoilova, Mariya. (2013). Changing landscapes of heteronormativity: The regulation and normalization of same-sex sexualities in Europe. *Social Politics*, 20(2), 165-199.
- Røthing, Åse & Svendsen, Stine B. (2011). Sexuality in Norwegian textbooks: constructing and controlling ethnic borders? *Ethnic and Racial Studies*, 34(11), 1953–1973.
- Rubio Pueyo, Vicente. (2019). *VOX: ¿Una nueva extrema derecha en España*. Nova York: Rosa Luxemburg Stiftung.
- Ruffig, Reiner. (2008). *Michel Foucault*. Paderborn: Wilhelm Fink Verlag.
- Russell, Emma K. (2018). Carceral pride: The fusion of police imagery with LGBTI rights. *Feminist Legal Studies*, 26(3), 331-350. <https://doi.org/10.1007/s10691-018-9383-2>
- Sabsay, Leticia. (2013). Políticas queer, ciudadanías sexuales y decolonización. En D. Falconí Trávez, S. Astellanos i M. A. Viteri (Eds.), *Resentir lo queer en América Latina. Diálogos con/desde el Sur* (pp. 45-58). Barcelona: Egales.
- Sadurní Balcells, Núria., & Pujol Tarrés, Joan. (2015). Homonacionalismo en Cataluña: una visión desde el activismo LGTBI. *Universitas Psychologica*, 14(5), 1809–1820.
- Said, Edward W. (2005). *Cubriendo el islam: El islam como noticia*. Madrid: Debate.
- Said, Edward. (1978). *Orientalism*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Santos, Ana Cristina. (2013). Are we there yet? Queer sexual encounters, legal recognition and homonormativity. *Journal of Gender Studies*, 22(1), 54-64.
- Schotten, C. Heike. (2016). Homonationalism: From critique to diagnosis, or, we are all homonational now. *International Feminist Journal of Politics*, 18(3), 351-370. <https://doi.org/10.1080/14616742.2015.1103061>

- Schwandt, Michael. (2010). *Kritische Theorie – Eine Einführung*. Stuttgart: Schmetterling Verlag.
- Sempol, Diego. i Montano, Malena. (2017). *Baños públicos: la última segregación. Baños públicos: moral, género y sexualidad en Uruguay*. Montevideo: Montevideo Iguaitario
- Slootmaeckers, Koen. (2020). Constructing European Union identity through LGBT equality promotion: Crises and shifting othering processes in the European Union enlargement. *Political Studies Review*, 18(3), 346-361.
- Smith, Kristin. (2013). Decolonizing queer pedagogy. *Affilia*, 28(4), 468-470.
- Solana, Mariela. (2016). Reflexiones sobre el giro afectivo en historia queer. *Mora (Buenos Aires)*, 22(1), 00-00.
- Spierings, Niels (2021). Homonationalism and Voting for the Populist Radical Right: Addressing Unanswered Questions by Zooming in on the Dutch Case. *International Journal of Public Opinion Research*, 33(1), 171-182. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edaa005>
- Spivak, Gayatri Chakravorty. (2009). *Can the subaltern speak*. Barcelona: MACBA.
- Stefanoni, Pablo. (2021). *¿La rebeldía se volvió de derecha?: Cómo el antiprogresismo y la anticorrección política están construyendo un nuevo sentido común (y por qué la izquierda debería tomarlos en serio)*. Buenos Aires: Siglo XXI Editores.
- Swimelar, Safia. (2019). Nationalism and Europeanization in LGBT rights and politics: A comparative study of Croatia and Serbia. *East European Politics and Societies*, 33(03), 603-630. <https://doi.org/10.1177/0888325418805135>
- Szulc, Lukasz, & Smets, Kevin. (2015). Homonationalism and Western progressive narrative: locating 'conservative heartlands' with Zenne Dancer (2012) and its Western reviews. *Asian Journal of Communication*, 25(6), 551-566.
- Takács, Judit y Szalma, Ivett. (2019). Democracy deficit and homophobic divergence in 21st century Europe. *Gender, Place & Culture*, 27(4), 459-478. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2018.1563523>
- Treat, John Whittier. (2015). The Rise and Fall of Homonationalism in Singapore. *Positions: Asia Critique*, 23(2), 349-365.
- Tschalaer, Mengia. (2020). Between queer liberalisms and Muslim masculinities: LGBTQI+ Muslim asylum assessment in Germany. *Ethnic and Racial Studies*, 43(7), 1265-1283.
- Tsfati, Maya, & Ben-Ari, Adital. (2019). Between subversion to re-affirmation: Homonormativity, homonationalism and male same-sex family. *Journal of Gender Studies*, 28(8), 861-872.
- Van Klinken, Adriaan (2014). Homosexuality, politics and pentecostal nationalism in Zambia. *Studies in World Christianity*, 20(3), 259-281. <https://doi.org/10.3366/swc.2014.0095>
- Villegas, Belén. (2016). La "Suiza de América". *Naveg@américa*, (16). Recuperado de <https://revistas.um.es/navegamerica/article/view/255201>
- Yildiz, Armanc. (2017). 'Turkish, Dutch, gay and proud': Mapping out the contours of agency in homonationalist times. *Sexualities*, 20(5-6), 699-714.
- Yuval-Davis, Nira. (2006). Intersectionality and feminist politics. *European journal of women's studies*, 13(3), 193-209.

Zanghellini, Alcardo. (2012). Are gay rights Islamophobic? A critique of some uses of the concept of homonationalism in activism and academia. *Social & Legal Studies*, 21(3), 357–374.

Capítol 2: Objectius i hipòtesis

En aquest apartat es justifiquen i especifiquen els objectius i hipòtesis del treball de recerca i s'indica en quins articles s'ha aprofundit. El treball segueix un objectiu principal que es pot desagregar en quatre objectius específics. Així mateix, es presenten les tres hipòtesis inicials que guiaven, des de l'inici, aquest treball. Cal advertir que, inicialment, es plantejava aprofundir més en hipòtesis explicatives, complementant les més descriptives. En el procés de publicació per compendi, però, ja es va detectar la necessitat d'aprofundir més en aspectes de dimensionalització, operativització i mesura, abans que es poguessin plantejar vincles explicatius més sofisticats i complexos. Per tant, es va reorientar aquest treball a l'últim article perquè desemboqui en una proposta alternativa de dimensionalització.

Objectius

Seguidament, es presenten els objectius justificats per a la revisió de la literatura.

Objectiu principal: Mesurar magnitud i extensió de valors homonacionalistes.

Per una banda, la revisió de la literatura ha evidenciat que l'homonacionalisme és una problemàtica actual i oportuna per a una tesi doctoral. Per altra banda, ha posat sobre la taula el buit que ha deixat la recerca entorn de l'homonacionalisme en l'opinió pública, les actituds i els valors. L'objectiu principal és omplir aquest buit, oferint primeres respostes sobre la magnitud i l'extensió dels valors homonacionalistes. Com a objectiu transversal, les reflexions teòriques sobre dimensionalització, operativització i mesura, estan presents a tots els articles. Resultats concrets sobre magnitud i extensió de valors homonacionalistes es troben als articles *Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans* (Freude & Vergés Bosch, 2020), *Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo* (Domínguez Amorós & Freude, 2021) i *La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea* (Freude & Vergés Bosch, 2022) que corresponen als capítols 4, 5 i 6.

Objectiu específic 1: Conceptualitzar valors homonacionalistes a partir d'una revisió bibliogràfica sistemàtica i derivada.

La literatura ha posat de manifest que l'homonacionalisme és un concepte que permet moltes lectures, interpretacions i aplicacions. Per altra banda, aquesta diversitat implica l'absència d'una definició clara i tancada. Un dels propòsits d'aquesta tesi és estructurar la discussió i els treballs entorn del concepte homonacionalisme, per derivar-ne una proposta de valors homonacionalistes. Això implica, primer, argumentar que apunta a la necessitat d'omplir el buit que ha deixat la recerca de l'homonacionalisme entorn dels valors. Segon, cal desgranar els elements claus de l'homonacionalisme, per tal de fer una proposta fidel al concepte original de valors homonacionalistes. Finalment, cal que aquesta proposta sigui acollida pel debat acadèmic. Les reflexions teòriques sobre dimensionalització, operativització i mesura estan presents a tots els articles, però la introducció de la noció de valors homonacionalistes s'argumenta per primera vegada a l'article *Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans* (Freude & Vergés Bosch, 2020) i d'una manera més extensa a *Valors homonacionalistes? La proposta d'una dimensionalització per a un instrument de mesura propi* (Freude, 2022). Aquests articles corresponen als capítols 4 i 7.

Objectiu específic 2: Contextualitzar l'emergència de valors homonacionalistes en temps i espai.

L'homonacionalisme és un concepte jove que descriu transformacions socials recents amb relació a sexualitat, nació i ètnia o raça. Per poder situar-lo adequadament, cal contextualitzar l'emergència de l'homonacionalisme en temps i espai, sent Europa el nucli d'interès d'aquest treball. Es proposa fer una

introducció més generalitzada a la història de la sexualitat, destacant tendències generals, per derivar més en concret a l'emergència de l'homonacionalisme, centrant-se en canvis legals com discriminació, unió civil, matrimoni, adopció i una descripció detallada dels països d'anàlisi pel que fa a l'homonacionalisme en si. A tots els articles es contextualitza l'emergència dels valors homonacionalistes en temps i espai. A l'article Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo (Domínguez Amorós & Freude, 2021) aquesta contextualització s'argumenta entorn del concepte excepcionalisme sexual. A l'article Valors homonacionalistes? La proposta d'una dimensionalització per a un instrument de mesura propi (Freude, 2022) s'aprofundeix a nivell teòric en els canvis que donen ales a l'homonacionalisme a partir de l'11 de setembre de 2001.

Objectiu específic 3: Dissenyar eines diverses que permeten mesurar valors homonacionalistes a- i sincrònicament.

La proposta dels valors homonacionalistes neix d'una necessitat teòrica, però també metodològica. A nivell teòric, s'argumenta que si hi ha homonacionalisme en tants àmbits de la vida social, s'ha de contrastar fins a quin punt aquesta (omni-)presència està recolzada en els valors de la població. A nivell metodològic, s'argumenta que cal diversificar els instruments per detectar l'homonacionalisme i trobar-ne de quantitatius. Així, es podrà respondre a la pregunta de fins a quin punt existeixen valors homonacionalistes d'una manera empírica i determinar la magnitud d'aquests. Es proposa desenvolupar indicadors socials, dimensionalitzant i operativitzant valors homonacionalistes, permetent així mesurar-los en enquestes de valors per poder comparar en temps i espai. A part, es proposa elaborar una proposta teòrica, dimensionalitzant i operativitzant valors homonacionalistes, per a obtenir un instrument de mesura propi. El disseny d'eines que dimensionalitzen, operativitzen i mesuren valors homonacionalistes és transversal als articles, però s'explicita més en els articles Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo (Domínguez Amorós & Freude, 2021) i Valors homonacionalistes? La proposta d'una dimensionalització per a un instrument de mesura propi (Freude, 2022) corresponent als capítols 5 i 7. A Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo (Domínguez Amorós & Freude, 2021) es dimensionalitza, operativitza i mesura a partir d'indicadors ja existents, mentre que a Valors homonacionalistes? La proposta d'una dimensionalització per a un instrument de mesura propi (Freude, 2022) es desenvolupen indicadors sense restringir-se a les dades disponibles.

Objectiu específic 4: Comparar la magnitud i extensió dels valors homonacionalistes en temps i espai.

Una vegada elaborats diferents mesures de valors homonacionalistes, es proposa aplicar-los centrant-se en Europa occidental, incorporant comparacions amb l'Europa de l'Est i països comparables a l'Amèrica Llatina. Es planteja seguir la variació històrica, com també entre països, per tal de relacionar els resultats obtinguts amb la literatura sobre homonacionalisme i formular implicacions per a la recerca, les polítiques públiques i els moviments socials. L'efectiva comparació de valors homonacionalistes en temps i espai es realitza als articles Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans (Freude & Vergés Bosch, 2020), Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo (Domínguez Amorós & Freude, 2021) i La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea (Freude & Vergés Bosch, 2022) que corresponen als capítols 4, 5 i 6.

Hipòtesis

Com s'ha assenyalat a dalt, cal reconèixer que les hipòtesis que es presenten aquí tenen un caràcter fonamentalment descriptiu, atesos els reptes que plantegen les anàlisis durant el procés de treball i publicació. Seguint a Jose Ignacio Ruiz Olabuénaga et al. (1998), es tracta d'hipòtesis descriptives, deduïdes del marc teòric presentat anteriorment. La primera hipòtesi és descriptiva simple, la segona hipòtesi és descriptiva i comparativa en el temps, i la tercera hipòtesi és descriptiva i comparativa en l'espai (Domínguez Amorós i Solsona Simó, 2003; Ruiz Olabuénaga et al., 1998).

(1) A les poblacions d'Europa occidental es donen valors homonacionalistes.

A dalt s'ha argumentat que la literatura indexada a la Web of Science se centra entre altres regions, fonamentalment en països europeus i Europa en conjunt (Eigenmann, 2022; Sloomaeckers, 2020; Swimelar, 2019; Rexhepi, 2016; Ammataro, 2015; Kahlina, 2015; Kulpa, 2014). D'aquest interès per Europa se'n deriva que l'homonacionalisme està molt associat a Europa. No és només la quantitat, sinó també el contingut de la recerca, que afirma que l'homonacionalisme es dona especialment a Europa occidental: en les polítiques (Hiller, 2022; Ghail i Haywood, 2021; Heimer, 2020; Kokozos i Gonzalez, 2020; Tschalaer, 2020; Badali, 2019; Dhoest, 2019; Gaztambide-Fernández i Riviere, 2019; McNeal, 2019; Llewellyn, 2017; Murray, 2017; Raboin, 2017; Reimers, 2017; Guacher i DeGagne, 2016; Smith, 2013; Rothing i Svendsen, 2011; Jivraj i De Jong, 2011) i els discursos (Evang, 2022; Dhoest, 2021; Chafe, 2020; Pacheco, 2020; Polizzi, 2020; Petersen i Myong, 2015; Jungar i Peltonen 2017; Szulc i Smets, 2015) com també a nivell de moviments socials (Kehl, 2018; Yildiz, 2017; Ammataro, 2016; Sadurní Balcells i Pujol Tarres, 2015). Suposant una relació entre aquesta presència i els valors, es creu que a les poblacions d'Estats-nacions europeus es donen valors homonacionalistes. Aquesta hipòtesi es baralla en tots els articles que es basen en l'anàlisi de dades secundàries, és a dir, Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans (Freude & Vergés Bosch, 2020), Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo (Domínguez Amorós & Freude, 2021) i La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea (Freude & Vergés Bosch, 2022) corresponents als capítols 4, 5 i 6.

(2) Els valors homonacionalistes van creixent, especialment a partir del 2001.

Com s'ha argumentat a dalt, el concepte homonacionalisme pot descriure tendències històriques a llarg termini, però emergeix clarament amb relació als canvis discursius relacionats amb la denominada Guerra contra el Terror (Bracke, 2012; Puar, 2007). Malgrat que es pot llegir l'homonacionalisme en una línia de temps més llarga (Butler i Fraser, 2017; Puar, 2007; Duggan, 2003; D'Emilio, 2002), aquí es pren l'any 2001 com un punt d'inflexió quant a les dinàmiques d'inclusió i d'exclusió en el si dels estats nació. A partir de 2001, es dona als estats nació occidentals una dinàmica en discurs i polítiques especialment islamòfoba i racista i, al mateix temps, s'accelera la inclusió de la diversitat sexual i de gènere. És per això que se suposa que, a partir de 2001, comença l'emergència de valors homonacionalistes. Aquesta hipòtesi es baralla en l'article Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo (Domínguez Amorós & Freude, 2021) que correspon al capítol 5.

(3) A Europa occidental els valors homonacionalistes estan més presents que als Estats-nacions de l'est d'Europa i Amèrica Llatina.

Una part important de la literatura sobre homonacionalisme està centrada en Europa. L'homonacionalisme està ubicat clarament a Europa occidental, mentre que l'Europa de l'est es considera com a endarrerida, d'una manera semblant al món àrab o a Rússia (Eigenmann, 2022; Sloomaeckers, 2020; Swimelar, 2019; Rexhepi, 2016; Ammataro, 2015; Kahlina, 2015; Kulpa, 2014). Així, es descriu que l'Europa occidental i, especialment la Unió Europea actuen en missió civilitzadora sobre l'Europa de l'Est, que es construeix com a endarrerida i homòfoba (Eigenmann, 2022; Rexhepi, 2016; Kahlina, 2015; Kulpa, 2014). D'aquí se'n deriva que els valors

homonacionalistes es donen especialment a l'Europa occidental. L'article *Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans* (Freude & Vergés Bosch, 2020) permet comparar entre l'Europa occidental i l'Europa de l'Est, i correspon al capítol 4. L'article *Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo* (Domínguez Amorós & Freude, 2021) se centra en la comparació de països europeus amb països llatinoamericans, i correspon al capítol 5.

Bibliografia

- Ammaturo, Francesca Romana. (2015). The "Pink Agenda": Questioning and Challenging European Homonationalist Sexual Citizenship. *Sociology*, 49(6), 1151–1166.
- Ammaturo, Francesca Romana. (2016). Spaces of Pride: A Visual Ethnography of Gay Pride Parades in Italy and the United Kingdom. *Social Movement Studies*, 15(1), 19-40.
- Badali, Joel John. (2019). Migrants in the closet: LGBT migrants, homonationalism, and the right to refuge in Serbia. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 31(1), 89-119.
- Bracke, Sarah. (2012). From "saving women" to "saving gays": Rescue narratives and their dis/continuities. *European Journal of Women's Studies*, 19(2), 237–252.
- Butler Judith & Fraser, Nancy. (2017). *Reconocimiento o redistribución: debates entre Marxismo y Feminismo*. Madrid: Traficantes de Sueños.
- Chafe, Paul. (2020). "It Was a Strange New World, It Was": Queering Place and Place Myths in Contemporary Newfoundland and Labrador Literature. *Journal of Canadian Studies*, 54(2-3), 266-289.
- Dhoest, Alexander. (2021). Eastern others: Homonationalism in the Flemish press. *International Communication Gazette*, 83(6), 616-635.
- Dhoest, Alexander. (2019). Learning to be gay: LGBTQ forced migrant identities and narratives in Belgium. *Journal of ethnic and migration studies*, 45(7), 1075-1089.
- Domínguez Amorós, Màrius, & Freude, Leon. (2021). Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo. *Revista Española de Sociología*, 2021, vol. 30, num. a58, p. 1-24.
- Domínguez Amorós, Màrius, & Simó Solsona, Montserrat. (2003). *Tècniques d'investigació social quantitatives*. Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona.
- Duggan, Lisa. (2003). *The twilight of equality: The Twilight of Equality?: Neoliberalism, Cultural Politics, and the Attack On Democracy*. Boston: Beacon Press.
- D'Emilio, J. (2002). Capitalism and gay identity. In *Culture, Society and Sexuality A Reader* (pp. 239-247). Routledge.
- Eigenmann, Laura (2021). "This Is a Union of Values": The Rise of the LGBTI Rights Norm as Part of the EU's Identity Construction. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 29(1), 95-117.
- Evang, Jenny Adrine Madsen. (2022). Nordic homonationalism in post-cinematic times: The 'good ethnic' and sexual exceptionalism in SKAM. *Journal of Scandinavian Cinema*, 12(1).
- Freude, Leon. (2022). Valors homonacionalistes? La proposta d'una dimensionalització per a un instrument de mesura propi. *Clivatge*, (10).
- Freude, Leon, & Vergés Bosch, Núria. (2022). La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea. *Quaderns de Psicologia*, 24(1), 11.
- Freude, Leon & Vergés Bosch, Núria (2020). Homonationalism in Europe? A Quantitative Comparison of the Values of Europeans. *Sexuality and Culture*, 24(5), 1292- 1314. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09683-7>

- Gaucher, Megan, & DeGagne, Alexa. (2016). Guilty Until Proven Prosecuted: The Canadian State's Assessment of Sexual Minority Refugee Claimants and the Invisibility of the non-Western Sexual Non-Citizen. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 23(3), 459-481.
- Gaztambide-Fernández, Rubén. A., & Rivière, Dominique. (2019). "a Positive, Safe Environment": Urban Arts High Schools and the Safety Mystique. *Harvard Educational Review*, 89(3), 397-420.
- Ghail, Mairtin, & Haywood, Chris. (2021). The British State's production of the Muslim School: A simultaneity of categories of difference analysis. *British Educational Research Journal*, 47(2), 264-278.
<https://doi.org/10.1093/sp/jxab014>
- Heimer, Rosa Dos Ventos Lopes. (2020). Homonationalist/Orientalist Negotiations: The UK Approach to Queer Asylum Claims. *Sexuality & Culture*, 24(1), 174-196. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09633-3>
- Hiller, Lotte J. (2022). Queer asylum politics of separation in Germany: Homonationalist narratives of safety. *Gender, Place & Culture*, 29(6), 858-879.
- Jivraj, Suhraiya, & de Jong, Anisa. (2011). The Dutch Homo-Emancipation Policy and its Silencing Effects on Queer Muslims. *Feminist Legal Studies*, 19(2), 143-158.
- Jungar, Katarina, & Peltonen, Salla. (2017). Acts of homonationalism: Mapping Africa in the Swedish media. *Sexualities*, 20(5-6), 715-737.
- Kahlina, Katja. (2015). Local histories, European LGBT designs: Sexual citizenship, nationalism, and "Europeanisation" in post-Yugoslav Croatia and Serbia. *Women's Studies International Forum*, 49, 73-83.
- Kehl, Katharina. (2018). 'In Sweden, girls are allowed to kiss girls, and boys are allowed to kiss boys': Pride Järva and the inclusion of the 'LGBT other' in Swedish nationalist discourses. *Sexualities*, 21(4), 674-691.
- Kokozos, Michael, & Gonzalez, Maru. (2020). Critical inclusion: Disrupting LGBTQ normative frameworks in school contexts. *Equity & Excellence in Education*, 53(1-2), 151-164.
- Kulpa, Robert. (2014). Western leveraged pedagogy of Central and Eastern Europe: discourses of homophobia, tolerance, and nationhood. *Gender, Place & Culture*, 21, 4, 431-448.
- Llewellyn, Cheryl. (2017). Homonationalism and sexual orientation-based asylum cases in the United States. *Sexualities*, 20(5-6), 682-698.
- McNeal, Keith. E. (2019). Confessions of an ambivalent country expert: queer refugeeism in the UK and the political economy of (im) mobility in and out of Trinidad and Tobago. *Anthropological Theory*, 19(1), 191-215.
- Murray, David. A. B. (2017). The Homonational Archive: Sexual Orientation and Gendered Identity Refugee Documentation in Canada and the USA. *Ethnos*, 82(3), 520-544.
- Pacheco, Víctor Augusto. (2020). Homonacionalismo na literatura irlandesa contemporânea. *E-escrita. Revista do curso de Letras da Uniabeu*, 11(2), 129-145.
- Petersen, Michael, & Myong, Lene. (2015). (Un)liveabilities: Homonationalism and transnational adoption. *Sexualities*, 18(3), 329-345.
- Polizzi, Goffredo. (2020). Queering the southern border: challenges to Italian homonationalism in Emma Dante's *Via Castellana Bandiera* (2013). *Modern Italy*, 25(2), 147-161.
- Puar, Jasbir K. (2007). *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press.

- Raboin, Thibaut. (2017). Exhortations of happiness: Liberalism and nationalism in the discourses on LGBTI asylum rights in the UK. *Sexualities*, 20(5-6), 663-681.
- Reimers, Eva. (2017). Homonationalism in teacher education—productions of schools as heteronormative national places. *Irish Educational Studies*, 36(1), 91-105.
- Rexhepi, Piro. (2016). From Orientalism to Homonationalism: Queer Politics, Islamophobia and Europeanization in Kosovo. *Southeastern Europe*, 40(1), 32-53.
- Røthing, Åse & Svendsen, Stine. B. (2011). Sexuality in Norwegian textbooks: constructing and controlling ethnic borders? *Ethnic and Racial Studies*, 34(11), 1953–1973.
- Ruiz Olabuénaga, José Ignacio, Aristegui, Iratxe, & Melgosa, Leire. (1998). *Cómo elaborar un proyecto de investigación social*. Universidad de Deusto.
- Sadurní Balcells, Núria, & Pujol Tarrés, Joan. (2015). Homonacionalismo en Cataluña: una visión desde el activismo LGTBI. *Universitas Psychologica*, 14(5), 1809–1820.
- Slootmaeckers, Koen. (2020). Constructing European Union identity through LGBT equality promotion: Crises and shifting othering processes in the European Union enlargement. *Political Studies Review*, 18(3), 346-361.
- Smith, Kristin. (2013). Decolonizing queer pedagogy. *Affilia*, 28(4), 468-470.
- Swimelar, Safia. (2019). Nationalism and Europeanization in LGBT rights and politics: A comparative study of Croatia and Serbia. *East European Politics and Societies*, 33(03), 603-630.
<https://doi.org/10.1177/0888325418805135>
- Szulc, Lukasz, & Smets, Kevin. (2015). Homonationalism and Western progressive narrative: locating ‘conservative heartlands’ with Zenne Dancer (2012) and its Western reviews. *Asian Journal of Communication*, 25(6), 551-566.
- Tschalaer, Mengia. (2020). Between queer liberalisms and Muslim masculinities: LGBTQI+ Muslim asylum assessment in Germany. *Ethnic and Racial Studies*, 43(7), 1265-1283.
- Yildiz, Armanc. (2017). ‘Turkish, Dutch, gay and proud’: Mapping out the contours of agency in homonationalist times. *Sexualities*, 20(5-6), 699-714.

Capítol 3: Estratègies Metodològiques

Aquesta tesi té un compromís amb les metodologies feministes, al mateix temps que constata la necessitat d'aplicar mètodes quantitativs a l'estudi de l'homonacionalisme. En les properes pàgines s'exposarà, primer de tot, la meua situació davant de l'objecte d'estudi, i s'argumentarà el perquè de les tècniques utilitzades per aconseguir objectius i contrastar hipòtesis. Després, es presentarà el disseny d'anàlisi, la construcció dels indicadors per contrastar les hipòtesis i les tècniques usades.

Situament

Les metodologies feministes reivindiquen l'explicitació de la subjectivitat de l'investigador i argumenten que així s'augmenta el grau d'objectivitat real en la recerca (Biglia i Vergés Bosch, 2016; Botía Morillas, 2013; Biglia, 2005; Bartra, 1998; Harding, 1987). Valoren la generació de coneixement, que és transparent a les condicions de producció: amb quines situacions empatitza l'investigador, quines inquietuds es tenen i què motiva la selecció del tema (Biglia i Vergés Bosch, 2016; Botía Morillas, 2013; Bartra, 1998). En aquest apartat procedeixo, per tant, a situar-me en primera persona.

Quan començo a estudiar Sociologia a Barcelona, la meua motivació rau, d'una manera important, en un interès per les teories postestructuralistes, per autors com Deleuze i Foucault i, especialment, pels estudis de gènere i els feminismes. Ja als primers semestres comprenc que hi ha una sociologia que es constitueix fonamentalment oposada al postestructuralisme (Mundó, 2018; Soler i Flecha, 2010; Searle, 2008; Domènech, 2005) i que, per tant, resulta molt crítica amb els plantejaments imperants en els estudis de gènere, hereus del postestructuralisme. Tot i que al principi em costa, començo a veure i a creure en aquestes postures, fins al punt de defensar-les. No deixo de perdre el meu interès pels estudis de gènere, però em resulta complicat treballar a fons uns estudis de gènere que xoquen amb la Teoria Sociològica i la Sociologia del Coneixement, tal com jo els he estudiat. Amb aquesta idea de voler aprofundir en la Teoria Feminista i la perspectiva de gènere, faig el Màster d'Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania del IiEDG, on em trobo amb tot el contrari: ja imbuït per la crítica encertada al postestructuralisme (Wittig, 2004; Tubert, 1996; Butler, 1990) acabo el Màster d'Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania, posant de manifest la difícil, sinó impossible, convivència dels dos marcs teòrics. El meu interès per l'homonacionalisme i la manera de treballar-lo provenen, en part, d'aquest conflicte i són, al mateix temps, l'intent de resoldre'l. Una de les eines principals per apropar els dos mons que conviuen a dins meu són les tècniques quantitatives, una aportació que agraeixo fonamentalment al Grau de Sociologia (Domínguez Amorós i Simó Solsona, 2003) i que he pogut aprofundir tant al Màster de Tècniques d'Investigació Social Aplicada (TISA) (López Roldán i Fachelli, 2015) com a la docència que em pertoca en el marc del meu contracte predoctoral.

Per altra banda, hi ha la conjuntura política actual, uns debats generals a nivell de moviments socials i un incident concret que reforcen la idea de treballar valors homonacionalistes. Parteixo d'un llegat personal, com és la militància en espais autònoms per a la dissidència sexual i de gènere a Barcelona (el Brotbord i La Fondona), com també ho són les experiències en un partit polític d'esquerres d'Alemanya i una vinculació a la Fundació Amadeu Antonio contra l'extrema dreta, racisme i antisemitisme. En unes jornades a Can Vies, un Centre Social Okupat de Barcelona on hi participaven investigadores de l'homonacionalisme com Brigitte Vasallo (vegi per exemple Vasallo, 2019) i Daniel Ahmed Fernández García (vegi per exemple Fernández García, 2021; 2018), vaig assistir a una xerrada on es debatia sobre la presència d'homonacionalisme a Catalunya i a Espanya, i on es preguntava si els debats homonacionalistes es poden plasmar en enquestes d'opinió. Malgrat que la pregunta ja va generar una certa polèmica per si el fet de buscar l'homonacionalisme fa justícia a la complexitat i l'ímpetus del concepte, vaig tenir clar que el meu projecte responia almenys a la pregunta que alguns actors de moviments socials plantejaven. Per altra banda, volia dialogar amb els debats més amplis en moviments socials transformadors sobre fins a quin punt els avenços en drets per la diversitat sexual i de gènere anaven acompanyats del racisme, oferint dades sobre la relació entre racisme i tolerància amb la

diversitat sexual i de gènere. En aquest sentit, la meua motivació i situació parteix de voler viure en societats obertes amb la diversitat sexual i de gènere, cultural, ètnica i racial. Finalment, també cal situar la meua motivació en el context de l'auge de l'extrema dreta al món i també a Europa: en aquest context, cal analitzar com es relacionen racisme i tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, per poder assessorar estratègies per la construcció d'aliances emancipatòries.

Debat sobre les metodologies feministes i les tècniques quantitatives

Les metodologies feministes qüestionen l'epistemologia de les ciències socials convencionals, posant en dubte la seva representativitat i objectivitat. Les denuncien com una forma d'emascarar l'androcentrisme i el sexisme. Les tècniques quantitatives esdevenen la diana principal d'aquesta acusació, ja que, sovint, dificulten o directament impedeixen l'emergència d'un discurs dissident; així, s'argumenta que les enquestes reproduïxen, en la construcció del qüestionari, la ideologia dominant i confirmen tautològicament les seves pròpies premisses (Borderías, 2018; Kwan, 2002). És per això que les metodologies feministes tendeixen a optar per metodologies qualitatives que permeten la producció de relats propis des de baix (Castro Sánchez, 2021; Cabruja i Ubach et al., 2000; Biglia, 2005). A banda d'aquesta proposta de visibilitzar i valorar les experiències subalternes a través del treball qualitatiu (Spivak, 2009), les metodologies feministes aposten per a una transformació social, ampliant la Investigació-Acció participativa (IAP) cap a una Investigació Acció Participativa Feminista (Biglia, 2005). Aquesta transformació social no s'acostuma a relacionar amb les tècniques quantitatives.

Malgrat aquestes crítiques, cada cop hi ha més veus que reivindiquen que les metodologies quantitatives no es poden deixar en mans d'altres (Verge, 2016; Kwan, 2002). Per una banda, s'argumenta per l'aposta dels feminismes per a la triangulació de mètodes (Kwan, 2002; Arias Valencia, 2000), ja que, per societats cada vegada més complexes, cal diversificar els punts de mirada i les maneres de mirar (Domínguez Amorós i Simó Solsona, 2003; Flick, 2005). A part, les febleses d'un mètode poden ser contrarestades per les forteses de l'altre (Arias València, 2000; Flick, 2005; Kwan, 2002). Per altra banda, hi ha un argument estratègic: de cara a l'opinió pública, però també la mobilització de recursos, tant gestors privats com públics, valoren anàlisis quantitatives (Kwan, 2002). Això ho posen de manifest els estudis de temps (Carrasco i Domínguez, 2015; Carrasco i Domínguez, 2011), però també el potencial d'impacte que té la recerca quantitativa sobre els feminicidis (Toledo, 2016; Vergés Bosch, 2012). Renunciar a aquestes eines és renunciar també a una possible transformació social que depèn en gran mesura de si es posen les tècniques quantitatives a l'abast de les investigacions feministes. En un sentit semblant, la sociologia pública reivindica que qualsevol metodologia – quantitativa o qualitativa – ha de ser pensada per promoure la justícia social (Burawoy, 2005). Finalment, cal dir que la vocació per a les metodologies feministes quantitatives també pot connectar amb allò que en una lectura de Harding (1987), Biglia i Vergés Bosch (2016) assimilen a la primera onada de les metodòlogues feministes, i les titllen d'empiristes feministes. Mentre les empiristes feministes “només” afegien dones com a subjectes i objectes de la recerca (Biglia, 2005; Biglia i Vergés Bosch, 2016, Kwan, 2002), en una renovació de l'empirisme feminista caldria incorporar les aportacions de la *standpoint theory* (Harding, 1987) i l'epistemologia del coneixement situat (Haraway, 1988). Però en cap cas, s'hauria per això de renunciar a les tècniques quantitatives que, a través del Big Data, incideixen cada dia més en les nostres vides. Cal analitzar, utilitzar i crear dades des d'una perspectiva feminista i segons la conveniència i l'interès de la recerca feminista. Es tracta, per tant, d'ampliar la mirada cap a la realitat social des de les metodologies feministes, i incorporar també en aquests punts de mira parcials visions quantitatives. Per altra banda, també cal qüestionar i discutir des de punts de vista feministes les dades recollides i les tècniques aplicades (Kwan, 2002).

L'aproximació de les investigadores *queer* a les tècniques quantitatives és molt semblant a la postura de les feministes, amb la diferència que s'ha generat molt menys cos teòric, tractant-se d'un gir recent (Guyan, 2022; Sumerau et al., 2017; Brown i Nash, 2010). Cal recordar que la paraula *queer* sorgeix a finals dels anys vuitanta

i a principis dels noranta (Butler, 1990; Sedgwick, 1990; de Lauretis, 1987). Les propostes sobre mètodes *queer* i metodologies *queer* són recents i també se centren en aproximacions qualitatives (Brim i Ghaziani, 2016; Nash, 2010). Però també hi ha cada vegada més veus que reclamen treballar les metodologies quantitatives des d'una òptica *queer*, fins a reclamar *queer quantitative methods* (Guyan, 2022; Sumerau et al., 2017; Brown i Nash, 2010): Browne i Nash discuteixen la tensió entre categorització identitària i recerca governamental a Anglaterra i Gales (Browne i Nash, 2010); Sumerau et al. (2016) reclamen que la sociologia debatés sobre diferents mesures de diversitat sexual i de gènere; i Guyan analitza Queer Data, sobretot en el context de la introducció de la diversitat sexual i de gènere als diferents censos del Regne Unit (2022).

El panorama que ens ofereixen les aproximacions de- i postcoloniales reproduïen la mateixa lògica (Grosfoguel, 2011; Lugones, 2007) i es construeixen, fonamentalment, en oposició a aproximacions quantitatives. Per tots aquests àmbits, però, val allò que argumenten Cokley i Awad (2013) en al·lusió a la famosa cita d'Audre Lorde (2017): les metodologies de l'amo poden ajudar a promoure la justícia social. I s'està obrint una via de recerca en el marc dels Critical Race Studies (DeCuir-Gunby i Walker-Devose, 2021; Sablan, 2019).

Metodologies quantitatives i el paradigma interseccional

Com ja s'ha exposat a la revisió de la literatura, l'homonacionalisme s'ha treballat fonamentalment d'una manera qualitativa. Això no sorprèn, tenint en compte que l'homonacionalisme és una creació conceptual que, en bona mesura, emergeix dels debats feministes, *queers*, decoloniales i sobretot interseccionals. Abans s'ha exposat la relació de les metodologies feministes, *queers* i decoloniales amb les aproximacions quantitatives; ara cal afegir una lectura en clau interseccional, perquè s'hi sumen problemes addicionals. McCall explica que el paradigma interseccional neix en una conjuntura acadèmica i activista on, des de diferents enfocaments, es qüestionen les categories establertes. Ella enumera quatre moviments – afegeix dones, afegeix perspectiva de gènere o teoria feminista, crítica a la modernitat/ciència androcèntrica i objectiva, i postestructuralisme i postcolonialisme – que critiquen, a partir dels anys vuitanta, la validesa científica de les categories. Segons McCall aquesta postura crítica amb les categories comporta dues conseqüències: a nivell filosòfic, es nega la capacitat de categories d'explicar de la realitat, encara més, són enteses com a creadores de la realitat i de les desigualtats. A nivell metodològic, aquesta afirmació comporta limitacions importants: perquè el treball basat en la categorització és entès com un treball que marca, exclou i crea desigualtats. És per això que McCall conclou que *“intersectionality has introduced new methodological problems and, partly as an unintended consequence, has limited the range of methodological approaches used to study intersectionality”* (McCall, 2005, p. 172). Com que acaba consagrant la complexitat, titlla a moltes metodologies i tècniques de reduccionistes. Amb això, l'enfocament interseccional s'autolimita, ja que cada construcció de coneixement té la seva pròpia sintaxi i, diferents mètodes produeixen coneixements diferents, però igualment valuosos. Aquest rebuig a aproximacions quantitatives té dues explicacions més, segons McCall: la falta de coneixement metodològic quantitatiu en els estudis de gènere, com també la maduració teòrica, ja que valora excessivament la complexitat. Reconeixent que qualsevol procés de recerca requereix una reducció de complexitat teòrica, ella veu que el problema fonamental de l'aproximació interseccional és metodològic. Les metodologies feministes, per tant, haurien de superar les limitacions de les seves disciplines i mètodes.

En tota la crítica al paradigma interseccional que fa McCall també podem llegir una crítica a Puar (2007), i especialment al seu concepte d'assemblatge. Amb els termes homonacionalisme i assemblatge, Puar crítica clarament la validesa de les categories per fixes i immutables, i reivindica el seu poder en la creació de desigualtats i d'exclusions. Puar i la majoria de les publicacions sobre homonacionalisme consagren la complexitat, limitant-se a tècniques qualitatives i desenvolupant-se en ambients que, encara que siguin de les Ciències Socials, són molt propers a les humanitats (en anglès sovint Arts). Amb aquest afany per la complexitat, la base teòrica de l'homonacionalisme està en plena expansió exploratòria, i es resisteix a

definicions tancades. Així, Puar i la majoria dels qui investiguen l'homonacionalisme, reproduïen la lògica anti- o intra categorial que remarca McCall com a desafiaments al paradigma interseccional.

Aquest treball aspira a aportar al reclam de McCall que l'estudi de problemàtiques interseccionals com l'homonacionalisme han de superar les seves limitacions metodològiques. Malgrat que les metodologies feministes, en si, reproduïen tot el que critica McCall, també s'obren, cada vegada més, a incorporar visions quantitatives (Biglia et al., 2022; Luxán Serrano et al., 2022; Rodó-Zaráte, 2022; SIMREF, 2012). Aquest treball segueix, per tant, en la línia de McCall de reforçar els mètodes quantitius en l'àmbit de la interseccionalitat, i en concret, amb relació als estudis de racisme i sexualitat. En l'esperit de les metodologies feministes, es recupera la premissa per a la triangulació de mètodes i tècniques (Arias Valencia, 2000) en el camp d'estudi de l'homonacionalisme, coherent amb la visió de Hancock (2007) que reivindica que per a l'anàlisi interseccional cal apostar per aproximacions multimètode.

El problema que es presenta amb McCall és que, tot i que reivindica l'ús de les categories en l'estudi de la interseccionalitat, no brega gaire amb el com (Spierings, 2012). Sí que especifica que l'ús de les categories és provisional, que serveix per denunciar les desigualtats, i que les tècniques d'anàlisi sovint són més aviat exploratòries que no pas models lineals (McCall, 2005), però, amb tot, no dona eines concretes per fer aquesta anàlisi interseccional quantitativa. A més, la seva proposta sobre la perspectiva interseccional en la recerca fa pensar que està dirigit a pensar la relació entre diferents variables identitàries com ètnia/raça, sexe/gènere, orientació sexual, nacionalitat, etc. explicatives de la desigualtat, que no pas a creacions teòriques, provinents de debats interseccionals (McCall, 2005). L'homonacionalisme, però, constitueix justament una creació conceptual que beu de la interseccionalitat sobre identitats, no pas d'una desigualtat, com ara l'estat de salut o la renda, que es pot explicar a partir de característiques identitàries. En aquest treball es tractava, per tant, de discutir maneres de dimensionalitzar, operativitzar i mesurar el concepte interseccional homonacionalisme de manera quantitativa, i exemplificant aproximacions quantitatives a la dimensionalització, operativització i mesura de fenòmens socials, des d'un punt de vista interseccional en general.

Per això, cal recordar que la perspectiva interseccional deixa clar que, metodològicament, la interseccionalitat va més enllà de la suma de marques identitàries, i que tampoc constitueix un simple encreuament d'eixos d'identitat. En paraules de Hancock *"Intersectionality theory claims that these policy problems are more than the sum of mutually exclusive parts; they create an interlocking prison from which there is little escape"* (Hancock, 2007, p. 65). En aquest sentit, cal que, per dimensionalitzar, operativitzar i mesurar valors homonacionalistes, es pensin en la co-constitució de les categories raça i sexualitat.

Procediment de treball

En termes generals, aquest treball de recerca segueix la dinàmica de recerca que dibuixen Pedro López Roldán i Sandra Fachelli al seu Manual d'Investigació Social Cuantitativa (MISC), seguint a Quivy i Campendhoudt (2005), i semblant als esquemes de Domínguez Amorós i Simó Solsona (2003) i, sobretot, Ander-Egg (1974). Aquests no varien gaire dels tempos proposats per les metodologies feministes (Bartra, 1998). A grans trets, s'hi distingeixen tres etapes: primer, la ruptura, segon, la construcció del model d'anàlisi i tercer, la comprovació (López Roldán i Fachelli, 2015). Dins de la ruptura, hi cau la selecció del problema a investigar, l'exploració i la definició de la problemàtica (López Roldán i Fachelli, 2015), on des de les metodologies feministes es valora molt el per a qui i el per què (Biglia i Vergés Bosch, 2016; Bartra, 1998). A la construcció es tracta de conceptualitzar i formular les hipòtesis, operativitzar els conceptes i dissenyar l'anàlisi; aquest capítol respon fonamentalment a aquesta part (López Roldán i Fachelli, 2015). La tercera part representa la comprovació (López Roldán i Fachelli, 2015) i es troba als articles publicats que són els capítols següents.

Ruptura

La ruptura, és a dir, la selecció del problema i la definició de la problemàtica, correspon a la decisió de treballar l'homonacionalisme i, en concret, la seva manifestació en la població. A la primera part d'aquesta metodologia s'ha introduït a l'apartat posicional el requisit explícit, que són l'interès personal i la necessitat plantejada per moviments socials i conjuntura política. La demanda implícita, que converteix el problema social en problema sociològic, s'ha explicitat en el marc teòric, indicant-ne el buit que la recerca sobre l'homonacionalisme ha deixat quant a valors homonacionalistes. Això també correspon al perquè i per qui: perquè m'interessa a mi com a investigador però, a més, perquè crec que respon a un buit en la discussió acadèmica, i perquè respon a preguntes obertes a moviments socials i responsables de la presa de decisions; i, al cap i a la fi, els resultats d'aquests treballs poden ajudar en la presa de decisions. Aquest procés ha anat en paral·lel i superposant-se amb l'exploració i la definició de la problemàtica. En un permanent diàleg amb la literatura científica i l'entorn social, s'han anat definint els quatre objectius i s'han indicat els conceptes claus, tal com s'ha pogut veure al marc teòric. Convé recordar que els objectius del treball són, primer, conceptualitzar valors homonacionalistes a partir d'una revisió bibliogràfica sistemàtica i derivada, segon, contextualitzar l'emergència de valors homonacionalistes en temps i espai, tercer, dissenyar eines diverses que permetin mesurar valors homonacionalistes, diacrònicament i sincrònicament, i quart, mesurar l'homonacionalisme comparant-lo en temps i espai.

Model d'anàlisi

En la segona gran etapa, la construcció del model d'anàlisi, la construcció dels indicadors socials, és a dir, la construcció de les mesures dels valors homonacionalistes hi esdevé clau (López Roldán i Fachelli, 2015). Per això, és convenient recordar el procediment en la construcció d'indicadors socials proposat per Paul Lazarsfeld (1973) i acceptat a les ciències socials (Domínguez Amorós i Simó Solsona, 2003): en un primer moment, es tracta d'elaborar una representació literària del concepte; un segon pas es constitueix en la detecció de dimensions; el tercer pas és la selecció d'indicadors, i el quart pas correspon a la proposta d'índexs. Més endavant, s'indicarà, pas a pas, com s'han elaborat els indicadors socials proposats aquí per dimensionalitzar, operativitzar i mesurar valors homonacionalistes. Abans d'això, però, cal indicar breument altres aspectes importants del disseny d'anàlisi: l'estructura formal, la perspectiva adoptada, la dinàmica del treball, univers, mostra, període temporal i dades utilitzades (López Roldán i Fachelli, 2015).

Pel que fa a l'estructura formal, s'opta per una estructura exploratòria i descriptiva amb un tímid argument causal pel que fa a la diferència en espai i temps. L'estructura exploratòria i descriptiva s'explica pel caràcter inicial de la recerca sobre valors homonacionalistes, buscant el que hi ha referent als valors homonacionalistes. Aquesta cerca en l'estatu quo és fonamentalment descriptiva i exploratòria de la realitat. Això va en la línia amb les discussions de les metodologies feministes quantitatives: d'entrada, són crítiques amb la unidireccionalitat de les cadenes causals i els models lineals clàssics (McCall, 2005). Per altra banda, cal recordar que per l'aplicació de models explicatius cal un cert grau de maduresa teòrica (López Roldán i Fachelli, 2016; Arias Valencia, 2000), condició que els valors homonacionalistes encara no compleixen. Per altra banda, veurem després que part de l'estructura formal és clarament tipològica, en tant que es busca identificar un grup de persones que és homonacionalista, i quantificar el seu percentatge amb relació a la població total. Aquí també cal advertir que, des de les metodologies feministes, l'elaboració de tipus ideals són més aviat qüestionats, sobretot si provenen des de construccions prèvies, ja que projecten la teoria sobre la realitat (en el seu jargó: reifiquen) en lloc d'elaborar la teoria provinent de la realitat social (Biglia, 2005; Cabruja i Ubach et al., 2000; Tubert, 1996).

Respecte a la perspectiva per la qual s'opta aquí, es tracta d'una perspectiva atributiva (López Roldán i Fachelli, 2015). A partir d'enquestes s'atribueix a persones el fet de tenir determinats valors inclusivament amb la diversitat

sexual i exclusius amb la diversitat racial, ètnica o religiosa; es treballa a partir d'aquestes atribucions. Des de les metodologies feministes, les atribucions són problemàtiques per diversos motius: tot i que l'individu participa en l'atribució, en tant que tria la resposta, les categories de resposta són limitades i venen determinades pel qüestionari; són categories preexistents que els subjectes enquestats només poden acceptar. En tant que són categories que encapsulen els subjectes en conceptes, sovint hegemòniques i poc crítiques, que reifiquen una realitat social que és més complexa. Per altra banda, també es critica que les categories de resposta d'un qüestionari són captures momentànies, però es tracten com a informació fix; no es recull el caràcter fluid ni de les categories identitàries ni les actituds. L'enfocament atributiu dificulta l'emergència de veus i perspectives diverses, com també les contradiccions i subtileses tan apreciades per les metodologies feministes. Tot això s'agreuja si el treball atributiu es basa en dades secundàries.

La dinàmica del treball és fonamentalment deductiva: es dedueixen les hipòtesis de la teoria, com també la conceptualització dels valors homonacionalistes, tal com es conceptualitzen, es dimensionalitzen i operativitzen en instrument de mesura. Aquesta aproximació deductiva pot ser qüestionada perquè la teoria hi té més pes i configura la realitat, (o millor dit: la mesura de la realitat), segons les seves premisses. Per això en aquest treball s'incorpora una aproximació més inductiva, seguint la metodologia de les tipologies estructurals articulades (Domínguez Amorós i López Roldán, 1996; López Roldán, 1996).

Fons de dades i mostres

L'univers d'aquest treball són les poblacions dels països on es volen mesurar valors homonacionalistes; les unitats d'anàlisi són, per tant, els individus o subjectes que formen part de les mostres representatives dels països d'anàlisi. Des de les epistemologies feministes, aquesta postura sovint es critica. L'argument que hi ha al darrere és que no cal preguntar a tota la població per l'opinió sobre col·lectius específics, ja que es reafirma una relació de poder d'uns sobre altres i es reproduïxen els discursos excludents; en canvi, se suggereix de treballar amb els col·lectius específics i les seves experiències de discriminació i demandes de millora (Biglia i Vergés Bosch, 2016). Aquí s'argumenta que per a una anàlisi de la imatge social completa també és important disposar de dades representatives de tota la població.

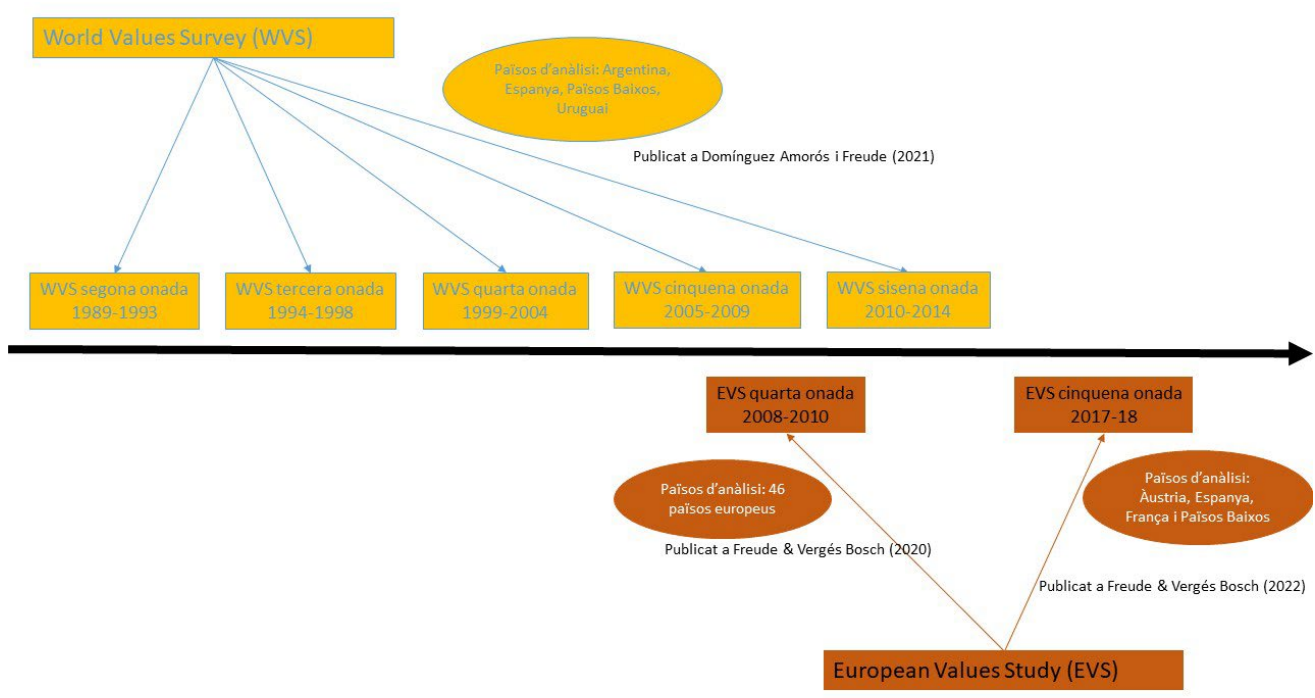
Taula 1. Països incorporats a l'anàlisi segons l'article	
Article	Països d'anàlisi (N)
Freude i Vergés Bosch (2020)	Albania (1489), Austria (1476), Armènia (1479), Bèlgica (1504), Bosnia-Herzegovina (1468), Bulgària (1444), Bielorrússia (1457), Croàcia (1486), Chipre (981), Chipre del Norte (476), República Checa (1771), Dinamarca (1468), Estònia (1490), Finlàndia (1093), França (1491), Geòrgia (1441), Alemanya (1962), Grècia (1473), Hongria (1501), Islandia (798), Irlanda (968), Itàlia (1468), Letònia (1438), Lituània (1387), Luxemburg (1581), Malta (1486), República de Moldàvia (1499), Montenegro (1405), Països Baixos (1534), Noruega (1082), Polònia (1466), Portugal (1523), Rumania (1430), Federació Russa (1442), Sèrbia (1448), Eslovàquia (1467), Eslovènia (1347), Espanya (1440), Suècia (1100), Suïça (1197), Turquia (2230), Ucraïna (1452), Macedònia (1462), Gran Bretanya (1512), Irlanda del Norte (481), Kosovo (1504)
Domínguez Amorós i Freude (2021)	Argentina 1989-1993 (1002), Argentina 1994-1998 (1079), Argentina 1999-2004 (1280), Argentina 2005-2009 (1002), Argentina 2010-2014 (1030), Països Baixos 2005-2009 (1050), Països Baixos 2010-2014 (1902), Espanya 1989-1993 (1510), Espanya 1994-1998 (1211), Espanya 1999-2004 (1209), Espanya 2005-2009 (1200), Espanya 2010-2014 (1189), Uruguai 1994-1998 (1000), Uruguai 2005-2009 (1000), Uruguai 2010-2014 (1000)
Freude i Vergés Bosch (2022)	Austria (1644), França (1870), Espanya (1211), Països Baixos (2721)

Font: Elaboració pròpia a partir d'EVS (2011; 2020) i Inglehart et al. (2014).

El país d'anàlisi se centren en països d'Europa Occidental, tot i que també s'incorporen països d'Europa de l'est i d'Amèrica Llatina per tal de poder veure en una comparativa si realment l'Europa occidental destaca en valors homonacionalistes (Taula 1. En una primera comparativa àmplia, interessava discutir el debat dels valors homonacionalistes a partir d'una comparativa entre tants països Europeus com fos possible. Durant el projecte, sempre s'han contemplat els Països Baixos i l'estat espanyol: els Països Baixos com a un prototipus i cas exemplar d'homonacionalisme, i l'estat espanyol com un cas entremig del sud d'Europa. Altres països d'Europa occidental que s'han incorporat a alguna de les anàlisis són Àustria i França, que també exemplifiquen models menys emblemàtics del nord-oest que el cas neerlandès, amb tradicions particulars. I com a països llatinoamericans s'han triat l'Argentina i l'Uruguai, perquè, a causa de la seva acollida social i institucional de la diversitat sexual, són els principals països llatinoamericans que funcionen en una comparativa de valors homonacionalistes.

La delimitació temporal és el passat. En realitat, però, són dos passats: un passat previ als valors homonacionalistes i un passat amb valors homonacionalistes. En dates concretes això es tradueix en un període que va des dels anys 90 fins al 2017.

Figura 1. Fonts de dades i onades utilitzades

Font: Elaboració pròpia. Excel.

Per a la selecció de les fonts de dades s'han tingut en compte els següents criteris: primer, que per l'anàlisi temporal es proveeixin dades d'abans i després del 2001, que s'utilitza com a moment clau en l'emergència de l'homonacionalisme. Segon, que brindin la possibilitat de comparar entre diferents països europeus, i en alguna ocasió també, amb països de fora d'Europa. I tercer, una condició quant als indicadors. Més a baix, s'explicitarà la construcció dels indicadors socials per a l'homonacionalisme. D'aquesta explicitació se'n deriva la necessitat de què les bases de dades disposin d'indicadors per mesurar la tolerància per a la diversitat sexual i de gènere o homofòbia i racisme. A partir d'aquests criteris s'ha optat per l'ús de dues bases de dades

agermanades: La European Values Study (EVS, 2011; 2020) i la World Values Survey (WVS) (Inglehart et al., 2014). En concret, he utilitzat l'onada quatre (2008-10) i l'onada cinc de la European Values Study (EVS); i les onades de la dos, tres, quatre, cinc i sis de la World Values Survey (WVS).

La *European Values Study* (EVS) neix a finals dels anys 70, a l'entorn informal d'investigadors socials que estan indagant si els europeus comparteixen valors comuns, especialment en el context de la religió cristiana. La primera ronda de l'EVS es va dur a terme l'any 1981 a 10 països europeus. Amb una periodicitat d'una dècada es van repetint les anàlisis, ampliant el catàleg de preguntes i els països analitzats. Així, l'any 2017 es va iniciar la cinquena ronda.

La *World Values Survey* (WVS) també es va iniciar el 1981, però treballa amb mostres representatives de països de tot el món. La World Values Survey (WVS) no es pot deslligar d'un dels seus impulsadors entorn de Ronald Inglehart, qui desenvolupa, a partir dels resultats obtinguts, la transició dels valors materialistes cap als valors postmaterialistes (Inglehart, 2018). A dia d'avui, la WVS cobreix més de 100 països que representen més del 90% de la població mundial (Inglehart et al., 2014).

Construcció del model d'anàlisi

Ja anteriorment, s'ha fet una exhaustiva revisió de la literatura sobre l'homonacionalisme, s'ha traçat el camí cap als valors homonacionalistes, i de la literatura se n'han derivat les hipòtesis de treball. La discussió de l'homonacionalisme en què han derivat els valors homonacionalistes del marc teòric previ encara no ha aportat una definició clara dels valors homonacionalistes. És per això que aquí es torna a presentar la literatura – però aquesta vegada no per plasmar la complexitat del concepte, sinó per a derivar-ne unes definicions clares.

Definició de conceptes: La literatura sobre la construcció d'indicadors socials acostuma a introduir la definició del concepte amb les paraules llatines del *definiendum* pel terme que s'ha de mesurar – en aquest cas, els valors homonacionalistes – i, per altra banda, el *definiens*, que constitueix el contingut del mateix (Mora Nawrath, n.d.). La primera definició del concepte dona una idea clara del que és el concepte, però encara li manquen les precisions necessàries per a la mesura (Mora Nawrath, n.d.). Mora (n.d.) també adverteix que una definició teòrica prèvia a l'elaboració d'indicadors socials sempre és parcial i que mai no pot abastar la totalitat del que pot aportar una revisió bibliogràfica; es tracta, per tant, de limitar-se als aspectes que es consideren més rellevants.

En el marc teòric s'ha posat de manifest que l'homonacionalisme és un concepte que no té una definició clara i que té moltes aplicacions i derives. S'ha dibuixat el panorama actual d'una recerca entorn de l'homonacionalisme molt ramificada i se n'ha derivat la idea dels valors homonacionalistes. S'ha explicat que aquests valors homonacionalistes no s'han treballat encara d'una manera explícita, sinó que han quedat esmentats com una possibilitat i com un interrogant. Per altra banda, sí que s'han esmentat els pocs estudis quantitius que treballen el vot homonacionalista en el sentit del vot de persones LGTB+ per partits de la dreta radical (Spierings, 2021) i per aquells que treballen amb actituds que combinen la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere amb racisme (Kwon et al., 2022). Malgrat que aquestes aportacions constitueixen uns primers exemples de construcció d'indicadors quantitius d'homonacionalisme, hi manca clarament una reflexió conceptual-teòrica sobre la relació entre l'indicador i el concepte homonacionalisme. Una de les aportacions d'aquest projecte de tesi doctoral és posar les mesures de valors homonacionalistes en relació amb una discussió més teòrica.

Els valors homonacionalistes tenen a veure amb la interrelació entre tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, racisme i, fins a cert punt, d'un nacionalisme que es dona en tota la societat. El caràcter problemàtic de la noció de nacionalisme en els escrits de Puar ja s'ha tematitzat a dalt, i és per això que aquí es posa l'èmfasi en la relació entre tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i racisme. En aquest sentit, l'homonacionalisme i els valors homonacionalistes suposen fonamentalment una dinàmica d'inclusió i d'exclusió que es conjuga a diferents nivells.

Un primer nivell és el nivell internacional, on més clarament es desenvolupa l'argument neo-orientalista. Els països d'occident se celebren com a especialment inclusivament amb la diversitat sexual i de gènere, oposant-se a l'orient, que es dibuixa com a endarrerit, resultant en un binomi neo-orientalista de civilització gay-friendly versus barbàrie homòfoba. Aquesta constel·lació també té la seva traducció al si dels estats nació occidentals, on els seus ciutadans autòctons i les seves institucions es reafirmen en la seva amigabilitat amb la diversitat sexual i de gènere, i que veuen en la immigració, l'islam i les persones racialitzades una amenaça a aquesta tolerància amb la diversitat sexual i de gènere.

Un segon nivell és quelcom més complex i menys obvi. Té a veure amb com s'imaginen i (co-) construeixen les identitats col·lectives. Aquí es planteja com han de ser les persones LGTB+ segons l'homonacionalisme, és a dir, una normativitat sexual racialitzada. Té un paper crucial la seva visibilitat, això és, la sortida de l'armari, i d'altres aspectes relacionats amb la seva blanquitud i un estil de vida de classe mitjana cap amunt.

Un tercer nivell constitueix les polítiques i accions concretes reivindicades que es poden titllar d'homonacionalistes, tant en l'àmbit de polítiques públiques com en el de moviments socials. Polítiques públiques específiques one issue per la diversitat sexual i de gènere, buidades de demandes de transformació social amplia i de redistribució, i reduïdes a demandes per igualtat formal i participació en el mercat. És a dir, demandes polítiques que no van més enllà del subjecte polític limitat que presenta l'homonacionalisme. Una part molt específica d'aquesta delimitació de demandes polítiques per la diversitat sexual i de gènere són aquelles que es formulen des de i per al moviment LGTB+: un moviment que s'entén com a homogeni i que reproduïx una comprensió limitada del subjecte LGTB+.

Partint d'aquesta definició de valors homonacionalistes cal afegir dues idees més:

Primer, cal advertir que aquesta comprensió de valors homonacionalistes compren tota la societat, no només a persones LGTB+. Per tant, es diferencia, per exemple, d'idees que comprenen el vot homonacionalista com el vot de persones LGTB+ per l'extrema dreta (Hunklinger i Ajanović, 2022) o la dreta populista (Spierings, 2021). Aquí es pren aquesta postura perquè es considera que, malgrat que la transformació que descriu l'homonacionalisme gira fonamentalment sobre les persones LGTB+ i la seva comunitat, és una transformació que afecta a tota la societat. Per tant, cal analitzar els valors homonacionalistes en tota la societat; una possible anàlisi per orientació sexual i identitat de gènere quedaria pendent en el futur.

El segon punt fa referència a l'envergadura dels valors homonacionalistes. S'entenen els valors homonacionalistes com a continus: van des d'una tolerància amb la diversitat sexual i de gènere subtilment racista a un extrem on racisme i tolerància amb la diversitat sexual i de gènere es combinen d'una manera expressa. Els valors homonacionalistes varien, per tant, en allò que abasten, prenent o una mirada ampla o una mirada més restringida.

Finalment, cal fer una altra distinció important. Això és: distingir entre la mida del grup homonacionalista i tendències més generals en tota la societat que es denominen clima homonacionalista.

Grup homonacionalista

Per mesurar l'extensió dels valors homonacionalistes es podria analitzar la mida del grup de persones que (re-) produeix actituds neo-orientalistes amb relació a sexualitat, raça i nació, i que inclou a la diversitat sexual i de gènere, però que exclou a la diversitat d'origen, religiosa o racial. Que a més, sosté un imaginari col·lectiu que reforça identitats homonormatives i no contempla identitats musulmanes o altrament racialitzades LGTB+. I que, finalment, també formula reclams polítics que se centren en aspectes d'igualtat LGTB+, però deixa altres desigualtats, especialment racials i econòmiques, de banda. Aquesta definició d'un grup homonacionalista encara contempla moltes varietats i especificitats. Una versió més simple – malgrat les pèrdues en termes d'especificitat i versemblança – seria la simple combinació de racisme i tolerància amb la diversitat sexual i de

gènere. Aquesta definició del grup homonacionalista correspondria a l'extrem o a la punta de l'iceberg del fenomen.

Clima Homonacionalista

A diferència del grup homonacionalista, el clima homonacionalista no mira per un grup concret que reproduïx l'homonacionalisme, sinó que ho comprova per a la societat en conjunt. I s'entén que una societat és homonacionalista quan l'exclusió cap a la diversitat sexual i de gènere és superior que l'exclusió cap a les persones racialitzades, immigrants i/o musulmans. És a dir, quan la lògica d'inclusió-exclusió de l'homonacionalisme contempla barems desiguals per a la diversitat sexual i de gènere i per a la diversitat racial, religiosa i d'origen.

L'argument teòric de l'homonacionalisme també permet una altra lectura d'un clima homonacionalista, que és que qui reivindica la inclusió de la diversitat sexual i de gènere ho fa per legitimar el seu racisme i la seva homofòbia. La lògica d'inclusió-exclusió de l'homonacionalisme s'expressa així de manera que les persones que són tolerants amb la diversitat sexual i de gènere tendeixen a ser més racistes.

Dimensionalització

Lazarsfeld argumenta que "un concepto corresponde casi siempre a un conjunto complejo de fenómenos, y no a un fenómeno simple y directamente observable" (Lazarsfeld, 1973, p. 37) i, per tant, és possible desagregar-lo en dimensions. Així, en el segon pas es tracta de desagregar el concepte en diferents dimensions. Els processos de dimensionalització sempre són processos que depenen, en bona part, del criteri de l'investigador; per utilitzar la terminologia de les metodologies feministes, es pot afirmar que els processos de dimensionalització depenen en bona mesura de la situació dels investigadors (Biglia i Vergés Bosch, 2016). Així mateix, cal tenir en compte que els conceptes es poden dividir en una infinitat de dimensions, i es tracta de considerar els més importants. Domínguez Amorós i Simó Solsona citen a Maria Ángeles Cea d'Ancona per recordar que "«por muchas dimensiones que se consideren, nunca puede abarcarse la totalidad de un concepto» (1996: 137) (Domínguez Amorós i Simó Solsona, 2003, p. 89).

Per dimensionalitzar el concepte homonacionalisme s'ha optat, primer, per una solució que compta amb dues dimensions: racisme i tolerància amb la diversitat sexual i de gènere. L'homonacionalisme correspon així, fonamentalment, a dues dimensions: per una banda, l'elevada inclusió de la diversitat sexual i de gènere, i per altra banda, l'exclusió de la diversitat racial, ètnica, religiosa, d'origen o nacional. La primera dimensió – inclusió de la diversitat sexual i de gènere – és una dimensió més clara, tot i que cal insistir en el fet que no és una diversitat sexual i de gènere qualsevol, sinó una diversitat sexual i de gènere molt pautada i normada. La segona dimensió és més porosa, també perquè, en la pròpia teòrica, s'utilitza una noció foucaultiana de nacionalisme imbuït per racisme (Foucault, 1996; Ruffig, 2008). Aquest racisme no és un racisme clàssic de sang i genètica, sinó que correspon a un racisme cultural més aviat postmodern, que inclou aspectes com la islamofòbia i l'odi a la immigració (Marfouk, 2019; Iakimova, 2018; Lajevardi i Oskooii, 2018; Helbling, 2010). A partir de l'articulació de les dues dimensions es podran construir els indicadors que permeten mesurar els valors homonacionalistes. Aquesta dimensionalització d'homonacionalisme en dues dimensions – tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i racisme – és interessant perquè permet una fàcil implementació amb dades secundàries. Els indicadors de racisme i tolerància amb la diversitat sexual i de gènere són relativament comuns en les enquestes internacionals comparatives. Així, també s'explica que altres investigadors han optat per aquesta via de dimensionalització (Spierings, 2021; Kwon et al., 2022), encara que no la fessin explícita.

El problema d'aquesta aproximació té a veure amb el paradigma interseccional. Malgrat que dues dimensions – tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i racisme – ressonen amb la metàfora de Crenshaw (1989) d'un encreuament de carreteres, enteses com a eixos d'opressions diferents, avui dia, hi ha consens en què la

metàfora de l'encreuament de carteres no n'ha facilitat la comprensió (Rodó Zárata, 2022; Rodó Zárata i Jorba, 2022). Cal recordar que la interseccionalitat suposa la co-constitució dels eixos, opressions i adscripcions identitàries; en el cas de l'homonacionalisme, la racialització és sexualitzada i la sexualitat, racialitzada. Per tant, en un instrument de mesura idoni, aquesta co-constitució ja s'expressa en la dimensionalització.

És per aquest motiu que, posteriorment a tres treballs que parteixen de la premissa d'una dimensionalització en tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i racisme, l'últim article del compendi d'aquesta tesi proposa una dimensionalització alternativa. Tenint en compte les limitacions de les mesures d'homonacionalisme basades en dades secundàries, es proposa, en un últim treball, un instrument de mesura propi. Per tal d'elaborar aquest instrument de mesura se segueix el procediment indicat per Lazarsfeld: A partir dels articles indexats, s'han formulat ítems que formulen una opinió, percepció o convicció que exemplifica l'homonacionalisme. Aquests ítems s'han estructurat en dimensions i, a partir d'aquí, s'ha pogut arribar a una conceptualització alternativa per tal de superar l'estricta diferenciació entre racisme i homofòbia.

Aquesta conceptualització resulta en tres dimensions amb les seves respectives subdimensions: la primera, un nosaltres inclusiu versus un altre homòfob; la segona, la concepció del subjecte LGTB+: un subjecte visible; i la tercera, l'agenda LGTB+. La primera dimensió compta amb tres subdimensions que són: primer, Occident com a referent de la inclusió segons el binomi orientalista: civilització gayfriendly versus barbàrie homòfoba, i tercer, percepció d'una amenaça directa al país de residència. La segona dimensió compta amb dues subdimensions que són: visibilitat del subjecte LGTB+ i característiques del subjecte LGTB+. A la tercera dimensió, també diferencio entre dues subdimensions: demandes polítiques generals relacionades amb la diversitat sexual i de gènere i demandes polítiques cap al moviment LGTB+ i les seves parts.

Operativització

Domínguez Amorós i Simó Solsona expliquen que el pas de l'operativització correspon a “com recollim, observem i mesurem els conceptes emprats en la investigació, ja que la identitat dels conceptes ha de ser contrastable amb la realitat” (Domínguez Amorós i Simó Solsona, 2003, p. 92). Es tracta, per tant, de trobar una correspondència observable en la realitat.

Tenint en compte que es parteix de dues dimensionalitzacions diferents, també s'hauran de presentar dues operativitzacions diferents. Per a la proposta bidimensional pensada per l'aplicació a dades secundàries, cal operativitzar la dimensió de tolerància amb la diversitat sexual i de gènere per una banda, i la dimensió de racisme per l'altra.

La tolerància amb la diversitat sexual i de gènere s'entén en un sentit ampli: des d'una valoració moral i abstracta positiva, sobre una equivalència raonada en el tracte amb les persones heterosexuales, i finalment, des d'una absència d'aversion més aviat afectiva cap a la diversitat sexual i de gènere.

El racisme s'operativitza d'una manera semblant, recordant que es parla d'un racisme (post-) modern, no necessàriament vinculat a una ideologia de raça, sang i genètica (Geulen, 2007). Més aviat, es tracta de l'aversion cap a l'alteritat cultural que poden representar immigrants i persones racialitzades, però també musulmans (Marfouk, 2019; Iakimova, 2018; Lajevardi i Oskooii, 2018; Helbling, 2010). A més, també s'inclou una actitud negativa raonada cap a la immigració, les persones racialitzades o musulmans, sostinguda tant per un supòsit de competència com per una aversion cap a l'alteritat cultural (Iakimova, 2018; Card et al., 2009).

Taula 2. Dimensions amb la seva operativització	
Dimensió	Operativització
Tolerància amb la diversitat sexual i de gènere	Valoració moral (abstracta) positiva de la diversitat sexual i de gènere Valoració raonada en igualtat que l'heterosexualitat No aversion (afectiva) cap a la diversitat sexual i de gènere

Racisme	Aversió afectiva cap a l'alteritat cultural (immigració, racialització, musulmans) Aversió raonada basada en competència i/o aspectes culturals
---------	--

Font: Elaboració pròpia.

Per operativitzar les dimensions de la proposta tridimensional és important recordar que, contràriament al model bidimensional, es tractava de lligar tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i racisme, ja en les mateixes dimensions. Per cada dimensió i subdimensió es proposen opinions, percepcions o conviccions homonacionalistes que es poden consultar al Capítol 7. A modus d'exemple, presentaré alguna operativització d'alguna de les dimensions: Així, per a la primera dimensió “nosaltres inclusiu versus un altre homòfob” i la seva primera subdimensió “Occident com a referent de la inclusió” es considera l'opinió de què “compatriotes són especialment oberts amb la diversitat sexual i de gènere” una expressió pràctica de la dimensió teòrica. De la mateixa manera, es pot considerar l'opinió de què “La presència d'immigrants a la nostra societat és una amenaça per a gais i lesbianes”, que és una operativització de la tercera subdimensió, la percepció d'una amenaça directa al país de residència de la primera dimensió.

Indicadors

Els indicadors són “les unitats d'informació bàsiques i, per tant, actuen com a referències observables [...] que permeten situar el que s'observa en diferents llocs de la dimensió; són l'equivalent empíric d'allò més abstracte que s'ha definit en la conceptualització teòrica” (Domínguez Amorós i Simó Solsona, 2003, p. 94). Només l'indicador permet la mesura i, de fet, mesurar és la seva funció; però cal tenir present que l'indicador no és tot el concepte en la realitat, sinó només la mesura d'una faceta del concepte (Domínguez Amorós i Simó Solsona, 2003; Mora Nawrath, n.d.).

Els indicadors que es fan servir per identificar les dimensions dels valors homonacionalistes en la població no són indicadors propis, sinó secundaris, provinents d'enquestes de valors. Per a la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere o LGTB+-fòbia s'han utilitzat tres indicadors diferents. Sent el fenomen de la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere ja prou complex, sempre resulta oportú basar la mesura en diferents indicadors, per tal que resulti més fiable (Domínguez Amorós i Simó Solsona, 2003; Lazarsfeld, 1973). Així i tot, també s'ha mesurat la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere amb només un dels indicadors, procediment que ha estat avalat per Takács i Szalma (2013), que constaten en una comparativa que els tres indicadors de tolerància amb la diversitat sexual i de gènere utilitzats són intercanviables. Les preguntes que recullen la informació per a la dimensió tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, i que donen peu als indicadors d'homonacionalisme, es poden consultar a la Taula 3.

Indicador	Pregunta	Categories de resposta / escala
Indicador Homofòbia 1	Si us plau, digueu-me per a cadascun dels següents si creieu que sempre es pot justificar, mai es pot justificar o alguna cosa entremig, amb aquesta targeta. [Homosexuals]	1 (mai) – 10 (sempre)
Indicador Homofòbia 2	Com et sentiries amb les següents afirmacions? Estàs d'acord o en desacord amb ells? Les parelles homosexuals són tan bons pares com altres parelles?	1 (molt d'acord) – 5 (gens d'acord)
Indicador Homofòbia 3	En aquesta llista hi ha diversos grups de persones. Podries esmentar-ne algun que no t'agradaria tenir com a veïns? Homosexuals	1 (esmentat) – 2 (no esmentat)

Font: Elaboració pròpia a partir d'EVS (2011; 2020) i Inglehart et al. (2014).

Per mesurar el racisme s'han fet servir diferents preguntes que fan referència a aspectes culturals o de competència material, com també les raonades i merament afectives. Les preguntes que recullen la informació

per a la dimensió racisme i donen peu als indicadors d'homonacionalisme es poden consultar a la Taula 4. Són indicadors que s'utilitzen sovint en l'estudi de racisme i xenofòbia (Friehs et al., 2022; Iakimova, 2018; Cea d'Ancona, 2016; Cea d'Ancona, 2009; Prada et al., 2005; Heitmeyer, 2002).

Taula 4. Llistat d'indicadors originals de racisme emprats		
Indicador	Pregunta	Categories de resposta / escala
Indicador Nacionalisme 1	Algunes persones diuen que aspectes següents són importants per ser realment [NACIONALITAT]. Altres diuen que no són importants. Quina importància creus que té cadascun dels aspectes següents? Haver nascut a [PAÍS]	1 (molt important) – 4 (gens important)
Indicador Nacionalisme 2	Algunes persones diuen que els aspectes següents són importants per ser realment [NACIONALITAT]. Altres diuen que no són importants. Quina importància creus que té cadascun dels aspectes següents? Respectar les institucions polítiques i les lleis de [PAÍS].	1 (molt important) – 4 (gens important)
Indicador Nacionalisme 3	Algunes persones diuen que els aspectes següents són importants per ser realment [NACIONALITAT]. Altres diuen que no són importants. Quina importància creus que té cadascun dels aspectes següents? Haver viscut durant molt de temps a [COUNTRY]	1 (molt important) – 4 (gens important)
Indicador Racisme 1	Si us plau, mireu les afirmacions següents i indiqueu on col·locaríeu les vostres opinions en aquesta escala	1 (La vida cultural d'un país està soccavada pels immigrants) – 10 (La vida cultural d'un país no és soccavada pels immigrants)
Indicador Racisme 2	En aquesta llista hi ha diversos grups de persones. Podries esmentar-ne algun que no t'agradaria tenir com a veïns? Immigrants/treballadors estrangers	1 (mentioned) – 2 (not mentioned)
Indicador Racisme 3	En aquesta llista hi ha diversos grups de persones. Podries esmentar-ne algun que no t'agradaria tenir com a veïns? Musulmans	1 (mentioned) – 2 (not mentioned)
Indicador Racisme 4	Si us plau, mireu les afirmacions següents i indiqueu on col·locaríeu les vostres opinions en aquesta escala?	1 (Els immigrants treuen feina a [NACIONALITAT] – 10 (Els immigrants no treuen feina a [NACIONALITAT])"
Indicador Racisme 5	Si us plau, mireu les afirmacions següents i indiqueu on col·locaríeu les vostres opinions en aquesta escala?	1 (Els immigrants empitjoren els problemes de delinqüència) – 10 (Els immigrants no empitjoren els problemes de delinqüència)
Indicador Racisme 6	Si us plau, mireu les afirmacions següents i indiqueu on col·locaríeu les vostres opinions en aquesta escala?	1 (Els immigrants són una pressió sobre el sistema de benestar d'un país) – 10 (Els immigrants no són una tensió per al sistema de benestar d'un país)

Indicador Racisme 7	Per a cadascuna de les afirmacions següents que he llegit, pots dir-me fins a quin punt estàs d'acord o en desacord amb cadascuna. Estàs molt d'acord, d'acord, en desacord o totalment en desacord?	1 (molt d'acord) – 5 (molt en desacord)
------------------------	--	--

Font: Elaboració pròpia a partir d'EVS (2011; 2020) i Inglehart et al. (2014).

Construcció d'indicadors compostos

Partint d'aquests indicadors originals i secundaris, que permeten apropar-nos a les dimensions tolerància amb la diversitat sexual i de gènere per una banda, i racisme per l'altra banda, es construeixen els indicadors compostos, que donen compte de les diferents cares de l'homonacionalisme. Així tenim, primer de tot, la magnitud o importància del grup homonacionalista. A través de tres construccions diferents, s'intenta quantificar la grandària del grup homonacionalista amb relació al total de la població en percentatge (Taula 5):

- la primera està basada en tres indicadors en una escala de l'1 al 10: justificabilitat de l'homosexualitat, creença de què la immigració socava la cultura nacional i un indicador sintètic de nacionalisme. Pertanyen al grup homonacionalista aquelles persones que es col·loquen a l'extrem (dels valors 8 a 10) en tots tres indicadors.
- la segona construcció del grup homonacionalista es basa només en dos indicadors, que són aquells relacionats amb la preferència per un veïnat determinat. El grup homonacionalista el formen aquelles persones que no esmenten als homosexuals com a grup de persones que els molestaria tenir com a veïns, però sí que esmenten immigrants o treballadors estrangers. Amb això, es recull, per una banda, la idea de la inclusivitat amb la diversitat sexual i de gènere combinada amb l'exclusivitat amb la immigració (i, per tant, d'actituds racistes); per altra banda, però, també s'admet el clam identitari de l'homonacionalisme, que suggereix la incomptabilitat entre ser homosexual i racialitzat, que també es dona, almenys parcialment, per qui respon no voler veïns immigrants, però a qui no li molesten els homosexuals.
- la tercera construcció no resulta d'un procediment deductiu, sinó una anàlisi de classificació posterior a l'anàlisi factorial exploratòria. A través d'aquesta anàlisi es comprova si, contemplant diferents indicadors que mesuren homofòbia i racisme, emergeix un grup homonacionalista des de les dades.

Taula 5. Indicadors de valors homonacionalistes: Percentatge del grup de persones amb valors homonacionalistes	
Indicador	Composició indicador
Grup de persones nacionalistes, racistes i tolerants amb la diversitat sexual i de gènere	Tipologia de valors homonacionalistes , que comprèn aquelles persones que marquen les categories del 8 al 10 a les següents escales: Indicador Homofòbia 1, Indicador Racisme 1 i Índex sintètic a partir de l'Indicador de Nacionalisme 1, 2 i 3
Grup de persones racistes i tolerants amb la diversitat sexual i de gènere (deductiu)	Tipologia de valors homonacionalistes , que comprèn aquelles persones que prefereixen <ul style="list-style-type: none"> - no voler tenir com a veïns/es persones immigrants/ treballadors estrangers (racistes) (Indicador Racisme 2) - no esmenten el col·lectiu d'homosexuals entre les seves expressions d'exclusió (tolerants amb gais i lesbianes) (Indicador Homofòbia 3)
Grup de persones racistes i tolerants amb la diversitat sexual i de gènere (inductiu)	Emergència d'un grup de persones homonacionalistes (molt racistes i molt tolerants amb la diversitat sexual i de gènere) tenint en compte en els indicadors Homofòbia 1, 2 i 3 i Racisme 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

Font: Elaboració pròpia a partir d'EVS (2011; 2020) i Inglehart et al. (2014).

Quant al clima homonacionalista (Taula 6), es fan servir tres indicadors semblants que segueixen una lògica de correlació:

- primer de tot, dues correlacions bivariants entre tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, per una banda, i nacionalisme o racisme per l'altre. Tots els indicadors es mesuren en una escala de l'1 al 10. Si es dona una relació positiva entre tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i nacionalisme o racisme, es donarien els valors homonacionalistes que corresponen a més tolerància, més racisme/nacionalisme.
- el segon indicador és molt semblant al primer, tot i que els indicadors de partida no són indicadors quantitius sinó dummies. Si es dona una relació positiva entre els indicadors, no molesten veïns homosexuals i sí que molesten els veïns immigrants/treballadors estrangers, es donaria la faceta d'un clima homonacionalista que suposa que a més tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, més racisme.
- la tercera construcció no és pas una construcció activa, sinó la comprovació de, fins a quin punt, darrere dels indicadors que mesuren racisme i homofòbia hi ha variables subjacents que corresponen a racisme: així es comprova, a través d'una anàlisi factorial exploratòria, si racisme i homofòbia es troben en el mateix factor, i si en aquest factor hi té la mateixa direccionalitat per racisme i homofòbia o si racisme i homofòbia s'oposen.
- quart, hi ha l'indicador d'exclusió parcial per detectar un clima homonacionalista que, a diferència dels indicadors anteriors, no es basa en correlacions. L'indicador comprova fins a quin punt les societats d'anàlisi són igual d'inclusives amb la diversitat sexual i de gènere que amb la diversitat ètnica, racial i religiosa. Per això, es fa una divisió entre els percentatges que indiquen homofòbia i racisme. Si l'indicador és 1, homofòbia i racisme resulten igual de presents; si l'homofòbia és inferior al racisme, es podria llegir com un indicador per a un clima homonacionalista, una societat que inclou més a la diversitat sexual i de gènere que a la diversitat racial, nacional, religiosa i d'origen.
- cinquè i sisè són els indicadors que demostren com d'estès és el racisme entre persones tolerants amb la diversitat sexual i de gènere; i com d'estesa és la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere entre persones racistes.

Taula 6. Indicadors de valors homonacionalistes: Relació entre racisme i tolerància amb la diversitat sexual i de gènere	
Indicador	Composició indicador
Tendència general de que qui és tolerant amb la diversitat sexual i de gènere és més aviat racista i viceversa	Correlació negativa entre <ul style="list-style-type: none"> - Indicador Homofòbia 1 - Indicador Racisme 1 (Freude i Vergés Bosch, 2020)
Tendència general de que qui és tolerant amb la diversitat sexual i de gènere, és més aviat nacionalista	Correlació negativa entre <ul style="list-style-type: none"> - Indicador Homofòbia 1 - Indicador Nacionalisme 1 (Freude i Vergés Bosch, 2020)
Tendència general de que qui és tolerant amb la diversitat sexual i de gènere, és més aviat racista i viceversa	Índice bivariado de Phi (coeficiente de correlación de Mathews) basat en <ul style="list-style-type: none"> - Indicador Racisme 2 - Indicador Homofòbia 3 (Domínguez Amorós i Freude, 2021)

Tendència general de que qui és tolerant amb la diversitat sexual i de gènere, és més aviat racista i viceversa	Factors latents tenint en compte els indicadors següents: <ul style="list-style-type: none"> - Indicadors Racisme 1-7 - Indicadors Homofòbia 1-3 (Freude i Vergés Bosch, 2022)
Situació en la qual es dona més inclusió de la diversitat sexual i de gènere, que amb la immigració o els musulmans	Índex d'exclusió diferencial (IED): <ul style="list-style-type: none"> - Indicador Racisme 2 (o Homofòbia 3) / Homofòbia 3 (o Indicador Racisme 2) (p.e. immigrants) (Domínguez Amorós i Freude, 2021)
Composició del racisme pel que fa a la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere	Índex de composició mesurant la tolerància amb gais i lesbianes entre racistes <ul style="list-style-type: none"> - Indicador Racisme 2 - Indicador Homofòbia 3 (Domínguez Amorós i Freude, 2021)
Composició de la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere pel que fa al racisme	Índex de composició mesurant la tolerància entre persones tolerants amb gais i lesbianes <ul style="list-style-type: none"> - Indicador Racisme 2 - Indicador Homofòbia 3 (Domínguez Amorós i Freude, 2021)

Font: Elaboració pròpia a partir d'EVS (2011; 2020) i Inglehart et al. (2014).

Indicadors auxiliars

Finalment, necessitem indicadors que no serveixin per a la mesura de l'homonacionalisme en si, sinó per mesurar la seva novetat en el temps i la seva excepcionalitat en l'espai. Per això, s'han considerat els següents indicadors (Taula 7):

- Primer, els índexs de creixement relatiu percentual d'homofòbia, racisme i homonacionalisme. Així, es vol il·lustrar com es compleix la idea de l'homonacionalisme i fins a quin punt l'homofòbia ha baixat al llarg del temps, mentre que el racisme ha anat pujant i, com a resultat, ha pujat el percentatge poblacional que és racista i tolerant amb la diversitat sexual i de gènere alhora.
- Segon, es proposa observar si en les correlacions es dona un canvi de direcció en la relació. Si es dona un canvi de direcció es confirmaria que des d'un a més homofòbia més racisme, s'hagués a passat a un més tolerància amb la diversitat sexual i de gènere més racisme.
- Tercer, es busca determinar la variació quant a la disminució de la homofòbia i l'augment de racisme i homonacionalisme, i si és significatiu al llarg dels anys basant-se en el p-value de l'ANOVA.
- Quart, es busca determinar si la variació entre els països d'Europa i els països fora d'Europa indiquen una diferència significativa quant a l'extensió de l'homofòbia, el racisme i l'homonacionalisme en el p-value de l'ANOVA.

Taula 7. Indicadors auxiliars per la diferència en temps i espai	
Indicador	Composició indicador
Augment de persones racistes i tolerants amb la diversitat sexual i de gènere	Índexs de creixement relatiu percentual (ICRP) d'homofòbia, racisme i homonacionalisme entre les diverses onades (Domínguez Amorós i Freude, 2021)
Gir cap a la tendència general de que qui és tolerant amb la diversitat sexual i de gènere, és més aviat racista	Canvi de signe de l'indicador Índice bivariado de Phi al llarg del temps (Domínguez Amorós i Freude, 2021)

Augment en el temps	Anàlisi de la variància basada en - Indicador Racisme 2 i Homofòbia 3 per onada (Domínguez Amorós i Freude, 2021)
Diferència en l'espai	Anàlisis de la variància basada en - Indicador Racisme 2 i Homofòbia 3 per països d'anàlisi (Domínguez Amorós i Freude, 2021)

Font: Elaboració propia a partir d'EVS (2011; 2020) i Inglehart et al. (2014).

Limitacions dels indicadors

S'han de destacar tres limitacions fonamentals que emanen principalment del caràcter dels indicadors originals que ens brinden la World Values Survey (WVS) i la European Values Study (EVS). La primera feblesa és un clàssic en les ciències socials quantitatives, i té a veure amb els biaixos per resposta desitjada; la segona feblesa fa referència al caràcter problemàtic de les categories en general, i la de l'homosexualitat en particular; i finalment, la tercera fa referència a la interseccionalitat.

Quant als biaixos per resposta socialment desitjada, cal tenir en compte que els indicadors originals sobre racisme i tolerància LGTB+ corresponen a preguntes que permeten als enquestats donar una resposta que, segons el seu punt de vista, és socialment més acceptable (Heitmeyer, 2002). Com que tant racisme com homofòbia resulten socialment cada vegada més penalitzades, és probable que molts enquestats hagin afirmat postures tolerants amb la diversitat sexual i de gènere i la diversitat racial, d'origen i de religió, quan realment no correspon a la seva postura. Però fins i tot així, els indicadors no deixen de ser bons indicadors, en tant que ens poden informar sobre el canvi en les postures socialment permeses. Cal tenir en compte, també, que el biaix per respostes socialment acceptables és més fort en persones amb alt nivell educatiu (Heitmeyer, 2002). De totes maneres, cal destacar del problema de les respostes socialment acceptables, que el nivell de racisme i homofòbia real segurament és més alt del que ens indica l'indicador.

La segona limitació fa referència a les categories identitàries utilitzades en les enquestes, especialment la categoria homosexualitat. Així, el concepte homosexualitat no recapta la inclusió de l'àmplia diversitat sexual i de gènere normada, tal com està recollida en la discussió entorn de l'homonacionalisme. A més, es tracta d'una categoria psiquiàtrica (Guasch, 2022; 2008; Solana, 2018; Foucault, 2006) i els atributs que s'adaptarien millor al concepte homonacionalisme serien queer, diversitat sexual i de gènere o fins i tot gais i lesbianes. Des d'una perspectiva decolonial cal afegir que, a més de ser una categoria moderna, també és colonial d'unes poques zones geogràfiques, i que hi ha altres conceptes i significats de la diversitat sexual i de gènere depenent del context (Falconí, 2018; Wayar, 2018; Solá García i Urko, 2013; Trujillo Barbadillo, 2009; Vidarte, 2007; Lugones, 2007; Lemebel, 2000; Llamas, 1998). Tot i així, ha quedat confirmat que serveix com a indicador de la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere o homofòbia (Takács i Szalma, 2013) i, per tant, es fa servir aquí. Amb la immigració hi ha un problema semblant: l'homonacionalisme es refereix a racialització en molts sentits, qüestió que no necessàriament és anàloga a haver immigrat. De totes maneres, en tant que l'homosexualitat s'entén pels entrevistats en un sentit contemporani equivalent a gais i lesbianes (i no com a categoria psiquiàtrica), es pot entendre que, en el cas de la immigració, també es llegeix més aviat com a racialització, com també es veu en els debats sobre immigració (van Dijk, 2007). Això també posa de manifest que les opinions antiimmigració, sovint, es fan servir com a indicadors pel racisme (Iakimova, 2018; Cea d'Ancona, 2016; Helbling, 2010; Cea D'Ancona, 2009).

La tercera limitació està relacionada amb la separació en indicadors originals de racisme i indicadors en homofòbia, però també amb la manca d'indicadors originals articulats. Tot i que és cert que l'articulació es construeix a partir dels indicadors d'homonacionalisme, això perpetua una segmentació d'eixos que, en principi, qüestiona la interseccionalitat. Però l'homonacionalisme, com a concepte que emana de la

interseccionalitat, no descriu la coincidència d'un racisme qualsevol amb una tolerància amb la diversitat sexual i de gènere qualsevol, sinó una co-constitució clara de racisme sexualitzat i sexualitat racialitzada. Com a exemple d'un ítem que recull un problema interseccional tenint en compte racisme i sexisme, es podria citar l'ítem que mesura el grau d'acord sobre la prohibició del vel. En termes de racisme i tolerància amb la diversitat sexual i de gènere no existeixen aquests ítems.

D'aquestes limitacions se'n deriven les següents reivindicacions: calen més indicadors de la diversitat sexual i de gènere en les enquestes internacionals, tal com també formulen Takács i Szalma (2013). Aquests indicadors també s'han de diversificar pels diferents contextos (Lugones, 2007) i intentar superar els biaixos per desitjabilitat social de la resposta. En general, cal seguir preguntant pels indicadors validats, ja que només aquesta constància en el temps permet la comparativa temporal. Finalment, cal insistir que per mesurar l'homonacionalisme d'una manera més exacta, caldrien mesures articulades. És per això que l'últim article planteja un instrument de mesura propi de valors homonacionalistes (Freude, 2022). Per convertir els ítems operatius presentats a dalt en indicadors, es converteixen en frases que expressen opinió, percepció o convicció personal, i que poden ser contestats a través d'una escala de grau d'acord. Cada dimensió comptarà, per tant, amb diferents indicadors que permeten ser contestats en una escala quantitativa.

Tècniques d'anàlisi

En aquest apartat es presenten i justifiquen les tècniques utilitzades. Així es comença amb les tècniques uni i bivariants bàsiques, seguit de l'anàlisi de la variància, l'anàlisi de correspondències múltiples i l'anàlisi de classificació.

Anàlisi uni i bivariant bàsiques

S'utilitzaran diferents tècniques d'anàlisi, tot i que, prèviament, cal admetre que es fan servir comandaments més bàsics per a crear les variables tipològiques de valors homonacionalistes. Per això, es creen tipologies deduïdes de la teoria, tal com està explicat a dalt, on s'adjunten aquelles persones altament racistes i tolerants amb la diversitat sexual i de gènere per formar el grup homonacionalista. Aquest procediment simple permet calibrar el pes del grup homonacionalista en les mostres dels països d'anàlisi.

El coeficient de correlació de Pearson és una mesura de relació entre dues variables quantitatives (López Roldan i Fachelli, 2015). Analitzant variables quantitatives que mesuren racisme, nacionalisme i homofòbia, permet determinar si hi ha relació entre les variables, i quina direcció té aquesta. Pot prendre un valor entre -1 i 1, representant zero l'absència total de relació i els dos valors extrems (1 i -1) relació perfecta. Així, es pot contrastar si i on es dona la relació homonacionalista a més tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, més racisme. Es calcula a partir de la covariància, la mitjana i la magnitud de la mostra. Matemàticament s'expressa així:

$$r_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}}$$

Semblant al coeficient de correlació de Pearson, l'índex bivariat de Phi (o coeficient de correlació de Mathews) és una mesura de relació entre variables, però en aquest cas de variables qualitatives. Pot prendre un valor entre -1 i 1, representant zero l'absència total de relació, i els dos valors extrems relació perfecta. Com en el cas anterior, no suposa una direccionalitat, és a dir, causalitat de la relació. El seu càlcul es basa en taules de contingència i el txi quadrat. Matemàticament s'expressa de la següent manera.

$$j = \sqrt{\frac{x^2}{n}}$$

Anàlisi de la Variància

A partir dels indicadors d'homofòbia i racisme, es recorren comparacions de mitjanes (ANOVA) en temps i espai per tal de poder contrastar la posició excepcional d'Europa occidental quant a l'extensió dels valors homonacionalistes, com també la seva emergència al llarg del temps.

L'ANOVA és l'acrònim anglès per *Analysis of Variance* i s'utilitza quan el fenomen a explicar es resumeix en una variable quantitativa (López Roldán i Fachelli, 2015). Es comprova fins a quin punt la variància del fenomen a explicar varia en funció de la variable explicativa (López Roldán i Fachelli, 2015). En aquest treball es busca comprovar fins a quin punt, temps i espai són rellevants per l'extensió de racisme i homofòbia. Es construeix un model on l'indicador quantitatiu de racisme i homofòbia – el percentatge de persones racistes o homòfobes per cada país – s'explica bé pel moment històric o bé pel país. A nivell matemàtic, el model s'expressa així:

$$Y_{ij} = \mu + \alpha_j + \varepsilon_{ij}$$

En aquest model, μ representa la mitjana de l'indicador pel grup racista o homòfob a tots els països d'anàlisi i en tots els moments d'anàlisi. És la mitjana global sense tenir en compte les variables explicatives (López Roldán i Fachelli, 2015). Si temps i espai no influïssin en l'extensió de racisme i homofòbia, el model s'acabaria allà. α_j és l'efecte que diferencia la mitjana del grup i la mitjana global (López Roldán i Fachelli, 2015), en el nostre cas es calcula a partir de la mitjana de l'indicador de racisme i homofòbia per onada o per país. α_j ens aporta informació rellevant i ajusta els resultats si la variància varia segons moment temporal (onada) o país d'anàlisi. ε_{ij} és l'error i, per tant, tot allò que la nostra variable explicativa, ja sigui temps o espai, no pugui explicar.

Per comprovar si α_j , és a dir, la diferència de variància segons país d'anàlisi o onada, és rellevant cal analitzar la variància intragrup i la variància extra grup (López Roldán i Fachelli, 2015). En concret, es vol saber fins a quin punt la variància de l'extensió del grup racista o homòfob varia menys dins dels països d'anàlisi o dins de les onades que en el total de la mostra. Per això considera l'estadístic F de Snedecor que és el resultat de la divisió entre variància explicada i variància no explicada:

$$F = \frac{\text{Variància entre grups}}{\text{Variància intra grups}} = \frac{\sum_{j=1}^k \sum_{i=1}^{n_k} (\bar{y}_{+j} - \bar{y})^2}{k - 1} / \frac{\sum_{j=1}^k \sum_{i=1}^{n_k} (\bar{y}_{ij} - \bar{y}_{+j})^2}{n - k}$$

Si l'estadístic F de Snedecor és superior a 1, és un primer indicatiu per acceptar la hipòtesi nul·la. Aleshores s'examina la significació de l'estadístic: Si la significativitat és inferior a 0,05, s'accepta que les variables independents – onada i país – incideixen sobre el nivell de racisme i homofòbia. Per tant, aquesta tècnica proveeix d'informació robusta sobre l'extensió de racisme i homofòbia al llarg del temps. Informa sobre si la diferència en temps i espai quant a racisme i homofòbia és estadísticament significativa.

Anàlisi de Correspondències Múltiples

Per elaborar la tipologia estructural i articulada (Domínguez Amorós i López Roldán, 1996; López Roldán, 1996) es busquen primer les variables latents a través d'una anàlisi de components principals (ACP) i els factors resultants se sotmeten a una anàlisi de classificació (ACL).

L'Anàlisi de Correspondències Múltiples és un tipus d'anàlisi factorial que busca variables subjacents denominats factors, darrere de diverses variables qualitatives relacionades: resumint la seva informació, redueix informació augmentant significació (López Roldán i Fachelli, 2015). És una tècnica basada en la lògica de taules de contingència i el txi-quadrat (López Roldán i Fachelli, 2015). Per tal de crear nous factors, les relacions de les categories de les variables originals es projecten a un espai multidimensional que, al mateix temps, constitueixen. En aquesta representació gràfica cada categoria de resposta hi apareix com un punt. Proximitat entre els punts implica associació positiva i semblança. En l'aplicació per a aquest projecte de tesi s'han utilitzat variables qualitatives que mesuren actituds homòfobes i racistes, i es tracta de comprovar si darrere de la suma de les categories de resposta es pot projectar una estructura en forma de variables latents.

La lògica de l'anàlisi de correspondències múltiples és la mateixa que la de l'anàlisi de les correspondències simples, i ajuda a facilitar la comprensió a partir de l'explicació de les correspondències simples. El punt de partida de l'Anàlisi de Correspondències Simples són les taules de correspondència (cas particular de les taules de contingència) on es mostren les relacions entre les variables qualitatives (López Roldán i Fachelli, 2015). Els perfils columna i perfils fila permeten a l'analista detectar la relació entre les categories, comprovant fins a quin punt els perfils fila i columna difereixen de la freqüència relativa marginal. Aquests perfils es poden projectar a dos espais multidimensionals: l'espai vectorial de les files té tantes dimensions k com de categories té la variable; així, cada dimensió representarà una de les categories de resposta de la variable fila. Les categories de resposta de la variable columna es col·loquen als diferents eixos d'acord amb la seva freqüència relativa en cada eix (López Roldán i Fachelli, 2015). A l'espai vectorial de les columnes es reproduïx la mateixa dinàmica. Així, s'obtenen dos núvols de punts, un núvol de punts-fila per l'espai vectorial de les columnes i un altre de punts-columna per l'espai vectorial de les files. El núvol de punts-fila per l'espai vectorial de les columnes té tants eixos com la variable columna en té de categories; i el núvol de punts-columna per l'espai vectorial de les files té tants eixos com la variable fila en té de categories.

La proximitat entre punts, que expressa semblança si estan a prop i diferència si estan allunyats, es defineix a partir de mesura de distància del txi quadrat. Les distàncies entre els punts fila a l'espai es calculen així:

$$d^2(i, i') = \sum_{j=1}^J \frac{1}{f_{+j}} \cdot \left(\frac{f_{ij}}{f_{i+}} - \frac{f_{i'j}}{f_{i'+}} \right)$$

De la mateixa manera es calculen les distàncies entre els punts columna:

$$d^2(j, j') = \sum_{i=1}^I \frac{1}{f_{i+}} \cdot \left(\frac{f_{ij}}{f_{+j}} - \frac{f_{ij'}}{f_{+j'}} \right)$$

És gràcies a aquest càlcul que les distàncies entre les categories tenen en compte la freqüència marginal de files i columnes, relativitzant així el pes numèric de les diferents categories. La inèrcia o dispersió que alberguen els dos núvols de punts és la mateixa, ja que es tracta de la mateixa relació només vista des d'un altre punt de vista. La inèrcia total – és a dir, la suma de totes les distàncies – es calcula de la següent manera:

$$I_{G_j} = \sum_{i=1}^I f_{i+} \cdot d^2(i, G_j) = \sum_{i=1}^I \sum_{j=1}^J \frac{(f_{ij} - f_{i+} \cdot f_{+j})^2}{f_{i+} \cdot f_{+j}}$$

A partir dels punts es pot calcular el centre de gravetat i és des d'on es projecten les noves dimensions subjacents, recollint la màxima informació amb el nombre mínim de dimensions possible. En els núvols de punts, el primer factor sempre és el que té un valor propi major i, per tant, major importància. L'Anàlisi de Correspondències és jeràrquic en tant que es passa dels factors amb els valors propis més alts als factors amb menys valor propi. Aquests nous factors es relacionen a través de fórmules de transició i relacions baricèntriques en els núvols de punts, cosa que permet que es puguin superposar els dos núvols i crear una projecció unificada.

Aquesta lògica de l'Anàlisi de Correspondències Simples també s'aplica a l'Anàlisi de Correspondències Múltiples. Com que no es poden analitzar perfils fila i perfils columna, ja que es treballa amb més de dues variables, s'ha de generar una matriu de dades que funcioni com una fusió de totes les taules de contingència possibles. Per això es genera la matriu de Burt, que transforma la matriu inicial en una nova matriu consistent en totes les taules de contingència possibles. És a partir de la matriu de Burt que es busquen els factors subjacents que resumeixen la informació original. Degut a la dicotomització per construir la matriu de Burt la inèrcia disminueix, el que fa que els valors propis dels factors siguin pessimistes i s'hagin de corregir. Per això es realitza la correcció de Benzécri, que segueix quatre passos: primer, es calcula la inversa del nombre de variables intervinents $1/p$. Segon, se seleccionen tots aquells valors propis de les dimensions que superen o igualen el valor $1/p$. Tercer, cal calcular nous valors propis corregits (λ_k) mitjançant una transformació que s'expressa en la fórmula:

$$\lambda_k^c = \left(\frac{p}{p-1}\right)^2 \left(\lambda_k - \frac{1}{p}\right)^2$$

I quart, a partir d'aquests nous valors propis corregits, es calcula el nou percentatge d'inèrcia o variància total explicada. El total de les noves dimensions obtingudes resumeix la totalitat de la variància dels núvols punts, però els estructura millor. A partir de les categories de resposta de les variables originals, la tècnica permet detectar potents variables latents o subjacents (noves dimensions) que resumeixen de manera sintetitzada la informació de les variables originals. Les dimensions extrems són jeràrquiques: van des dels que més inèrcia resumeixen als que menys inèrcia engloben. S'acostuma a fixar un llindar de percentatge d'inèrcia que es vol incorporar a la solució factorial, sovint entorn del 70%. Per a moltes anàlisis, aquest llindar permet reduir la informació que vehiculen les variables originals en només dues dimensions. Un cop determinat el nombre de les dimensions, cal definir-les tenint en compte la informació que recullen de cada categoria i variable. Per això, es tenen en compte les coordenades dels punts de les categories de resposta, les seves contribucions a l'eix i el grau d'associació que tenen els eixos amb les variables originals, i que es mesuren a partir de les mesures discriminants. Per analitzar l'homonacionalisme a partir de variables que mesuren racisme i homofòbia l'anàlisi de correspondències múltiples ens permet veure si racisme i homofòbia s'expressen en eixos diferents o no; i si incideixen als mateixos eixos tal com s'hi relacionen. Així, es pot comprovar fins a quin punt es dona una relació homonacionalisme entre racisme i homofòbia, és a dir, més racisme menys homofòbia i viceversa.

Anàlisi de Classificació

L'anàlisi de classificació és la segona tècnica requerida per elaborar una tipologia estructural i articulada. El seu objectiu és tipològic, és a dir, construeix una variable tipològica. En el cas que ens preocupa aquí, l'anàlisi de clúster classifica els individus de la mostra de diferents països d'Europa occidental en grups homogenis, permetent així comprovar fins a quin punt a partir d'indicadors de racisme i homofòbia es constitueix, automàticament, un grup homonacionalista. Pel funcionament correcte de la tècnica es recomana utilitzar variables de mètrica contínua (López Roldán i Fachelli, 2015), que són homogènies i comparables entre elles, i

que mesuren fenòmens diferents. És per això que es recomana usar les variables resultants d'una anàlisi factorial, ja que aquí es fan servir els factors resultants l'anàlisi de correspondències múltiples a partir dels indicadors de racisme i homofòbia.

La introducció d'aquests factors ortogonals a l'anàlisi de classificació permet projectar sobre el seu plànol multidimensional els punts: cada punt representa un individu. Donat que l'agrupació dels individus en diferents tipus o grups es fa seguint el criteri de proximitat i llunyania, cal determinar la mesura de proximitat per aquest espai multidimensional. Per a les variables mètriques s'utilitza fonamentalment la distància euclídia al quadrat. Aquesta distància euclídia al quadrat es pot calcular per tots els punts, és a dir per tots els individus, seguint la lògica del Teorema de Pitàgores (López Roldán i Fachelli, 2016):

$$d^2(i, i') = \sum_{j=1}^p (x_{ij} - x_{i'j})^2$$

Com a resultat, s'obté una matriu de distàncies que informa sobre les distàncies que separen cada parella de punts o d'individus. A partir d'aquesta matriu, hi ha diferents mètodes per constituir diferents solucions tipològiques. Aquí se segueix un procediment jeràrquic. Per això, s'utilitza un algoritme que va agrupant els individus, reduint progressivament la quantitat de grups: Mentre que a l'inici hi ha tants grups com individus, a l'última etapa només en queda un sol grup. Les diferents etapes es poden comparar, ordenar i diferenciar a partir de la distància ultramètrica. Així, a cada etapa es poden avaluar i comparar totes les parelles d'individus possibles per ajuntar aquella unió que és més propera. El mètode de classificació que més s'utilitza a les ciències socials també s'ha fet servir en aquest treball: el mètode Ward o pèrdua mínima de la variància. El nom de pèrdua mínima de la variància d'aquest mètode s'explica pel fet que en el procés d'unificació dels individus i grups se segueix el criteri de què s'ha de perdre la mínima variància entre grups. És a dir: el criteri d'unificació és que, en cada pas, s'opta per la solució on els grups són els més diferents entre si i els més homogenis en si. Per això, pel Mètode Ward cal conèixer la variància o inèrcia que es calcula a partir del centre de gravetat, que és la mitjana global del conjunt de punts (i que també és el centre geomètric). La inèrcia total del núvol de punts és la suma de distàncies euclídiades de cada punt al centre de masses:

$$I_{Cm} = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^p m_i \cdot (x_{ij} - \bar{x}_{cj})^2$$

Es pot diferenciar entre la inèrcia intragrups i la inèrcia entregrups. El Mètode Ward sempre opta per unir aquells grups que permeten la mínima pèrdua de variància entregrups, és a dir, mantenint les diferències entregrups el més elevades possible, i l'interior dels grups el més semblant possible. La idea que la variància intragrups i la variància entregrups és una operació suma-zero s'expressa matemàticament de la següent manera:

$$I_{Cm} = \sum_{k=1}^K \left(\sum_{i=1}^{n_k} m_i \cdot d^2(E_i, C_{mk}) \right) + \sum_{k=1}^K m_k \cdot d^2(C_{mk}, C_m)$$

A partir de l'anàlisi de les diferents opcions quant a inèrcia intra i entregrups, es tria aquella solució tipològica on es dona el millor equilibri entre variància entregrups i variància intragrups. Per a l'anàlisi dels valors homonacionalistes, interessa saber si a partir dels factors que es nodreixen de les variables que mesuren racisme i homofòbia es constitueix un grup homonacionalista (amb un racisme molt elevat i una homofòbia molt baixa), o si els grups que es constitueixen tenen altres trets homonacionalistes.

Limitacions i fortaleces de la proposta metodològica

La fortalesa de la proposta metodològica aquí presentada radica en la vinculació de les metodologies feministes amb les metodologies quantitatives, aplicant-lo a un concepte recent com és l'homonacionalisme.

L'aproximació metodològica destaca perquè connecta mons sovint separats, com són les metodologies feministes i mètodes quantitius. En ajuntar metodologies feministes i mètodes quantitius, s'aprofundeix en el desafiament que presenta el paradigma interseccional pel treball quantitatiu. El ventall ampli de mesures creades i de tècniques aplicades per contrastar la presència de valors homonacionalistes afegeix valor a aquest treball. La transparència en la construcció dels indicadors sostinguda en un raonament teòric permet entendre també les limitacions del treball sobre dades secundàries. D'aquestes limitacions en dimensionalització i operativització a partir de dades secundàries se'n deriva la necessitat d'un instrument de mesura propi. Aquesta proposta d'instrument de mesura és innovadora, perquè incorpora els requisits que es formulen des de les metodologies feministes interseccionals. En això, l'aportació va més enllà dels valors homonacionalistes, doncs dialoga també amb propostes de metodologies quantitatives interseccionals.

Dins del plantejament final d'aquesta tesi de compendi no s'ha pogut plasmar la reivindicació d'un pluralisme metodològic, combinant el treball quantitatiu amb el treball qualitatiu. Malgrat que és cert que les publicacions que s'han realitzat en el marc d'aquesta tesi han aportat pluralisme metodològic a la recerca sobre homonacionalisme, no ha estat possible incorporar-lo en les pròpies publicacions. Per tant, resta com un desafiament pendent un treball qualitatiu sobre els valors homonacionalistes. Una altra limitació és la manca d'anàlisis causals més sofisticats, capaços d'explicar els valors homonacionalistes. Per avançar en aquesta línia, però, cal primer desenvolupar millors instruments de mesura per a valors homonacionalistes.

Bibliografía

- Ander-Egg, Ezequiel. (1974). *Técnicas de Investigación Social*. Humanitats.
- Arias Valencia, María Mercedes. (2000). La triangulación metodológica: sus principios, alcances y limitaciones. *Investigación y educación en enfermería*, 18(1), 13-26.
- Bartra, Eli. (1998). Reflexiones metodológicas. En Eli Bartra, *Debates en torno a una metodología feminista*, 141-158. D.F.: Programa Universitario de Estudios de Género-UNAM.
- Biglia, Barbara. (2005). *Narrativas de mujeres sobre las relaciones de género en los Movimientos Sociales. Tesis Doctoral*. Universidad de Barcelona: Facultad de Psicología.
- Biglia, Barbara, & Vergés Bosch, Núria. (2016). Cuestionando la perspectiva de género en la investigación. *REIRE: revista d'innovació i recerca en educació*.
- Biglia, Barbara, Bonet Martí, Jordi, Luxán Serrano, Marta & de la Fuente Vázquez, Maria. (2022). *Introduint la perspectiva de gènere interseccional a les estadístiques*. Guia teoricopràctica. Barcelona / Tarragona: Institut Català de les Dones i Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili.
- Borderías, Cristina. (2018). The statistical construction of women's work and the male breadwinner economy. En R. Sarti, A. Bellavitis & M. Martini, *What is work?: Gender at the Crossroads of Home, Family, and Business from the Early Modern Era to the Present*, pp. 165-186. New York: Berghahn.
- Botía Morillas, Carmen. (2013). Cómo diseñar una investigación para el análisis de las relaciones de género: aportaciones metodológicas. *Papers: Revista de Sociología*, 98(3), 443-470.
- Brim, Matt, & Ghaziani, Amin. (2016). Introduction: queer methods. *Women's Studies Quarterly*, 44(3/4), 14-27.
- Browne, Kath & Nash, Catherine. J. (2016). *Queer Methods and Methodologies*. Abingdon: Routledge.
- Burawoy, Michael. (2005). The Critical Turn to Public Sociology. *Critical Sociology*, 31(3), 313-326.
- Butler, Judith. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge Classics.
- Cabruja i Ubach, Teresa, Íñiguez, Lupicinio & Vázquez, Félix. (2000). Cómo construimos el mundo: relativismo, espacios de relación y narratividad. *Anàlisi: Quaderns de comunicació i cultura*, (25), 0061-94.
- Card, David, Dustmann, Christian y Preston, Ian. (2009). Immigration, wages, and compositional amenities. *Journal of the European Economic Association*, 10(1), 78-119. <https://doi.org/10.1111/j.1542-4774.2011.01051.x>
- Carrasco, Cristina, & Domínguez, Màrius. (2015). Measured time, perceived time: A gender bias. *Time & Society*, 24(3), 326-347.
- Carrasco, Cristina, & Dominguez, Màrius. (2011). Family strategies for meeting care and domestic work needs: Evidence from Spain. *Feminist Economics*, 17(4), 159-188.
- Castro Sánchez, Ana María. (2021). Implicaciones teóricas, políticas y metodológicas de la investigación activista feminista. *Empiria: Revista de metodología de ciencias sociales*, (50), 67-89.
- Cea D'Ancona, María Ángeles. (2009). La compleja detección del racismo y la xenofobia a través de encuesta. Un paso adelante en su medición. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, (125), 13-45.

Cea D'Ancona, María Ángeles. (2016). Immigration as a threat: Explaining the changing pattern of xenophobia in Spain. *Journal of International Migration and Integration*, 17(2), 569-591.
<https://doi.org/10.1007/s12134-015-0415-3>

Cokley, Kevin, & Awad, Germaine H. (2013). In defense of quantitative methods: Using the "master's tools" to promote social justice. *Journal for Social Action in Counseling & Psychology*, 5(2), 26-41.

Crenshaw, Kimberlé. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory, and antiracist politics. *The University of Chicago Legal Forum*, (1), 139-167.

De Lauretis, Teresa. (1987). *Technologies of Gender: Essays on Theory, Film, and Fiction*. Bloomington: Indiana University Press.

Domènech, Antoni. (2012). El eterno retorno de Calicles. (Sobre filosofía, relativismo y ciencias sociales), en A. Estany, *Filosofía de las ciencias naturales, sociales y matemáticas* (pp. 293-322). Madrid: Trotta Editorial.

Domínguez Amorós, Màrius, & Freude, Leon. (2021). Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo. *Revista Española de Sociología*, 2021, vol. 30, num. a58, p. 1-24.

Domínguez Amorós, Màrius, & Simó Solsona, Montserrat. (2003). *Tècniques d'investigació social quantitatives*. Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona.

Dominguez Amoros, Màrius, & López Roldán, Pedro. (1996). La construcció de tipologies: procés i tècniques d'anàlisi de dades. *Papers: revista de sociologia*, (48), 031-39.

DeCuir-Gunby, Jessica T., & Walker-DeVose, Dina. (2021). No Longer Just a Qualitative Methodology: The Rise of Critical Race Quantitative and Mixed-Methods Approaches. In *Handbook of Critical Race Theory in Education* (pp. 268-278). Routledge.

EVS (2011). *European Values Study 2008: Integrated Dataset (EVS 2008)*. GESIS Data Archive, Cologne.

EVS (2020). *European Values Study 2017: Integrated Dataset (EVS 2017)*. GESIS Data Archive, Cologne.

Falconi, Diego. (2018). *Inflexión marica. Escrituras del descalabro gay en América Latina*. Barcelona/Madrid: Editorial Egales.

Fernández García, Daniel Ahmed. (2021). El islam en la globalización LGBTQ: una aproximación queer a las Relaciones Internacionales. *Relaciones internacionales: Revista académica cuatrimestral de publicación electrónica*, (48), 85-100.

Fernández García, Daniel Ahmed. (2018). Islamofobia queerizada y resistencias musulmanas queer en tiempos de homonacionalismo//Queered Islamophobia and Queer Muslim forms of Resistance in times of Homonationalism. *Revista de Estudios Internacionales Mediterráneos*, (24), 71-88.

Flick, Uwe. (2005, September). Qualitative research in sociology in Germany and the US—State of the art, differences and developments. In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* (Vol. 6, No. 3).

Foucault, Michel. (2006). *Historia de la sexualidad*. Buenos Aires: Siglo XXI.

Foucault, Michel. (1996). *Genealogía del racismo*. La Plata: Editorial Altamira.

- Freude, Leona, & Waites, Matthew. (2022). Analysing homophobia, xenophobia and sexual nationalisms in Africa: Comparing quantitative attitudes data to reveal societal differences. *Current Sociology*, 00113921221078045.
- Freude, Leon, & Vergés Bosch, Núria. (2020). Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans. *Sexuality & Culture*, 24(5), 1292-1314.
- Freude, Leon, & Vergés Bosch, Núria. (2022). La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea. *Quaderns de Psicologia*, 24(1), 11.
- Freude, Leon. (2022). Valors homonacionalistes? La proposta d'una dimensionalització per a un instrument de mesura propi. *Clivatge*, (10), e-38376.
- Friehs, María Therese, Kotzur, Patrick Ferdinand, Ramos, Alice, & Wagner, Ulrich. (2022). Group-Focused Enmity—conceptual, longitudinal, and cross-national perspectives based on pre-registered studies. *International Journal of Conflict and Violence*, 16, 1-17.
- Geulen, Christian. (2007). *Geschichte des Rassismus*. München: CH Beck.
- Grosfoguel, Ramón. (2011). Racismo epistémico, islamofobia epistémica y ciencias sociales coloniales. *Tabula rasa*, (14), 341-355. <https://doi.org/10.25058/20112742.431>
- Guasch, Oscar. (2022). *La sociedad rosa*. Bellaterra: Bellaterra Edicions.
- Guasch, Oscar. (2008). Homosexualidad, masculinidades e identidad gay en la tardomodernidad: el caso español. *Mientras Tanto*, (107), 27-47.
- Guyan, Kevin. (2022). *Queer Data: Using Gender, Sex and Sexuality Data for Action*. Bloomsbury Publishing.
- Hancock, Ange-Marie. (2007). When multiplication doesn't equal quick addition: Examining intersectionality as a research paradigm. *Perspectives on politics*, 5(1), 63-79.
- Harding, Sandra. (1987). ¿Existe un método feminista? En Harding, S. (Ed.), *Feminism and methodology* (pp. 1-14). Bloomington: Indiana University Press.
- Haraway, Donna. (1988). Situated knowledges: the science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14(3), 575-599.
- Heitmeyer, Wilhelm. (2002). *Deutsche Zustände. Folge 1*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Helbling, Marc. (2010). *Islamophobia in Switzerland: A new phenomenon or a new name for xenophobia*. Zürich: Department of Political Sciences/University of Zurich.
- Hunklinger, Michael, & Ajanović, Edma. (2022). Voting Right? Analyzing Electoral Homonationalism of LGBTIQ* Voters in Austria and Germany. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 29(1), 24-49.
- Iakimova, Olga. (2018). Exploring the Dynamics of Xenophobia in the Nordic Countries. *Changing Societies & Personalities*, 2(1), 17-31. <https://doi.org/10.15826/csp.2018.2.1.028>
- Inglehart, Ronald. (2018). *Cultural evolution: people's motivations are changing, and reshaping the world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Inglehart, Ronald, Haerpfer, C., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano, J., Lagos, M., Norris, P., Ponarin, E. y Puranen, B. (eds.), (2014). *World Values Survey: All Rounds - Country-Pooled Datafile Version*. Madrid: JD Systems Institute.

Kwan, Mei Po. (2002). Quantitative methods and feminist geographic research. *Feminist Geography in Practice: Research and Methods*, Oxford: Blackwell Publishers, 160-72.

Kwon, Ronald, Scarborough, William J., & Taylor, Caroline. (2022). Multidimensional attitudes: Homonationalist and selective tolerance toward homosexuality and Muslim migration across 21 Countries. *Ethnicities*, 14687968221078345.

Lazarsfeld, Paul. (1973). De los conceptos a los índices empíricos. *Metodología de las ciencias sociales*, 1, 35-46.

Lajvardi, Nazita y Oskooii, Kassra A. (2018). Old-fashioned racism, contemporary islamophobia, and the isolation of Muslim Americans in the age of Trump. *Journal of Race, Ethnicity and Politics*, 3(1), 12-152. <https://doi.org/10.1017/rep.2017.37>

Lemebel, Pedro. (2000). *Loco afán. Crónicas de sidario*. Barcelona: Anagrama.

Llamas, Ricardo. (1998). *Teoría torcida: prejuicios y discursos en torno a "la homosexualidad"*. Tres Cantos: Siglo XXI.

López Roldán, Pedro i Fachelli, Sandra. (2015). *Manual de Investigación Social Cuantitativa (MISC)*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona (UAB).

López Roldán, Pedro. (1996). La construcción de tipologías: metodología de análisis. *Papers: revista de sociologia*, 9-29.

Lorde, Audre. (2017). *The Master's Tools Will Never Dismantle the Master's House*. London: Penguin Random House UK.

Lugones, María. (2007). Heterosexualism and the colonial/modern gender system. *Hypatia*, 22(1), 186-219.

Luxán Serrano, Marta, Bonet Martí, Jordi & Biglia, Barbara. (2022). Entre cuentos y cuentas: diálogos entre feminismes y estadísticas. En Autorías Varios: *Investigación feminista sobre migraciones. Aspectos epistemológicos y metodológicos*. Bilbao: Hegoa.

Marfouk, Abdeslam. (2019). I'm neither racist nor xenophobic, but: Dissecting European attitudes towards a ban on Muslims' immigration. *Ethnic and Racial Studies*, 42(10), 1747-1765. <https://doi.org/10.1080/01419870.2018.1519585>

McCall, Leslie. (2005). The complexity of intersectionality. *Signs: Journal of women in culture and society*, 30(3), 1771-1800.

Mora Nawrath, Héctor. (n.d.). *La medición en Ciencias Sociales: representación empírica de conceptos abstractos*. Temuco: Material Docente del Postítulo en Metodologías de Investigación Social.

Mundó, Jordi. (2018). Antoni Domènech, la afirmación de la tradición republicano-democrática: epistemología, historia, ética y política. *OXÍMORA Revista Internacional de Ética y Política*, 1-22.

Prada, Miguel Ángel de, Pereda, Carlos y Actis, Walter. (2005). Ciudadanos o intrusos: la opinión pública española ante los inmigrantes. *Papeles de Economía Española*, (104), 194-209.

Puar, Jasbir K. (2007). *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press.

Quivy, Raymon & Van Campenhoudt, Luc. (2005). *Manual de Investigación Social en Ciencias Sociales*. Limusa Noruega Editores.

- Rodó-Zárate, Maria. (2022). Intersectionality and the Spatiality of Emotions in Feminist Research. *The Professional Geographer*, 1-6.
- Rodó-Zárate, Maria, & Jorba, Marta. (2022). Metaphors of intersectionality: Reframing the debate with a new proposal. *European Journal of Women's Studies*, 29(1), 23-38.
- Ruffig, Reiner. (2008). Michel foucault. Paderborn: Wilhelm Fink Verlag.
- Sablan, Jenna R. (2019). Can you really measure that? Combining critical race theory and quantitative methods. *American Educational Research Journal*, 56(1), 178-203.
- Searle, John R. (2008). Language and social ontology. *Theory and Society*, 37(5), 443-459.
- Sedgwick, Eve Kosofsky. (1991). *Epistemology of the Closet*. Berkeley: University of California Press.
- SIMREF. (2012, 29 de febrer). *Metodología cuantitativa y perspectiva de género: un análisis aplicado al caso de la salud*. Retrieved from <https://vimeo.com/37702298>
- Solá García, Miriam & Urko, E. (2013). *Transfeminismos*. Tafalla: Txalaparta.
- Solana, Mariela. (2018). El debate sobre los orígenes de la homosexualidad masculina. Una revisión de la distinción entre esencialismo y construccionismo en historia de la sexualidad. *Tópicos, Revista de Filosofía*, (54), 395-427.
- Soler, Marta, & Flecha, Ramon. (2010). Desde los actos de habla de Austin a los actos comunicativos: Perspectivas desde Searle, Habermas y CREA. *Revista signos*, 43, 363-375.
- Sumerau, J. Edward, Mathers, Lain A., Nowakowski, Alexandra C., & Cragun, Ryan T. (2017). Helping quantitative sociology come out of the closet. *Sexualities*, 20(5-6), 644-656.
- Spierings, Niels. (2012). The inclusion of quantitative techniques and diversity in the mainstream of feminist research. *European Journal of Women's Studies*, 19(3), 331-347.
- Spierings, Niels. (2021). Homonationalism and voting for the populist radical right: Addressing unanswered questions by zooming in on the Dutch case. *International Journal of Public Opinion Research*, 33(1), 171-182.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. (2009). *¿Pueden hablar los subalternos?*. Barcelona: MACBA.
- Takács, Judit y Szalma, Ivette. (2013). How to measure homophobia in an international comparison? *Družboslovne razprave*, 29(73), 11-42.
- Toledo, Patsilí. (2016). Femicidio. *Sistema Penal & Violência*, 8(1), 77-92.
- Trujillo Barbadillo, Gracia. (2009). Del sujeto político la Mujer a la agencia de las (otras) mujeres: el impacto de la crítica queer en el feminismo del Estado español/From the Political Subject Woman to the (other) Women's Agency: the Impact of the Queer Critique on the Spanish Feminist Movement. *Política y sociedad*, 46(1), 161-173.
- Tubert, Silvia. (1996). Psicoanálisis, feminismo, postmodernismo. M. Burín & E. Dio-Bleichmar (Comps.), *Género, psicoanálisis, subjetividad*, 49-67.
- Van Dijk, Teun A. (2007). *El racismo y la prensa en España. Discursos periodísticos y procesos migratorios*. San Sebastián: Gakoa Liburuak.
- Vasallo, Brigitte. (2019). Monogamous Mind, Polyamorous Terror. *Sociological Research Online*, 24(4), 680-690.

Verge, Tània. (2016). The Virtues of Engendering Quantitative Methods Courses. *PS: Political Science & Politics*, 49(3), 550-553.

Vidarte, Paco. (2007). *Ética marica. Proclamas libertarias para una militancia LGTBQ*. Barcelona/Madrid: Egales.

Wayar, Marlene. (2018). *Travesti: una teoría lo suficientemente buena*. Buenos Aires: Editorial Muchas Nueces.

Wittig, Monique. (2004). *El pensamiento heterosexual y otros ensayos*. Barcelona: EGALES.

Vergés Bosch, Núria. (2012). Una década de feminicidios en el Estado Español: Una aproximación a través de la visualización de información con AREA. *Arte y políticas de identidad*, 6, 145-159.

Capítol 4: Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans

Abstract:

In the context of growing interest in sexual dissidence, academic and social movements are discussing homonationalism as the combination of tolerance towards lesbians and gays, racism and nationalism in a neoliberal globalised world. In this article we aim to quantitatively compare European nation states on homonationalist values using data collected through the European Value Study (2008-2010), through correlations and cross tabulation analysis. We ask to what extent homonationalism is reflected in the values of Europeans and if there is any difference among European countries. The results indicate that homonationalism is not reflected in the values of all Europeans. Those who are more tolerant to homosexuality tend to be less racist and nationalist. However, our results confirm the existence of groups of people in western European countries who combine tolerance to LGB people, racism and nationalism and consequently must be qualified as homonationalists.

Keywords: homonationalism, nationalism, LGBTI, Queer Theory, feminism, racism, homosexuality

Acknowledgments: This research has been developed in the framework of the International Network for Comparative Analysis of Social Inequalities (INCASI), funded by the Horizon 2020 programme of the European Commission [Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA), Research and Innovation Staff Exchange (RISE) Project Number: 691004]. Leon Freude hold a grant of the Universitat de Barcelona (APIF 401) and is now financed through a grant from the Ministry of Science, Innovation and University (FPU18/02501).

Introduction

Europe is experiencing a new awakening of racist and nationalist movements – the islamophobic reaction to the arrival of the refugees seems to be the latest culminating point. In some countries, the new extreme right is dominating the discourse, in others they join part of the government. But something has changed in their appearance. Feminisms and movements of lesbians, gays, trans*, bisexuals, interex*, queers and other sexual dissidents (LGTBQ+) were quite successful in putting their struggles on the agenda: their demands of the last decades had an impact on even the far right's treatment of sexual orientation and gender identity. We have seen an openly gay man next to Marine Le Pen of the French *Front National*, or the lesbian mother Alice Weidel as the top candidate of the German *Alternative für Deutschland* both instrumentalising their sexuality for racism and islamophobia.

Jasbir K. Puar introduced the term homonationalism to academy with the publication of her book *Terrorist Assemblages – Homonationalism in queer Times* in 2007. There she outlined homonationalism as the interplay of normative tolerance by and through LGBT people, racism, and nationalism (Puar, 2007). In this sense homonationalism presupposes a shift in the relation of nation states and homosexuality, bisexuality and transsexuality: years ago, homosexuality, and especially queerness, were conceived as the antithesis of norm and state power. In a context of important cultural shifts and neoliberalism, homosexuality is normalised (or normalises itself) up to that point at which the state embraces queers moralizing and uniting the rearguard in times of the 'War against Terror'.

In this context we wondered if Jasbir K. Puar's biopolitical concept homonationalism could be applied to people's values, specifically the values of Europeans. That is to say, if homonationalism could be conceived and measured as the expression of tolerance to LGBTI, racism and nationalism. This definition varies from Puar's conceptualisation: whereas Puar outlines complex and exclusionary LGBTQ, affirming claims aligning with racist and xenophobic positions in institutions and discourses as well as on collective imaginary on LGTBQ, queer social movements and gay racism, we centre on a very well circumscribed, extreme and for some maybe superficial definition of homonationalist values. We reviewed almost one hundred articles that included the word homonationalism on the Web of Science. We selected on the one hand those articles deepening the theoretical debate and on the other hand articles dealing more empirically with Europe. In this regard and taking into account previous theoretical aspects related to Puar's work, we propose a way to measure LGTBI+ tolerance, nationalism and racism quantitatively. To do so, we count on the latest data available of the European Values Study (2008-2010), the only European survey that contains questions dealing with the three variables. Then, based on this work and using a correlation analysis we aim to compare homonationalism in Europe. Therefore, in this article, we ask firstly, the extent to which the values of the Europeans are homonationalist and, secondly, if there are differences among countries.

Therefore, this article aims to contribute to previous work in several aspects. Firstly, it is one of the very few, if not the only attempt to work quantitatively on homonationalism. This work represents a proposal for an operationalisation of homonationalism in variables, which are measurable quantitatively. Secondly, it considers the impact of homonationalism in the values of European people. Working with a standardised database that gathers a huge amount of European countries gives us, thirdly, the chance to trace major comparisons between European countries and their population's values. Finally, homonationalism is an emerging topic, not only in academic fields, but also in politics, both for institutions and for social movements. In this sense, we hope that our results give interesting hints for future emancipatory policies.

On the following pages we will first explain Puar's concept, homonationalism, and basic consensus and dissensus on homonationalism in Europe in the academic discussion, as well as the results of previous research on homonationalism. Afterwards we introduce – on the ground of feminist methodology – the quantitative and comparative methodology and the techniques applied. Then we present our main results and conclude the article with some more global reflections on our findings.

Homo... what? – Three central elements of homonationalism

Since its appearance the concept homonationalism has been discussed enthusiastically in the academic context. Jasbir K. Puar (2007) sketches homonationalism as a multifaceted and relatively complex issue. Nevertheless she and other academics seem to agree on a strategic reduction to the triad of normative tolerance to LGBT people, racism and nationalism. Indeed, this strategic reduction is extremely helpful for the application of homonationalism in secondary quantitative data.

But what do the three elements of normative tolerance to LGBT people, racism and nationalism mean? And who are the academic authorities they are based on? Normative tolerance to LGBT people is what the (post-)feminist scholar Lisa Duggan (2001) christens homonormativity. The concept relies on the Foucaultian postulation that power is not necessarily repressive and negative, but can be positive and creative (Foucault, 1996; Ruffig, 2008; Larrauri & Max, 2005). Actually, Foucault shows how power in modern times starts to regulate, discipline and produce ways of life (Foucault, 1996; Ruffig, 2008; Larrauri & Max, 2005). Decades later Butler (1990) denominates queers trying to escape established gender norms and trying to dynamite the heterosexual matrix. Equally, ten years later Duggan (2001) observes that dissident sexualities assume, and/or have to assume, heteronormative lifestyles. In other words: sexual dissidence becomes normative by heteronormative projection and self-assumption. Duggan conjugates queerness in terms of the Foucaultian biopower this way: it is *“a politics that does not contest dominant heteronormative assumptions and institutions, but upholds and sustains them, while promising the possibility of a demobilized gay constituency and a privatised, depoliticised gay culture anchored in domesticity and consumption”* (Duggan, 2001, p. 50). This homonormativity gets specified in the standard family (Crosby et al.), the universal and almost compulsory coming out narrative (Jivraj & de Jong, 2011) as the image of the gay business man living in the hip city centre (Hubbard & Wilkinson, 2015; El Tayeb, 2012).

The second thread which weaves the fabric of homonationalism is racism. The two bibliographic landmarks are Foucault and his *Genealogy of Racism* (Foucault, 1996; Ruffig, 2008) on the one hand and postcolonial studies (Chakravorty Spivak, 2009; Said, 2005) on the other. Thus homonationalism is a racism which divides the population in two groups: whites and others, civilisation and Barbary, West and East. The first of them is determined to die and the other one is targeted as an object of discipline in order to improve the productiveness of its members. Gayness becomes associated to whiteness, whereas racial otherness is linked to homophobia and intolerance, or as it puts Jasbir K. Puar: *“the sexual other is white and the racial other is straight”* (Puar, 2007, p. 32). By this way, some (white) gays stopped being objects of necropolitics and enter to the sphere of normalising biopolitics. For Puar this sexualised racism is based on geopolitics, precisely on the ‘War against Terror’ – and therefore mainly, but not only, islamophobic. This is why she situates the core of homonationalism in the US, Israel and Western Europe.

This brings us directly to the third element, which is nationalism: for Foucault racism is the product of the modern nation-state and its racism; for Puar homonationalism is a sexualised racism in purpose of the nation-state. Particularly nationalist is the linkage between tolerant and diverse western nation-states with Marriage for all or a negative and passive anti-discrimination policy (instead of positive and active social policies) opposed to the violent and homophobic rest of the world. However, in the academic discussion some voices defend a subversive homonationalism: this is when all queers (or the state) use the (peripheral) nation for common goals in benefit of all of them (Kahlina, 2015; Kulpa, 2014a; Kulpa 2014b; Szulc, 2015).

Considering the theoretical debate on homonationalism, Zanghellini (2012) is hard but honest when he denounces the “paranoid structuralism” detected in many applications of the term homonationalism. Indeed, poststructuralism could be a good starting point for a review over the constructive critique and our proposals to refine the concept homonationalism, permitting a quantitative analysis.

The first handicap is the explicative power of homonationalism. Structuralist approaches always tend to embrace it all, trying to give a global explanation. In this sense, we agree with Zanghellini when he indicates that homonationalism is not as explicative and normative as it appears to be yet. Maybe neoliberalism and racism driven forward by the ‘War against Terror’ does not push the LGBTQ community automatically to the right. Therefore, he proposes a more limited use of the concept, more descriptive and analytic.

Another limitation of structuralism is that in its circular logic it is never clear whether the direction of social

dynamics is bottom-up or top-down. Actually, in the academic discussion centered on LGBTQ social movements (Sadurní Balcells & Pujol Tarrés, 2015; Kulpa, 2014a, Kulpa, 2014b), public policies (Jivraj & de Jong, 2011; Røthing & Svendsen, 2011; Hubbard & Wilkinson, 2015; Kahlina, 2015) and discourse (Bracke, 2012; Kulpa, 2014a; Fischer, 2016) the values of the general population are the elephant in the room. This is why for the purpose of the value study the proposals of dual theory (Flecha, Gómez & Puigvert, 2010) appear especially useful: that means taking into account not just structure near subjectivity, but both (idem). Studying values through aggregated individual data coming from a previously designed questionnaire taking into account previous studies and discourse fits with the idea of mediating between and considering both, structure and subjectivity. Once we know, what are the people's values are, we can investigate if these values are the product or the cause of the discourse.

The third handicap is also linked to a poststructuralist framework. Almost all the theory is laid on poststructuralist authors, which is at least curious when we consider the rich diversity generated by the social sciences concerning nationalism (Barret, 2013; Del Barrio, Hoyos, Padilla & Lara, 2013; Caminal, 2008; Esteban-Guitart, 2013; García, 1994; Heitmeyer, 2002). That means that in traditional social science there are at least two main articulations of nationalism: the first one is linked to origins, culture and race, and the second one, which is based on deliberated consensus and can be traced up to Habermas' constitutional patriotism (Caminal, 2008; Habermas, 1990).

To put it in a nutshell, we can say that homonationalism emerges in times of neoliberalism and 'War against Terror' and is constituted by three elements: homonormativity, racism and nationalism. The poststructuralist framework of the concepts has been criticised because of its excessive explicative claim. Due to this criticism, we include some approaches from modern social science in the analysis: this is, firstly, the idea of dual theory that social processes have to consider both, bottom-up and top-down-dynamics and secondly, that there has been research on nationalism beyond Foucault.

The State of the art on homonationalism

We reviewed previous research on homonationalism and we observed a clear focus on the USA, Canada and Israel as countries, mentioned directly in thirteen, eleven and seven articles respectively. In fourth place is the UK mentioned six times. Seen like this, Europe does not seem to be in the centre of interest when studying homonationalism. Once we compare the number of times countries are mentioned by region, this changes significantly: Europe is mentioned 24 times, whereas North America is mentioned 22 times. The rest of global regions does not go beyond ten mentions. In this sense, we can say that Europe is in the centre of interest of the academic debate on homonationalism, though the articles deal mainly with very particular issues in very particular countries. There are just a few articles relating to Europe as a whole and not just to some of its parts. In one of these Robert Kulpa observes a division between Eastern and Western Europe, highlighting how Eastern Europe is framed as permanently backward and homophobic, whereas Western Europe is constructed as tolerant and open minded, and with educator function (2014b): we will check if this east-west division can also be observed considering values. How far European institutions are involved in a homonationalist project is a question which is dealt with in three articles (Rexhepi, 2016; Ammaturo, 2015; Kahlina, 2015), two of them working especially on Eastern European countries and their relationship with the European institutions (Rexhepi, 2016; Kahlina, 2015). It is also in Eastern Europe, where authors detect the possibility of subversion of homonationalism in order to achieve greater inclusion, acceptance and social change in favor of sexual orientations and gender identity (Kahlina, 2015; Kulpa, 2014a; Kulpa, 2014b; Szulc, 2016).

The analysis of previous research is methodologically diverse, but mainly qualitative. Some works are based on audiovisual analysis (Cherry, 2018; Szulc & Smets, 2015; Nebeling Petersen & Myong, 2015; MacCann, 2015), others on analysis of the press (Jungar & Peltonen, 2017; Travers & Shearman, 2017; Serykh, 2017). Some deal with pride parades and the LGBTQ+ and/or supporters' communities (Kehl, 2018; Yildiz, 2017; Szulc, 2016; Ammaturo, 2016; Rexhepi, 2016; Sadurní Balcells & Pujol Tarrés, 2015; Hubbard & Wilkinson, 2015; Kulpa, 2014a; Bracke, 2012; Jivraj & de Jong, 2011) and urban spaces (Mepschen, 2016; Hubbard & Wilkinson, 2015). The analysis of public policies is central, as they are the field of interaction of population and state. Here we can find articles concerning asylum (Raboin, 2017), as well as all these policies concerning a normalisation of

LGBTQ+ for example in teacher education (Reimers, 2017), textbooks (Rothing & Svendsen, 2011) or sports (Travers & Shearman, 2017; Hubbard & Wilkinson, 2015; Bury, 2015), but also other policies in less delimited areas (Yildiz, 2017; Rexhepi, 2016; Mepschen, 2016; Hubbard & Wilkinson, 2015; Kulpa, 2014b; Santos, 2013). There are also articles analysing the jurisprudence of the European Court of Human Rights (Ammaturo, 2015). Research mainly affirms the existence of homonationalist discourses, though it sometimes proposes reconsiderations and amplifications of the original concept. Reconsiderations and amplifications tend to have a positive reading of homonationalism, in a sense of social transformation towards inclusion and diversity (Kulpa, 2014a; Kulpa 2014b; Kahlina, 2015). Also, the articles remind researchers that homonationalism has different faces depending on context (Hartal, 2015; Hartal & Sasson Levy, 2017), especially in the case of Eastern Europe, where they detect subversion and resignification (Kulpa, 2014a; Szulc, 2014; Szulc, 2016; Kahlina, 2015). The authors observe discourses drawing a picture of a tolerant centre including the old EU, but also the Scandinavian countries, opposed to the intolerant European periphery of the post-Communist countries of the East (Kulpa, 2014a; Kulpa, 2014b; Szulc, 2014; Szulc, 2016; Kahlina, 2015). Seen that homonationalism is widely detected in discourse and in certain countries, it seems to be interesting to go beyond that and carry out research, on the one hand, on people's values, and on the other in several European countries, in order to get a global overview over people's values in Europe, allowing comparisons as well.

In the review of the articles the use of qualitative methodology was striking: mainly all the articles have been based on discourse and/or narrative (Kehl, 2018; Raboin, 2017; Jungar & Peltonen, 2017; Serykh, 2017; Nebeling Petersen & Myong, 2015; Sadurní Balcells & Pujol Tarrés, 2015; Bury, 2015; Kahlina, 2015; Kulpa, 2014a; Kulpa 2014b; Jirvraj & de Jong, 2011) or content analysis (Travers & Shearman, 2017) and ethnographies (Mepschen, 2016; Ammaturo, 2016). Once we acknowledged the results, we will broaden the methodological tools used in analyzing homonationalism, promoting methodological pluralism (Domínguez Amorós & Simó Solsona, 2003) in this field.

Methodological strategies

The objectives of this article are mainly to measure to what extent homonationalism is reflected in the values of Europeans and if there are any differences among European countries. Therefore, it has been necessary to detect the crucial elements of homonationalism following the theoretic roots of the concept. Our main research questions are, firstly, to assess what extent the values of Europeans are homonationalist and, secondly, if there are differences among countries. Taking into account the objectives of this article and especially the theoretic discussion around homonationalism we developed two hypotheses stating, firstly, that homonationalism can be detected in the values of Europeans and secondly, that the prevalence of homonationalist values does differ across Europe by country/region, being stronger in Western European countries.

The choice and limitation of the study field is marked by feminist ideas. This implies, firstly, the recognition of not only our scientific but also personal interest in the relationship between normative tolerance towards and by LGBT people, racism and nationalism. Feminist methodology claims the potential of the diversity of points of view (Biglia & Vergés-Bosch, 2016; Botía Morillas, 2013; Haraway, 1988; Harding, 1987; Martin Palomo & Muños Terrón, 2014). Our shared starting point is feminism – in universities and in the streets – and a quite European biography. We complement each other in terms of methodology and bring together different visions on nationalism (Heitmeyer, 2002; Nowak, 2013; Postone, 1979; Schwandt, 2010). This article reflects the tendency of feminisms to triangulate methods and epistemologies. Broader feminist concerns for equality and emancipation are, in that case, the basis for our claim against racism and sexual oppression. That is why we consider it necessary to link our results to political strategies of state policies, people and social movements.

The revision of scientific literature as also the feminist activism in Europe sensitised us to the urgency of the social issue of homonationalism. At the same time, though, the revision of scientific literature showed that all findings concerning homonationalism are based on very specific qualitative research. Therefore, we considered a more global and quantitative approach: comparing homonationalist values of the populations of European nation states. In this sense this article can be considered as a first comparative and qualitative glimpse on homonationalism, in order to diversify methods working on, knowledge about and strategies against

homonationalism. We refer to values and not to attitudes or opinions, because they seem to us the proper sociological and long-term variable, whereas opinions and attitudes are the proper terms of political science or psychology (Bergman, 1998).

The secondary data we have chosen is one of the most common databases for European Value Research. We opted for the latest European Value Study, firstly, because this questionnaire gathers answers concerning tolerance to LGBT people, racism and nationalism measured in a quantitative way. Secondly, because this database has the most extensive coverage of European countries and regions²³.

Concerning the three variables, tolerance to LGBT people, racism and nationalism, we base our analysis on five questions of the EVS questionnaire (EVS, 2011).

LGBTI tolerance is measured on a scale from one to ten through the question 68 “Please tell me for each of the following whether you think it can always be justified, never be justified, or something in between, using this card [...] homosexuality”. This question excludes, as does the whole questionnaire, the dimensions trans* and intersex* as well as sexual options/orientations beyond lesbians and gays. The use of the clearly psychiatric category homosexual in order to describe the sexual other inhibits normativity, though the homonormativity is mainly given through the combination with racism and nationalism.

Looking for a question to measure racism taking into account islamophobia and other kinds of cultural racism we opted for the questions 78 “Please look at the following statements and indicate where you would place your views on this scale? A country’s cultural life is undermined by immigrants (1) and a country’s cultural life is not undermined by immigrants (10). This approach to racism is a first try to measure a more ethnic nationalism. Though the question does not cover the most traditional essence of racism – related to biology and inferiority – it gives us an idea about the new expressions of a “new racism” related to culture (van Dijk, 2000).

We construct the variable nationalism in its French republican sense creating an index starting from three variables related to the question 277 “Some people say the following things are important for being a truly [nationality]. Others say they are not important. How important do you think each of the following is?”: respecting the political institutions and laws, having been born in country and having lived for a long time in the country. We hope that this variable distinguishes conceptually an openly racist nationalism from a patriotism of the constitution and a more constructionist vision of the nation.

In order to respond to the research questions we applied two different techniques to the data: correlations and cross table analysis. On the one hand, correlations helped us to measure if the tolerance to LGBT people, racism and nationalism are aligned in the different countries. On the other hand, we calculated the number of persons who are tolerant to LGBT people, racist and nationalist at the same time for each country through cross tabulation.

The alignment of tolerance to LGB people, racism and nationalism was measured through two correlations (Domínguez Amorós & Simó Solsona, 2003; SPSS, 2001; Visauta Vinacua, 1997): tolerance to LGB people with racism and tolerance to LGB people with nationalism. The correlation coefficient with the value 1 supposes a perfect representation of homonationalism in values: the more tolerant values to LGB people the more racist and nationalist values. The inexistence of a correlation or a negative correlation instead, supposes a lack of homonationalism in values.

In order to measure the weight of homonationalist values in the population we proposed creating a typology

---

² Including Albania, Armenia, Austria, Bosnia and Herzegovina, Belgium, Bulgaria, Belarus, Switzerland, Cyprus, Cyprus, Turkish Cypriot Community, Czech Republic, Germany, Denmark, Estonia, Spain, Finland, France, Great Britain, Northern Ireland, Georgia, Greece, Croatia, Hungary, Ireland, Iceland, Italy, Lithuania, Luxembourg, Latvia, Republic of Moldova, Montenegro, Macedonia, Malta, Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Romania, Serbia, Kosovo-Metohija, Kosovo, Russian Federation, Sweden, Slovenia, Slovakia, Turkey and Ukraine.

³ Though we are aware of the fact, that Northern Ireland is no nation-state, we maintain the country/region units of the original matrix. We do so for two reasons: firstly a simple addition of UK and Northern Ireland would alter the sample; secondly, because we consider that it is important to alert about the fact that nation-states can be composed by various nations. The faces of homonationalism in composed nation-states could be a field of future research.

considering the extreme values of those who are tolerant to LGBT people, racist and nationalist. For this reason, we measured the number of people indicating 8, 9 or 10 in the three indicators of tolerance towards LGBT people, racism and nationalism. Afterwards we were able to calculate the percentage of homonationalists over the different populations.

Tolerance LGBT, racism and nationalism

In this part we are going to expose first of all the univariate results for the three core variables of homonationalism, as well as the correlations and the result of the newly created typology homonationalism. The indicator for the LGBT tolerance provided by the EVS matrix is a scale from 1 to 10 measuring whether homosexuality is always (10) or never (1) justified. Therefore, a country with a perfectly LGBT-friendly population should score an average of 10 on the scale. Obviously, this is not the case in any country. Comparing the univariates we can observe considerable variability, both within and between countries (Annex I, Table 1). Thirteen of forty-five countries account for a standard deviation above 3, which highlights an important internal dispersion (*idem*). Comparing between countries, Iceland (8.34), Sweden (7.76), Netherlands (7.53), Denmark (7.25) and Norway (7.18) stand out at the top of the LGBT tolerance scale (*idem*). All other countries are below 7 (*idem*). Georgia (1.14), Armenia (1.19) and Kosovo (1.29) occupy the last places in the indicator of LGBT tolerance. The difference between the lowest and highest average is more than 7 points (*idem*).

Retrieving the idea of a LGBT-friendly discourse in Western Europe opposed to another Europe being permanently post-communist, in transition and homophobic (Kulpa, 2014b), data on people's values is not very clear about it. If values lower than 3 are deemed as extremely intolerant, it becomes clear that such generalizations cannot be made: Czech Republic (4.85) and Hungary (3.26), and the Republic of Slovakia (4.79) remained excluded (Annex I, Table 1). Doing the same exercise with a similar threshold for Western Europe - eight out of ten – we only spoke of Iceland (*idem*). Lowering the standards and considering a value of five already moderately tolerant Greece (3.71), Northern Ireland (4.3), Portugal (3.68) or Cyprus (2.19) still would not enter this club, which is marked by a tolerant Scandinavian-Dutch center (*idem*). However, it is important to remember that no country in Eastern Europe exceeds the 5 point arithmetic half (*idem*).

The second variable, racism, is also measured on a scale of 1 to 10. In this case, people have to evaluate if their country's culture is undermined by immigrants, indicating a ten in such an answer. Compared to LGBT tolerance, the indicator of racism is much more homogeneous, both at the intra-state level and at the inter level (Annex I, Table 2). That means, that the responses do not vary that much, both in the countries and between the countries. However, there is a variation within the countries; in seven countries the standard deviation surpasses the three. Regarding the differences between countries, the subtraction of the highest and the smallest index is less than four points: in Malta, the racism index is 7.68 and in Finland 3.95 (Annex I, Table 2). Apart from Malta, Turkey (6.59), Russia (6.17), Kosovo (6.55) and Great Britain (6.38) also stand out. They score values above six, meanwhile Germany (5.95) remains tightly under six (*idem*). In this case, it seems to be impossible to draw clear boundaries between European countries, although issues such as ethnic and national conflicts, immigration and inertia seem to play a role.

The third element of the analysis is nationalism (Puar, 2007), in this case measured on a scale of 1 to 10, with 10 being the most extreme value of nationalism. A 10 indicates the opinion that in order to have the nationality it is important to respect laws and political institutions, to have been born in the country and to have lived there a long time. Compared to the variables analyzed above, the dispersion between countries is very low: it hardly exceeds two points (Annex I, Table 3). One extreme is occupied by Cyprus, with an average of 8.62, and the other extreme by the Netherlands, with about 6.58 points (*idem*). Within countries there is little spread: only five countries point to a standard deviation above two (*idem*). Again, it seems difficult to draw borders, since the averages are too similar. It seems though that there is less disagreement on nationalism than on homophobia and racism. From there, you have to control to which extent it comes with LGBT tolerance.

Homonationalist values: relations between LGBT tolerance, racism and nationalism

Correlating tolerance to LGBT and racism, on the one hand, and tolerance to LGBT and nationalism, the data reveals that in some cases there is an association and in others there is no real association (Annex II). The point is that almost every relation is negative, which means: the more tolerance there is to LGBT, the less racism and less nationalism there is (*idem*).

Considering the correlation between tolerance LGB and racism, Finland, Sweden, Norway and Northern Ireland show the strongest association, whereas Kosovo, Albania and Byelorussia indicate smaller, but still statistically significant, values (Annex II, Table 1). Only Macedonia, Russia, Romania, Latvia, Georgia, Estonia, Bosnia-Herzegovina and Armenia do not have statistically significant relationships (idem). It is important, however, that the relationship between racism and LGB tolerance is negative, which implies that the greater the LGB tolerance the less racism there is. Northern Cyprus is the only country where a positive correlation (0.201**) is significant (idem).

Taking into account the second crucial correlation of this work, measuring the relationship between LGB tolerance and nationalism, it can also be indicated that in the vast majority of cases there is a strong relationship, as in the cases of Norway (-0.327 **) and Slovenia (-0.308 **), although there are also less intense relationships such as Macedonia (-0.091 *), Russia (-0.07), Lithuania (-0.068 *), Moldova (-0.064 *) and Kosovo (-0,051 *) (Annex II, Table 2). Only in Armenia, Northern Cyprus and Montenegro can a non-significant relationship (idem) be observed. In the case of Cyprus it is the only positive relation (0.038) (idem). That said, it is important for emancipatory movements that the relationships are negative: the more LGB tolerance, the less nationalism.

In both cases, the introduction of control variables does not entail any major change, but rather a strengthening or weakening of existing relationships. This change never exceeds, however, the second decimal place. That is why we will not go further in this matter.

Linking the two correlations we observe that they have a high degree of association (0.712 **) and therefore it seems that the association between nationalism and LGB tolerance on the one hand and the association between racism and LGB tolerance on the other are deeply interconnected (Annex III, Table 6).

The second technique was based on the analysis of the variable homonationalism, a variable that collects extremely tolerant values with LGB people (on a scale of 1 to 10 are values from 8 to 10), extremely racist values (on a scale from 1 to 10 are the values from 8 to 10) and extremely nationalist values (on a scale of 1 to 10 are the values from 8 to 10). The variable measures how many 'homonationalists' are in every country.

In appendix three, we can see that in the vast majority of countries there are homonationalist groups (Annex III, Table 1). In the same way, we must admit that the combination of LGB tolerance, racism and nationalism does not build a statistically significant group in Albania, Armenia, Belarus, Cyprus, Estonia, Georgia, Latvia, Lithuania, Moldova, Montenegro, Portugal, Romania, Russia, Serbia, Ukraine, Kosovo and Northern Ireland (idem). In the rest of the cases the relationship has global and / or local statistical significance.

Among the countries with the largest homonational populations, there is Britain (5.4%), Malta (5.2%), Austria (5.1%) and Sweden (4.5 percent). Germany (3.9%), Switzerland (3.6%), Belgium (3.4%), Denmark, the Netherlands and Norway (all three 3.3 percent), and Spain and Luxembourg (with 3.2 percent) score lower but still important values (idem).

To what extent are Europeans homonationalist?

Given the data above, we now consider our hypothesis and answer our main research questions. The first of the two theses has been that homonationalism can be detected in the values of Europeans. The hypothesis that homonationalism is anchored in the values of Europeans has been elaborated based on Puar (2007) taking into account empirical works on European contexts (Røthing & Svendsen, 2011; Jivraj & de Jong, 2011; Petzen, 2012; El -Tayeb, 2012; Kulpa, 2014a; Kulpa, 2014b; Szulc, 2014; Hubbard & Wilkinson, 2015; Kahlina, 2015; Sadurní Balcells & Pujol Tarrés, 2015; Ammaturo, 2015; Szulc, 2016) and represents the heart of analysis.

In order to confirm that homonationalism is present in the values of Europeans, LGB tolerance, racism and nationalism LGB tolerance should be positively correlated.

As shown above there is a significant relationship, but it is almost always negative. Therefore, we have to refute the main hypothesis if it refers to Europeans as a whole: homonationalism is not expressed in the values of the people, at least if it is considered a representative sample of the general population. Only in Northern Cyprus the correlation between racism and LGB tolerance is statistically significant. It is extremely interesting why it is so in Northern Cyprus where tolerant values with LGB people correlate with racist values and should be further investigated. However, one particular and complex case must be considered on its own, a task that cannot be undertaken in this comparative and exploratory work. Taking into account the amount of homonationalists –

those who are tolerant with LGB, racist and nationalist – this hypothesis must be affirmed partially; though at the level of the total population, homonationalism cannot be observed, we detected some countries where parts of the population have homonationalist values. Thus it can be concluded that what has been detected in public speeches and policies by Puar (2007), Røthing & Svendsen (2011), Jivraj & de Jong (2011), Petzen (2012) El-Tayeb (2012), Kulpa (2014a), Kulpa (2014b), Szulc (2014), Hubbard & Wilkinson (2015), Kahlina (2015), Sadurní Balcells & Pujol Tarrés (2015), Ammaturo (2015) and Szulc (2016) is only reflected in the values of a few people in certain countries of Western Europe.

Moreover, there is a considerable group of people with homonationalist values in twelve countries. These countries are Great Britain, Malta, Austria, Sweden, Germany, Switzerland, Belgium, Denmark, the Netherlands, Norway, Spain and Luxembourg, but definitely not in all the analyzed countries.

Does homonationalism differ across Europe?

The findings above take us to the next hypothesis, based on the work of Puar (2007) analysing homonationalism especially in the USA and Israel, but also claiming that it may exist elsewhere under different conditions. These different conditions are discussed, especially for Eastern Europe, where the authors detect subversion and resignification (Kulpa, 2014a; Szulc, 2014; Szulc, 2016; Kahlina, 2015). That is why we considered that the prevalence of homonationalist values does differ across Europe according to the country and region. This affirmation has two facets. On the one hand, we have observed that the relationship between tolerance LGB, racism and nationalism differs in all the countries analysed; though its sense is almost anywhere negative, the degree of the relation is quite different. Thus it can be concluded that in the West nationalist and racist values are still antagonistic to sexual diversity - as the traditional theory of the link between nation and sexuality implies (Puar, 2007; Kulpa, 2014b; Szulc, 2014), while in the East this antagonism is not given in such a strong way because LGB tolerance is generally more residual and / or racism and nationalism have other antagonists. On the other hand, we have a strong dispersion concerning magnitude of the homonationalist group: in some countries it exceeds 5 percent, in others there is a considerable statistically significant group, while there are other countries without any considerable homonationalist segment of the population. It is interesting that those countries where, generally speaking, LGB tolerance, racism and nationalism are antagonistic values, are the same countries where the homonationalist groups are minimally developed. The subversion and resignification which has been detected in some discourses (Kulpa, 2014a; Szulc, 2014; Szulc, 2016; Kahlina, 2015) is not reflected in the values of the Eastern European countries.

Having said that, western European Countries can be considered as a centre of homonationalism. Literature identifies discourses which differentiate between LGB-friendly nations and homophobic nations in Europe. These discourses draw a picture of a tolerant centre including the old EU, but also the Scandinavian countries, opposed to the intolerant European periphery of the post-Communist countries of the East (Kulpa, 2014a; Kulpa, 2014b; Szulc, 2014; Szulc, 2016; Kahlina, 2015). If the centre of homonationalism is the association of LGB tolerance, racism and nationalism in the population as a whole, then there is no homonationalist population in Europe. If the centre of homonationalism is considered as the magnitude of a homonationalist segment in the population of the different European countries, its centre is definitely in Western Europe. In this sense, the discourse of gay friendly nations and homophobic nations has materialised in the values of some but is far from being generalised: it represents only a small group of the population.

Conclusions

In this article we aimed to unveil to what extent the values of Europeans expressed homonationalism. To do so we applied the concept homonationalism to the values of Europeans and analysed data from the European Values Survey. Through our analysis it emerged that LGB tolerance, racism and nationalism tend to be opposed, but that there are some Western European countries where small groups combine the three values and, therefore, can be considered homonationalists. This is an important contribution to our current knowledge on the topic since homonationalism was never studied quantitatively nor in terms of the values of individuals. This means that what has been included in laws, public policies, activisms and news had some kind of representation in people's values.

However, there is very good news for emancipatory activists and academics concerned with social transformation: the worst face of homonationalist values – a combination of LGB tolerance, racism and nationalism – is far from being hegemonic. Those who combine tolerance for gays and lesbians with racism and nationalism are a very small group in any of the analyzed countries. In any case, this should not be understood as an all-clear: changes in values are slow. Therefore, we must continue to be attentive to sexualised racism. The small segment of people with homonationalist values exemplifies that struggles for sexual and gender dissidence are not necessarily emancipatory or left wing oriented anymore; this small segment of homonationalists provides evidence of the need for an intersectional approach and the construction of broader alliances. In this sense, we understand homonationalism as a warning, which should encourage us to work on emancipatory social movements for social transformation: gather differences, work together and weave a complex fabric of social change. In this direction the results greatly reassured us in the sense that struggles for sexual and gender dissidence are not necessarily bound by the political right, but connected on the contrary with non-racist and non-nationalist values.

For all this, our results imply a significant contribution, as well as a new starting point to continue investigating issues surrounding homonationalism. With this in mind, we hope to continue generating new information and results useful for movements and policies in order to struggle for emancipation, especially in relation to gender issues.

Compliance with Ethical Standards

Funding: This research has been developed in the framework of the International Network for Comparative Analysis of Social Inequalities (INCASI), funded by the Horizon 2020 program of the European Commission [Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA), Research and Innovation Staff Exchange (RISE) Project Number: 691004]. Leon Freude holds a grant of the Universitat de Barcelona (APIF 401) and is now financed through a grant from the Ministry of Science, Innovation and University (FPU18/02501).

Conflict of Interest: We, Leon Freude and Núria Vergés Bosch, declare that we do not have a conflict of interest.

Ethical approval: This article does not contain any studies with human participants or animals performed by any of the authors.

References

- Ammaturo, F. R. (2015). The “Pink Agenda”: Questioning and Challenging European Homonationalist Sexual Citizenship. *Sociology*, 49(6), 1151–1166.
- Ammaturo, F. R. (2016). Spaces of Pride: A Visual Ethnography of Gay Pride Parades in Italy and the United Kingdom. *Social Movement Studies*, 15(1), 19–40.
- Bacchetta, P. & Haritaworn, J. (2011). There are many transatlantic: Homonationalism, Homotransnationalism and Feminist – Queer – Trans of Colour Theories and Practices. In A. Davis, K. & Evans, M. (Eds.). *Transatlantic Conversations. Feminism as Travelling Theory* (pp. 127-142). Farnham: Ashgate Publishing.
- Barrett, M. (2013). El desarrollo psicológico de la identidad nacional. *Estudios de Psicología*, 34(1), 9–18.
- Del Barrio, C., Hoyos, O., Padilla, M.-P. & Lara, L. (2013). La sociedad y el yo en la construcción de la identidad nacional, *Estudios de Psicología*, 34,1, 49-59.
- Bergman, M. M. (1998). A theoretical note on the differences between attitudes, opinions, and values. *Swiss Political Science Review*, 4(2), 81–93.
- Biglia, B. & Vergés-Bosch, N. (2016). Cuestionando la perspectiva de género en la investigación. *REIRE. Revista d’Innovació i Recerca En Educació Universitat Rovira i Virgili*, 9(2), 12–29.
- Botía Morillas, C. (2013). Cómo diseñar una investigación para el análisis de las relaciones de género: aportaciones metodológicas. *Papers: Revista de Sociologia*, 98(3), 443–470.
- Bracke, S. (2012). From “saving women” to “saving gays”: Rescue narratives and their dis/continuities. *European Journal of Women’s Studies*, 19(2), 237–252.
- Burawoy, M. (2005). *The Critical Turn to Public Sociology*. *Critical Sociology*, 31(3), 313–326.
- Burawoy, M. (2005). For Public Sociology 2004 Presidential Address. *American Sociological Review*, 70(February), 4–28.
- Burawoy, M. (2005). For Public Sociology. *Soziale Welt*, 56(4), 347–374.
- Bury, J. (2015). Non-performing inclusion: A critique of the English Football Association’s Action Plan on homophobia in football. *International Review for the Sociology of Sport*, 50(2), 211–226.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble*. Abingdon: Routledge Editorial.
- Caminal, M. (2008). El nacionalismo, en M. Caminal (ed.), *Manual de Ciencia Política*, (pp. 174-198). Madrid: Tecnos.
- Colpani, G. & Habed A. J. (2014). Chapter two: What is European about Homonationalism? Thinking through the Italian case. En D. Olivieri & Leurs, K., *Everyday Feminist Research Praxis: Doing Gender in the Netherlands* (pp. 23-39). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Chakravorty Spivak, G. (2009). *Can the subaltern speak: Trad. y ed. crítica de Manuel Asensi Pérez*. Barcelona: MACBA.
- Cherry, P. (2018). “I’d rather my brother was a bomber than a homo”: British Muslim masculinities and homonationalism in Sally El Hosaini’s *My Brother the Devil*. *The Journal of Commonwealth Literature*, 53(2), 270–283.
- Crosby, C., Duggan, L., Ferguson, R., Floyd, K., Joseph, M. & Rosenberg, A. (2012). Queer Studies, Materialism, and Crisis: A Roundtable Discussion Queer Studies, Materialism, and Crisis a roundtable discussion. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 18(1), 127–147.
- Domínguez Amorós, M. & Simó Solsona, M. (2003). *Tècniques d’investigació social quantitatives*. Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona.
- Duggan, L. (2001). *The twilight of equality: The Twilight of Equality?: Neoliberalism, Cultural Politics, and the Attack On Democracy*. Boston: Beacon Press.
- El-Tayeb, F. (2012). “Gays who cannot properly be gay”: Queer Muslims in the neoliberal European city. *European Journal of Women’s Studies*, 19(1), 79–95.
- Esteban-Guitart, M., Vila, I., & Ratner, C. (2013). El carácter macrocultural de la identidad Nacional. *Estudios de Psicología* 34, 27-35.
- EVS (2011). *European Values Study 2008: Integrated Dataset* (EVS 2008). GESIS Data Archive, Cologne.
- Farris, S. (2016). Die politische Ökonomie des Femonationalismus. *Feministische Studien*, 29(2), pp. 321-334.
- Fischer, M. (2016). Contingent Belonging: Chelsea Manning, transpatriotism, and the iterations of empire. *Sexualities*, 19(5-6), 567-587.

- Flecha, R., Gómez, J., & Puigvert, L. (2010). *Teoría sociológica contemporánea*. Barcelona: Ediciones Paidós Ibérica.
- Foucault, M. (1996). *Genealogía del racismo*. La Plata: Editorial Altamira.
- García, J. G. (1994). Nación, identidad y paradoja: Una perspectiva relacional para el estudio del nacionalismo. *Reis*, 67, 165–183.
- Habermas, J. (1990). Verfassungspatriotismus—im allgemeinen und im besonderen. ders.: Die nachholende Revolution, *Frankfurt/M*, 147.
- Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist studies*, 14(3), 575-599.
- Harding, S. (1987). ¿Existe un método feminista? En Harding, S. (Ed.), *Feminism and methodology* (pp. 1-14). Bloomington: Indiana University Press.
- Hartal, G. (2015). The gendered politics of absence: Homonationalism and gendered power relations in Tel Aviv's gay-center, 91-112.
- Hartal, G., & Sasson-Levy, O. (2017). Being [in] the center: Sexual citizenship and homonationalism at Tel Aviv's Gay-Center. *Sexualities*, 20(5-6), 738-761.
- Hartal, G., & Sasson-Levy, O. (2018). Re-Reading Homonationalism: An Israeli Spatial Perspective. *Journal of Homosexuality*, 65(10), 1391-1414.
- Heitmeyer, W. (2002). Gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit - die theoretische Konzeption und erste empirische Ergebnisse. In W. Heitmeyer (Ed.), *Deutsche Zustände. Folge 1* (pp. 15-31). Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hubbard, P., & Wilkinson, E. (2015). Welcoming the world? Hospitality, homonationalism, and the London 2012 Olympics. *Antipode*, 47(3), 598–615.
- Inglehart, R. (2005). Modernización y cambio cultural: la persistencia de los valores tradicionales. *Quaderns de La Mediterrània = Cuadernos Del Mediterráneo*, (5), 21–32.
- Jivraj, S., & de Jong, A. (2011). The Dutch Homo-Emancipation Policy and its Silencing Effects on Queer Muslims. *Feminist Legal Studies*, 19(2), 143–158.
- Jungar, K., & Peltonen, S. (2017). Acts of homonationalism: Mapping Africa in the Swedish media. *Sexualities*, 20(5-6), 715-737.
- Kahlina, K. (2015). Local histories, European LGBT designs: Sexual citizenship, nationalism, and “Europeanisation” in post-Yugoslav Croatia and Serbia. *Women's Studies International Forum*, 49, 73–83.
- Kehl, K. (2018). ‘In Sweden, girls are allowed to kiss girls, and boys are allowed to kiss boys’: Pride Järva and the inclusion of the ‘LGBT other’ in Swedish nationalist discourses. *Sexualities*, 21(4), 674-691.
- Kulpa, R. (2014a). On attachment and belonging : Or why queers mourn homophobic president? *Sexualities*, 17(7), 781–801.
- Kulpa, R. (2014b). Western leveraged pedagogy of Central and Eastern Europe: discourses of homophobia, tolerance, and nationhood. *Gender, Place & Culture*, 21:4, 431-448.
- Larrauri, M. & Max. (2000). *El Desig – segons Gilles Deleuze*. València: Tàndem Editorial.
- Larrauri, M., & Max. (2005). *La sexualitat – segons Michel Foucault*. València : Tàndem Editorial.
- McCann, H. (2015). Pantomime Dames. *Australian Feminist Studies*, 30(85), 238-251.
- Martin Palomo, T., & Muñoz Terrón, J. M. (2014). Epistemología, metodología y métodos. ¿Qué herramientas para qué feminismo? Reflexiones a partir del estudio del cuidado. *Quaderns de Psicologia*, 16(1), 35-44.
- Milani, T. M., & Levon, E. (2016). Sexing diversity: Linguistic landscapes of homonationalism. *Language and Communication*, 51, 69–86.
- Mepschen, P. (2016). Sexual democracy, cultural alterity and the politics of everyday life in Amsterdam. *Patterns of Prejudice*, 50.
- Milovanovic, D. (1995). Dueling paradigms: Modernist versus postmodernist thought. *Humanity & Society*, 19(1), 19-44.
- Nebeling Petersen, M., & Myong, L. (2015). (Un)liveabilities: Homonationalism and transnational adoption. *Sexualities*, 18(3), 329–345.
- Nowak, P. (2013). *Kurze Geschichte der Antisemitismusdebatte in der deutschen Linken*. Edition Assemblage.
- Postone, M. (1979). Antisemitismus und Nationalsozialismus. *Diskus*, 3–4, 1–9.

- Puar, J.K. (2007). *Terrorist Assemblages – Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press.
- Puar, J. (2013). Rethinking Homonationalism. *International Journal of Middle East Studies*, 45(2), 336–339.
- Raboin, T. (2017). Exhortations of happiness: Liberalism and nationalism in the discourses on LGBTI asylum rights in the UK. *Sexualities*, 20(5-6), 663-681.
- Reimers, E. (2017). Homonationalism in teacher education—productions of schools as heteronormative national places. *Irish Educational Studies*, 36(1), 91-105.
- Rexhepi, P. (2016). From Orientalism to Homonationalism: Queer Politics, Islamophobia and Europeanization in Kosovo. *Southeastern Europe*, 40(1), 32-53.
- Røthing, Å. & Svendsen, S. B. (2011). Sexuality in Norwegian textbooks: constructing and controlling ethnic borders? *Ethnic and Racial Studies*, 34(11), 1953–1973.
- Ruffig, R. (2008). *Michel Foucault*. Paderborn: Wilhelm Fink Verlag.
- Said, E.W. (2005). *Cubriendo el islam: El islam como noticia*. Madrid: Debate.
- Sadurní Balcells, N., & Pujol Tarrés, J. (2015). Homonacionalismo en Cataluña: una visión desde el activismo LGTBI. *Universitas Psychologica*, 14(5), 1809–1820.
- Santos, A. C. (2013). Are we there yet? Queer sexual encounters, legal recognition and homonormativity. *Journal of Gender Studies*, 22(1), 54-64.
- Schwandt, M. (2010). *Kritische Theorie – Eine Einführung*. Stuttgart: Schmetterling Verlag.
- Serykh, D. (2017). Homonationalism Before Homonationalism: Representations of Russia, Eastern Europe, and the Soviet Union in the U.S. Homophile Press, 1953-1964. *Journal of Homosexuality*, 64(7), 908-927.
- SPSS. (2001). Capítulo 17 Análisis de correlación lineal: Los procedimientos Correlaciones bivariadas y Correlaciones parciales, en SPSS (ed.), *SPSS – Guía para el análisis de datos*, (pp. 1-20). Madrid: Hispanoportuguesa SPSS.
- Szulc, L. (2015). Banal nationalism and queers online: Enforcing and resisting cultural meanings of .tr. *New Media & Society*, 17(9), 1530–1546.
- Szulc, L. (2016). Domesticating the nation online: Banal nationalism on LGBTQ websites in Poland and Turkey. *Sexualities*, 19(3), 304–327.
- Szulc, L., & Smets, K. (2015). Homonationalism and Western progressive narrative: locating ‘conservative heartlands’ with Zenne Dancer (2012) and its Western reviews. *Asian Journal of Communication*, 25(6), 551-566.
- Travers, A., & Shearman, M. (2017). The Sochi Olympics, celebration capitalism, and homonationalist pride. *Journal of Sport and Social Issues*, 41(1), 42-69.
- Tubert, S. (2001). Psicoanálisis, feminismo y postmodernismo. En: *Deseo y representación. Convergencia de psicoanálisis y teoría feminista*. Madrid: Editorial Síntesis.
- Van Dijk, T. A. (2000). New (s) racism: A discourse analytical approach. *Ethnic minorities and the media*, 37, 33-49.
- Visauta Vinacua, B. (1997). *Anàlisis estadístico con SPSS para Windows*. McGraw-Hill.
- Yildiz, A. (2017). ‘Turkish, Dutch, gay and proud’: Mapping out the contours of agency in homonationalist times. *Sexualities*, 20(5-6), 699-714.
- Zanghellini, A. (2012). Are gay rights Islamophobic? A critique of some uses of the concept of homonationalism in activism and academia. *Social & Legal Studies*, 21(3), 357–374.

Annex I

Table 1: Descriptive Statistics on LGB Tolerance			
Country	N	Average	Standard Deviation
Albania	1414	2,11	2,073
Austria	1430	5,42	3,335
Armenia	1479	1,19	0,85
Belgium	1490	5,83	3,01
Bosnia-Herzegovina	1482	1,73	1,721
Bulgaria	1313	2,78	2,486
Belarus	1421	2,74	2,369
Croatia	1492	2,49	2,614
Cyprus	951	2,19	2,079
Northern Cyprus	482	2,23	2,243
Czech Republic	1694	4,85	3,356
Denmark	1478	7,25	3,178
Estonia	1453	2,3	2,158
Finland	1058	6,67	3,441
France	1465	5,65	3,198
Georgia	1451	1,14	0,708
Germany	1999	5,69	3,124
Greece	1461	3,71	2,948
Hungary	1471	3,26	2,906
Iceland	785	8,34	2,668
Ireland	930	5,2	3,335
Latvia	1415	2,41	2,223
Lithuania	1356	1,95	1,924
Luxembourg	1537	6,51	3,518
Malta	1298	3,87	3,15
Republic of Moldova	1446	1,72	1,702
Montenegro	1458	1,73	1,967
Netherlands	1521	7,53	2,912
Norway	1071	7,18	3,221
Poland	1433	2,86	2,55
Portugal	1391	3,68	2,797
Romania	1413	2,1	2,021
Russian Federation	1391	2,23	2,238
Serbia	1475	1,82	1,9
Slovakia	1317	4,79	3,178
Slovenia	1325	3,91	3,43
Spain	1415	6,01	3,237
Sweden	1047	7,76	3,203
Switzerland	1223	6,35	3,321
Turkey	2300	1,48	1,415
Ukraine	1343	1,61	1,594
Macedonia	1424	2,05	2,204
Great Britain	1511	5,4	3,349
Northern Ireland	469	4,3	2,852

Kosovo	1577	1,29	1,257
--------	------	------	-------

Table 2: Descriptive Statistics on Nationalism			
Country	N	Average	Standard Deviation
Albania	1489	7,1061	1,91718
Austria	1476	7,7378	1,8207
Armenia	1479	7,4422	1,82429
Belgium	1504	6,8052	1,77622
Bosnia-Herzegovina	1468	6,7146	2,38197
Bulgaria	1444	7,9861	1,75288
Belarus	1457	7,1675	1,6098
Croatia	1486	7,0505	1,9163
Cyprus	981	8,6198	1,64105
Northern Cyprus	476	7,1197	1,76765
Czech Republic	1771	7,472	1,821
Denmark	1468	6,8195	1,71269
Estonia	1490	7,2544	1,89137
Finland	1093	7,6496	1,62647
France	1491	6,9095	1,84551
Georgia	1441	8,1589	1,69325
Germany	1962	7,29	1,79892
Greece	1473	7,7502	1,70678
Hungary	1501	7,2958	1,89678
Iceland	798	6,8434	1,58071
Ireland	968	7,8905	1,80382
Italy	1468	7,9353	1,55535
Latvia	1438	7,3046	1,72553
Lithuania	1387	7,0036	1,66818
Luxembourg	1581	6,9715	1,71732
Malta	1486	8,5888	1,57501
Republic of Moldova	1499	7,3936	1,71068
Montenegro	1405	6,9046	2,30897
Netherlands	1534	6,5847	1,58608
Norway	1082	7,0333	1,51612
Poland	1466	7,6357	1,66093
Portugal	1523	7,6967	1,83946
Romania	1430	8,0517	1,76193
Russian Federation	1442	7,7712	1,80301
Serbia	1448	6,7327	2,14627
Slovakia	1467	7,4622	1,90688
Slovenia	1347	7,7476	1,8289
Spain	1440	7,5347	1,85062
Sweden	1100	7,2436	1,71455
Switzerland	1197	7,2523	1,61458
Turkey	2230	8,1117	2,15663
Ukraine	1452	7,4442	1,96743
Macedonia	1462	8,5834	1,5674
Great Britain	1512	7,6938	1,84818

Nothern Ireland	481	7,343	1,93563
Kosovo	1504	7,7547	2,01433

Source: Prepared by the authors based on EVS (2011).

Annex II

Country	Coefficient	Autochthonous	Men	City	Right Wing	Under 65	
Albania	-0.067*	-0.063*	-0.066*	-0.08**	-0.078*	-0.063*	-0.091**
Austria	-0.270**	-0.278**	-0.274**	-0.27**	-0.271**	-0.25**	-0.263**
Armenia	-0.021	-0.021	-0.018	-0.017	-0.039	-0.021	-0.035
Belgium	-0.183	-0.198*	-0.191**		-0.205**	-0.161**	(-0.209**)
Bosnia-Herzegovina	-0.033	-0.0331	-0.034	-0.046	-0.021	-0.031	-0.023
Bulgaria	-0.136**	0.136**	-0.134**	-0.146**	-0.166**	-0.135**	-0.165**
Belarus	-0.070**	-0.067*	-0.068*	-0.07*	-0.099**	-0.07*	-0.095**
Croatia	0.185**	-0.183**	-0.18**	-0.177**	-0.218**	0.18**	-0.191**
Cyprus	-0.135**	-0.12**	-0.137**		-0.17**	-0.107**	(-0.111**)
Northern Cyprus	0.201**	0.181**	0.198**		0.168**	0.197**	(0.151**)
Czech Republic	-0.167**	-0.169**	-0.167**	-0.174**	-0.157**	-0.152**	-0.147**
Denmark	-0.289**	-0.293**	-0.284**	-0.29	-0.278**	-0.266**	-0.26**
Estonia	-0.051	-0.065*	-0.051		-0.045	-0.037	(-0.43)
Finland	-0.377**	-0.379**	-0.368**	-0.382**	-0.39**	-0.378**	-0.366**
France	-0.291**	-0.3**	-0.293**	-0.286**	0.284**	-0.27**	-0.271**
Georgia	-0.01	-0.01	-0.011	-0.009	-0.007	-0.009	-0.004
Germany	-0.295**	-0.305**	-0.291**	-0.295**	-0.268**	-0.288**	-0.269**
Greece	-0.214**	-0.214**	-0.215**	-0.214	-0.219**	-0.186**	-0.206**
Hungary	-0.247**	-0.247**	-0.248**	-0.247	-0.245**	-0.244**	-0.245**
Iceland	-0.293**	0.291**	-0.285**		-0.289**	-0.269**	(-0.283**)
Ireland	-0.302**	-0.302**	-0.305**		-0.294**	-0.304**	(-0.306**)
Italy							
Latvia	-0.03	-0.036	-0.028	-0.027	-0.068*	-0.034	-0.078*
Lithuania	-0.094**	-0.094**	-0.091**	-0.092**	-0.074*	-0.092	-0.073*
Luxembourg	-0.069**	-0.085**	-0.065*		-0.078**	-0.074**	(-0.097**)
Malta	-0.096**	-0.09**	-0.096*	-0.118**	-0.049	-0.1**	-0.1*
Republic of Moldova	-0.093**	-0.092**	-0.095**	-0.081**	-0.087*	-0.089**	-0.07*
Montenegro	-0.014	-0.012	-0.011	-0.239**	-0.054	-0.013	(-0.051)
Netherlands	-0.237**	-0.239**	-0.237**	-0.239**	-0.18**	-0.229**	-0.218**
Norway	-0.312**	-0.321**	-0.29**	-0.301**	-0.303	-0.298**	-0.265**
Poland	-0.104**	-0.105**	-0.106**	-0.106**	-0.116**	-0.091*	0.106**
Portugal	-0.212**	-0.205**	-0.211	-0.21**	-0.244**	-0.195**	0.223**
Romania	-0.044		0.041	0.043	0.017	0.044	
Russian Federation	-0.029	-0.029	-0.029	-0.035	-0.026	-0.03	-0.034
Serbia	-0.074**	-0.074**	-0.077**	-0.07*	-0.064	-0.075**	-0.062
Slovakia	-0.166**	-0.164**	-0.166**		0.162**	-0.153	(-0.148**)
Slovenia	-0.219**	-0.225**	-0.21**	-0.219**	0.225**	-0.218**	-0.222**
Spain	-0.201**	-0.23**	-0.205**	-0.203	-0.162**	-0.18**	-0.208**
Switzerland	-0.135**	-0.169**	-0.138**		0.114**	-0.131**	(-0.144**)
Turkey	0.153**	-0.148**	-0.152**	-0.13**	-0.16**	-0.153**	-0.135**
Ukraine	-0.094**	-0.094**	-0.095**	-0.1**	-0.086*	-0.087**	-0.09*
Macedonia	0.042	-0.041	0.043	0.014	0.034	0.05	0.016

Great Britain	-0.212**	-0.233**	0.215**	-0.242**	-0.228**	-0.204**	-0.263**
Northern Ireland	0.200**	-0.199**	-0.217**	-0.203**	-0.197**	-0.213**	-0.217**
Kosovo	0.054*	-0.046	-0.055*	-0.057*	-0.087*	-0.052*	-0.089*

Source: Prepared by the authors based on EVS (2011). * Sig. Bil. P. < 0.05; ** Sig. Bil. P. < 0.01

Table 2: Correlation Coefficient on LGB tolerance and nationalism

Country	Coefficient	Autochthonous	Men	City	Right Wing	Under 65	
Albania	-0.155**	-0.152**	-0.155**	-202**	-0,157**	-0.151**	-0.228**
Austria	-0.287**	-0.302**	0.293**	-0,288	-0,28**	-0.254**	-0.266**
Armenia	-0.01	-0.009	-0.01	-0,008	-0,023	-0.01	-0.024
Belgium	-0.177**	-0.198	-0.178**			-0.141**	(-0.157**)
Bosnia-Herzegovina	-0.062*	-0.061*	-0.064*	-0,069*	-0,068*	-0.053*	-0.067*
Bulgaria	-0.241**	0.241**	-0.239**	-0,207**	-0,217**	-0.22**	-0.161**
Belarus	-0.118**	-0.115**	-0.119**	-0,118**	-0,142**	-0.106**	-0.119**
Croatia	-0.204**	-0.2**	-0.202**	-0,201	-0,228**	-0.192**	-0.208**
Cyprus	-0.228**	-0.216**	-0.228**		-0,237**	-0.202**	(-0.190**)
Northern Cyprus	0.038	-0.002	0.038		-0,095	0.046	(-0.129**)
Czech Republic	-0.122**	-0.125**	0.124**	-0,119**	-0,073*	-0.107**	-0.057*
Denmark	-0.254**	-0.262**	-0.247**	-0,24**	-0,246**	-0.226**	-0.208
Estonia	-0.045	-0.068	-0.048		-0,033	-0.017	(-0.038)
Finland	-0.287**	-0.288**	-0.309**	-0,291**	-0,279**	-0.288**	-0.299**
France	-0.282**	-0.295**	-0.285	-0,278**	-0,269**	-0.241**	-0.254**
Georgia	-0.093*	-0.093*	-0.093**	-0,092*	-0,139**	-0.092*	-0.138**
Germany	-0.253**	-0.273**	-0.255**	-0,249**	-0,224	-0.244**	-0.236**
Greece	-0.129	-0.128**	-0.13**	-0,134**	-0,145**	-0.076**	-0.101**
Hungary	-0.229**	-0.228**	-0.222**	-0,226**	-0,24**	-0.21**	-0.221**
Iceland	-0.222**	-0.216**	-0.227**		-0,22**	-0.185**	(-0.187**)
Ireland	-0.251**	-0.009	-0.246**		-0,259**	-0.215**	(-0.240**)
Italy	-	-	-				
Latvia	-0.154**	0.168**	-0.155**	-0,149**	-0,143**	-0.215**	-0.128**
Lithuania	-0.068*	-0.075**	-0.068*	-0,067**	-0,099*	-0.046	-0.076*
Luxembourg	-0.093**	-0.12**	-0.088*		-0,096*	-0.084*	(-0.077*)
Malta	-0.117**	-0.101**	-0.117**	-0,203**	-0,153**	-0.103**	-0.203**
Republic of Moldova	-0.064*	-0.06*	-0.066*	-0,044	-0,133**	-0.059*	-0.094**
Montenegro	0.005	0.003	0.005		-0,033	0.012	(-0.031)
Netherlands	-0.209**	-0.215**	-0.206**	-0,211**	-0,17**	-0.182**	-0.149**
Norway	-0.327**	-0.337**	-0.325**	-0,325**	-0,328**	-0.301**	-0.311**
Poland	-0.215**	-0.215**	-0.216**	-0,192**	-0,234**	-0.196**	-0.192**
Portugal	-0.161**	0.156**	-0.162**	0,159**	-0,159**	-0.134**	-0.139**
Romania	-0.145**	-0.144**	0.145**	-0,159**	-0,143**	-0.141**	
Russian Federation	-0.07*	-0.072*	-0.073*	-0,072*	-0,086**	-0.057*	-0.081*
Serbia	-0.108**	-0.109**	-0.107**	-0,121**	-0,093**	-0.108**	-0.091**
Slovakia	-0.124**	-0.122**	0.124**		-0,14**	-0.121**	(-0.142**)
Slovenia	-0.308**	-0.318**	-0.322*	-0,31**	-0,317**	-0.292**	-0.326**
Spain	-0.166**	-0.169**	0.172**	-0,166**	-0,143**	-0.102**	-0.136**
Switzerland	-0.182**	0.218**	-184**		-0,169**	-0.151**	(-0.176**)
Turkey	-0.14**	-0.14**	-0.137**	-0,115**	-0,133**	-0.137**	-0.106**
Ukraine	-0.164**	-0.162**	-0.167**	-0,164**	-0,134**	-0.16**	-0.147**
Macedonia	-0.091*	-0.092*	-0.092**	-0,09*	-0,074*	-0.088**	-0.069
Great Britain	-0.192**	0.225**	-0.189**	-0,216**	-0,234**	-0.133**	-0.186**
Northern Ireland	-0.171**	-0.167**	-0.172**		-0,213**	-0.175**	-0.242**

Kosovo	-0.058*	0.057*	-0.057*	-0,022	-0,082*	-0.057*	-0.081
--------	---------	--------	---------	--------	---------	---------	--------

Source: Prepared by the authors based on EVS (2011). * Sig. Bil. P. < 0.05; ** Sig. Bil. P. < 0.01

Annex III

Country	Percentage	Autochthones	Men	City	Right Wing	Under 65
Albania	0,2	0,2	0,1		0,4	0,2
Austria	5,1 (**/sig)	5,4	3,5	3,3	6,1	5,8
Armenia	0,1	0,1	0,2	0,2		0,2
Belgium	3,4 (**)	3,6	3,3		4,3	3,7
Bosnia-Herzegovina	0,3	0,3	0,4		0,2	0,3
Bulgaria	0,2 (**)	0,2	0		0,3	0,2
Belarus	0,1	0,2	0			0,2
Croatia	0,2 (**)	0,1	0,2	0,4		0,2
Cyprus	0,8	0,8	0,5		1,1	1,1
Northern Cyprus	1,6 (**)	2,6	1,1			1,7
Czech Republic	1,3 (* /sig)	1,4	1,6	3,5	1,8	1,4
Denmark	3,3 (**)	3,5	2,1	2,9	3,7	3,2
Estonia	0,5	0,5	0,2		0,2	0,6
Finland	2,3 (**)	2,3	0,5	2,3	1,1	2,5
France	2,5 (**/sig)	2,7	1,9	1,6	2,2	2,9
Georgia						
Germany	3,9 (**)	4,1	3,3	6,9	4,3	4,5
Greece	1,9 (**)	2,1	2,2	3,2	1,7	2,3
Hungary	0,7 (**)	0,7	0,6	1,2	0,7	0,8
Iceland	2,5 (**)	2,6	2		2,1	2
Ireland	3,3 (**)	3,5	1,5		2	3,7
Italy						
Latvia	0,3	0,2	0	0,6	0,2	0,3
Lithuania	0,3	0,3	0,3		0,3	0,3
Luxembourg	3,2 (**)	4,6	3,4		4,6	3,3
Malta	5,2 (sig)	5,2	5,7		4,9	6,6
Republic of Moldava	0,1	0,1	0			0,1
Montenegro	0,3	0,4	0,3		0,4	0,3
Netherlands	3,3 (**/sig)	3,3	2,9	5,7	3,6	3,8
Norway	3,3 (**/sig)	3,5	3,2	4,7	4,6	3,5
Poland	0,1 (*)	0,1	0		0,3	0,2
Portugal	0,3	0,3	0,2			0,4
Romania	0,2	0,2	0,2		0,3	0,2
Russian Federation	1,2	1,2	1,6	2,1	1,6	1,4
Serbia	0,2	0,2	0,1	0,5	0,3	0,2
Slovakia	1,1 (*)	1,2	1		0,9	0,8
Slovenia	1,7 (**/sig)	1,8	1,1		1,6	2
Spain	3,2 (**/sig)	3,6	2,7	0,4	3,9	4,1
Sweden	4,5 (**/sig)	5,2	4,3	3,8	5,8	5
Switzerland	3,6 (* /sig)	4,5	2,9		6,6	4,2
Turkey	0 (**/sig)	0		0,3		0
Ukraine	0,1	0,2		0,4	0,3	0,2

Macedonia	1,2 (*)	1,2	1,4	2,7	1,3	1,2
Great Britain	5,4 (**)	6,1	3,8	10,4	5,1	6,6
Nothern Ireland	0,8	0,9	0		0,6	1,1
Kosovo	0,2	0,2	0,1		0,5	0,1

* Sig. Bil. P. < 0.05; ** Sig. Bil. P. < 0.01; sig residu corregit +/-1,96 (la prova d'hipòtesis fa referència al grau d'associació entre les tres variables racisme, tolerància LGB i nacionalisme)

Source: Prepared by the authors based on EVS (2011).

Capítulo 5: Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo

Resumen

El término homonacionalismo ofrece una nueva aproximación a la relación entre racismo y tolerancia con gays y lesbianas en sociedades contemporáneas. Este trabajo presenta un estudio comparativo sobre la extensión y evolución de valores homonacionalistas en Argentina, España, Países Bajos y Uruguay entre 1989-1993 y 2010-2014 siendo uno de los pocos trabajos cuantitativos en los estudios sobre homonacionalismo. Mediante el análisis de las oleadas de la World Value Survey para los distintos países, se operativiza el concepto para evidenciar la irrupción de los valores homonacionalistas en Europa a partir de 2001; así como su extensión a otras regiones propicias para la construcción de un excepcionalismo sexual. Los resultados si bien constatan su fuerte presencia en los discursos contradicen la hegemonía homonacionalista en los valores de las sociedades.

Palabras claves: valores, homonacionalismo, homonormatividad, Europa, Latinoamérica

Abstract

The concept homonationalism brings up a new approach reflecting on the relationship between racism and tolerance with gays and lesbians in contemporary societies. This work presents a comparative study on the extension and evolution of homonationalist values in Argentina, Spain, the Netherlands and Uruguay between 1989-1993 and 2010-2014, being one of the very few quantitative works in the research on homonationalism. Through the analysis of the waves of the World Value Survey of the four different countries, the concept is operationalized in order to show both, the irruption of homonationalist values in Europe from 2001 onwards, as well as its spread to other regions prone to the construction of sexual exceptionalism. The results, though confirming a strong presence of homonationalism in the discourse, challenge the idea of a homonationalist hegemony in the values of the societies.

Key words: values, homonationalism, homonormativity, Europe, Latin America

Introducció

Las desigualdades sociales tienen muchas facetas y su análisis es central para la sociología. Aunque en la tradición de las ciencias sociales la clase social está en el foco de interés, las desigualdades no se pueden reducir sólo a eso (Butler & Fraser, 2016). En las últimas décadas, el debate sobre desigualdades ha incorporado nociones como la del género, la raza y la sexualidad, primero atendiendo a la noción de opresiones y/o desigualdades múltiples, después bajo el concepto de la interseccionalidad (Lombardo & Verloo, 2009; Kantola & Nousiainen, 2009; Verloo, 2006; Crenshaw, 1989). El foco de atención en estos ejes, junto el auge de los estudios culturales, ha consolidado los estudios sobre creencias de inferioridad y exclusión social (Heitmeyer, 2010; Küpper, Zick & Krause, 2016; Zick, 2017). Este artículo se centra en las creencias que sustentan la desigualdad y la exclusión por orientación sexual, es decir la homofobia⁴, y por razones de etnia, raza u origen, es decir racismo, a partir del marco interpretativo del homonacionalismo (Puar, 2007). El concepto homonacionalismo se ha desarrollado en la intersección entre los estudios decoloniales y estudios queer. Ambos beben en gran medida del postestructuralismo y su interés por lo latente y sutil (Larrauri, 2000). Mientras los estudios decoloniales centran su crítica en estructuras coloniales, desenmascarando sus efectos en el conocimiento y buscando marcos de referencia más allá de la colonialidad (Mohanty, 1988; Spivak, 2012), los estudios queer se centran en la subversión, el desafío y la crítica hacia posiciones fijas; en particular, aunque no de forma exclusiva, hacía sexualidad y heterosexismo (Brown & Nash, 2010; De Lauretis, 1991; Butler, 1990).

El homonacionalismo designa procesos que redefinen, desde el 2001, la relación entre homofobia y racismo, constituyendo un tipo de ideología nacionalista en tiempos neoliberales y lo que se ha denominado la “Guerra contra el Terror” (Puar, 2013; 2007). Se sitúa como punto de inflexión el 2001 porque los atentados de 9/11 cambian el tablero de la política internacional y nacional: nuevas amenazas internas y externas reconfiguran inclusiones y exclusiones. Hasta entonces, el estado nación se había esforzado en excluir a las personas LGBTQI (lesbianas, gais, trans*, bisexuales, queer e intersex*) de instituciones como el matrimonio (Saez, 2011), el servicio militar (Sinclair, 2009) o desatendiendo necesidades específicas en salud (Gahagan & Subirana-Malaret, 2018). A partir de los años 2000 lo queer se incorpora con fuerza en la agenda pública: el matrimonio igualitario comienza a expandirse (Hildebrandt, 2014; Saez, 2011; Parker et al., 2004); el acceso a la adopción se facilita (Hildebrandt, 2014); la orientación sexual se incorpora en el derecho internacional (Waites, 2009; Lombardo & Verloo, 2009; Kantola & Nousiainen, 2009) y la evaluación de políticas públicas (Cruells & Coll-Planas; Sabsay, 2012); e incluso se desarrollan políticas penales en contra de la homofobia (Spade, 2013; Parker et al., 2004). Puar (2007; 2013) propone el concepto de homonacionalismo como referente de aquellos procesos por los que ciertos poderes se alinean con las reivindicaciones del colectivo LGBTQI para justificar reclamos racistas, fundamentalmente contra el islam, con el uso del prejuicio de su posición supuestamente homófoba, incompatible con la sociedad occidental. En este sentido, la incorporación de minorías sexuales – en su jerga el otro sexual – va acompañado, primero, con la exclusión explícita del otro racial dibujado como homófobo y por consiguiente centro de la legislación penal contra el odio (Spade, 2013; Spade & Wills, 2000); y, en segundo lugar, muestra que, al mismo tiempo que se da una incorporación de este otro sexual se excluye al otro racial, restringiendo por ejemplo la inmigración o fomentando políticas en contra de musulmanes (Jivraj & DeJong, 2011). El estado incluye así la diversidad sexual y los derechos LGBTQI excluyendo al otro racial, sea inmigrado, no blanco o musulmán, y, por tanto, sosteniendo posturas contra la inmigración. Así pues, se

---

⁴ Homofobia es un concepto complejo, no exento de controversia e incluso contestado con la propuesta de otros términos como por ejemplo el de LGTB+fobia. En el trabajo que se presenta se ha optado por utilizar el término homofobia, así como gais y lesbianas, porque se refiere a los valores homonacionalistas y, de forma específica, remite a su operativización y medición en el trabajo empírico a partir de las respuestas de la población al ítem no querer tener vecinos homosexuales.

generan nuevos mecanismos de inclusión y exclusión, que componen y representan nuevas desigualdades sociales.

Si bien los estudios empíricos realizados constatan la existencia de discursos homonacionalistas, no se han aportado evidencias de hasta qué punto la irrupción de estos discursos tiene su correspondencia en valores (van Klinken, 2014). Establecer el centro de atención en los valores sociales que acompañan los discursos homonacionalistas exige desarrollar una propuesta de operativización y medición del concepto de homonacionalismo que aporte evidencias empíricas sobre si la constatación de la irrupción de discursos homonacionalistas en Europa se traduce y visibiliza en los valores de la sociedad (Swimelar, 2019; Tschalaer, 2019; Sadurní, Montenegro & Pujol, 2019; Dhoest, 2019; Cherry, 2018; Kehl, 2018). La operativización y medida del concepto de homonacionalismo, a partir de los datos provenientes de encuestas sobre valores sociales, va a permitir profundizar en el conocimiento del fenómeno, tanto a nivel académico como político y social; aportando evidencias empíricas en contextos diversos gracias a la comparación en tiempo y espacio. Así mismo, la aproximación cuantitativa del trabajo empírico de este estudio, su operacionalización y medida, contribuye al desarrollo y uso de este concepto complejo y polifacético, muy discutido en los estudios de la sexualidad e investigado casi exclusivamente a partir de la metodología cualitativa.

Además, el estudio de los valores homonacionalistas, mediante una estrategia comparativa, va a aportar elementos de discusión al debate sobre el homonacionalismo, como marco analítico y conceptual, que van a permitir identificar las políticas LGBTQI como constructoras y reforzadoras de una diferenciación geopolítica colonial. Esto es, desde una posición de jerarquía geopolítica que va a establecer el nivel de modernidad y madurez de los países en base a la aceptación de los derechos LGBTQI: países gayfriendly frente a la barbarie (Sadurní y Pujol, 2015). En este sentido, el segundo objetivo de este trabajo es aportar evidencias empíricas sobre si los valores homonacionalistas se han extendido en territorios propicios, concretamente en países latinoamericanos, en la construcción de un excepcionalismo que alimenta discursos homonacionalistas.

Aunque la producción científica sobre homonacionalismo se ha centrado en EE. UU., Canadá, Israel y Europa, son diversos los estudios que reclaman la necesidad de análisis para Latinoamérica (Di Pietro, 2016; Nebeling & Myong, 2015; Sabsay, 2012). Este interés se enmarca en lo que se ha denominado “excepcionalismo sexual”. La noción de excepcionalismo sexual – en cuanto al reconocimiento de la diversidad sexual – identifica, según Puar (2007), tanto una distinción del otro como también una excelencia o superioridad sobre el otro. Este reconocimiento excepcional de la diversidad sexual en dos regiones diferentes – centro y periferia – es la razón por la cual en este trabajo se analizan Argentina, España, Países Bajos y Uruguay: con el objetivo de aportar evidencias comparativas entre algunos países europeos, centro de discursos homonacionalistas (Mepschen, 2016; Ammaturo, 2015; Bracke, 2012) y países latinoamericanos. En atender países latinoamericanos dicho análisis comparativo permitirá superar la centralidad europea en este campo de estudio y trasladar la discusión a otros contextos que, a pesar de sus diferencias, representan escenarios para discursos de excepcionalismo sexual. Esto es, países que son considerados la vanguardia en algunas inclusiones del otro sexual a partir de las uniones civiles, el matrimonio igualitario, la atención a la diversidad sexual en las políticas públicas o la legislación contra crímenes del odio (Fernández García, 2018; Hekma, 2016; Encarnación, 2011; Ravecca, 2010; Mepschen, Duyvendak & Tonkens, 2010; Gerhards, 2010; Silva, n.d.). Efectivamente, este artículo busca respuestas a las preguntas sobre si existen valores homonacionalistas en Europa y Latinoamérica, cómo se articulan, hasta qué punto se parecen o difieren, así como las divergencias en magnitud y evolución en las dos regiones. Poder aportar elementos a este debate va a permitir concretar, afinar e incluso repensar el concepto homonacionalista y hasta qué punto los derechos LGBTQI se han convertido en una herramienta diplomática y un estándar de civilización ajustado a la “narrativa del progreso occidental”, que reproduce las divisiones entre oeste y este, norte y sur, primer mundo y tercer mundo -una noción de restricción geográfica- a partir de una supuesta excepcionalidad occidental.

Por último, el tercer objetivo concreto es aportar una visión longitudinal que evidenciará el corte temporal del 2001, señalado por los autores como clave para la emergencia de valores homonacionalistas y que ha guiado los estudios queer tras los atentados acaecidos el 11S (Bracke, 2012; Mepschen, 2016; Puar, 2007).

El artículo se organiza en un primer apartado en que se presentan los elementos teóricoconceptuales que sustentan la operativización de los valores homonacionalistas; el uso del concepto del excepcionalismo sexual, como base del estudio comparativo entre los países analizados; y la relevancia de la visión longitudinal como elemento clave en el desarrollo de la perspectiva analítica adoptada. A continuación, el segundo apartado se dedica a las hipótesis de trabajo y a los aspectos metodológicos y técnicos del trabajo empírico realizado. Así, con los datos proporcionados por la World Values Survey (WVS), se presentan diferentes indicadores sociales que miden el homonacionalismo a partir de los valores sociales. En el tercer y cuarto apartado se discuten los resultados y las conclusiones del estudio realizado.

La operativización de los valores homonacionalistas

Una primera aproximación al contenido conceptual identifica homonacionalismo como el acrónimo de homosexualidad y nacionalismo, describiendo la relación favorable entre un tipo de ideología nacionalista y los derechos de las personas LGBTQI. La revisión de la literatura sobre homonacionalismo permite afirmar que se trata de un término emergente en ciencias sociales con una multiplicidad de aproximaciones que se modulan en la interacción entre “sexualidad, raza, género, nación, clase y etnicidad” (Puar, 2007, p. xi-xii, traducido por los autores).

Entre las distintas aproximaciones se destacan discursos y prácticas que imposibilitan identidades homosexuales musulmanas, por una incompatibilidad entre ser gay/lesbiana y musulmán (Kehl, 2019; Cherry, 2018; Ammaturo, 2016; Mepschen, 2016; Jivraj & DeJong, 2011); que identifican en la población musulmana e inmigrada potenciales homófobos (Rexhepi, 2016; Jivraj & DeJong, 2011); vinculan la “Guerra contra el Terror” a la promoción de derechos de minorías sexuales (Bracke, 2012); asocian la tolerancia con gays y lesbianas a algo propio de occidente y las sociedades avanzadas (Ammaturo, 2015; Nebeling & Myong, 2015; Kulpa, 2014); y una extrema derecha que reivindica la defensa de gays y lesbianas contra la inmigración (Dhoest, 2019; Kehl, 2018; Hatfield, 2018; Hubbard & Wilkinson, 2015).

La relación con el término homonormatividad de Lisa Duggan es evidente: en *Twilight of Equality*, Duggan describe algunos procesos de inclusión y exclusión donde se oponen aliados potenciales, como parte del proyecto cultural del neoliberalismo, que en última instancia crean y consagran desigualdades (2003). En lo que concierne al homonacionalismo la autora detecta un grupo elitista gay que aspira a una igualdad formal en una esfera pública mínima con desigualdades de todo color floreciendo: este conservadurismo gay es blanco, de clase media-alta, aspirando a la familia nuclear (Duggan, 2003). El término homonacionalismo concreta estas inclusiones y exclusiones que en Duggan quedan muy amplias conjugando alteridad sexual y alteridad racial (Puar, 2007).

La propuesta de Puar del 2007 contiene diversas dimensiones y niveles. Aunque se pueda entender la base común de los trabajos sobre las dimensiones del concepto, hay un abismo entre una derecha global gay anclada en Europa, y basada sobre todo en retórica islamófoba, y el marco de derechos de gays y lesbianas que producen naciones gay-friendly. Esta maleabilidad del concepto, reflejada en sus múltiples articulaciones en la producción científica, también ha sido objeto de críticas por ser demasiado abierto, indeterminable y de argumentación circular (Schotten, 2016; Zanghellini, 2012). A grandes rasgos se pueden destacar dos expresiones que a partir de Puar vuelven a aparecer en el debate académico. Primero, la del imaginario colectivo y discursivo de la “blanquitud como norma queer (y heterosexualidad como norma racial)” (Puar, 2007, p. 118). En segundo lugar, la idea que los movimientos para los derechos LGBTQI reivindican el estado y su nación como suyo, y viceversa, cuando al mismo tiempo quedan fuera otros étnico raciales y de clase.

Estudio Comparativo: Excepcionalismo Sexual

En este marco general, el homonacionalismo se caracteriza por un excepcionalismo sexual. Es decir, que el reconocimiento de la diversidad sexual es algo excepcional a nivel global y propio al país en cuestión. Dicho excepcionalismo se vislumbra en la existencia de derechos de gays y lesbianas en forma de unión civil, matrimonio, legislación de políticas públicas y atención de la diversidad sexual en las políticas públicas.

El análisis comparativo entre Europa y Latinoamérica permite aportar datos cuantitativos sobre el homonacionalismo, más allá del norte global (tal como se reclama desde diversos estudios: Sabsay, 2012); así como contrastar si en Europa la magnitud de la relación entre racismo y tolerancia con gays y lesbianas se articula de manera diferente que en Latinoamérica. Claro está que ni Latinoamérica ni Europa ni los países del análisis son realidades homogéneas (Ravecca, 2010) en términos de estructura social, cultura política y potencia económica, pero los países del análisis comparten, tanto en el mundo como en sus respectivas regiones, lo que Puar identifica como una imbricación clave del homonacionalismo: excepcionalismo sexual. Son los primeros países que, a finales del XX o principios del siglo XXI, introducen el matrimonio igualitario. Y de forma particular con relación a los dos países latinoamericanos, destacan tanto por legislaciones inclusivas, así como valores tolerantes con gays y lesbianas (Encarnación, 2011). En el caso de Uruguay se da cuenta de un "excepcionalismo multifacético" (Ravecca, 2010, p. 10), más reciente, y que se ha manifestado cuando los movimientos sociales lograron que un gobierno receptivo facilitase "importantes conquistas legales y simbólicas en la lucha contra la discriminación por orientación sexual e identidad de género" (Sempol & Montano, 2017, p. 13). Así Villegas señala que "Uruguay tiende a reeditar sus sueños 'de avanzada' en materia de derechos, buscando ocupar nuevamente la vanguardia regional que caracterizó al país en la primera mitad del siglo XX" (Villegas, 2016, p. 4). En el caso argentino, el argumento resulta menos evidente, aunque también se ha dado una normalización importante: la marcha por la diversidad sexual es un referente internacional y el movimiento opta por una estrategia transversal que busca presencia en todos los grandes partidos (Encarnación, 2011). Pero aún así se puede destacar que Argentina es "el primer país latinoamericano con una legislación federal que permite el matrimonio igualitario en la primera década de este milenio. Simultáneamente, ha aumentado la visibilidad para estrellas de televisión que identifican como gay, travesti y gender-queer." (Di Pietro, 2016, p. 4).

La amplia producción científica que se desarrolla en Europa constata que es un centro de discursos homonacionalistas (Kehl, 2019; Fernandez García, 2018; Ammaturo, 2016; Rexhepi, 2016; Ammaturo, 2015; Hubbart & Wilkinson, 2015; Santos, 2013; Jivraj & De Jong, 2011). En la discusión sobre homonacionalismo, los Países Bajos se han considerado vanguardia de derechos para gays y lesbianas, pero también la cuna de la cooptación del discurso de la diversidad sexual y de género por el Estado y la extrema derecha (Bracke, 2012; Jivraj & De Jong, 2011; Mepschen, 2016; Puar, 2007; Yildiz, 2017).

En 2001 los Países Bajos son el primer país en introducir el matrimonio para parejas del mismo sexo, después de la igualación de la edad de consentimiento en 1971 y una ley antidiscriminación, que también contempla la orientación sexual en 1994 (Carrol & Mendos, 2017). Pero el 2001 es un año clave para la puesta en marcha de un evidente discurso homonacionalista: la introducción del matrimonio igualitario coexiste con una polémica con las declaraciones del imam Khalil el Moumni de Rotterdam quien cuestiona la liberalización de la sexualidad en la sociedad neerlandesa. En este contexto se asiste a la emergencia del populista de extrema derecha Pim Fortuyn, quien asocia islamofobia con tolerancia con gays y lesbianas sacudiendo el sistema político neerlandés (Bracke, 2012; Hekma, 2016; Mepschen, Duyvendak & Tonkens, 2010). Después de su muerte a causa de un atentado en 2002 su candidatura arrasa en las elecciones: "Después de 2001 la (extrema) derecha devino el mayor apoyo de los derechos gays. Usan la tradición neerlandesa de la emancipación de mujeres y gays como un palo para pegar a musulmanes." (Hekma, 2016, p. n.d.).

España, por su parte, es uno de los primeros países en introducir el matrimonio igualitario, con otras protecciones legales (López-Clavel, 2015) y cuenta hoy en día con uno de los mayores grados de tolerancia con gays y lesbianas (Takács & Szalma, 2019; Martínez & Dodge, 2010; Gerhards, 2010). Se ha generado una cultura de gays y lesbianas masiva con alta visibilidad, pero también con un alto grado de normatividad (Enguix, 2017; Pérez-Sánchez, 2016). Así Silva especifica que a partir de la transición “perdura también una especie de excepción sexual construida sobre un discurso homonacionalista basado en el marco de los derechos LGTB del país” (Silva, n.d., p. n.). Aunque este alto grado de tolerancia con gays y lesbianas no se ha articulado aún en partidos y movimientos de extrema derecha, como en los Países Bajos, las denuncias sobre un uso racista y xenófobo del marco de derechos para gays y lesbianas también se hacen eco en España (Fernández García, 2018). Un ejemplo es la expulsión de demandantes de asilo que recibe el apoyo de entidades LGTBIQ españolas invocando homofobia por parte los demandantes (Fernández García, 2018); aquí vemos como la tolerancia con gays y lesbianas refuerza la “fortaleza rosa europea” y española (Moreno, 2019).

Concluyendo, comparamos Argentina, España, los Países Bajos y Uruguay porque son exponentes del excepcionalismo sexual y ofrecen un contraste entre uno de los centros del homonacionalismo (Europa occidental) y países más alejados de este fenómeno. Finalmente cabe advertir que esto no implica que los resultados para estos países son extrapolables para sus regiones respectivas.

La visión longitudinal: 2001 como punto de emergencia

A pesar de que Puar, refiriéndose a la relación entre sexualidad y raza, reconceptualiza en 2013 el homonacionalismo como un elemento más que estructura la modernidad (Puar, 2013; Schotten, 2016), en su obra tienen un papel central los sucesos del 11 de setiembre del 2001 y la “Guerra contra el Terror”. El discurso homonacionalista que se preparaba por debajo del mantra del “Clash of Civilizations” (Huntington, 1996) en los noventa, se acentúa en el neo-orientalismo (Said, 2005) del nuevo milenio a través de la “Guerra contra el Terror” (Bracke, 2012). A partir de allí se dan cambios discursivos que aceleran procesos lentos y graduales: el caso de los Países Bajos y el auge de una islamofobia homófila (Yildiz, 2017); la inclusión de gays y lesbianas y la exclusión de otros raciales (Fernández García, 2018); así como la emergencia de los nuevos partidos de extrema derecha que incorporan discursos en favor de la tolerancia de gays y lesbianas: Pim Fortuyn en los Países Bajos (Dhoest, 2019; Yildiz, 2017; Mepschen, 2016; Hekma, 2016, p. n.d.; Bracke, 2012; Puar, 2007); Florian Phillipot en Francia; Alice Weidel en Alemania; Ann Marie Waters en el Reino Unido; así como instrumentalizaciones del orgullo por la extrema derecha en Inglaterra (Hubbard & Wilkinson, 2015) y Suecia (Kehl, 2018).

Valores homonacionalistas

Aunque estos cambios discursivos han centrado el debate en la literatura sobre homonacionalismo, en ningún caso se han explicitado en profundidad las transformaciones y modulaciones de los valores sociales que pueden sustentarlos (Mepschen, 2016). Tan sólo se destacan algunos trabajos desarrollados en los últimos cinco años. Entre estos, estudios que o se enmarcan en lo que se ha conocido como asian values para Hong Kong y Singapur y que plantean la relación entre valores y discursos en relación con el homonacionalismo, como una ideología dominante promovida desde arriba (Lazar, 2017; Lee, 2016; Treat, 2015). También se destacan algunos estudios empíricos (Van Klinken, 2014) que constatan como los discursos sobre la relación entre sexualidad y raza/etnia no tienen por qué correlacionar siempre con los valores de la población e inciden en la necesidad de medir cómo se asocian racismo y tolerancia con gays y lesbianas.

Como se ha expresado anteriormente, la revisión de la literatura ha evidenciado que el concepto de homonacionalismo es muy amplio y actualmente se manejan múltiples definiciones y articulaciones (Mepschen, 2016; Puar, 2007; Puar, 2013; Schotten, 2016; Zanghellini, 2012), lo que supone mayores dificultades para cualquier análisis (Schotten, 2016; Zanghellini, 2012); especialmente para los procesos de operativización de los constructos teóricos que demandan los análisis cuantitativos. Basado en los trabajos

que se centran en una confluencia entre racismo abierto y tolerancia con gays y lesbianas (Hubbard & Wilkinson, 2015; Kehl, 2018; Mepschen, 2016; Puar, 2007; Yildiz, 2017) se usa una definición cerrada de valores homonacionalistas que supone la inclusión de personas gays y lesbianas y la exclusión de personas inmigradas y extranjeras.

En este sentido, estas inclusiones y exclusiones expresan los valores de igualdad y desigualdad en tanto que se trata al otro sexual como igual, excluyendo al otro racial o étnico, en un momento en el que los Estados europeos están inmersos en políticas de austeridad y los Estados latinoamericanos, marcados por las políticas del reajuste neoliberal impuestas por las organizaciones internacionales, aspiran a construir sociedades más igualitarias bajo gobiernos populares (López-Roldán & Fachelli, 2017).

La propuesta de operativización de los valores homonacionalistas que se utiliza en este trabajo tiene en cuenta una de sus expresiones: la confluencia de la tolerancia con gays y lesbianas con el racismo.

Así, se conceptualizan los valores homonacionalistas como ideología de desigualdad selectiva: se incluyen unos que se tratan como iguales, a quien se le provee derechos en igualdad, contra su discriminación; y se excluye a otros. Tal y como plantea Spierings (2020) despojamos al homonacionalismo de los significados más estructuralistas y epistémicos del racismo – que considera los derechos humanos como coloniales –, reduciéndolo a la aversión explícita hacia inmigrantes/trabajadores extranjeros. De igual manera, reducimos la amigabilidad con gays y lesbianas (tanto a nivel macro, meso y micro) a una ausencia de aversión hacia gays y lesbianas por parte de la población. Es necesario incidir en que esta simplificación conceptual del homonacionalismo afecta a los resultados y a las conclusiones del trabajo empírico realizado. Además, acentúa la necesidad de contar con datos primarios que permitan operativizaciones más complejas para identificar aquellas relaciones polifacéticas entre sexualidad y raza (Puar, 2013; Schotten, 2016).

Metodología

En este apartado se presentan primero las hipótesis del trabajo empírico; en un segundo paso se justificará el uso de metodología cuantitativa. A partir de allí se presentan los datos que se utilizan, las variables específicas y el análisis realizado. Acabamos destacando las limitaciones de nuestro procedimiento.

Es necesario recordar que el objetivo general de este artículo es aportar indicadores e índices sociales novedosos como una vía de aproximación a la dimensionalización del homonacionalismo. Esta propuesta de operativización y medida del concepto, en una estrategia comparativa, permite tanto aportar elementos de discusión en el debate teórico entorno al homonacionalismo, así como orientar políticas públicas y acción colectiva. Así, en primer lugar, se complementa la aproximación cualitativa de estudios de casos desarrollada hasta ahora (Cherry, 2018; Kehl, 2018; Ammaturo, 2016; Mepschen, 2016; Hubbard & Wilkinson, 2015; Nebeling & Myong, 2015; Røthing & Svedsen, 2011; Sadurní & Pujol, 2015). Y, en segundo lugar, las preguntas planteadas adoptan una estrategia comparativa y longitudinal entre países. Específicamente, y expresándolo como hipótesis específicas del trabajo empírico:

H1) los valores homonacionalistas se han extendido en los países analizados;

H2) el análisis comparativo entre los países del análisis, constataran una mayor presencia de valores homonacionalistas en los países europeos que en los países latinoamericanos;

H3) los datos posteriores al año 2000 mostrarán una tendencia creciente de los valores homonacionalistas.

H4) en relación a la composición interna de los valores homonacionalistas, la relación entre la tolerancia con gays y lesbianas con un alto racismo, se fortalece, modulándose de forma distinta tanto entre los países como en los años analizados. Esto es,

H4.1) el porcentaje creciente de homonacionalismo en los países europeos analizados es debido a la tendencia de disminución de la homofobia y el aumento del racismo;

H4.2) en cambio, en los países latinoamericanos analizados, los valores homonacionalistas son más bajos debido al mayor porcentaje global de homofobia.

Datos

El trabajo empírico que se presenta utiliza el data set integrado proveniente de la World Values Survey (WVS) desarrollada por el Institute for Social Research, mediante muestras representativas para los países del análisis y en diferentes momentos del tiempo (actualmente se dispone de seis oleadas)⁵. Las posibilidades de medir empíricamente tanto la homofobia como el racismo de forma internacionalmente comparable son temas centrales en diversos estudios (Takács, & Szalma, 2013; Cea D’Ancona, 2009). De forma específica, desde la segunda oleada de la WVS se dispone de una pregunta multirespuesta dicotómica que mide la homofobia y el racismo concretada en una manifestación (o ausencia de ella) de exclusión o de reacción en un entorno inmediato: “En la siguiente lista hay varios grupos de gente. ¿Podría Vd. indicarme todos aquellos que no le gustaría tener de vecinos?” (Inglehart et al., 2014; 2018). Entre ellos, y a nuestro interés: “homosexuales” e “inmigrantes/Trabajadores extranjeros”. Estudios previos han mostrado la relevancia y la validez de utilizar este tipo de aproximación como proxis para medir tanto la homofobia y tolerancia con gays y lesbianas (Takács & Szalma, 2013) como la xenofobia y el racismo (Helbling, 2010; Iakimova, 2018). Aunque son diversos los trabajos que señalan que, en algunos países, se han recogido mejores indicadores en encuestas específicas (Rinken, 2015; de Prada, Pereda & Actis, 2005) sus limitaciones en cuanto a la comparabilidad internacional y/o temporal limitan su uso en este trabajo. Los términos que se usan tanto en el entramado teórico como en el cuestionario no son unívocos y es preciso discutir mínimamente los conceptos empleados: homosexualidad es un término más que cuestionado por los estudios queer y LGTBI+ por su origen en psiquiatría moderna y su rigidez (Solana, 2018; Guasch, 2008; Foucault, 2006). Por ello, se preferiría medir homofobia a partir de otros ítems. Además tanto el término homosexualidad como el de gays y lesbianas tienen una innegable carga colonial con lo que tanto en el contexto latinoamericano como en el español se reivindican otros conceptos (Falconí, 2018; Wayar, 2018; Solà & Urko, 2013; Trujillo, 2009; Vidarte, 2007; Lemebel, 2000; Llamas, 1998). Sin embargo, se parte de la idea que la mayoría de las respondientes sí trata los diferentes conceptos como equivalentes, lo que los hace intercambiables mientras que no se disponga de ítems más situados. Sobre lo que es el objeto de la medición – la homofobia – hay una amplia literatura que ofrece múltiples definiciones (Fraïssé & Barrientos, 2016; Costa, Bandeira & Nardi, 2013). En este trabajo empírico nos limitamos a la aversión de tener homosexuales como vecinos. En el caso del racismo, el indicador empleado es la aversión por tener vecinos inmigrantes/trabajadores extranjeros. Si bien no hace referencia explícita a raza tal y como se conoce de racismo moderno clásico (Geulen, 2007; Lajevardi & Oskooii, 2018), sí recoge una dimensión de un nacionalismo racista que encaja tanto en el nuevo racismo cultural (Geulen, 2007; Grosfoguel, 2011; Lajevardi & Oskooii, 2018) como en miedos de competencia en el mercado laboral, ayudas sociales etc. A falta de indicadores más específicos para los cuatro contextos el uso de la palabra inmigrantes/trabajadores es un buen indicador ya que está muy ligado a una otredad e inferioridad racial (Pérez-Rincón, Vives, García, &

---

⁵ El WVS es una red global de científicos/as sociales que estudian los valores cambiantes y su impacto en la vida social y política, dirigido por un equipo internacional de académicos/as. El WVS, que comenzó en 1981, consiste en encuestas representativas a nivel nacional realizadas en casi 100 países que contienen casi el 90 por ciento de la población mundial, utilizando un cuestionario común. El WVS es la mayor investigación no comercial, transnacional, de series de tiempo de creencias y valores humanos jamás ejecutada, que actualmente incluye entrevistas con casi 400,000 encuestados (en la tabla 1 se presentan los tamaños muestrales de las ediciones analizadas y los aspectos metodológicos y técnicos se pueden consultar en www.worldvaluessurvey.org).

Expósito, 2012; Belmonte, McCabe & Roses, 2011) a pesar de que deja fuera otras racializaciones específicas que conlleva el término homonacionalismo.

Por tanto, los datos recogidos por la WVS, para afrontar los objetivos y las hipótesis específicas, permiten tanto medir como contrastar, por un lado, la emergencia y evolución de valores homonacionalistas en el espíritu de los estudios de valores (Inglehart, 2018; Inglehart et al., 2014); y, por otro lado, someter a verificación empírica la distinta dominancia y valoración de valores homonacionalistas en países europeos y latinoamericanos.

Tabla 1. Tamaños muestrales de los países analizados de las distintas oleadas de la World Value Survey. Institute for Comparative Survey Research.

	2a oleada 1989-1993	3a oleada 1994-1998	4a oleada 1999-2004	5a oleada 2005-2009	6a oleada 2010-2014
Argentina	1.002	1.079	1.280	1.002	1.030
Países Bajos				1.050	1.902
España	1.510	1.211	1.209	1.200	1.189
Uruguay		1.000		1.000	1.000

Fuente: elaboración propia a partir de las encuestas correspondientes, la World Value Survey. Institute for Comparative Survey Research (2017).

Entre las limitaciones se destacan dos. Por un lado, el trabajo con datos secundarios que constriñe a una operativización a partir de preguntas y respuestas que no se han formulado específicamente para trabajar sobre homonacionalismo. Esto fuerza a una simplificación conceptual y a una reducción de la complejidad; optando en este trabajo empírico por centrarse en racismo y homofobia. Por otro lado, la construcción de índices sociales para estados nacionales comporta una visión unificadora que no da cuenta ni de las diferencias regionales dentro de los mismos Estados Nación, ni dentro de los individuos según otras características como edad, sexo-género, ideología etc. Sin embargo, las aportaciones en comparabilidad en tiempo y espacio, y la extensión del foco más allá de Europa compensan las limitaciones, especialmente teniendo en cuenta que se trata de un estudio iniciático que tendrá que complementarse con otras metodologías tanto cuantitativas como cualitativas. Complementación que es relevante en este tipo de estudios, ya que las metodologías cuantitativas corren el riesgo de reificar las categorías de análisis, cosa que requiere una cautelosa interpretación.

Análisis

A partir de los datos descriptivos de valores homófobos y racistas para cada oleada y para cada país analizado, se comprueban si existen diferencias significativas entre los países analizados y las distintas oleadas mediante los análisis de la varianza (ANOVA) correspondientes.

Además, se calculan los siguientes índices sociales y tipología de valores homonacionalistas:

(a) índices de crecimiento relativo porcentual (ICRP) de homofobia y racismo entre las diversas oleadas.

$$ICRP = ((Pt+n - Pt) / Pt) * 100$$

(b) índice de exclusión diferencial (IED) que mide la exclusión por igual a ambos colectivos o una exclusión diferencial. El rango de este índice comprende entre 1 (máxima igualdad en la exclusión de ambos colectivos) y 0 (máxima exclusión diferencial hacia uno de los colectivos respecto al otro).

$$IED = \text{Indicador colectivo1} / \text{Indicador colectivo 2}$$

Para cumplir con el rango oportuno, el indicador1 e Indicador2 corresponden al valor de los indicadores de homofobia y de racismo de forma inconcreta, situándose en el denominador el indicador que presenta mayor valor.

(c) una tipología de valores homonacionalistas, que comprende aquellas personas que mencionan no querer tener como vecinos/as a personas inmigrantes/trabajadores extranjeros (racistas) y no mencionan al colectivo de homosexuales entre sus expresiones de exclusión (tolerantes con gays y lesbianas).

(d) Por último, un análisis de la composición del homonacionalismo mediante el análisis detallado de la tolerancia con gays y lesbianas con el racismo; y el índice bivariado de *Phi* (*coeficiente de correlación de Mathews*).

Los indicadores representan el último paso de la operativización arrastrando las fortalezas y debilidades de

$$\phi = \sqrt{\frac{\chi^2}{n}}$$

todo el proceso de condensación de un concepto. Aunque en la aproximación de Puar no se conceptualizan valores homonacionalistas, en la discusión sobre homonacionalismo el *either-or-split* en identidades y proyecciones sobre ellos – entre otredad racial y otredad sexual – es central. Los índices propuestos, y especialmente la correlación, miden la exclusividad y exhaustividad de otredad sexual y racial en la población y profundizan así unas primeras evidencias empíricas en trabajos anteriores (Freude & Vergés, 2020; Spierings, 2020).

Resultados

Los resultados del indicador de homofobia muestran que, aún manteniéndose importantes diferencias entre países en los diferentes periodos temporales, se observa una tendencia estadísticamente significativa de convergencia entre los países y de disminución de la homofobia que sólo rompen los Países Bajos (Tabla 2).

Tabla 2. Indicador homofobia (porcentaje sobre total de la muestra). Análisis de la varianza según país y oleadas (índice F y nivel de significación)

	2a oleada 1989-1993	3a oleada 1994-1998	4a oleada 1999-2004	5a oleada 2005-2009	6a oleada 2010-2014	F
Argentina	38,9	27,3	22,1	14,5	9,2	84,732*
Países Bajos				5,2	6,9	3,119***
España	26,3	20,3	14,8	7,4	5,1	82,117*
Uruguay		31,9		16,2	9,6	79,469*
F	17,82*	19,78*	31,86*	7,43*	17,82*	

Fuente: elaboración propia a partir de las encuestas correspondientes a las distintas oleadas de la World Value Survey. Institute for Comparative Survey Research (2017).

* P-value < 0.01; ** P-value < 0.05; ***P-value < 0.10

El índice de crecimiento relativo porcentual (Tabla 3) constata, a excepción de los Países Bajos, que la disminución de la homofobia, especialmente hasta la 5ª oleada, es relevante, en consonancia con la tesis de la inclusión del otro sexual, que defiende el homonacionalismo. Aunque, es destacable como a partir de 2010 se ha ralentizado la disminución de la homofobia, e incluso aumentado en el caso de los Países Bajos.

Tabla 3. Índice de crecimiento relativo porcentual de homofobia

	de la segunda a la sexta oleada	de la tercera a la quinta oleada	de la quinta a la sexta oleada
Argentina	-76,34	-46,88	-36,55
Países Bajos			32,69
España	-80,61	-63,55	-31,08
Uruguay		-49,22	-40,74

Fuente: elaboración propia a partir de las encuestas correspondientes a las distintas oleadas de la World Value Survey. Institute for Comparative Survey Research (2017).

Estos resultados van en la línea de estudios previos que confirman un aumento de la tolerancia con gays y lesbianas centrados en Europa (Takács & Szalma, 2014; Gerhard, 2010). Para Latinoamérica también se denota una disminución importante del indicador de homofobia, contradiciendo aquellas afirmaciones de que sólo se dieron cambios legales a falta de transformaciones sociales (Encarnación, 2011). Los casos de Argentina y Uruguay no sólo desafían la tesis de los valores postmaterialistas, ya que los avances de los derechos de gays y lesbianas se comienzan a ganar en medio de la gran crisis del 2001 (Encarnación, 2011), sino también la relación entre riqueza y desigualdad – al menos comparándolo con otros países del mundo y no del propio continente.

Para el indicador de racismo (Tabla 4 y Tabla 5) los análisis señalan diferencias estadísticamente significativas entre los países y las oleadas, apreciando discrepancias importantes al patrón de la homofobia. En cuanto a las diferencias entre países, y centrándonos en las últimas oleadas donde se dispone de los datos de todos los países, son más elevados los valores racistas en los países europeos del análisis, y en aumento.

Tabla 4. Indicador de racismo (porcentaje sobre total de la muestra). Análisis de la varianza según país y oleadas (índice F y nivel de significación)

	2a oleada 1989-1993	3a oleada 1994-1998	4a oleada 1999-2004	5a oleada 2005-2009	6a oleada 2010-2014	F
Argentina	2,1	5,4	5,9	2,8	2,8	13,36*
Países Bajos				9,5	19,6	52,02*
España	10,9	7,9	11,0	6,5	7,5	7,32*
Uruguay		7,1		5,2	1,7	16,60*
F	70,38*	1,99*	20,88*	13,45*	119,0*	

Fuente: elaboración propia a partir de las encuestas correspondientes a las distintas oleadas de la World Value Survey. Institute for Comparative Survey Research (2017).

* P-value < 0.01; ** P-value < 0.05; ***P-value < 0.10

Estudios previos sostienen que el aumento de los discursos y políticas racistas que se observan a partir del 9/11 en Europa se extienden de forma progresiva a los valores de la población (Marfouk, 2019; Mepschen, Duyvendak & Tonkens, 2010). Desde una concepción más microsocial la teoría de la competencia y la teoría del contacto inciden en la competencia en el mercado de trabajo (Card, Dustmann & Preston, 2009; Baimbridge, Burkitt & Macey, 1994) y la percibida presencia de inmigrantes en el país (Card, Dustmann & Preston, 2009), o la ciudad o el barrio (Rydgren, 2008). Baimbridge, Burkitt & Macey argumentan, para los países europeos, que el tratado de Maastricht, con la limitación de las políticas fiscales, abre el camino a más desempleo y desigualdad, más competencia y por lo tanto más racismo (1994). Heitmeyer y su equipo reafirman estos argumentos en la posterior crisis financiera y las políticas de austeridad (Heitmeyer, 2010b). En cuanto a la teoría del contacto, los neerlandeses, también inmersos en discursos racistas (Mepschen, Duyvendak & Tonkens, 2010), perciben demasiada presencia de inmigrantes (Carle, 2006). En el caso español se detecta un aumento de discursos racistas relacionados con la inmigración en los años 2000 (van Dijk, 2007),

pero el país constituye una excepcionalidad europea al no tener un partido de extrema derecha importante en este momento, ni indicar elevados valores racistas. Se argumenta que este bajo valor se debe a una yuxtaposición de la teoría de la competencia y la teoría del contacto: la inmigración vino para reforzar la oferta de mano de obra en un momento de bonanza y se repatrió a partir de la crisis. Por eso la población española la vive muy funcional, aunque esta percepción de la menor presencia de inmigrantes no necesariamente corresponde a su variación real (Cea D’Ancona, 2016; Rincken, 2015; De Prada, Pereda & Actis, 2005).

Tabla 5. Índice de crecimiento relativo porcentual de racismo

	de la segunda a la sexta oleada	de la tercera a la quinta oleada	de la quinta a la sexta oleada
Argentina	33,33	-48,14	0,00
Países Bajos			106,31
España	-31,19	-10,96	15,38
Uruguay		-29,73	-67,31

Fuente: elaboración propia a partir de las encuestas correspondientes a las distintas oleadas de la World Value Survey. Institute for Comparative Survey Research (2017).

Relacionando homofobia y racismo en un índice de exclusión diferencial (Tabla 6) se puede apreciar que en la mayoría de los momentos se da más homofobia que racismo y sólo en el caso de los Países Bajos, en las dos últimas oleadas, y España, en la última oleada, se da la situación que hay más racismo que homofobia. Sólo estos resultados señalan una articulación homonacionalista de los valores en las últimas oleadas en los Países Bajos y España. No sorprende que los Países Bajos destaquen por la magnitud de la diferencia por excluir más a inmigrantes que a gays y lesbianas, ya que desde los años 2000 el multiculturalismo se ha presentado como amenaza a la diversidad sexual, antes dos premisas de base de su sistema político (Mepschen, Duyvendak & Tonkens, 2010; Carle, 2006). En el caso español el diferencial es menos acentuado y la exclusión a ambos colectivos presenta casi los mismos porcentajes. Y ello por la continuada disminución de la homofobia en toda Europa (Takács & Szalma, 2014; Gerhard, 2010), y con un aumento menos fuerte del racismo (Cea D’Ancona, 2016; Rincken, 2015).

Tabla 6. Índice de exclusión diferencial entre racismo y homofobia.

	2a oleada 1989-1993	3a oleada 1994-1998	4a oleada 1999-2004	5a oleada 2005-2009	6a oleada 2010-2014
Argentina	0,05	0,21	0,27	0,17	0,25
Países Bajos				<i>0,51</i>	<i>0,35</i>
España	0,41	0,36	0,73	0,88	<i>0,68</i>
Uruguay		0,22		0,32	0,18

Fuente: elaboración propia a partir de las encuestas correspondientes a las distintas oleadas de la World Value Survey. Institute for Comparative Survey Research (2017).

0=máxima exclusión diferencial / 1=máxima igualdad en la exclusión

Nota: en cursiva aquellos valores donde es mayor el racismo que la homofobia

Por su parte, es destacable la mayor exclusión social diferencial de los países latinoamericanos del análisis, pero no por sus valores homonacionalistas, sino, por lo contrario, debido a sus mayores indicadores de homofobia frente a unos reducidos valores en el indicador de racismo.

Tolerancia con gays y lesbianas y racismo: homonacionalismo

Fijando la atención ahora en los valores homonacionalistas (la articulación conjunta de tolerancia con gays y lesbianas y racismo) (Tabla 7) se constata, en primer lugar, que los porcentajes son muy pequeños hasta la cuarta oleada incluida. Así mismo, la diferencia espacial está todo el tiempo latente: España y los Países Bajos presentan porcentajes más elevados de valores homonacionalistas.

Tabla 7. Valores homonacionalistas (en porcentaje sobre total de la muestra)

	2a oleada 1989-1993	3a oleada 1994-1998	4a oleada 1999-2004	5a oleada 2005-2009	6a oleada 2010-2014
Argentina	0,5	1,9	1,7	2,2	2,7
Países Bajos				7,5	18,1
España	4	2,7	4,2	4	5,9
Uruguay		2,9		2,4	0,6

Fuente: elaboración propia a partir de las encuestas correspondientes a las distintas oleadas de la World Value Survey. Institute for Comparative Survey Research (2017).

En cuanto a la tendencia temporal (Tabla 8), siendo cautelosos dados los bajos valores porcentuales, en la sexta oleada irrumpen con fuerza, sobre todo en los Países Bajos y, en menor medida, también en España los valores homonacionalistas (Tabla 7). La magnitud del grupo homonacionalista en los Países Bajos confirma buena parte de la teoría que ve en ellos un epicentro del homonacionalismo: es allí donde la dinámica de oponer tolerancia con gays y lesbianas e inmigración tomó especial fuerza y se plasmó incluso en candidaturas políticas (Bracke, 2012; Mepschen, Duyvendak & Tonkens, 2010; Jivraj & De Jong, 2011; Mepschen, 2016; Puar, 2007; Yildiz, 2017; Carle, 2006). En cambio, España aún no contaba con formaciones exitosas de extrema derecha, y menos que reivindicasen derechos de gays y lesbianas (Rinken, 2015; de Prada, Pereda & Actis, 2005). Aún así, casi un seis por ciento de las personas encuestadas en la sexta oleada pueden ser consideradas racistas y tolerantes con gays y lesbianas. En el caso Latinoamericano, los bajos porcentajes de racismo y no los de homofobia comparado con los países europeos, evidencia su alejamiento del marco analítico de los valores homonacionalistas. Diversas pueden ser las hipótesis explicativas de estos resultados en los países latinoamericanos. En el caso argentino, es necesario considerar tanto el discurso de la ‘ideología de género’ en parte proveniente de Córdoba (Morán, 2019); como las alianzas que las fuerzas de extrema derecha han establecido. Uruguay, por su parte, aunque es un claro ejemplo de excepcionalismo sexual nacionalista, se muestra, a nivel de los discursos, muy preocupado por la interseccionalidad (Sempol, 2016), y, por tanto, los movimientos sociales se han esforzado en incluir y conjugar diferentes ejes en sus luchas – lo que para Puar (2007) y Duggan (2003) viene ser la estrategia por excelencia contra homonacionalismo y homonormatividad.

Tabla 8. Índice de crecimiento relativo porcentual de homonacionalismo

	de la segunda a la sexta oleada	de la tercera a la quinta oleada	de la quinta a la sexta oleada
Argentina	440,0	15,79	22,72
Países Bajos			141,33
España	47,50	48,15	47,50
Uruguay		-17,24	-75,00

Fuente: elaboración propia a partir de las encuestas correspondientes a las distintas oleadas de la World Value Survey. Institute for Comparative Survey Research (2017).

Un análisis más pormenorizado sobre la relación entre la tolerancia con gays y lesbianas y el racismo se muestra en las tablas 9 y 10 donde se mide la magnitud que tienen las personas homonacionalistas en cada grupo: 1 indica que todas las personas tolerantes con gays y lesbianas o racistas son homonacionalistas; 0 que ninguno es homonacionalista.

En primer lugar, la tabla 9 muestra que el grado de tolerancia con gays y lesbianas entre personas racistas ha sido bajo hasta la quinta oleada, para ser mayoritario, a excepción de Uruguay en la sexta oleada. Así pues, los resultados constatan que, a excepción de Uruguay, el racismo se volvió inclusivo hacia los gays y lesbianas, dejando de ser homófobo.

Tabla 9. Índice de composición midiendo tolerancia con gays y lesbianas entre racistas

	2a oleada 1989-1993	3a oleada 1994-1998	4a oleada 1999-2004	5a oleada 2005-2009	6a oleada 2010-2014
Argentina	0,24	0,37	0,29	0,68	0,82
Países Bajos				0,81	0,92
España	0,37	0,37	0,39	0,62	0,79
Uruguay		0,41		0,46	0,35

Fuente: elaboración propia a partir de las encuestas correspondientes a las distintas oleadas de la World Value Survey. Institute for Comparative Survey Research (2017).

Ahora bien, el análisis del grado de racismo entre aquellas personas que se declaran tolerantes con gays y lesbianas muestra que los valores están muy cerca de cero en todos los periodos de tiempo y en todos los países, constatando que la tolerancia y la aceptación con gays y lesbianas siempre ha ido de la mano de valores no racistas (Tabla 10).

Tabla 10. Índice de composición midiendo racismo entre tolerantes con gays y lesbianas

	2a oleada 1989-1993	3a oleada 1994-1998	4a oleada 1999-2004	5a oleada 2005-2009	6a oleada 2010-2014
Argentina	0,01	0,03	0,02	0,02	0,03
Países Bajos				0,08	0,19
España	0,05	0,03	0,05	0,04	0,06
Uruguay		0,04		0,03	0,01

Fuente: elaboración propia a partir de las encuestas correspondientes a las distintas oleadas de la World Value Survey. Institute for Comparative Survey Research (2017).

Para finalizar con los análisis estadísticos, es de interés también comprobar hasta qué punto y con qué direccionalidad se relacionan tolerancia con gays y lesbianas y racismo. La tabla 11 rechaza la tesis del homonacionalismo que sugiere que tolerancia con gays y lesbianas está asociado con racismo. Esto es, reafirmando los resultados anteriores, evidenciando la existencia de relación, pero en sentido negativo. Esto es, que la tolerancia con gays y lesbianas está asociada con el no racismo. Ahora bien, a nuestro interés, los índices bivariados muestran que dicha relación está disminuyendo a lo largo del tiempo, siendo en dos de los países ya no estadísticamente significativa en la última oleada. Por tanto, se puede afirmar, a tenor de los resultados, que ambos fenómenos están perdiendo fuerza relacional, mostrando la pérdida de unos valores globales e indiscriminados de exclusión social y apuntado a una segmentación de los valores de exclusión social.

Tabla 11. Índice bivariado Phi entre tolerancia con gays y lesbianas y racismo

	2ª oleada 1989-1993	3ª oleada 1994-1998	4ª oleada 1999-2004	5ª oleada 2005-2009	6ª oleada 2010-2014
Argentina	-0,112*	-0,194 *	-0,299*	-0,061**	***
Países Bajos				-0,230*	***
España	-0,296*	-0,298*	-0,453*	-0,312*	-0,225*
Uruguay		-0,750*		-0,239*	-0,246*

* P-value < 0.01; ** P-value < 0.05; *** no estadísticamente significativas con un valor -P> 0.10

Retomando las hipótesis

Los resultados anteriormente señalados permiten retomar las hipótesis planteadas. En relación con la primera hipótesis, se constata que la presencia de valores homonacionalistas, especialmente en los países europeos, están lejos de ser tan presentes como los discursos homonacionalistas que habían señalado los estudios cualitativos (Fernández García, 2018; Hekma, 2016; Bracke, 2012; Encarnación, 2011; Ravecca, 2010; Mepschen, Duyvendak & Tonkens, 2010; Gerhards, 2010; Silva, n.d.) como se puede inferir de un análisis de encuestas representativas de la población. En España y los Países Bajos la tendencia creciente de los valores homonacionalistas se debe a que al largo del tiempo el racismo pasa a ser más extendido que la homofobia. Por su parte, en Argentina y Uruguay, la tendencia de disminución de los valores homofóbicos va acompañada del mantenimiento de un bajo racismo.

Lo que sí se puede descartar completamente es una relación homonacionalista entre racismo y tolerancia con gays y lesbianas: en la mayoría de los casos se evidencia empíricamente la situación contraria: a más tolerancia con gays y lesbianas, menos racismo.

Si bien esa es la tendencia general, y respecto la segunda hipótesis, se confirma que Europa se mantiene como un centro de valores homonacionalistas tal y como afirma la literatura (Ammaturo, 2015; Bracke, 2012; Mepschen, 2016): en España y, especialmente, en los Países Bajos se visibiliza un grupo de personas que combina tolerancia con gays y lesbianas con racismo, sobre todo en la sexta oleada. Son también estos países donde la homofobia se sitúa a partir de la quinta oleada, en el caso de los Países Bajos, y a partir de la sexta oleada, en el caso español, por debajo del racismo.

En cuanto a la tercera hipótesis, se confirma, con matices, el aumento, desde el 2001, de valores homonacionalista (Bracke, 2012; Mepschen, 2016; Puar, 2007). En España se observa un primer pequeño salto a principios del nuevo milenio y sigue creciendo. En los Países Bajos, en cambio no disponemos de datos de antes del 2001: no obstante, vemos que entrado en el nuevo milenio ya existían grupos homonacionalistas importantes y que aumentan más en la sexta oleada. Respecto los países latinoamericanos que se han estudiado, el homonacionalismo es casi inexistente con lo que se han mantenido alejados de la tendencia temporal, al menos en cuanto a los valores sociales, que se han constatado en los países europeos.

Conclusiones

En este trabajo se han operativizado valores homonacionalistas como la articulación de racismo y tolerancia con gays y lesbianas, insertando así el término en un debate sobre posturas de inclusión y exclusión, igualdad y desigualdad. Los resultados aportan evidencias empíricas que contradicen la tesis de discursos homonacionalistas emergentes materializados en valores. Si bien se confirma la existencia de valores homonacionalistas, sobre todo a partir de los años 2000 y sobre todo en los Países Bajos y España; su presencia es minoritaria en los estudios de opinión en las encuestas sociales

Así pues, resulta problemático extrapolar una hegemonía homonacionalista en valores paralelo a su fuerte presencia en los discursos. Con los datos provenientes de encuestas sociales sobre valores, se constata un bajo racismo explícito y baja homofobia: mientras que la homofobia va disminuyendo, el racismo se mantiene constante.

Esto son unos excelentes resultados para quienes trabajan para superar las desigualdades tanto en el mundo académico desde la sociología como se sugiere desde la sociología pública; para quienes diseñan políticas públicas por una sociedad más igualitaria; y para los movimientos sociales interseccionales. Hay un gran consenso en favor de la inclusión sobre el cual se pueden construir alianzas en los movimientos sociales y a partir del cual se pueden justificar políticas públicas que combaten homofobia, racismo y las desigualdades resultantes.

Además, el trabajo empírico da apoyo a políticas contra la exclusión por sexualidad y origen, ya que la mayoría de la población tiene actitudes igualitarias. De todas maneras, hay que estar atento a que las evidencias de los Países Bajos, y la tendencia observada en España, muestran que el grupo homonacionalista puede llegar a ser un grupo poblacional relevante. El caso neerlandés, con una extrema derecha muy fuerte capitalizando los movimientos de disidencia sexual y de género, es suficientemente ilustrativo para lo que puede suponer una correspondencia entre discursos y valores homonacionalistas. Especialmente cuando se tiene en cuenta que en algunos de los países del análisis se reconfiguró el racismo: derivando de un racismo mayoritariamente homófobo a uno mayoritariamente tolerante con gays y lesbianas.

Dicho esto, queda claro que la conceptualización homonacionalismo sólo explica una parte – novedosa, pero por eso no menos parcial – de la articulación entre tolerancia con gays y lesbianas y racismo. Parece que hay que buscar otras articulaciones de racismo y tolerancia con gays y lesbianas avanzando tanto en expresiones más sutiles, como también en expresiones rotundamente contrarias. El síndrome de la enemistad hacia grupos de personas de Heitmeyer (2010a, 2010b) va en la dirección del segundo punto al ver una ideología de desigualdad detrás de ambos, homofobia y racismo. La aplastante mayoría de las respuestas en todos los países indica que la inclusión de unos va incorporada con la inclusión de otros.

Como limitaciones hace falta subrayar que el discurso homonacionalista tiene muchas facetas y aquí sólo se analiza la más extrema. Para el futuro hace falta medir aquellas expresiones más sutiles, como también contextuales. Una vez ubicado un centro de valores homonacionalistas en Europa, y sobre todo en los Países Bajos, será de interés desarrollar estudios que incidan en los determinantes de estos valores homonacionalistas, tanto a nivel microsociales, como a nivel macrosociales. Finalmente, hay que insistir sobre el hecho que los cambios de valores son lentos con lo que será de interés evidenciar empíricamente la evolución de los valores homonacionalistas en la séptima oleada.

Agradecimientos de financiación

Este artículo se elaboró en el contexto de INCASI Network, un proyecto europeo que recibió fondos del programa de investigación e innovación Horizonte 2020 de la Unión Europea bajo Marie Skłodowska-Curie GA No 691004 y coordinado por el Dr. Pedro López- Roldán. Este artículo refleja solo la opinión del autor y la Agencia no es responsable del uso que pueda hacerse de la información que contiene. La investigación de Leon Freude fue financiado inicialmente por una beca de la Universitat de Barcelona (APIF 401) y cuenta ahora con la financiación del Ministerio de Educación y Formación profesional (FPU18/02501).

Bibliografía

- Ammaturo, F. R. (2016). Spaces of pride: a visual ethnography of gay pride parades in Italy and the United Kingdom. *Social Movement Studies*, 15(1), 19-40. <https://doi.org/10.1080/14742837.2015.1060156>
- Ammaturo, F. R. (2015). The 'pink agenda': Questioning and challenging European homonationalist sexual citizenship. *Sociology*, 49(6), 1151-1166. <https://doi.org/10.1177/0038038514559324>
- Baimbridge, M., Burkitt, B., & Macey, M. (1994). The maastricht treaty: Exacerbating racism in Europe?. *Ethnic and Racial Studies*, 17(3), 420-441. <https://doi.org/10.1080/01419870.1994.9993834>
- Belmonte, I. A., McCabe, A., & Roses, D. C. (2011). En sus propias palabras: la construcción de la imagen del inmigrante en la prensa española. *Discurso & Sociedad*, 5(3), 547-568.
- Bracke, S. (2012). From 'saving women' to 'saving gays': Rescue narratives and their dis/continuities. *European Journal of Women's Studies*, 19(2), 237-252. <https://doi.org/10.1177/1350506811435032>
- Brown, K. & Nash, C.J. (2010). *Queer Methods and Methodologies Intersecting Queer Theories and Social Science Research*. New York: Routledge.
- Butler, J., & Fraser, N. (2016). *¿Reconocimiento o redistribución?: un debate entre marxismo y feminismo*. New Left Review en Español.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble*. Abingdon: Routledge Editorial.
- Card, D., Dustmann, C., & Preston, I. (2009). Immigration, wages, and compositional amenities. *Journal of the European Economic Association*, 10(1), 78-119. <https://doi.org/10.1111/j.1542-4774.2011.01051.x>
- Carle, R. (2006). Demise of Dutch multiculturalism. *Society*, 43(3), 68-74. <https://doi.org/10.1007/BF02687598>
- Cea D'Ancona, M. Á. (2016). Immigration as a threat: Explaining the changing pattern of xenophobia in Spain. *Journal of International Migration and Integration*, 17(2), 569-591. <https://doi.org/10.1007/s12134-015-0415-3>
- Cea D'Ancona, M. Á. (2009). La compleja detección del racismo y la xenofobia a través de encuesta. Un paso adelante en su medición. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas (Reis)*. N.º 125, pp. 13-45. <https://doi.org/10.2307/40184918>
- Cherry, P. (2018). "I'd rather my brother was a bomber than a homo": British Muslim masculinities and homonationalism in Sally El Hosaini's *My Brother the Devil*. *The Journal of Commonwealth Literature*, 53(2), 270-283. <https://doi.org/10.1177/0021989416683761>
- Costa, A., Bandeira, D., & Nardi, H. (2013). Systematic review of instruments measuring homophobia and related constructs. *Journal of Applied Social Psychology*, 43(6), 1324-1332. <https://doi.org/10.1111/jasp.12140>
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory, and Antiracist Politics, *The University of Chicago Legal Forum*, 140, 139-167.
- Cruells, M. & Coll-Planas, G. (2013). Challenging equality policies: The emerging LGBT perspective. *European Journal of Women's Studies*, 20(2), 122-137. <https://doi.org/10.1177/1350506812460630>
- Sinclair, G. (2009). Homosexuality and the military: A review of the literature. *Journal of Homosexuality*, 56(6), 701-718. <https://doi.org/10.1080/00918360903054137>
- De Lauretis, T. (1991). *Queer theory: Lesbian and gay sexualities*. Indiana Univ Press.

- Di Pietro, P. J. J. (2016). Decolonizing travesti space in Buenos Aires: Race, sexuality, and sideways relationality. *Gender, Place & Culture*, 23(5), 677-693. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2015.1058756>
- Dhoest, A. (2019). Learning to be gay: LGBTQ forced migrant identities and narratives in Belgium. *Journal of ethnic and migration studies*, 45(7), 1075-1089. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1420466>
- Duggan, L. (2003): *The Twilight of Equality? Neoliberalism, Cultural Politics, and the Attack on Democracy*, Boston, Beacon Press.
- Carrol, A., & Mendos, L. (2017). *State Sponsored Homophobia 2017: A world survey of sexual orientation laws: criminalisation, protection and recognition*. Geneva: ILGA.
- Encarnación, O.G. (2011). Latin America's Gay Rights Revolution. *Journal of Democracy* 22(2), 104-118. <https://doi.org/10.1353/jod.2011.0029>
- Enguix, B. (2017). Protesta, mercado e identidad en las celebraciones del Orgullo LGTB en España. *Convergencia*, 24(73), 165-186. <https://doi.org/10.29101/crcs.v0i73.4272>
- Falconi, D. (2018). *Inflexión marica. Escrituras del descalabro gay en América Latina*. Barcelona y Madrid: Editorial Egales.
- Fernandez Garcia, D. A. (2018). Queered Islamophobia and Queer Muslim forms of Resistance in times of Homonationalism. *Revista De Estudios Internacionales Mediterráneos*, (24), 71-88. <https://doi.org/10.15366/reim2018.24.005>
- Foucault, M. (2006). *Historia de la sexualidad*. Buenos Aires: Siglo XXI.
- Fraïssé, C., & Barrientos, J. (2016). The concept of homophobia: A psychosocial perspective. *Sexologies*, 25(4), e65-e69. <https://doi.org/10.1016/j.sexol.2016.02.002>
- Freude, L., & Bosch, N. V. (2020). Homonationalism in Europe? A Quantitative Comparison of the Values of Europeans. *Sexuality & Culture*, 1292–1314. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09683-7>
- Gahagan, J., & Subirana-Malaret, M. (2018). Improving pathways to primary health care among LGBTQ populations and health care providers: key findings from Nova Scotia, Canada. *International journal for equity in health*, 17(1), 76. <https://doi.org/10.1186/s12939-018-0786-0>
- Gerhards, J. (2010). Non-discrimination towards homosexuality: The European Union's policy and citizens' attitudes towards homosexuality in 27 European countries. *International Sociology*, 25(1), 5-28. <https://doi.org/10.1177/0268580909346704>
- Geulen, C. (2007). *Geschichte des Rassismus*. München: CH Beck.
- Grosfoguel, R. (2011). Racismo epistémico, islamofobia epistémica y ciencias sociales coloniales. *Tabula rasa*, (14), 341-355. <https://doi.org/10.25058/20112742.431>
- Guasch, O. (2008). Homosexualidad, masculinidades e identidad gay en la tardomodernidad: el caso español. *Mientras Tanto*, (107), 27-47.
- Hatfield, J. E. (2018). Toxic identification: # Twinks4Trump and the homonationalist rearticulation of queer vernacular rhetoric. *Communication Culture & Critique*, 11(1), 147-161. <https://doi.org/10.1093/cc/c/tcx006>
- Heitmeyer, W. (2010a). *Deutsche Zustände. Folge 8*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

- Heitmeyer, W. (2010b). *Deutsche Zustände*. Folge 9. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hekma, G. (2016). Queer in the Netherlands: Pro-Gay and Anti-Sex–Sexual Politics at a Turning Point. In: Gillett, R. *Queer in Europe*. Routledge,
- Helbling, M. (2010). *Islamophobia in Switzerland: A new phenomenon or a new name for xenophobia*. Zurich: Department of Political Sciences, University of Zurich.
- Hildebrandt, A. (2014). Routes to decriminalization: A comparative analysis of the legalization of same-sex sexual acts. *Sexualities*, 17(1-2), 230-253.
- Hubbard, P., & Wilkinson, E. (2015). Welcoming the world? Hospitality, homonationalism, and the London 2012 Olympics. *Antipode*, 47(3), 598-615. <https://doi.org/10.1111/anti.12082>
- Huntington, S.P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Nueva York: Simon & Schuster.
- Iakimova, O. (2018). Exploring the Dynamics of Xenophobia in the Nordic Countries. *Changing Societies & Personalities*. 2018. Vol. 2. Iss. 1, 2(1), 17-31. <https://doi.org/10.15826/csp.2018.2.1.028>
- Inglehart, R. (2018). *Cultural evolution: people's motivations are changing, and reshaping the world*. Cambridge University Press.
- Inglehart, R., C. Haerpfer, A. Moreno, C. Welzel, K. Kizilova, J. Diez-Medrano, M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin & B. Puranen et al. (eds.). 2014. *World Values Survey: All Rounds - Country-Pooled Datafile Version*. Madrid: JD Systems Institute.
- Jivraj, S., & De Jong, A. (2011). The Dutch homo-emancipation policy and its silencing effects on queer Muslims. *Feminist Legal Studies*, 19(2), 143. <https://doi.org/10.1007/s10691-011-9182-5>
- Kantola, J., & Nousiainen, K. (2009). Institutionalizing intersectionality in Europe: Introducing the theme. *International Feminist Journal of Politics*, 11(4), 459-477. <https://doi.org/10.1080/14616740903237509>
- Kehl, K. (2019). 'Did queer Muslims even exist?'—racialised grids of intelligibility in Swedish LGBTQ contexts. *Social Identities*, 1-16. <https://doi.org/10.1080/13504630.2019.1671183>
- Kehl, K. (2018). 'In Sweden, girls are allowed to kiss girls, and boys are allowed to kiss boys': Pride Järva and the inclusion of the 'LGBT other' in Swedish nationalist discourses. *Sexualities*, 21(4), 674-691. <https://doi.org/10.1177/1363460717748621>
- Kulpa, R. (2014). Western leveraged pedagogy of Central and Eastern Europe: Discourses of homophobia, tolerance, and nationhood. *Gender, Place & Culture*, 21(4), 431-448. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2013.793656>
- Küpper, B., Zick, A., & Krause, D. (2016). Ideologien der Ungleichwertigkeit und das Syndrom «Gruppenbezogener Menschenfeindlichkeit». *Ideologien der Ungleichwertigkeit*, 21.
- Lajvardi, N., & Oskooii, K. A. (2018). Old-fashioned racism, contemporary islamophobia, and the isolation of Muslim Americans in the age of Trump. *Journal of Race, Ethnicity and Politics*, 3(1), 112-152. <https://doi.org/10.1017/rep.2017.37>
- Larrauri, M. (2000). *El Desig – segons Gilles Deleuze*. València: Tàndem Editorial.
- Lazar, M. M. (2017). Homonationalist discourse as a politics of pragmatic resistance in Singapore's Pink Dot movement: Towards a southern praxis. *Journal of Sociolinguistics*, 21(3), 420-441. <https://doi.org/10.1111/josl.12239>

- Lee, P. H. (2016). LGBT rights versus Asian values: de/re-constructing the universality of human rights. *The International Journal of Human Rights*, 20(7), 978-992. <https://doi.org/10.1080/13642987.2016.1192537>
- Llamas, R. (1998). *Teoría torcida: prejuicios y discursos en torno a" la homosexualidad"*. Tres Cantos: Siglo XXI Ediciones.
- Lombardo, E., & Verloo, M. (2009). Institutionalizing intersectionality in the European Union? Policy developments and contestations. *International Feminist Journal of Politics*, 11(4), 478-495. <https://doi.org/10.1080/14616740903237442>
- López-Clavel, P. (2015). Tres debates sobre la homonormativización de las identidades gay y lesbiana. *Asparkia: investigació feminista*, (26), 137-153.
- López-Roldán, P.; Fachelli, S. (2017). Social inequalities in Europe and Latin America: An analysis model based on life, occupational and educational trajectories research. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- Marfouk, A. (2019). I'm neither racist nor xenophobic, but: dissecting European attitudes towards a ban on Muslims' immigration. *Ethnic and Racial Studies*, 42(10), 1747-1765. <https://doi.org/10.1080/01419870.2018.1519585>
- Martinez, O., & Dodge, B. (2010). El barrio de La Chueca of Madrid, Spain: An emerging epicenter of the global LGBT civil rights movement. *Journal of Homosexuality*, 57(2), 226-248. <https://doi.org/10.1080/00918360903488913>
- Mepschen, P., Duyvendak, J. W., & Tonkens, E. H. (2010). Sexual politics, orientalism and multicultural citizenship in the Netherlands. *Sociology*, 44(5), 962-979. <https://doi.org/10.1177/0038038510375740>
- Mepschen, P. (2016). Sexual democracy, cultural alterity and the politics of everyday life in Amsterdam. *Patterns of Prejudice*, 50(2), 150-167. <https://doi.org/10.1080/0031322X.2016.1164426>
- Mohanty, C. T. (1988). Under Western eyes: Feminist scholarship and colonial discourses. *Feminist review*, (30), 61-88. <https://doi.org/10.1057/fr.1988.42>
- Morán, J. M. (2019). The geopolitics of moral panic: The influence of Argentinian neo-conservatism in the genesis of the discourse of 'gender ideology'. *International Sociology*, 34(4), 402-417. <https://doi.org/10.1177/0268580919856488>
- Moreno, S. (2019). Desmontando la fortaleza (rosa) europea: un análisis crítico sobre la política de asilo y refugio por motivos de orientación sexual. *Revista Icade*. (106). <https://doi.org/10.14422/icade.i106.y2019.007>
- Nebeling, M., & Myong, L. (2015). (Un) liveabilities: Homonationalism and transnational adoption. *Sexualities*, 18(3), 329-345. <https://doi.org/10.1177/1363460714544809>
- Parker, R., di Mauro, D., Filiano, B., Garcia, J., Munoz-Laboy, M., & Sember, R. (2004). Global transformations and intimate relations in the 21st century. *Annual Review of Sex Research*, 15(1), 362-398. <https://doi.org/10.1080/10532528.2004.10559824>
- Pérez-Rincón, S., Vives, A., García, A., & Expósito, C. (2012). Reproducción de la otredad inmigrante en Barcelona y recepción popular del espacio urbano representado como " gueto". *Revista de Ciencias Sociales (CI)*, (29), 160-182.
- Pérez-Sánchez, G. (2016). David Trullo's queer revisionist photography: Negotiating Spain's homonationalism and the marketing of LGBTQ human rights as commodities in Latin America. *Journal of Language and Sexuality*, 5(2), 197-221. <https://doi.org/10.1075/jls.5.2.04per>

- Prada De, M.A., Pereda, C. & Actis, W. (2005). Ciudadanos o intrusos: la opinión pública española ante los inmigrantes. *Papeles de economía española*, 104, 194.
- Puar, J. (2007). *Terrorist assemblages: Homonationalism in queer times*. Durham: Duke University Press Books.
- Puar, J. (2013). Rethinking homonationalism. *International Journal of Middle East Studies*, 45(2), 336-339. <https://doi.org/10.1017/S002074381300007X>
- Ravecca, P. (2010). "Progressive" government (2005-2009) and the LGTTBQ agenda: on the (recent) queering of Uruguay and its limits. Montevideo: Facultad de Ciencias Sociales y Ciencia Política.
- Rexhepi, P. (2016). From orientalism to homonationalism: Queer politics, islamophobia and europeanization in kosovo. *Southeastern Europe*, 40(1), 32-53. <https://doi.org/10.1163/18763332-03903014>
- Rinken, S. (2015). Actitudes hacia la inmigración y los inmigrantes: ¿en qué es España excepcional?. *Migraciones. Publicación del Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones*, (37), 53-74. <https://doi.org/10.14422/mig.i37.y2015.003>
- Rydgren, J. (2008). Immigration sceptics, xenophobes or racists? Radical right-wing voting in six West European countries. *European Journal of Political Research*, 47(6), 737-765. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2008.00784.x>
- Sabsay, L. (2012). The emergence of the other sexual citizen: orientalism and the modernisation of sexuality. *Citizenship Studies*, 16(5-6), 605-623. <https://doi.org/10.1080/13621025.2012.698484>
- Sadurní, N., Montenegro, M., & Pujol, J. (2019). National construction and LGBTI rights: Exploring Catalan homonationalism. *Sexualities*, 22(4), 605-621. <https://doi.org/10.1177/1363460717716399>
- Sadurní, N., & Pujol, J. (2015). Homonacionalismo en Cataluña: una visión desde el activismo LGTBI. *Universitas Psychologica*, 14(SPE5), 1809-1820. <https://doi.org/10.11144/Javeriana.upsy14-5.hcva>
- Saez, M. (2011). Same-Sex Marriage, Same-Sex Cohabitation and Same-Sex Families Around the World: Why "Same" is so different?. *Journal of Gender, Social Policy and the Law*, 19, 1-54.
- Said, E.W. (2005). *Cubriendo el islam: El islam como noticia*. Madrid: Debate.
- Santos, A. C. (2013). Are we there yet? Queer sexual encounters, legal recognition and homonormativity. *Journal of Gender Studies*, 22(1), 54-64. <https://doi.org/10.1080/09589236.2012.745682>
- Schotten, C. (2016). Homonationalism. *International Feminist Journal of Politics*. 18. 1-20. <https://doi.org/10.1080/14616742.2015.1103061>
- Sempol, D. & Montano. (2017). *Baños públicos: la última segregación. Baños públicos, Moral, género y sexualidad en Uruguay*. Montevideo: Montevideo igualitario.
- Sempol, D. (2016). La diversidad en debate. *Psicología, conocimiento y sociedad*, 6(2), 321-342.
- Silva, L. M. (n.d.). *Derechos LGTB y queer en España: asimilación, homonacionalismo y resistencia*. Madrid: Federación Española de Sociología.
- Solá, M., & Urko, E. (Eds.). (2013). *Transfeminismos: Epistemes, fricciones y flujos*. Editorial Txalaparta.
- Solana, M. (2018). El debate sobre los orígenes de la homosexualidad masculina. Una revisión de la distinción entre esencialismo y construccionismo en historia de la sexualidad. *Tópicos*, (54), 395-427. <https://doi.org/10.21555/top.v0i54.834>
- Spade, D. (2013). Intersectional resistance and law reform. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 38(4), 1031-1055. <https://doi.org/10.1086/669574>

- Spade, J., & Willse, C. (2000). Confronting the limits of gay hate crimes activism: A radical critique. *Chicano-Latino L. Rev.*, 21, 38.
- Spierings, N. (2020). Homonationalism and Voting for the Populist Radical Right: Addressing Unanswered Questions by Zooming in on the Dutch Case. *International Journal of Public Opinion Research*. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edaa005>
- Spivak, G. C. (2012). Subaltern Studies: Deconstructing Historiographies. En *In other worlds: Essays in cultural politics* (p. 170-304). New York: Routledge.
- Swimelar, S. (2019). Nationalism and Europeanization in LGBT Rights and Politics: A Comparative Study of Croatia and Serbia. *East European Politics and Societies*, 33(3), 603-630. <https://doi.org/10.1177/0888325418805135>
- Takács, J., & Szalma, I. (2013). How to measure homophobia in an international comparison? *Družboslovne razprave*, XXIX (2013), 73: 11–42.
- Takács, J., & Szalma, I. (2014). Gays in the neighborhood? European attitudes about homosexuality a quarter century after the fall of the Soviet Union. *Reviews & Critical Commentary*, 5, 1-8.
- Takács, J., & Szalma, I. (2019). Democracy deficit and homophobic divergence in 21st century Europe. *Gender, Place & Culture*, 1-20. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2018.1563523>
- Treat, J. W. (2015). The rise and fall of homonationalism in Singapore. *positions: east asia cultures critique*, 23(2), 349-365. <https://doi.org/10.1215/10679847-2861026>
- Trujillo, G. (2009). Del sujeto político la Mujer a la agencia de las (otras) mujeres: el impacto de la crítica queer en el feminismo del Estado español. *Política y sociedad*, 46(1), 161-172. <https://doi.org/10.5209/POSO.23024>
- Tschalaer, M. (2019). Between queer liberalisms and Muslim masculinities: LGBTQI+ Muslim asylum assessment in Germany. *Ethnic and Racial Studies*, 1-19. <https://doi.org/10.1080/01419870.2019.1640378>
- Van Dijk, T. A. (2007). El racismo y la prensa en España. *Discursos periodísticos y procesos migratorios*. San Sebastián, España: Gakoa Liburuak.
- Van Klinken, A. (2014). Homosexuality, Politics and Pentecostal Nationalism in Zambia. *Studies in World Christianity*, 20(3), 259–281. <https://doi.org/10.3366/swc.2014.0095>
- Verloo, M. (2006). Multiple inequalities, intersectionality and the European Union. *European Journal of Women's Studies*, 13(3), 211-228. <https://doi.org/10.1177/1350506806065753>
- Vidarte, P. (2007). *Ética marica. Proclamas libertarias para una militancia LGTBQ*. Barcelona-Madrid: Egales.
- Villegas, B. (2016). La “Suiza de América”. *Naveg@mérica. Revista electrónica editada por la Asociación Española de Americanistas*, (16).
- Waites, M. (2009). Critique of ‘sexual orientation’ and ‘gender identity’ in human rights discourse: global queer politics beyond the Yogyakarta Principles. *Contemporary Politics*, 15(1), 137-156. <https://doi.org/10.1080/13569770802709604>
- Wayar, M. (2018). *Travesti: Una teoría lo suficientemente buena*. Editorial Muchas Nueces.
- Yildiz, A. (2017). ‘Turkish, Dutch, gay and proud’: Mapping out the contours of agency in homonationalist times. *Sexualities*, 20(5-6), 699-714. <https://doi.org/10.1177/1363460716645805>
- Zanghellini, A. (2012). Are gay rights Islamophobic? A critique of some uses of the concept of homonationalism in activism and academia. *Social & Legal Studies*, 21(3), 357-374. <https://doi.org/10.1177/0964663911435282>

Zick, A. (2017). Macht des Vorurteils oder: Menschenfeindliche Inklusionsvorstellungen. *Leistung inklusive*, 26-38.

Capítol 6: La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea. The articulation of racism and homophobia in the values of the European population

Resumen

Racismo y homofobia representan dos grandes desafíos para las sociedades contemporáneas. El síndrome de enemistad grupal (SEG) y el homonacionalismo representan dos conceptos, aparentemente opuestos, para la comprensión de la relación entre racismo y homofobia. En este artículo analizamos esta relación en los valores de la población de Austria, Francia, España y Holanda, a partir de los datos de la European Values Study 2017. Empleamos el método de la tipología estructural y articulada, con análisis de correspondencias y un análisis de clasificación. Nuestros resultados confirman parcialmente la adecuación, tanto del SEG como del homonacionalismo, para explicar la relación entre el racismo y la homofobia. Por un lado, el racismo resultó más elevado que la homofobia en todos los grupos. Por el otro, obtuvimos un grupo moderadamente racista y poco homófobo, otro racista y homófobo y sólo en un grupo muy minoritario se visualizaron tendencias hacia una sociedad genuinamente inclusiva.

Palabras clave: Racismo; Homofobia; Homonacionalismo; Group-Focused Enmity

Abstract

Social research has identified racism and homophobia as two of the great challenges for contemporary societies. The syndrome of group focused enmity (SGE) and homonationalism represent two apparently opposite concepts in understanding the relationship between racism and homophobia. In this article we analyse this relationship considering the values of the population of Austria, France, Spain, and the Netherlands, based on data from the European Values Study 2017. We use the method of structural and articulated typology, with analysis of correspondences and classification analysis. Our results lead us to partially confirm the adequacy of both SEG and homonationalism to explain the relationship between racism and homophobia. On the one hand, racism was higher than homophobia in all groups. On the other hand, we obtained a moderately racist and slightly homophobic group, another racist and homophobic group and only in a very minority group tendencies towards a genuinely inclusive society were visualized.

Keywords: Racism; Homophobia; Homonationalism; Group-Focused Enmity

Introducción

Las ciencias sociales, los movimientos sociales y la sociedad en general muestran un renovado interés por el desarrollo de sociedades inclusivas, abiertas, igualitarias y diversas (Burawoy, 2005). En los debates subyacentes se presta especial atención a la diversidad sexual y de género, así como a la diversidad étnica o racial. De hecho, en las dos últimas décadas en Europa hemos asistido a grandes avances legales, así como inclusiones reales y efectivas, respecto la igualdad y la diversidad sexual y de género y contra la homofobia, bi y transfobia (Takács y Szalma, 2020; Waites, 2020). Aunque resulte paradójico, respecto al racismo y antirracismo, la legislación contra la discriminación ya estaba muy extendida y un antirracismo básico parecía estar muy extendido en la población. Sin embargo, se han mantenido legislaciones migratorias que mantienen la exclusión e, incluso, estamos delante el auge de discursos de una nueva derecha racista (Bizumic y Duckitt, 2012; Cea D’Ancona, 2015; Chávez y Vergés, 2019; Hekma, 2016; Rodríguez Maeso, 2018; Ramalho, 2020; Seikkula, 2019; Spierings, 2020; Turnbull-Dugarte et al., 2020). En el ámbito académico, investigadores feministas postmodernos y anti-/de- o postcoloniales recientemente consiguieron posicionar sus temáticas como claves para promover sociedades plurales e iguales y denunciar no sólo la desigualdad y discriminación, sino aquello que lo enmarca (Bhambra, 2010, 2014; Puar, 2007; Seikkula 2019; Waites, 2020). En este contexto, y especialmente en las ciencias sociales, se nos abre un importante campo de investigación sobre el apoyo a la diversidad que se da en la población, así como para entender el prejuicio, la exclusión y discriminación y orientar políticas públicas para contrarrestarlo.

En este artículo nos centramos en el análisis de la relación entre racismo y homofobia en cuatro países de la Europa Occidental: Austria, España, Francia y Holanda. El análisis lo desarrollamos a partir de los dos principales conceptos que plantean la relación entre racismo y homofobia, aunque de forma opuesta. Por un lado, el síndrome de enemistad grupal (SEG) describe la interconexión de prejuicios negativos hacia grupos concretos identificados como los otros, anormales o diferentes, a los cuales se asignan estatus inferiores. Estos prejuicios toman formas de racismo, xenofobia, antisemitismo, islamofobia, sexismo, homofobia, capacitismo, antisinhogarismo u otros similares, y tienen como denominador común una ideología de la desigualdad (Beierlein et al., 2016; Heitmeyer, 2010a, 2010b; Zick et al, 2008). Por el otro, en cambio, el homonacionalismo describiría la situación en que puede darse el racismo de forma opuesta a la homofobia, es decir, que la tolerancia o posición pro-derechos LGTBIQ* puede incluso utilizarse como justificación del racismo, xenofobia o islamofobia (Puar, 2007; 2013).

En las páginas siguientes repasamos, a nivel teórico y de investigación, qué aportan las diferentes aproximaciones conceptuales en cuanto a la articulación de racismo y homofobia. A partir de los datos de la encuesta europea de valores (EVS, 2020) —y a través del método de la tipología estructural y articulada, que cuenta de un análisis de correspondencias y un análisis de clasificación de 9 variables— buscamos responder a la pregunta de cómo se relacionan racismo y homofobia en los valores de la población en una selección de países de la Europa occidental.

El trabajo que se presenta resulta innovador en tanto que relaciona dos marcos teóricos que, debido a su pertenencia a diferentes escuelas, apenas se conectan y, a priori, podrían plantearse como opuestos. A su vez, contribuye al debate y desarrollo de ambas teorías y conceptualizaciones con aportaciones empíricas sobre los valores de la población de 4 países de la Europa occidental, especialmente en torno a la relación entre racismo y homofobia. Además, supone una nueva aportación, con datos actualizados, a los pocos estudios que trabajan el homonacionalismo con análisis cuantitativos. Finalmente, los resultados de esta investigación contribuyen a los debates actuales, tanto académicos como sociales y políticos, en torno al auge de la extrema derecha y su relación con el racismo y la homofobia.

El Síndrome de Enemistad Grupal (SEG)

El síndrome de enemistad grupal (SEG), en inglés Group-Focused Enmity (GFE), fue un concepto desarrollado por un grupo de investigadores de la Universidad de Bielefeld, Alemania, para dar una explicación conjunta a diferentes formas de prejuicio, incluyendo anti-semitismo, xenofobia, islamofobia, capacitismo, sexismo, racismo u homofobia (Heitmeyer, 2010a). El SEG sostiene que detrás del racismo y la homofobia están los

mismos elementos, y por eso se pueden explicar por un factor principal que a su vez se explica por una ideología de la desigualdad (Beierlein et al., 2016; Heitmeyer, 2010a, 2010b; Zick et al. 2008). También, el SEG tiene un importante predecesor en los trabajos de Gordon Allport que afirmaba, a partir del análisis de la interrelación entre prejuicios, que la antipatía y la discriminación hacia un grupo externo estaba positivamente relacionada con antipatías y discriminaciones hacia otros grupos externos (1954). A través del SEG se intentó complejizar el trabajo de Allport buscando explicaciones a esos prejuicios en la falta de valores universales, el conservadurismo, la amenaza percibida, la desigualdad, la dominancia social y otros factores (Zick et al. 2009). El SEG puede ser trazado hasta la Teoría Crítica (Schwandt, 2010). Ello ya apuntó a una medición cuantitativa del prejuicio, tanto por su explicación a partir del autoritarismo como por su defensa de la igualdad y, finalmente, por su aspiración de constituir una teoría social de amplio alcance (Beierlein et al., 2016; Schwandt, 2010; Zick et al. 2008; 2009). En un nivel más normativo, la investigación sobre SEG se plantea las sociedades abiertas, inclusivas y diversas como objetivo, recuperando así el inacabado proyecto de la modernidad (Habermas, 2018). Cabe decir que el SEG no se quedó en el ámbito académico, sino que lo trascendió para devenir un concepto clave en las discusiones sobre cómo frenar el avance de la extrema derecha, así como indagar en estrategias para construir una sociedad abierta y diversa.

El homonacionalismo

Más recientemente, Jasbir Puar propuso el término homonacionalismo para dar nombre a articulaciones entre sexualidad y etnia o raza (2007, 2013). Puar argumentó que, a partir del 2001, la llamada “Guerra contra el Terror” yuxtapuso la relación entre homofobia y racismo en las sociedades occidentales. Es decir, la tolerancia con gays y lesbianas devino un argumento clave para una nueva islamofobia y racismo (Puar, 2007, 2013; Bracke, 2012).

El homonacionalismo va mucho más allá del prejuicio, abarcando las múltiples de facetas de la interacción productiva entre sexualidad (u orientación sexual) y etnia (o raza) entendida en su sentido más amplio. El término homonacionalismo ayudó a visibilizar un racismo sutil, aunque también alimentó debates viciosos que incluso dividieron movimientos sociales (Sadurní Balcells y Pujol Tarrés, 2015; Yilmaz-Günay y Wolter 2013; Zanghellini, 2012). Así, el homonacionalismo cuestionó incluso la modernidad, sus categorías, derechos (humanos) y el Estado (Puar, 2007, 2013; Waites, 2020; Zanghellini, 2012). Sin embargo, una medición cuantitativa del fenómeno resulta aún minoritaria en la investigación sobre homonacionalismo (Freude y Vergés, 2020; Spierings, 2020) donde dominan enfoques cualitativos, muchas veces exploratorios. Esto no sorprende teniendo en cuenta que el homonacionalismo emerge de un campo teórico donde se entretienen post-estructuralismo, post-colonialismo y post-feminismo, conjugando interseccionalidad (Crenshaw, 1989) en términos de raza/etnia y sexualidad. La activista e investigadora feminista y anti-racista Kimberlé Crenshaw lanzó el término interseccionalidad refiriéndose a la coincidencia de múltiples opresiones o discriminaciones y la imposibilidad de desagregarlas siendo, pues, co-constitutivas (Crenshaw, 1989; Rodó-Zarate, 2022). En este sentido, Puar afirma que en el discurso hegemónico y la imagen colectiva el otro sexual aparece como blanco, mientras que el otro racial aparece como heterosexual e incluso homófobo (Puar, 2007). La compleja propuesta conceptual de Puar tiene muchas lecturas, aunque ciertamente desencadena una producción de investigación importante. La literatura pues, evidencia un nuevo racismo contra inmigrantes, musulmanes y personas racializadas —otros raciales— en base a su supuesta homofobia (Dhoest, 2020). En este contexto, también aparecen los valores homonacionalistas (Freude y Vergés, 2020; Freude y Waites, 2022). Derivan la presencia de valores en los estudios sobre homonacionalismo como, por ejemplo, los asian values en relación al homonacionalismo (Lazar, 2017; Lee, 2016; Treat, 2015), en relación a pentecostalismo y homonacionalismo en Zambia (van Klinken, 2014) y la Unión Europea y los valores amigables con las personas LGBTQ+ (Eigenmann, 2021). Siempre aparece implícita o explícitamente la pregunta de hasta qué punto los valores que se imponen y reclaman discursivamente como colectivos, realmente corresponden a valores compartidos por la población. El marco de los estudios de valores ofrece un vínculo fértil para entrelazar la propuesta estructural del homonacionalismo con un nivel más micro e individual, ya que en los estudios de valores se encuentra lo compartido y colectivo con el nivel micro. De todas maneras, también hay que advertir que esta lectura de homonacionalismo se aleja de la propuesta inicial de Puar (2013).

Ambos conceptos, el SEG y el homonacionalismo, tienen que ver con el prejuicio, aunque el homonacionalismo va mucho más allá de él y para el SEG el prejuicio es central. Además, el SEG toma en cuenta la multidimensionalidad de las ideologías de desigualdad, mientras que homonacionalismo se centra en la homofobia y el racismo. Pese a ello, si el homonacionalismo es un campo muy abierto que ofrece pocas definiciones claras, siendo más una herramienta analítica que un fenómeno claramente circunscrito (Schotten, 2016; Zanghellini, 2012), tanto los valores homonacionalistas (Freude y Vergés, 2020) como el voto homonacionalista (Spierings, 2020) sí nos ofrecen una operacionalización manejable y claramente opuesta al SEG. Ambos trabajos definen homonacionalismo como la coincidencia de valores o posturas altamente racistas con valores o posturas altamente tolerantes con gays y lesbianas (Freude y Vergés, 2020; Spierings, 2020). El reto que se aborda en el análisis siguiente consiste, justamente, en ofrecer un procedimiento alternativo para entender cómo se relacionan diferentes variables que expresan racismo con diferentes variables que miden la homofobia y cómo esto nos ayuda a entender la relación entre el SEG y el homonacionalismo en los valores poblacionales. Tanto el SEG como los valores homonacionalistas son propuestas que representan un puente para conectar visiones más estructurales con visiones más individuales, partiendo el SEG desde lo individual y los valores homonacionalistas desde lo estructural.

Metodología

En este trabajo buscamos avanzar en la medición y análisis de la articulación entre racismo y homofobia en los valores de la población. El análisis lo llevamos a cabo para poder cuantificar el fenómeno, discutiéndolo bajo la luz de los datos y teniendo en cuenta dos propuestas teóricas, el SEG y el homonacionalismo. Respecto al homonacionalismo, nuestro objetivo responde a la necesidad de complementar la ya rica investigación cualitativa que explora el homonacionalismo en torno a los discursos y cómo estos afectan a los sujetos (Lazar, 2020; Zahed, 2019) con una mirada más global y cuantitativa en toda la población. Aunque aquí ya se han hecho unos primeros trabajos (Freude y Vergés, 2020; Spierings, 2020), proponemos complejizar el método. Respecto al abordaje del SEG, este trabajo implica una doble aportación. Por un lado, relaciona la teoría con una propuesta alternativa y opuesta. Por el otro, la lleva más allá de su origen, que es Alemania. Debido al carácter iniciático del trabajo no formulamos una hipótesis, sino una pregunta central de investigación: ¿cómo se relacionan racismo y homofobia en los valores de la población de una selección de países de la Europa occidental?

Base de datos y selección de países

Los datos que utilizamos para este análisis provienen de la European Values Study del 2017. La encuesta transnacional se hace desde los años ochenta y cubre más que cuarenta países europeos. El cuestionario recoge un amplio abanico de temas y nos permite basar nuestro análisis en diversas variables que miden homofobia y racismo (EVS, 2020). La validez de los datos los pone de relieve el acompañamiento de todo el proceso por un amplio equipo científico internacional (EVS, 2020).

País	Año de la recogida de datos	N
Austria	2018/01-05	1644
Francia	2018/03-08	1870
España	2017/11-2018/01	1211
Países Bajos	2017/08-2018/2	2721

Tabla 1. Datos de las muestras

Fuente: Elaboración propia a partir de EVS (2020). Excel.

Seleccionamos 4 países de la Europa occidental para profundizar en el análisis (ver tabla 1): Austria, Francia, España y Holanda. En todos estos países ha habido investigación sobre homonacionalismo que apunta a la existencia de discursos y valores homonacionalistas (Fernández García, 2018; López Clavel, 2015; Sadurní Balcells y Pujol Tarrés, 2015) y en un primer estudio sobre valores homonacionalistas marcan un porcentaje entre tres y cinco por ciento (Freude y Vergés, 2020). A su vez, actualmente cuentan con representación

parlamentaria de la extrema derecha. Holanda fue el país que se puede considerar el epicentro del homonacionalismo, es decir, donde primero se gestó un discurso homonacionalista en la extrema derecha (Bacchetta y Haritaworn, 2011; Bracke, 2012; Hekma, 2016; Jivraj y de Jong, 2011; Mepschen, 2016; Ramalho, 2020; Spierings, 2020). Con Francia y Austria tenemos países con una fuerte extrema derecha establecida en sus parlamentos, aunque no necesariamente tan claramente homonacionalista (Ramalho, 2020). En cambio, en España el fuerte ascenso y la entrada parlamentaria de la extrema derecha es posterior la recogida de datos de nuestra muestra (Turnbull-Dugarte et al., 2020). En este sentido, estamos delante de países que a nivel teórico y empírico denotan presencia de homonacionalismo, pero varían en cuanto sus tradiciones políticas y en el momento del análisis también en la presencia de la extrema derecha en sus parlamentos.

Preguntas y variables

Para comprobar cómo se articulan homofobia y racismo en la población nos basamos en tres preguntas que nos sirvieron como indicadores de homofobia y seis preguntas como indicadores de racismo. En el caso de la homofobia recogimos una dimensión muy cotidiana y afectiva —la no preferencia de vecinos homosexuales— y dos que están más ligadas a criterios morales. Por un lado, una dimensión muy abstracta sobre la justificabilidad de la homosexualidad y, por el otro, una dimensión más orientada a la posición delante de las políticas públicas de reproducción, sobre la p/maternidad. Todos estos indicadores fueron evaluados como válidos por Judit Takács e Ivett Szalma (2013). Cabe decir que el término homofobia no tiene pleno consenso (Adam, 1998). En este caso nos referimos a él como la enemistad explícita o implícita hacia las personas homosexuales que puede tener múltiples explicaciones, principalmente estructurales. Así mismo hay que advertir que el concepto homosexual(idad) es problemático (Browne y Nash, 2010; Fraïssé y Barrientos, 2016; Solana, 2017), pero nos sirve de aproximador válido para gays y lesbianas (Takács y Szalma, 2013). En el mismo sentido se puede advertir que el denominador más común hoy en día LGTB+fobia —usado por más inclusivo y dando visibilidad explícita también a la lesbofobia, bifobia y transfobia (Alday y Lisboa, 2021; Biglia y Cagliero, 2019; de Oliveira y Pinheiro Barbosa, 2021)— no se adapta a nuestras variables, por lo cual recurrimos el término homofobia.

Para el racismo, contamos con seis variables que recogían dimensiones más cotidianas (vecindario), como argumentos más razonados, además de las preguntas sobre la competencia por las ayudas públicas o puestos de trabajo con los que se suele justificar buena parte del racismo contemporáneo (Geulen, 2007; Lajevardi y Oskooii, 2018; Seikkula, 2019). También recogemos la dimensión de la islamofobia, siendo una pieza importante para entender el homonacionalismo. Cabe decir que estos indicadores se usan frecuentemente para medir racismo (Beierlein et al., 2016; Cea D’Ancona, 2009; 2015; Heitmeyer 2010a, 2010b; Schwandt, 2010; Zick et al. 2008, 2009). En la tabla 2, se presenta la formulación exacta de las preguntas, las categorías de respuesta, y si se consideró oportuno, su propuesta de recodificación.

	Variable		Escala original	Recodificada
Homofobia	V26	En la siguiente lista aparecen varios grupos de personas. ¿Podría identificar a alguno al que no le gustaría tener como vecino? – Homosexuales	1-2	
	V82	Las parejas homosexuales son tan buenos padres como otras parejas	1-5	
	V153	Dígame, por favor, para cada una de las siguientes cosas, si piensa que siempre se puede justificar, si no puede ser justificada nunca o que está entre un extremo y otro, utilizando esta tarjeta. – Homosexualidad	1-10	1-5
Racismo	V24	En la siguiente lista aparecen varios grupos de personas. ¿Podría identificar a alguno al que no le gustaría tener como vecino? – Inmigrantes/trabajadores	1-2	

V28	En la siguiente lista aparecen varios grupos de personas. ¿Podría identificar a alguno al que no le gustaría tener como vecino? – Musulmanes	1-2	
V186	Los inmigrantes (no) empeoran los problemas de delincuencia	1-10	1-5
V80	Cuando los puestos de trabajo escasean, los patronos deberían admitir antes a los [nacionales, p. e. españoles] que a los inmigrantes extranjeros	1-5	
V185	Los inmigrantes (no) quitan los trabajos a los [nacionales, p. e. españoles]	1-10	1-5
V187	Grado de acuerdo: Los inmigrantes (no) suponen una dificultad para el sistema de bienestar de un país	1-10	1-5

Tabla 2. Preguntas y medida

Fuente: Elaboración propia a partir de EVS (2020). Excel.

Técnicas de investigación y análisis

Para entender cómo se estructuraban o articulaban los valores homófobos y racistas seguimos la propuesta de tipologías estructurales y articuladas propuesta por Pedro López Roldán (1996). La propuesta de tipologías estructurales y articuladas vincula dos técnicas estadísticas exploratorias, a saber, el análisis factorial y el análisis de clasificación. El análisis factorial busca estructurar un conjunto de datos resumiéndolo en un número reducido de dimensiones, factores o ejes (López-Roldán y Fachelli, 2015). El análisis de clasificación crea grupos homogéneos de dentro y heterogéneos entre sí (López-Roldán y Fachelli, 2015). Siguiendo la propuesta de tipologías estructurales y articuladas, se planteó un análisis factorial exploratorio para determinar qué ejes estructuraban las diferentes respuestas. A partir de este análisis factorial, y siguiendo la propuesta de tipologías articuladas y estructuradas (López Roldán, 1996), se incorporó una segunda técnica, el análisis de clasificación o clúster para crear grupos de individuos homogéneos dentro y, además, diferentes entre ellos.

Para el análisis factorial recurrimos a la técnica del análisis de correspondencias múltiples (ACM), ya que nuestras variables eran cualitativas u ordinales, pero en ningún caso racionales. Desde que el ACM fue desarrollado por la Escuela Francesa de Análisis de Datos, haciéndose especialmente famoso por el uso que le dio Bourdieu en “La Distinción” ha sido ampliamente utilizado en las ciencias sociales (Alcaide Lozano et al., 2020; Fachelli, 2013). El ACM busca correspondencias entre diferentes variables cualitativas (Fachelli, 2013), proyectándolas en un nuevo espacio multidimensional estructurado por ejes. De este modo, satisfacía nuestro objetivo de buscar la estructuración o articulación entre racismo y homofobia.

A nivel técnico recodificamos las variables de análisis que cumplían con los requisitos de análisis. Primero, que el valor esperado estuviera por encima de 5 en el 80 % de las casillas, y, segundo, que las categorías de respuesta de cada variable no estuvieran por debajo del 5 % (López Roldán y Fachelli, 2015). Como número máximo de dimensiones, indicamos la resta entre el número de categorías y el número de variables, $m-p = d_{max}$, en nuestro caso, $36-9 = 27$ (López Roldán y Fachelli, 2015). Como método de normalización consideramos la normalización simétrica (López Roldán y Fachelli, 2015).

Siguiendo la propuesta de López Roldán (1996), trabajamos en un segundo paso con los ejes extraídos del análisis factorial y las puntuaciones que tenían los diferentes individuos en ellos. Siendo los ejes variables cuantitativas ideales, y teniendo en cuenta las condiciones para el análisis de clasificación, podíamos aplicar un Análisis de Clasificación (ACL) para determinar grupos de individuos muy homogéneos dentro de los grupos y máximamente heterogéneos entre los grupos (López Roldán, 1996; López Roldán y Fachelli, 2015). Como

método de agrupación utilizamos el método de Ward y como medida de la distancia la distancia euclídea al cuadrado (López Roldán y Fachelli, 2015).

Limitaciones y fortalezas

Lo que más limitó este análisis fue el trabajo con datos secundarios y categorías que no se adaptaban especialmente al homonacionalismo. En este sentido, nuestra medición de valores homonacionalistas supuso una aportación importante —ya que se basaba en nueve indicadores—, pero sigue implicando una simplificación del concepto multifacético del homonacionalismo. Otra limitación la supuso el propio análisis de clasificación, que no consistió en un análisis estadístico en el sentido más estricto y puede generar variaciones según el método utilizado.

En términos de técnicas, este trabajo implica una verdadera innovación en el campo del homonacionalismo, ya que empleamos un tratamiento multivariante para basarnos en más de una variable para medir homofobia y racismo. En este sentido, seguimos la recomendación de fundamentarnos en varios ítems para aumentar la validez de los resultados (Domínguez Amorós y Simó Solsona, 2003). De hecho, mientras que desde SEG esto es un procedimiento habitual, no pasa lo mismo con el homonacionalismo donde racismo y homofobia suelen ser medidos con una sola variable (Freude y Vergés, 2020; Spierings, 2020). Otro punto fuerte de seguir la propuesta metodológica y técnica de López-Roldán (1996) reside en el hecho de no forzar la teoría —siguiendo a Leon Freude y Núria Vergés (2020), y a Niels Spierings (2020) con una recodificación de los más racistas y los más tolerantes con gays y lesbianas—, sino de hacer emerger una tipología desde los datos empíricos.

Factor	Valor propio	% Inercia	Valor propio corregido (*)	% Inercia (1)	% Acumulado	Alfa de Cronbach
1	0,364000	11,50	0,080940	67,45	67,45	,782
2	0,248000	7,84	0,023716	19,76	87,21	,622
3	0,175000	5,53	0,005166	4,30	91,52	,410
4	0,171000	5,40	0,004539	3,78	95,30	,395
5	0,160000	5,06	0,003025	2,52	97,82	,342
6	0,141000	4,46	0,001131	0,94	98,76	,239
7	0,134000	4,24	0,000663	0,55	99,31	,194
8	0,130000	4,11	0,000452	0,38	99,69	,163
9	0,126000	3,98	0,000281	0,23	99,92	,130
10	0,118000	3,73	0,000060	0,05	99,97	,061
11	0,116000	3,67	0,000030	0,03	100,00	,047
12	0,112000	3,54	0,000001	0,00	100,00	,007
...	...	...	...	...	...	...

Tabla 3: Factores e inercia explicada

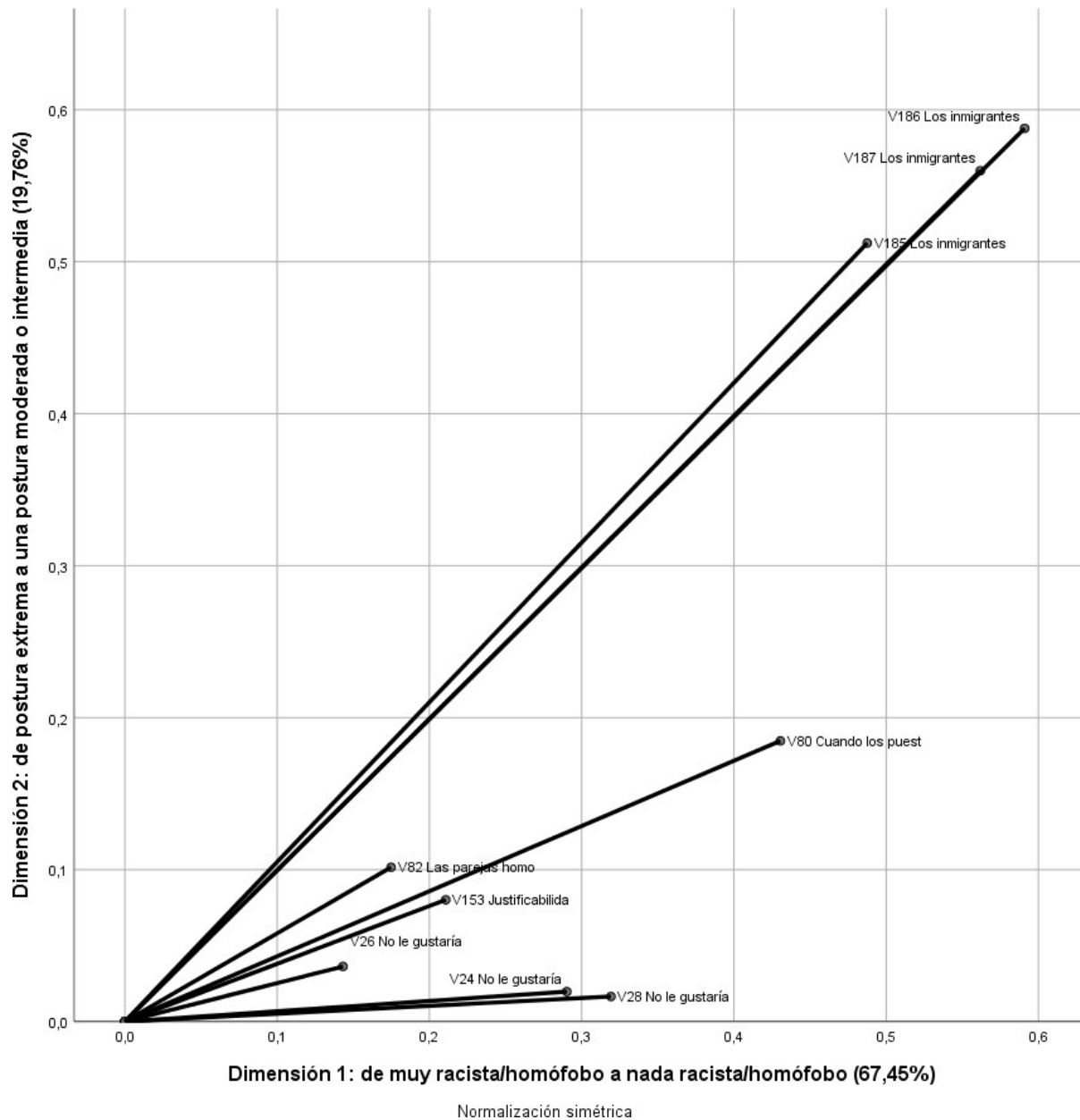
Fuente: Elaboración propia a partir de EVS (2020). Excel.

Resultados

En el análisis factorial llegamos a reducir las nueve variables entorno al racismo y la homofobia en dos dimensiones que explicaban —de acuerdo con la corrección Benzécri (López Roldán y Fachelli, 2015)— un 87,21 % de la variancia total (ver tabla 3). El Alfa de Cronbach resultó superior a 0,6 por lo cual se generó suficiente fiabilidad (López Roldán y Fachelli, 2015) para los dos ejes.

Determinando la estructura del nuevo espacio a partir de dos ejes vimos que las variables que principalmente explicaban esta estructuración (las que tienen la línea más larga, ver figura 1) fueron las variables que medían el racismo.

Figura 1. Medidas discriminantes del modelo bidimensional de 9 variables (racismo y homofobia)

Fuente: Elaboración propia a partir de EVS (2020). SPSS.

En concreto, fueron las escalas que medían el (des-)acuerdo con las afirmaciones siguientes: los inmigrantes (no) empeoran los problemas de delincuencia; los inmigrantes (no) quitan los trabajos a los [nacionales, p. e. españoles]; los inmigrantes (no) suponen una dificultad para el sistema de bienestar de un país. El grado de (des-)acuerdo con la idea de que cuando los puestos de trabajo escasean, los patronos deberían admitir antes a los [nacionales, p. e. españoles] marcó una contribución medianamente alta. No querer musulmanes o inmigrantes como vecinos y el grado de (des-)acuerdo con la frase de que parejas homosexuales son igual de buenos padres que otras parejas, contribuyeron a un nivel medianamente bajo al modelo, mientras que no

querer homosexuales como vecinos y el grado de (des-)acuerdo con la justificabilidad de la homosexualidad resultaron variables que aportaron poco.

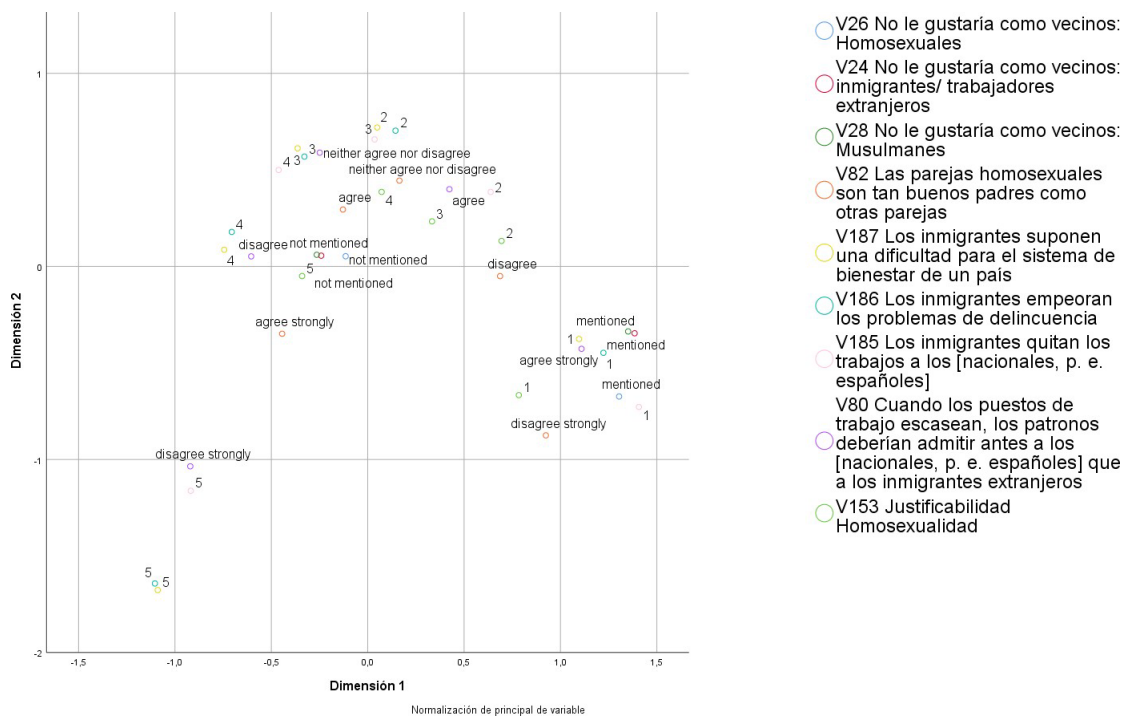
Fijándonos en el ángulo de las diferentes líneas, pero también de la correlación (Tabla 4), pudimos darles carácter a los diferentes ejes: lo que quedó claro fue que la primera dimensión —que, recordamos, resume un 67,45 % de la inercia— se nutría de la principal información de todas las variables del modelo. El segundo eje se basó principalmente en las variables que medían el (des-)acuerdo con las afirmaciones siguientes: los inmigrantes (no) quitan los trabajos a los [nacionales, p. e. españoles]; los inmigrantes (no) empeoran los problemas de delincuencia y los inmigrantes (no) suponen una dificultad para el sistema de bienestar de un país. Se distinguió del primero, ya que las preferencias por el vecindario no resultaron casi nada relacionadas. Podríamos aventurarnos, por lo tanto, a denominar el primer eje como un barómetro de la aversión general hacia los otros sexuales y raciales, y considerar el segundo eje como un barómetro específico para la aversión razonada.

	Dimensión	
	1	2
Justificabilidad homosexualidad	0,160	0,073
Los inmigrantes (no) quitan los trabajos a los [nacionales, p. e. españoles]	0,530	0,522
Los inmigrantes (no) empeoran los problemas de delincuencia	0,597	0,582
Los inmigrantes (no) suponen una dificultad para el sistema de bienestar de un país	0,561	0,553
Vecinos: Inmigrantes/Trabajadores extranjeros	0,314	0,019
Vecinos: Homosexuales	0,138	0,036
Vecinos: Musulmanes	0,337	0,020
Cuando los puestos de trabajo escasean, los patronos deberían admitir antes a los [nacionales, p. e. españoles]	0,472	0,289
Las parejas homosexuales son tan buenos padres como otras parejas	0,168	0,141
Total activo	3,278	2,236

Tabla 4. Medidas discriminantes

Fuente: Elaboración propia a partir de EVS (2020). SPSS

Hasta ahora revisamos cuánto peso tenían las diferentes variables en nuestro modelo de dos dimensiones. Observando con qué variables correlacionaban los ejes hicimos un primer ejercicio de dar identidad a los ejes. Sin embargo, faltaba observar cómo se relacionaban las diferentes categorías de respuesta, respondiendo directamente a nuestro objetivo de ver cómo se articulaban racismo y homofobia. Como se puede apreciar en la figura 2, las categorías de respuesta de las diferentes variables se colocaron homológamente: quien estaba fuertemente en desacuerdo en un ítem también lo estaría en los demás; quien se posicionaba en posturas intermedias también tomaría posturas intermedias en una variable, tendería a hacer lo mismo en otras variables; y lo mismo para aquellos que se mostraran de acuerdo. En nuestro caso esto implicó que quien mostraba actitudes racistas también mostraba actitudes homófobas.

Figura 2. Distribución del conjunto de puntos de las categorías de respuesta Fuente: Elaboración propia a partir de EVS (2020). SPSS.

Volviendo al carácter de los ejes la figura 1 nos resultó útil en tanto que podíamos reconocer el característico efecto de Guttman (López Roldán y Fachelli, 2015). El primer eje nos separaba los dos extremos, mientras que el segundo eje oponía las dos posturas extremas a las posturas intermedias. Por lo tanto, el carácter distintivo del segundo eje no fue que sólo recogía posturas razonadas o argumentadas, sino que incorporaba informaciones de aquellas variables que permitían posturas intermedias (y la pregunta por el vecindario no permite tal posicionamiento). Estamos por tanto delante de un primer eje que explicaba un 67,45 % de la inercia graduando de muy racista/homófobo a nada racista/homófobo, y un segundo eje que graduaba las respuestas en cuanto al racismo y la homofobia entre una postura extrema y una postura moderada o intermedia.

Hasta ahora hemos visto cómo se estructuraba o articulaba la relación entre nueve variables que medían racismo y homofobia. Siguiendo la propuesta de la tipología estructural y articulada (López-Roldán, 1996) presentamos los resultados de un análisis de clasificación (ACL). En este análisis agrupamos los individuos a partir de las dos dimensiones descritas arriba para que formaran una tipología generada a partir de los datos con grupos con una homogeneidad interna máxima, así como una máxima heterogeneidad externa. El programa informático nos iba agrupando los diferentes individuos según la distancia entre ellos. Para determinar el momento de mayor homogeneidad interna y mayor heterogeneidad externa nos fijamos en el salto en las diferencias segundas (Tabla 5) y determinamos que la mejor tipología era de tres tipos.

Etapa	Grupos	Coeficientes	Diferencias primeras	Diferencias segundas
7436	10	985,339	95,566	6,940
7437	9	1080,905	101,623	6,057
7438	8	1182,528	193,638	92,015
7439	7	1376,166	209,528	15,890
7440	6	1585,694	258,252	48,724
7441	5	1843,946	522,999	264,747

7442	4	2366,945	723,102	200,103
7443	3	3090,047	2366,857	1643,755
7444	2	5456,904	3311,715	944,858
7445	1	8768,619	-	-

Tabla 5. Determinación de grupos homogéneos Fuente: Elaboración propia a partir de EVS (2020). Excel.

De la representación gráfica (figura 3) de esta tipología se puede intuir otra vez el efecto de Guttman. Entonces, se trató de darle identidad a los tres grupos analizando cómo se diferenciaban en términos de racismo y homofobia.

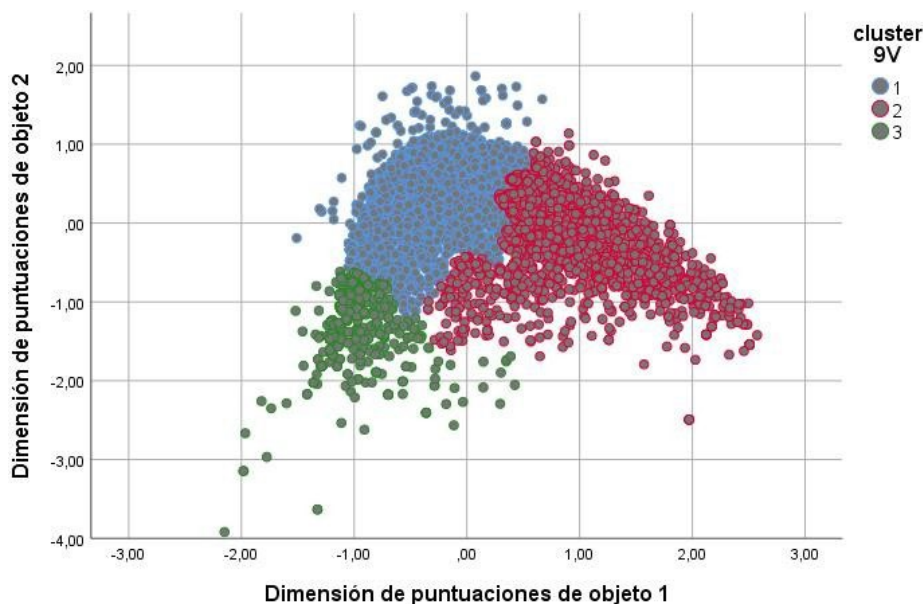

Figura 3. Representación gráfica de la tipología: individuos en las dimensiones Fuente: Elaboración propia a partir de EVS (2020). SPSS.

A partir de la Tabla 6 podemos identificar los diferentes grupos. El grupo 1, el azul, era el grupo más grande de la muestra (59,2 % de la muestra). En este grupo a la mayoría de los respondientes no les importaba tener inmigrantes y/o musulmanes como vecinos, pero en cuanto a los ítems que medían el racismo en una escala los respondientes de este grupo se colocaban en las respuestas intermedias, por lo que los podíamos calificar como algo y poco racistas. En cambio, la homofobia resultó ser muy baja en este grupo. En este sentido, guarda coherencia con las propuestas homonacionalistas.

El segundo grupo, el rojo, era el segundo más grande (30,6 % de las respuestas) y se caracterizaba por una elevada (aunque no mayoritaria) aversión a tener inmigrantes y musulmanes como vecinos y un fuerte apoyo a posturas racistas. En las escalas que medían racismo la postura más racista siempre era la más fuerte. De todos los grupos, el grupo rojo resultó ser el más homófobo, aunque la distribución de respuestas en las variables que medían homofobia eran más diferentes que en el caso del racismo. Un 20,9 % no quería homosexuales como vecinos (mientras que eran un 42,9 % y un 39,2 % para musulmanes e inmigrantes respectivamente), siendo el porcentaje para toda la muestra significativamente menor (7,7 %). En las dos escalas que medían homofobia se daba una distribución casi igualitaria entre las diferentes categorías de respuesta. Con eso podemos decir que este grupo era más homófobo que el resto, pero no tan homófobo como racista, y contaba con respuestas no homóforas también. En cierto modo guardaría una mayor coherencia con el SEG y algo menos con el homonacionalismo.

Finalmente, el último grupo, el verde, era el más minoritario (10,2 %) y reagrupaba las respuestas muy poco racistas y las menos homófobas. En concreto es allí donde el porcentaje de no querer vecinos inmigrantes o musulmanes era más bajo (2,4 % para los dos) y donde había un desacuerdo más claro con afirmaciones racistas. En el caso de la homofobia estábamos delante de dos tendencias ligeramente distintas. Por un lado, en el caso de los vecinos homosexuales, se denotaba un rechazo por debajo de la media, pero no se trataba del grupo más inclusivo (en el grupo 3 un 4,3 % no querían homosexuales como vecinos, mientras que en el grupo 1 sólo un 1,5 %). En cambio, las respuestas a las variables ordinales se dieron más en los extremos menos homófobos, diferenciando este grupo claramente de los demás grupos. En este sentido, aunque a la inversa por ser el menos discriminatorio, guardaría coherencia con los postulados del SEG.

	1	2	3	Total
No querer vecinos inmigrantes				
1 mencionado	3,80 %	39,20 %	2,40 %	14,50 %
2 no mencionado	96,20 %	60,80 %	97,60 %	85,50 %
No querer vecinos musulmanes				
1 mencionado	4,50 %	42,90 %	2,40 %	16,00 %
2 no mencionado	95,50 %	57,10 %	97,60 %	84,00 %
Dar prioridad a nacionales en el empleo				
1 muy de acuerdo	7,60 %	45,60 %	1,50 %	18,80 %
2 de acuerdo	24,70 %	34,00 %	2,70 %	25,30 %
3 ni acuerdo ni desacuerdo	27,70 %	10,00 %	8,40 %	20,20 %
4 desacuerdo	27,60 %	6,50 %	29,40 %	21,20 %
5 muy desacuerdo	12,40 %	4,00 %	58,00 %	14,50 %
Inmigrantes toman el trabajo de autóctonos				
1 muy de acuerdo	2,50 %	37,40 %	0,30 %	13,20 %
2 de acuerdo	14,80 %	28,20 %	0,40 %	17,40 %
3 ni acuerdo ni desacuerdo	33,00 %	19,90 %	1,40 %	25,60 %
4 desacuerdo	33,40 %	7,50 %	5,50 %	22,40 %
5 muy desacuerdo	16,30 %	7,10 %	92,50 %	21,30 %
Inmigrantes aumentan el crimen				
1 muy de acuerdo	6,20 %	65,80 %	0,70 %	24,30 %
2 de acuerdo	32,50 %	20,10 %	1,50 %	25,40 %
3 ni acuerdo ni desacuerdo	33,50 %	8,20 %	2,50 %	22,30 %
4 desacuerdo	21,90 %	2,80 %	9,30 %	14,60 %
5 muy desacuerdo	6,00 %	3,20 %	86,10 %	13,40 %
Inmigrantes son una carga para el Estado de Bienestar				
1 muy de acuerdo	10,10 %	72,00 %	1,50 %	28,70 %
2 de acuerdo	32,60 %	15,60 %	1,70 %	24,10 %
3 ni acuerdo ni desacuerdo	31,60 %	6,50 %	4,30 %	20,90 %
4 desacuerdo	20,50 %	2,70 %	13,50 %	14,10 %
5 muy desacuerdo	5,20 %	3,30 %	79,10 %	12,20 %
Vecinos homosexuales				
1 mencionado	1,50 %	20,90 %	4,30 %	7,70 %
2 no mencionado	98,50 %	79,10 %	95,70 %	92,30 %

	1	2	3	Total
Homosexuales son igual de buenos padres como otras parejas				
1 muy de acuerdo	32,80 %	19,90 %	58,20 %	31,60 %
2 de acuerdo	39,20 %	27,00 %	23,60 %	33,90 %
3 ni acuerdo ni desacuerdo	17,60 %	17,80 %	8,10 %	16,60 %
4 desacuerdo	7,70 %	20,00 %	4,10 %	11,00 %
5 muy desacuerdo	2,70 %	15,40 %	5,90 %	6,90 %
Justificabilidad de la homosexualidad				
Nunca justificable	5,20 %	21,50 %	8,30 %	10,50 %
Casi nunca justificable	4,10 %	9,40 %	1,90 %	5,50 %
Ni justificable ni injustificable	14,80 %	20,60 %	8,50 %	16,00 %
Casi siempre justificable	15,80 %	13,50 %	6,60 %	14,20 %
Siempre justificable	60,20 %	35,00 %	74,70 %	53,80 %
Factores				
Factor 1	-0,3213	0,9636	-1,0472	0
Factor 2	0,3853	-0,2726	-1,38	0
Tamaño %	59,2	30,6	10,2	100
Característica	poco/algo racista	muy racista	nada/poco racista	
	poco homófobo	Muy homófobo	Poco homófobo	

Tabla 6. Identificación de los tres tipos según racismo y homofobia Fuente: Elaboración propia a partir de EVS (2020). Excel.

Discusión

Partimos de la premisa que las ciencias sociales, los movimientos sociales y la sociedad en general muestran un interés creciente en crear sociedades inclusivas, abiertas y diversas (Burawoy, 2005). Los conceptos discutidos ofrecen, junto con los datos analizados, una base para orientar el debate académico, las políticas públicas y la acción colectiva.

En este trabajo ejecutamos los análisis con el objetivo de entender la relación entre racismo y homofobia, en cuatro países de Europa occidental, Austria, España, Francia, y Holanda, a partir de los conceptos del síndrome de enemistad grupal (SEG) (Beierlein et al., 2016; Heitmeyer, 2010a, 2010b; Zick et al, 2008) y del homonacionalismo (Puar, 2007; 2013). Buscamos avanzar en la medición de la articulación entre racismo y homofobia en los valores de la población para, con ello, poder cuantificar el fenómeno y, bajo la luz de los datos, discutirlo teniendo en cuenta ambas propuestas teóricas, el SEG y el homonacionalismo. Para el ámbito académico y la discusión en torno al SEG y el homonacionalismo cabe subrayar el valor añadido que tiene relacionar conceptos de escuelas muy diferentes en el análisis de datos. Como vimos, las dos herramientas conceptuales nos ayudan a entender la realidad, y juntándolos, podemos entrever sus puntos fuertes y sus puntos débiles para entender la relación entre el racismo y la homofobia.

De entrada, podemos confirmar para nuestro análisis lo que reclama el SEG. Encontramos una primera dimensión (que oponía los extremos entre valores igualitarios vs valores de la desigualdad) que mostró una elevada inercia que resumía el grado de posturas de enemistad hacia otros. Es más, atendiendo al Efecto Guttman también la segunda dimensión (que oponía los valores extremos vs. los valores moderados) medía estas posturas de enemistad grupal hacia grupos concretos. Así, también se puede afirmar que homofobia y racismo no actúan en ejes completamente diferentes, ni que sus categorías de respuesta correlacionan de manera invertida. Nuestro análisis muestra, a más homofobia, más racismo, y a menos racismo, menos homofobia, en consonancia con el reclamo del SEG (Beierlein et al., 2016; Heitmeyer, 2010a, 2010b; Zick et al,

2008), así como con los resultados de la comparativa europea de valores homonacionalistas realizada por Freude y Vergés (2020) con anterioridad.

El análisis ACM también nos mostró que las variables que medían racismo tenían más poder estructurador que las variables que medían homofobia. Creemos que pudo ser efecto de nuestro análisis y del hecho que la mayoría de las variables incluidas midieran racismo (6 de 9). Otra posible explicación sería que habría más consenso en torno a la homofobia y las respuestas serían menos dispersas. Teniendo en cuenta los resultados que medían homofobia y racismo, esto confirmaría en parte la tesis del homonacionalismo. Existe un consenso en la tolerancia con gays y lesbianas y, en cambio, dispersión en cuanto al racismo.

En cuanto al grupo homonacionalista, cabe decir que nuestros análisis, que seguían criterios objetivos y empíricos de proximidad (y no teóricos), no permitieron hacer emerger este grupo homonacionalista tal como lo definieron Freude y Vergés (2020) o Spierings (2020). Sin embargo, esto no significa que debamos descartar por completo la idea de que pueda darse homonacionalismo en valores poblacionales (van Freude y Vergés, 2020; Klinken, 2014; Spierings, 2020).

Discutiendo los resultados en más detalle, destaca que obtuvimos tres grupos que se distinguieron en cuanto a su postura ante los indicadores de racismo y homofobia. Lo que unía los tres grupos era que la homofobia puntuaba siempre por debajo del racismo, desafiando a la propuesta de SEG. Aunque el grupo más racista también resultó ser el más homófobo, la homofobia en este grupo no fue generalizada. En el grupo más racista también encontramos que nuestros indicadores mostraron poca o ninguna homofobia. Es aquí donde se encontraba, muy minoritariamente, el grupo homonacionalista definido teóricamente por Freude y Vergés (2020) o Spierings (2020), aunque quedó invisible por el hecho que la mayoría de las respuestas racistas también resultaron ser homófobas. Sin embargo, nosotros sostenemos que para analizar valores homonacionalistas el grupo más grande puede resultar más interesante, ya que representó una muy baja homofobia y grados intermedios de racismo. Sería allí donde a partir de las posturas intermedias entraría un racismo latente muy presente en los debates sobre homonacionalismo (Puar, 2007, 2013).

En resumen, en la articulación de homofobia y racismo encontramos elementos que confirmaron el SEG y otros más relacionados con el homonacionalismo. Los ejes que estructuraron la relación entre las variables claramente resultaron en la línea del SEG. El peso explicativo de la inercia que tenían las distintas variables, en cambio, daría el argumento al homonacionalismo. Y aunque empíricamente no se evidenció claramente un grupo homonacionalista, el análisis de la homofobia y el racismo en los distintos grupos permitió ver un homonacionalismo en valores.

Nuestro procedimiento metodológico —tipologías estructurales y articuladas— nos permitió ampliar, primero, el abanico metodológico con el que se trabaja el homonacionalismo. Segundo, nos facilitó aportar nuevas evidencias sobre la articulación del racismo y la homofobia que ayudan a redefinir los conceptos. Contrario a la propuesta de los valores homonacionalistas, hay una correlación entre el racismo y la homofobia como se propone con el SEG. Sin embargo, en el sentido del homonacionalismo, el racismo resultó mucho más elevado que la homofobia. Es más, lo que diferenciaba la muestra parecía ser el racismo y no la homofobia.

Finalmente, nuestros resultados llevan a la necesidad de políticas públicas que se dirijan hacia discriminaciones de toda índole y las articulen para revertirlas (Cruells y Coll Planas, 2013). Más allá de políticas contra la homofobia o contra el racismo, hace falta un esfuerzo en conjugarlas. Esto es, promover la tolerancia con minorías étnicas, religiosas o de origen a través de la lucha contra la homofobia y viceversa. En clave de movimientos sociales esto implica no convertirse en movimientos sociales de un solo asunto (single-issue), sino ampliar la propia agenda o buscar alianzas amplias, ahora y en un futuro próximo.

Referencias

- Adam, Barry D. (1998). Theorizing Homophobia. *Sexualities*, 1(4), 387-404. <https://doi.org/10.1177/136346098001004001>
- Alcaide Lozano, Vanessa; Fachelli, Sandra & López-Roldán, Pedro (2020). The Typological Paragon: A Methodological Proposal of Mixed Designs. *BMS Bulletin of Sociological Methodology/ Bulletin de Methodologie Sociologique*, 141(1), 64-84. <https://doi.org/10.1177/0759106318813293>
- Alday-Mondaca, Carolina & Lay-Lisboa, Siu (2021). Política, orgullo y rebeldía: Tácticas para disputar derechos. *Diversidades sexuales y parentalidad. Quaderns de Psicologia*, 23(1), e1671. <https://doi.org/10.5565/rev/qpsicologia.1671>
- Allport, Gordon (1954). *The Nature of Prejudice*. Perseus Books.
- Bacchetta, Paola & Haritaworn, Jin (2011). *Transatlantic Conversations: Feminism as Travelling Theory*. Routledge.
- Beierlein, Constanze; Kuntz, Anabel & Davidov, Eldad (2016). Universalism, conservation and attitudes toward minority groups. *Social Science Research*, 58, 68-79. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2016.02.002>
- Bhambra, Gurinder K. (2010). Sociology after postcolonialism: Provincialized cosmopolitanisms and connected sociologies. In Manuela Boatcă, Sergio Costa & Encarnación Gutiérrez-Rodríguez (Ed.), *Decolonizing European Sociology: Transdisciplinary Approaches* (pp. 33-47). Ashgate.
- Bhambra, Gurinder K. (2014). Postcolonial and decolonial dialogues. *Postcolonial Studies*, 17(2), 115-121. <https://doi.org/10.1080/13688790.2014.966414>
- Biglia, Barbara & Cagliero, Sara (2019). Abordajes y 'respuestas' de las universidades catalanas frente a las violencias LGTBQ+ fóbicas. *Quaderns de psicologia*, 21(2), e1532. <https://doi.org/10.5565/rev/qpsicologia.1532>
- Bizumic, Boris & Duckitt, John (2012). What Is and Is Not Ethnocentrism? A Conceptual Analysis and Political Implications. *Political Psychology*, 33(6), 887-909. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2012.00907.x>
- Bracke, Sarah (2012). From "saving women" to "saving gays": Rescue narratives and their dis/continuities. *European Journal of Women's Studies*, 19(2), 237-252. <https://doi.org/10.1177/1350506811435032>
- Browne, Kath & Nash, Catherine J. (2010). Queer Methods and Methodologies: an introduction. In Kath Browne & Catherine J. Nash (Ed.), *Queer Methods and Methodologies: Intersecting Queer Theories and Social Science Research* (pp. 1-24). Taylor and Francis.
- Burawoy, Michael (2005). The critical turn to public sociology. *Critical Sociology*, 31(3), 313-326. <https://doi.org/10.1163/1569163053946291>

Cea D'Ancona, M. Ángeles (2009). La compleja detección del racismo y la xenofobia a través de encuesta. Un paso adelante en su medición. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 125(1), 13-45. <https://doi.org/10.2307/40184918>

Cea D'Ancona, M. Ángeles (2015). Immigration as a threat: Explaining the changing pattern of xenophobia in Spain. *Journal of International Migration and Integration*, 17(2), 569-591. <https://doi.org/10.1007/s12134-015-0415-3>

Chávez Molina, Eduardo & Vergés Bosch, Núria (2019). La bolsonarización de España. *BORDES*, 12, 45-53.

Crenshaw, Kimberlé (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A blackfeminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 139(1), 139-167.

Cruells, Marta & Coll-Planas, Gerard (2013). Challenging equality policies: The emerging LGBT perspective. *European Journal of Women's Studies*, 20(2), 122-137. <https://doi.org/10.1177/1350506812460630>

Dhoest, Alexander (2020). LGBTs In, Muslims Out: Homonationalist Discourses and Counterdiscourses in the Flemish Press. *International Journal of Communication*, 14, 155-175.

Domínguez Amorós, Màrius & Simó Solsona, Montserrat (2003). *Tècniques d'investigació social quantitatives*. Edicions Universitat de Barcelona.

Eigenmann, Laura (2021). "This Is a Union of Values": The Rise of the LGBTI Rights Norm as Part of the EU's Identity Construction. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 29(1), 95-117. <https://doi.org/10.1093/sp/jxab028>

EVS (2020). European Values Study 2017: Integrated Dataset (EVS 2017). *GESIS Datenarchiv, Köln. ZA7500 Datenfile Version 4.0.0*, <https://doi.org/10.4232/1.13560>

Fachelli, Sandra (2013). ¿La crisis aumenta las diferencias entre estratos sociales? Lamedición del cambio social en Argentina. *Empiria*, 25, 13-45. <https://doi.org/10.5944/empiria.25.2013.3796>

Fernández García, Daniel Ahmed (2018). Queered islamophobia and queer muslim forms of resistance in times of homonationalism. *Revista de Estudios Internacionales Mediterráneos*, 24, 71-88. <https://doi.org/10.15366/reim2018.24.005>

Fraïssé, Christèle & Barrientos, Jaime (2016). The concept of homophobia: A psycho-social perspective. *Sexologies*, 25(4), 65-69. <https://doi.org/10.1016/j.sexol.2016.02.002>

Freude, Leon & Vergés Bosch, Núria (2020). Homonationalism in Europe? A Quantitative Comparison of the Values of Europeans. *Sexuality and Culture*, 24(5), 1292- 1314. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09683-7>

Freude, Leon & Waites, Matthew (2022). Analysing homophobia, xenophobia and sexual nationalisms in Africa: Comparing quantitative attitudes data to reveal societal differences. *Current Sociology*. <https://doi.org/10.1177/001139212211078045>

Geulen, Christian (2007). *Geschichte des Rassismus*. CH Beck. <https://doi.org/10.17104/9783406623806>

- Habermas, Jürgen (2018). Die Moderne — ein unvollendetes Projekt. In Wolfgang Welsch (Ed.), *Wege aus der Moderne* (p. 177-192). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783050071374-015>
- Heitmeyer, Wilhelm (2010a). *Deutsche Zustände. Folge 8*. Suhrkamp.
- Heitmeyer, Wilhelm (2010b). *Deutsche Zustände. Folge 9*. Suhrkamp.
- Hekma, Gert (2016). Queer in the Netherlands: Pro-Gay and Anti-Sex - Sexual politics at a turning point. In Robert Gillett & Lisa Downing (Ed.), *Queer in Europe: Contemporary Case Studies* (n. p). Routledge.
- Jivraj, Suhraiya & de Jong, Anisa (2011). The Dutch Homo-Emancipation Policy and its Silencing Effects on Queer Muslims. *Feminist Legal Studies*, 19, 143-158. <https://doi.org/10.1007/s10691-011-9182-5>
- Lajevardi, Nazita & Oskooii, Kassra A. R. (2018). Old-fashioned racism, contemporary islamophobia, and the isolation of Muslim Americans in the age of trump. *Journal of Race, Ethnicity and Politics*, 3(1), 112-152. <https://doi.org/10.1017/rep.2017.37>
- Lazar, Michelle M. (2017). Homonationalist discourse as a politics of pragmatic resistance in Singapore's Pink Dot movement: Towards a southern praxis. *Journal of Sociolinguistics*, 21(3), 420-441. <https://doi.org/10.1111/josl.12239>
- Lee, Po-Han (2016). LGBT rights versus Asian values: de/re-constructing the universality of human rights. *The International Journal of Human Rights*, 20(7), 978-992. <https://doi.org/10.1080/13642987.2016.1192537>
- López Clavel, Pau (2015). Tres debates sobre la homonormativización de las identidades gay y lesbiana. *Asparkia. Investigación Feminista*, 26, 137-153.
- López Roldán, Pedro (1996). La construcción de tipologías: metodología de análisis. *Papers. Revista de Sociologia*, 48, 9-29. <https://doi.org/10.5565/rev/papers.1811>
- López-Roldán, Pedro & Fachelli, Sandra (2015). *Metodología De La Investigación Social Cuantitativa*. Editorial UAB.
- Mepschen, Paul (2016). Sexual democracy, cultural alterity and the politics of every-day life in Amsterdam. *Patterns of Prejudice*, 50(2), 150-167. <https://doi.org/10.1080/0031322X.2016.1164426>
- de Oliveira, Marcela Bruna & Pinheiro Barbosa, Lia (2021). Lesbofobia, Homofobia, Bi-fobia e Transfobia no contexto escolar de Crateús e Sertão dos Inhamuns. *Revista de Ciências Sociais: RCS*, 52(3), 25-63. <https://doi.org/10.36517/rcs.52.3.d02>
- Puar, Jasbir K. (2007). *Terrorist Assemblages: Homonationalism in queer times*. Duke University Press.
- Puar, Jasbir K. (2013). Rethinking Homonationalism. *International Journal of Middle East Studies*, 45(2), 336-339. <https://doi.org/10.1017/S002074381300007X>
- Ramalho, Ana Catarina (2020). *Gender and sexualities in the European far-right political discourse*. Tesis doctoral sin publicar, Instituto Universitário de Lisboa.

Rodó-Zárate, Maria & Jorba, Marta (2022). Metaphors of intersectionality: Reframing the debate with a new proposal. *European Journal of Women's Studies*, 29(1), 23-38.

<https://doi.org/10.1177/1350506820930734>

Rodríguez Maeso, Sílvia (2018). 'Europe' and the narrative of the 'True Racist': (Un-)thinking anti-discrimination law through race. *Oñati Socio-Legal Series*, 8(6), 845- 873.

<https://doi.org/10.35295/osls.iisl/0000-0000-0000-0974>

Sadurní Balcells, Núria & Pujol Tarrés, Joan (2015). Homonacionalismo en Cataluña: Una visión desde el activismo LGTBI. *Universitas Psychologica*, 14(5), 1809-1819.

<https://doi.org/10.11144/Javeriana.upsy14-5.hcva>

Schotten, C. Heike (2016). Homonationalism: FROM CRITIQUE TO DIAGNOSIS, OR, WE ARE ALL HOMONATIONAL NOW. *International Feminist Journal of Politics*, 18(3), 351-370.

<https://doi.org/10.1080/14616742.2015.1103061>

Schwandt, Michael (2010). *Kritische Theorie: eine Einführung*. Schmetterling Verlag.

Seikkula, Minna (2019). Adapting to post-racialism? Definitions of racism in non-governmental organization advocacy that mainstreams anti-racism. *European Journal of Cultural Studies*, 22(1), 95-109.

Solana, Mariela (2017). El debate sobre los orígenes de la homosexualidad masculina. Una revisión de la distinción entre esencialismo y construccionismo en historia de la sexualidad. *Tópicos, Revista de Filosofía*, 54, 395-427. <https://doi.org/10.21555/top.v0i54.834>

Spierings, Niels (2020). Homonationalism and Voting for the Populist Radical Right: Addressing Unanswered Questions by Zooming in on the Dutch Case. *International Journal of Public Opinion Research*, 33(1), 171-182. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edaa005>

Takács, Judit & Szalma, Ivett (2013). How To Measure Homophobia in an International Comparison? *Družboslovne Razprave*, 29(73), 11-42.

Takács, Judit, & Szalma, Ivett (2020). Democracy deficit and homophobic divergence in 21st century Europe. *Gender, Place and Culture*, 27(4), 459-478. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2018.1563523>

Treat, John Whittier (2015). The rise and fall of homonationalism in Singapore. *positions: east asia cultures critique*, 23(2), 349-365. <https://doi.org/10.1215/10679847-2861026>

Turnbull-Dugarte, Stuart J.; Rama, José & Santana, Andrés (2020). The Baskerville's dog suddenly started barking: voting for VOX in the 2019 Spanish general elections. *Political Research Exchange*, 2(1), 1-21. <https://doi.org/10.1080/2474736x.2020.1781543>

Van Klinken, Adriaan (2014). Homosexuality, politics and pentecostal nationalism in Zambia. *Studies in World Christianity*, 20(3), 259-281. <https://doi.org/10.3366/swc.2014.0095>

Waites, Matthew (2020). Global Sexualities: Towards a Reconciliation between De-colonial Analysis and Human Rights. In Davy Zowie, Ana Cristina Santos, Chiara Bertone, Ryan Thoreson & Saskia E. Wieringa (Eds.), *The SAGE Handbook of Global Sexualities* (pp. 33-56). SAGE.

<https://doi.org/10.4135/9781529714364.n2>

Yılmaz-Günay, Koray & Wolter, Salih Alexander (2013). Pink Washing Germany? Der deutsche Homonationalismus und die » jüdische Karte «. In Duygu Gürsel, Zülfukar Çetin, Allmende e. V. (Eds.), *Wer MACHT Demokratie – Kritische Beiträge zu Migration und Machtverhältnissen* (pp. 60-75). Edition assemblage y kritik_praxis.

Zahed, Ludovic-Mohamed (2019). *Homosexuality, Transidentity, and Islam*. Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvsrwbw9.15>

Zanghellini, Aleardo (2012). Are gay rights Islamophobic? A critique of some uses of the concept of homonationalism in activism and academia. *Social & Legal Studies*, 21(3), 357-374. <https://doi.org/10.1177/0964663911435282>

Zick, Andreas; Wolf, Carina; Küpper, Beate; Davidov, Eldad; Schmidt, Peter & Heitmeyer, Wilhelm (2008). The syndrome of group-focused enmity: The interrelation of prejudices tested with multiple cross-sectional and panel data. *Journal of Social Issues*, 64(2), 363-383. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2008.00566>

Zick, Andreas; Küpper, Beate & Wolf, Hinna (2009). *European conditions. Findings of a study on group-focused enmity in Europe*. Institute for Interdisciplinary Research on Conflict and Violence, University of Bielefeld. <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwivpPOOmuV2AhVOOB0KHcM6B8QQFnoECAUQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.ambitia.eu%2Fwp-content%2Fuploads%2F2019%2F02%2F1%2520Group-focused%2520Enmity%2520in%2520Europe%2520%2520study.pdf&usg=AOvVaw0kQLbRsLoJySXzDrsJlXaZ>

Capítol 7: Valors homonacionalistes? La proposta d'una dimensionalització per a un instrument de mesura propi

Abstract

In the debate on nationalisms, sexual and gender diversity is often overlooked. The conceptual proposal of homonationalism fills this gap. Homonationalism describes how sexual and gender diversity has been discursively included in nations within the global north since the 2000s, while homophobia is racialized and excluded. Homonationalism thus becomes a complex but useful tool for analyzing discourses, subjects, and policies. There are still few quantitative studies on homonationalist values and they all work with secondary data. In this article I explain the shortcomings of the existing quantitative measures of homonationalism and propose a dimensionalization that starts from a conceptualization of its own as a result of a review of the literature. This dimensioning is helpful for the development of an instrument of its own measurement.

Resumen

En el debate sobre los nacionalismos la diversidad sexual y de género suele ser obviada. La propuesta conceptual del homonacionalismo llena ese vacío. El homonacionalismo describe cómo a partir de los años 2000 la diversidad sexual y de género se incluye discursivamente en el seno de las naciones en el norte global, mientras que se racializa y excluye la homofobia. El homonacionalismo se convierte así en una herramienta compleja pero útil para analizar discursos, sujetos y políticas. Aún existen pocos estudios cuantitativos sobre valores homonacionalistas y todos trabajan con datos secundarios. En este artículo explico las carencias de las medidas cuantitativas existentes de homonacionalismo y propongo una dimensionalización que parte de una conceptualización propia fruto de una revisión de la literatura. Esta dimensionalización sirve para el desarrollo de un instrumento de medida propio.

Resum

En el debat sobre els nacionalismes la diversitat sexual i de gènere acostuma a ser obviada. La proposta conceptual de l'homonacionalisme omple aquest buit. L'homonacionalisme descriu com a partir dels anys 2000 la diversitat sexual i de gènere s'inclou discursivament en el sí de les nacions al nord global, mentre que es racialitza i estigmatitza l'homofòbia. L'homonacionalisme esdevé així una eina complexa però útil per analitzar discursos, subjectes i polítiques. Encara hi ha pocs estudis quantitius sobre valors homonacionalistes i tots treballen amb dades secundàries. A aquest article explico les mancances de les mesures quantitatives existents d'homonacionalisme i proposo una dimensionalització que parteix d'una conceptualització pròpia fruit d'una revisió de la literatura. Aquesta dimensionalització serveix pel desenvolupament d'un instrument de mesura propi.

Introducció

Sovint s'ha anticipat el fi de la nació tal i com el preveia Renan: "Las naciones no son algo eterno. Han comenzado, terminarán" (1882, p. 11). Malgrat un relatiu consens sobre el caràcter social i contingent de la nació, ben entrat al segle XXI les discussions entorn a la nació estan lluny d'estar morts també al nostre context (Bonet Martí & Ubasart, 2021; Sanjaume-Calvet & Grau Creus, 2021; Rodó-Zaráte, 2020; Radatz, 2020; Ubasart, 2020; Straehle, 2019). Una transformació important que s'ha donat, però, tant en el nostre context (Fernández-García, 2018; Enguix, 2017; Pérez-Sánchez, 2016; López-Clavel, 2015; Martínez & Dodge, 2010) com a nivell global (Takács & Szalma, 2020; Swimelar, 2019; Santos, 2013; Gerhards, 2010; Waites, 2009) és com s'integren qüestions relatives a la diversitat sexo-genèrica en el si de la nació. La diversitat sexual i de gènere sempre ha sigut implícita o explícita en la construcció nacional (Slootmaeckers, 2019). Però el terme homonacionalisme (Puar, 2007) ha sorgit més recentment per descriure canvis importants en les ciutadanes sexuals (Richardson, 2017, 2000) i els nacionalismes sexuals (Mepschen & Duyvendak, 2012). L'homonacionalisme descriu la incorporació de les persones lesbianes, gais, trans, bisexuals i altres identitats dissidents (LGTB+) en el si de la nació; és més, el grau d'inclusió esdevé paràmetre per mesurar el seu progrés (Puar, 2007). L'homonacionalisme percep aquesta inclusió com a estabilitzadora per la nació, perquè va a la mà d'una exclusió d'un altre homòfob – interior i exterior – que actua cohesionador cap a dins (Puar, 2007). L'homonacionalisme s'ha entès tant com a crítica com també una eina analítica i descriptiva (Puar, 2007, 2013; Schotten, 2016).

Al llarg d'aquest article proposo desenvolupar una dimensionalització per a un instrument capaç de mesurar valors homonacionalistes d'una manera quantitativa. Per això començo desgranant el rerefons del concepte homonacionalisme, destacant algunes aproximacions a valors homonacionalistes que s'han fet fins ara. En la discussió teòrica de l'article indico moments claus del canvi social quan a l'autocomprensió de les nacions. La discussió teòrica indica així recents línies de conflicte sobre la concepció de la nació i entre nacions, i pot servir per avisar sobre els riscos i fal·làcies entorn a una nació inclusiva amb la diversitat sexual i de gènere. A l'apartat metodològic explico la situació de partida i el procediment per arribar a una dimensionalització. Als resultats presento les diferents dimensions i subdimensions amb les que ha de comptar un instrument de mesura de valors homonacionalistes.

Rerefons

Abans d'entrar en un debat sobre homonacionalisme cal tenir en compte que Puar (2007) no ofereix cap definició clara i congruent del concepte homonacionalisme (Schotten, 2016; Zanghellini, 2012). Després de 15 anys de debat i desenvolupament del concepte tampoc no s'ha establert un consens sobre la seva definició. És més, com a molts debats en clau d'interseccionalitat (Crenshaw, 1989), sembla augmentar la seva complexitat amb cada aportació dificultant-ne així l'operacionalització (Davis, 2008; McCall, 2005).

Emmarcat en el post-estructuralisme

Aquesta indefinició es deu en part a l'entramat teòric sobre el qual es construeix l'homonacionalisme. Puar beu fonamentalment del postestructuralisme, tant Foucault, sobretot en la seva comprensió de racisme i biopolítica (1996; Ruffig, 2008) com Deleuze (Larrauri & Max, 2005) - aquí importa sobretot l'assemblatge -, són crucials per a ella. En la mateixa línia, però ja més específic també tenen un pes important els treballs postfeministes o queers (Duggan, 2003; Butler,

1990) com post-/decolonialisme (Lugones, 2008). Aquí cal esmentar especialment l'orientalisme d'Edward Said (1978); i la necropolítica d'Achille Mbembe (2006).

Pensant més aviat en les rames o tradicions que toca l'homonacionalisme no es pot negar que el concepte neix dels estudis anti-racistes o critical race studies, per una banda, i els estudis de gènere i sexualitat per l'altra; i clarament per una preocupació per la interseccionalitat (Rodó Zárata & Jorba, 2020; Romero Bachiller, 2018; Cruells & Coll Planas, 2013; Platero Méndez, 2012; Davis, 2008; Yuval Davis, 2006; McCall, 2005; Brah & Phoenix, 2004; Crenshaw, 1989) d'opressions i exclusions. Això l'ubica principalment en el camp del dret, de les ciències polítiques i la sociologia, com per extensió en les humanitats. També interpel·la fortament en la geografia i les relacions internacionals, i tot el que implica els drets humans.

Rerefons del concepte

Homo i nacionalisme: Si ens fixem en els components del concepte, veiem que es constitueix en dues parts: homo i nacionalisme. És molt important insistir que l'homonacionalisme es refereix a una articulació entre les dues aspectes, no un 1+1.

Amb homo Puar es refereix a l'homosexualitat o homonormativitat (Duggan, 2003), però per extensió ha acaparat tota la diversitat sexual i de gènere, tot allò LGTB+. Cal precisar que no es refereix ben bé a tota la diversitat sexual i de gènere, sinó una forma molt específica de la diversitat sexual i de gènere, d'allò LGTB+. Allò LGTB+ blanc, domesticat, de classes mitjanes, perfectament integrat a les societats del capitalisme avançat. Invertint la frase popular not gay as in happy as but queer as in fuck you (Dahl, 2014) l'homosexualitat o homonormativitat correspondria a un not queer as in fuck you, but gay as in happy. És tracta d'una cultura LGTB+ adaptada que no qüestiona la societat d'arrel.

Amb nacionalisme per altra banda Puar no es refereix necessàriament a una visió clàssica d'allò que és nacionalisme. Pensem en les visions de Sieyès (1875) - qui és el tercer estat? La nació, visions més romàntiques d'Herder i altres, contractistes o com a comunitats imaginades (Caminal, 2008). De fet, no es citen gaire aquestes autories (Freude & Vergés, 2020). L'únic autor més convencional al que Puar es refereix és Billig (1995) i la seva proposta de Banal Nationalism. En canvi, la concepció foucaultiana de nació és primordial en la seva obra. La idea d'un cos humà que es forma i gestiona per estats-nacions que desemboca necessàriament en la creació de comunitats que s'optimitzen detectant i netejant el mal interior. A través de l'aplicació de conceptes com biopolítica i biopoder Puar analitza com la diversitat sexual i de gènere deixa de ser l'objecte de polítiques de la mort – pensem en la criminalització, psiquiatrització i la gestió del VIH que condemnava a la mort moltes persones trans i gais – i com la diversitat sexual i de gènere comença a gestionar la vida de subjectes LGTB+. Aquesta incorporació de subjectes LGTB+ en la gestió de la vida per part de l'estat-nació – biopolítica – va de la mà de noves i altres exclusions per protegir aquesta vida. Puar es refereix a una islamofòbia gay-friendly en tant la seva concepció de nacionalisme té – com ja de Foucault – molt a veure amb una gestió i protecció d'algunes vides que s'oposen contra un perill exterior però també de la mala vida. Ara, per a mi, basar-se fonamentalment en una lectura foucaultiana de la nació comporta debilitats del concepte, en tant que dona poca cabuda a plantejaments contractistes de la nació – pensem en Rousseau o Locke (Caminal, 2008) – o propostes com el patriotisme constitucional (Habermas, 2020). És a dir, consensos que emergeixen des de baix, per exemple, la lluita pels drets de les persones LGTB+. Zanghellini (2012) va més enllà i confronta

algunes lectures de l'homonacionalisme amb la pregunta si els drets de persones LGTB+ són islamofòbiques. En tot aquest debat sembla que els estudis de les sexualitats estan buscant una (re-)conciliació amb el marc dels drets humans (Waites, 2020, 2019), però des de veus més postestructuralistes i especialment la proposta de l'homonacionalisme s'hi dediquen pocs esforços i fins i tot sembla que s'oposa al marc dels drets humans i el qüestiona.

Quan? 11-S com a punt d'inflexió per renovar el binomi orientalista

Les condicions per l'homonacionalisme es preparen a finals del segle XX on es posa la base de molts drets civils, però no s'enlaira fins al segle XXI. Un punt clau són els atemptats del 11S de l'any 2001, que desencadenen una onada d'islamofòbia a occident i desemboca en la així denominada "Guerra contra el Terror". Per a ella es recupera un vell recurs – el binomi orientalista: nosaltres avançats versus vosaltres endarrerits; nosaltres civilitzats versus vosaltres bàrbars; nosaltres tolerants amb gais i lesbianes (o la diversitat sexual i de gènere en general) versus vosaltres homòfobs i matagais. És un moment en que hi ha molts discursos públics sobre la denúncia sobre execucions d'homes gais a Iran (Puar, 2007) i les guerres a Afganistan i Iraq també es defensen com a guerres a favor de la llibertat de les dones afganeses i fins i tot les persones LGTB+ (Bracke, 2012: From saving women to saving gays). L'alteritat resulta central pel treball de Puar, pensant en un altre sexual blanc, i un altre racial heterosexual i homòfob. Tindríem aquí l'aspecte geopolític del concepte: occident versus orient o nord global versus sud. Però aquesta alteritat no només té expressió en allò geopolític, sinó també en el sí dels països desenvolupats. Per exemple als Països Baixos el terme homonostalgia (Wekker, 2016; Bracke, 2012; Jivraj & De Jong, 2011) fa referència a una suposada seguretat de persones LGTB+ abans de l'arribada de les persones immigrants, sempre en metàfores com a onades amenaçadores (van Dijk, 2011). La presència d'immigrants i musulmans s'associa amb l'augment de l'homofòbia. En aquest sentit, la qüestió geopolítica fins i tot es trasllada cap a dins dels països.

En resum: autoreferencialitat com a un país o un grup ètnic especialment incluiu amb la diversitat sexual i de gènere; nosaltres avançats versus vosaltres endarrerits; i una amenaça que no només està fora, sinó també a dins del país.

Aquest imaginari de la diversitat sexual i de gènere – com a quelcom occidental i blanc – també té el seu efecte sobre qui es llegeix com a LGTB+ i qui està llegit com a LGTB+. Un altre cop cal recuperar la idea que l'altre sexual apareix com a blanc, mentre l'altre racial apareix com a heterosexual i homòfob (Puar, 2007) i aplicar-la en el sentit intra-categorial (McCall, 2005). La diversitat sexual i de gènere, les persones LGTB+ han deixat de ser quelcom molest, inadaptat, no associat a la pobresa. D'alguna manera han fet la transició del sodomita o sidós cap al gai visible de centres urbans, amb poder adquisitiu, banc etc. Sobretot, però es constitueix una incompatibilitat entre identitats musulmanes i immigrants i identitats LGTB+; o una cosa o l'altra.

Finalment, l'homonacionalisme també s'expressa en termes d'agenda. Agenda cap a les polítiques públiques en general, on qüestions de diversitat sexual i de gènere són tractades com a primordials i més importants que altres eixos de desigualtat i exclusió i on s'atén només una determinada forma de diversitat sexual i de gènere. On fins i tot es juga la diversitat sexual i de gènere en contra d'altres opressions o exclusions. Per altra banda una agenda cap a dins: qui ha de formar part del moviment per a la diversitat sexual i de gènere i quines demandes s'haurien de formular en el seu si.

Valors homonacionalistes

Els treballs sobre homonacionalisme s'han centrat fonamentalment en l'anàlisi qualitatiu de discursos ja sigui a nivell activista, legal o de subjectivitats. En aquests estudis ja neix un interès per valors, però quedava pendent de contrastar (Lazar, 2017; Lee, 2016; Treat, 2015; van Klinken, 2014). Una visió més quantitativa i contrastada de valors basada en mostres representatives encara és emergent (Freude & Vergés Bosch, 2020; Domínguez & Freude, 2021; Spierings, 2021; Freude & Waites, 2022; Freude & Vergés Bosch, 2022). Per una banda hi ha treballs que es centren en l'anàlisi del vot homonacionalista (Hunklinger & Ajanović, 2021; Spierings, 2021), per altra banda, hi ha treballs centrats en valors homonacionalistes. Ambdues aproximacions aporten una innovació en tant que tradueixen el concepte homonacionalisme en un llenguatge quantitatiu que permet l'anàlisi d'enquestes en un context de nacionalismes i racismes transformats, però també noves sinergies en lluites compartides. Sense menysprear aquesta aportació cal advertir que pequen d'un problema comú en els treballs quantitius de fenòmens interseccionals: el de tractar racisme i homofòbia com a dos eixos independents que es creuen, quan la lectura interseccional aporta que aquestes dimensions són mútuament constituents. Aquesta co-constitució la il·lustren les dues idees següents: les persones LGTB+ abracen la nació i viceversa; blanquitud com a una norma queer, i heterosexualitat com a una norma racial. Un nou instrument de mesura, per tant, ha de lidiar amb el desafiament de mesurar l'homonacionalisme articulant homofòbia i racisme.

Metodologia

L'objectiu d'aquest article és fer una primera exposició i proposta d'un instrument de mesura de valors homonacionalistes. Tot i tractar-se d'un treball fonamentalment teòric sí s'exposarà la metodologia que ha permès arribar fins aquí. López-Roldán & Fachelli (2015) exposen tres nivells que abasta i entreteixeix la metodologia: el nivell epistèmic, el nivell metodològic i el nivell tècnic. Segueixo en aquest ordre pel repàs metodològic.

Epistemologia

L'epistemologia té un component que correspon a la suprema teoria o al intuïcionisme. Les metodologies feministes (Biglia & Vergés, 2016) ens recorden i critiquen que ja comença amb la generalment androcèntrica tria de l'objecte d'estudi. En aquest cas el desenvolupament d'un instrument de mesura per valors homonacionalistes correspon primerament a la preocupació explícita pel racisme i l'homofòbia, com també l'articulació dels dos aspectes. En tant, parteix d'un posicionament de que és tasca de la sociologia analitzar aquestes opressions per desenvolupar estratègies per la seva superació. I a més a més, admet que les desigualtats i opressions no s'entenen només per separades, sinó s'han d'analitzar d'una manera articulada. En aquest sentit la proposta d'interseccionalitat (Rodó-Zárate & Jorba, 2020; Crenshaw, 1989) esdevé una pedra angular. Recuperant l'esquema de López-Roldán & Fachelli (2015) l'epistemologia ens brinda les preguntes del Per què i del Per qui. Ha quedat clar que és per a una societat més igualitària i més justa, menys racista i menys homòfoba. En tant és per totes les persones, tot i que principalment per a aquelles que pateixen aquestes opressions.

La noció de ruptura epistemològica suposa la conquesta contra el saber més immediat. Allí l'homonacionalisme ja s'ha posicionat posant el focus sobre l'articulació de racisme i homofòbia, com un nou terreny, com a quelcom que com a tal no s'havia visualitzat o analitzat. De fet, el treball de Puar (2007) esclareix el caràcter ideològic i fals d'una creença estesa i subjacent a molts discursos, polítics, creences i valors de que musulmans, immigrants i no blancs són més homòfobs, i

denúncia que així es construeix un subjecte LGTB+ immanentment blanc vs. un subjecte homòfob racialitzat.

Un dels problemes del treball de Puar és que se'n deriva que la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere (o si més no, una determinada diversitat sexual i de gènere) esdevé racista, argument que es critica teòricament per Zanghellini (2012). En treballs més empírics, aquesta capa extrema d'homonacionalisme s'ha intentat de determinar a partir de l'anàlisi d'enquestes de valors (Freude & Waites, 2022; Domínguez & Freude, 2021; Freude & Vergés, 2020) i del comportament electoral (Hunklinger & Ajanovic, 2021; Spierings, 2021). Tot i així, l'anàlisi basada en dades secundàries mai no ha pogut oferir una representació adequada de la complexitat del concepte homonacionalisme.

Un tercer element epistemològic important que vull defensar aquí és que qüestions d'interseccionalitat no només es poden treballar de manera qualitativa, sinó és bo complementar els estudis qualitius amb estudis quantitius. En aquest sentit hi ha tot un debat si les metodologies quantitatives són capaces de treballar la complexitat de la interseccionalitat, i on Leslie McCall (2005) afirma que això no és només possible, sinó fins i tot necessari i desitjable que ho facin. Aquest treball parteix d'aquest encàrrec, assumint, a més, que les eines de l'amo també poden servir per promoure justícia social (Cokley & Awad, 2013). En la línia de la perspectiva interseccional, i a diferència dels estudis quantitatives existents de l'homonacionalisme (Freude & Waites, 2022; Domínguez & Freude, 2021; Hunklinger & Ajanovic, 2021; Spierings, 2021; Freude & Vergés, 2020), aquí es proposen ítems i dimensions que posen de manifest la co-constitució de raça/ètnia i sexualitat. S'articulen així en el sentit interseccional diferents opressions, que constitueixen causes per a efectes i posicions d'opressió.

Dit això, epistemològicament parteixo de la idea de que la sociologia és l'encarregada de detectar i superar desigualtats (Burawoy, 2005), que són importants les desigualtats i opressions com el racisme i la homofòbia, però que a més a més cal analitzar-les de manera articulada; és a dir, interseccional. I que en contra d'un saber immediat i translacions directes de troballes a partir de dades qualitatives a valors, convé un tractament multimètode en el camp d'estudi de sexualitats i gènere en general i l'homonacionalisme en particular.

Mètode

A nivell metodològic en aquest apartat s'especifiquen els passos abstractes per arribar a una primera proposta d'un instrument de mesura propi de valors homonacionalistes. Recuperant López-Roldán & Fachelli (2015) s'hi argumenta el perquè del com. Per a la construcció d'un instrument de mesura resulta imprescindible tenir en compte els treballs sobre els indicadors socials (Domínguez & Solsona, 2003; Rodríguez-Jaume, 2000; Lazarsfeld, 1973). Lazarsfeld distingeix entre dos maneres d'elaborar un sistema d'indicadors socials. Una primera, més empírica o empiricista, que parteix de les dades disponibles i construeix un sistema coherent d'indicadors i índexs a partir d'ells (Domínguez & Solsona, 2003; Rodríguez-Jaume, 2000; Lazarsfeld, 1973). I una segona, més teòrica, en la que es parteix d'una definició teòrica clara; en un segon pas es dimensionalitza aquesta definició teòrica en dimensions claus; en un tercer pas s'operacionalitza baixant la càrrega teòrica i en un últim pas es busquen indicadors per a cada dimensió o subdimensió operacionalitzada. Addicionalment es poden crear índexs a partir dels indicadors.

López Roldán & Fachelli (2015.) adverteixen que per encaminar metodologies quantitatives es requereix que la teoria hagi madurat, proporcionant definicions clares i primeres explicacions comprovables. L'homonacionalisme com a tal, es un concepte relativament recent – es presenta al 2007 (Puar, 2007). A més, la definició inicial és difusa i no s'aclareix gaire al llarg dels anys (Zanghellini, 2013; Schotten, 2016). Les invocacions de la complexitat de la interseccionalitat i l'afany inductiu de les persones investigadores de fer emergir nous aspectes en l'articulació de raça, nació i sexualitat complica encara més la tasca de la conceptualització. Per altra banda, sí que s'han fet unes primeres operacionalitzacions que han permès la mesura quantitativa d'homonacionalisme (Freude & Waites, forthcoming; Hunklinger & Ajanović, 2021; Spierings, 2021; Domínguez & Freude, 2021; Freude & Vergés, 2020) encara que sigui d'una manera precària. En aquest sentit es planteja la tasca de crear un instrument de mesura més complet incorporant les diferents definicions i aspectes que s'han anat treballant al llarg dels últims 15 anys sota el concepte homonacionalisme.

Per tenir una bona base de les diverses definicions i aplicacions d'homonacionalisme, parteixo de la lectura de l'obra inicial – Terrorist Assemblages. Homonationalism in Queer Times (Puar, 2007). A més, incorporo dues obres més: The Twilight of Equality: Neoliberalism, Cultural Politics, and the Attack on Democracy de Lisa Duggan (2003) que suposa un antecedent clau; i un desenvolupament posterior important que correspon a Out of Time: The Queer Politics of Postcoloniality de Rahul Rao (2020). A part d'aquestes obres més completes, incorporo sobretot una revisió d'articles publicats a la Core Collection de la Web of Science (WoS) sota la paraula clau homonacionalisme.

A partir d'aquests estudis previs, fonamentalment teòrics i/o qualitius, aniré formulant ítems (afirmacions fàcilment comprensibles) que agafen algun aspecte del que seria homonacionalista o no segons les diferents fonts (podeu consultar els ítems resultants a l'annex 1, Taula 1). Recollits els diferents anunciats que necessàriament són situats (Biglia & Vergés, 2016) buscaré ordenar-los en dimensions i subdimensions, d'acord amb un criteri teòric previ. Això no suposa ni un procediment merament empiricista, ni un procediment clarament teòric en el sentit de Lazarsfeld (1973), ja que no parteixo d'una teoria molt clara de la que es deriven indicadors, ni d'indicadors establerts. En canvi, es deriven indicadors provisionals de treballs teòrics i empírics per poder reconstruir la teoria. En aquest sentit el camí cap l'instrument de mesura té certs paral·lelismes amb aproximacions més inductives en tant que reconstrueix les definicions teòriques des de baix, només que en aquest cas, "baix" és una multitud de treballs acadèmics.

Tècniques

En el seu llibre Roldán & Fachelli (2015) atribueixen al nivell tecnològic la pregunta del com, que busca contrastar empíricament el model amb la realitat social. Al tractar-se aquí d'una proposta d'un instrument de mesura en procés d'avaluació resulta quelcom forçat desplegar un apartat tècnic com a tal. Tot i així es presentarà el procediment que s'ha fet i es proposen altres procediments de validació futura.

Tècnicament s'han revisat les tres obres fonamentals esmentades a dalt, més els 186 resums d'articles indexats a la Web of Science que tenen entre les seves paraules claus homonacionalisme. Si els articles eren accessibles a través dels servidors de la Universitat de Barcelona i si aportaven informació per a construir valors homonacionalistes es revisava l'article sencer. També s'ha incorporat literatura derivada, però d'una manera menys sistemàtica. Així s'ha incorporat literatura suggerida a congressos i reunions, com literatura referenciada en els articles indexats. A partir de

tot aquest input, s'ha formulat un centenar d'enunciats curts que expressen algun aspecte concret d'homonacionalisme. Aquest centenar d'enunciats s'ha repassat per fusionar enunciats dobles o molt semblants, com a també per eliminar ítems poc comprensibles. La poca comprensibilitat es derivava principalment de l'especificat de determinades subcultures LGTB+ que no resultaven comprensibles per a un públic més ampli i referències acotades en temps i espai. També se n'han exclòs ítems no unívocs. Els ítems restants s'han agrupat en dimensions i subdimensions, obtenint així un constructe coherent. Aquest sistema d'indicadors s'ha presentat al I Congreso de Jóvenes Investigadorxs en Sexualidades organitzat pel Grup de Treball de Sociologia de les Sexualitat de la Federación Española de Sociología (FES) al juliol 2021 a la Universitat de València i la Universitat de Barcelona. La mateixa proposta també s'ha discutit i modificat en diverses reunions i converses amb experts tant en la temàtica com en metodologia.

En la retroalimentació hi havia el consens que de cara a la millora i validació final de l'instrument proposat calia reduir el nombre d'ítems a uns trenta. També ha estat advertida la confusió que generaven els ítems que servien d'indicadors. Les persones expertes consultades imaginaven que se'ls estava consultant la qualitat d'un qüestionari i no pas la coherència d'un instrument de mesura o sistema d'indicadors. També s'ha insistit en reduir la complexitat de dimensions, subdimensions i indicadors. De cara als indicadors s'ha qüestionat la comprensibilitat d'alguns i sobretot la seva univocitat.

Per a una segona consultació s'han repassat els 70 ítems excloent aquells que dificultaven la comprensió o resultaven equívocs. També s'ha simplificat la denominació de dimensions i subdimensions. El sistema d'indicadors resultant s'ha presentat a la conferència Gènere, sexualitat i poder a la Facultat d'Economia i Empresa de la Universitat de Barcelona, i a l'assignatura Sociologia dels Gèneres del Grau de Sociologia de la mateixa universitat.

Limitacions i desafiaments

Hi ha dues limitacions principals, una més teòrica i l'altre més metodològica. A nivell teòric s'ha decidit de fer un tall i només incorporar els exemples més clars i coherents d'homonacionalisme. Amb això l'instrument de mesura millora molt en comparació amb altres mesures existents fins ara, però no deixa d'excloure els aspectes més enrevessats i complexos del concepte. Aquest és un problema inherent en les aproximacions quantitatives a les ciències socials (López-Roldán & Fachelli, 2015; Domínguez & Simó, 2003).

La segona limitació té a veure amb la posició de l'investigador i la replicabilitat dels resultats. En la tradició de la metodologia feminista (Biglia & Vergés, 2016) es parteix d'una posició situada que reconeix el propi punt de vista, la lectura i trajectòria que a partir de la revisió de la literatura ha identificat determinats ítems i els hi atorgat una importància particular. Una altra persona, segurament n'hagués detectat de diferents. Passa el mateix, amb les agrupacions en dimensions i subdimensions. Per aproximacions més conservadores i convencionals a la metodologia de les ciències socials aquesta manca de reproductibilitat suposa un problema important. La posada en comú i integració de suggerències d'altres persones expertes pal·lia aquesta feblesa només parcialment. Fins i tot la contrastació de la dimensionalització a través d'un procés inductiu no soluciona aquest problema del tot. Per augmentar en la validesa de l'instrument de mesura calen altres controls, com per exemple un mètode Delphi amb experts o l'anàlisi de validesa interna, una vegada posada a pràctica l'instrument. En aquest sentit es planteja la validació teòrica a través d'un

mètode Delphi. Es preveu una composició del panel basada en perfils acadèmics, professionals i activistes. Una vegada obtinguda una validació teòrica, es proposa una validació empírica basada en una mostra aleatòria.

Resultats

Inicialment s'havia previst dimensionalitzar l'homonacionalisme sobre l'aportació de McCall sobre la interseccionalitat diferenciant entre aspectes anti-categorials, intra-categorials i intercategoriais. Després de formular ítems corresponents a les diferents dimensions i subdimensions, però, ha quedat clar que aquesta dimensionalització no s'adapta massa bé al concepte. També perquè el marc de les relacions internacionals i la visió foucaultiana van més enllà d'aquesta visió de la interseccionalitat.

La proposta per a la dimensionalització de l'homonacionalisme a la qual s'ha arribat parteix de tres dimensions compostes per diferents subdimensions.

- Un nosaltres inclusiu versus un altre homòfob. Es basa en la construcció o percepció d'una identitat intra-grupal pròpia tolerant amb les persones LGTB (s'ha de puntualitzar que són unes persones LGBT determinades característiques) i un altre homòfob. Els dos grups no són només descriptius sinó clarament normatius: el grup propi resulta més avançat i millor que l'altre. La dimensió té una lectura en un pla internacional, però també una capa a dins dels estats nació. Constitueix el cor de l'homonacionalisme.
- La concepció d'un subjecte: Un subjecte LGTB visible. Aquesta dimensió no té tant a veure amb l'homofòbia o tolerància LGTB, sinó més aviat amb el subjecte LGTB a incloure o protegir. És una dimensió que defineix el subjecte LGTB com un subjecte marcat principalment per la seva orientació sexual, però que porta implícit altres marcadors. És per això que l'he anomenada "Un subjecte LGTB visible".
- La construcció d'una agenda LGTB. La tercera dimensió es refereix a tot allò que es demana en nom de o per a les persones LGTB: quines són les exigències generals a les polítiques públiques des d'una perspectiva de la diversitat sexual i de gènere i que s'espera de les associacions, entitat i el moviment LGTB. Aquesta dimensió l'he anomenat "Agenda LGTB".

Primera dimensió: Un nosaltres inclusiu vs. un altre homòfob

Aquesta dimensió fa referència a les nocions més nacionalistes del concepte. D'una banda, el podem interpretar com una forma de nacionalisme sexual en el sentit de Mepschen i Duyvendak (2012). D'altra banda, Puar obre el camp de les relacions internacionals per als estudis de crítics de sexualitat. És la dimensió on l'homonacionalisme és més aviat una divisió entre "bons i dolents" tant a nivell intern, com sobretot a nivell internacional. Rellegint Puar, les cites claus serien "the dual movement in which certain homosexual constituencies have embraced U.S. Nationalist agendas and have also been embraced by Nationalist agendas" (2007, pàg. Xxiv) o "Homosexuals embrace the us-versus-them Rhetoric of US patriotism and thus align themselves with this Racist and homophobic production" (2007, pàg. 46f). Està clar que la restricció de Puar (2007) a EUA és analítica; l'homonacionalisme s'aplica avui en dia com a mínim a tot "occident" si no a tota la

modernitat (Schotten, 2016; Puar, 2013). En aquesta primera dimensió cal esmentar també la idea de l'altre racial que apareix com heterosexual i homòfob.

En la literatura que parteix de la proposta de Puar trobem, per exemple, les anàlisis sobre com en els llibres de text dels països d'occident aquests s'auto-estilitzen com a referents en la inclusió de l'alteritat sexual en els llibres de text (Røthing & Svendsen, 2011); un altre element és el qüestionament de fins a quin punt als països de sud d'Europa es dona una inclusió de l'activisme LGTB a la cultura nacional (Santos, 2013); la demarcació d'un nosaltres ètnic o nacional que destaca per tolerància amb gais i lesbianes (Sadurní & Pujol, 2015); el deure, però també la simple existència, d'un suport mutu entre estat - especialment els seus òrgans de control i repressió - i persones i moviment LGTB (Russell, 2018; Britt, 2015). D'altra banda, la literatura reafirma el binomi que detecta Puar oposant un nosaltres avançat en inclusió LGTB a un altre retardat i fins i tot bàrbar en aquest aspecte (Wahab, 2020; Heimer, 2020; Sadurní & Pujol, 2015). La tolerància amb les persones LGTB es converteix així en un indicador de qualitat democràtica (Takács & Szalma, 2020; Dreher, 2017; Kon, 2010). Així, la tolerància amb gais i lesbianes s'alinea amb el clàssic binomi orientalista de tradicionalisme, retard i "barbàrie" versus modernitat, progrés, civilització i inclusió de persones LGTB (Heimer, 2020). Aquest binomi és una ampliació del conegut orientalisme (Said, 1978) que oposa principalment occident i orient, centrant-se en territoris majoritàriament musulmans (Benhadjoudja, 2017; Szulc & Smets, 2015) tot i que també pensa en altres territoris com a països africans majoritàriament cristians (Rao, 2020; Jungar & Peltonen, 2017; Wahab, 2016b) o Rússia (Takács & Szalma, 2020; Travers & Shearman, 2017) i Europa de l'Est (Kulpa, 2014; Moss, 2014). D'aquest binomi entre civilització i barbàrie en deriva després una missió civilitzadora o un deure de neo-colonitzar en termes d'inclusió LGTB que va del deure de promoure aquests drets (Swimelar, 2019; Ammaturo, 2015; Kulpa, 2014) sobre pressions per implementar-los (Rao, 2020; Kulpa, 2014) fins a la justificació de guerres en el nom dels drets LGTB (Bracke, 2012).

Un altre fil s'estén a partir de la percepció d'una amenaça directa al país de residència: aquesta amenaça és nova i contrasta amb un abans que hi havia menys amenaça (Bracke, 2012); pot resultar cultural expressant-se en l'aversion feia cançons sexistes que s'associen només amb gèneres o autors no autòctons (Wahab, 2016a); por i odi cap a l'islam (Dhoest, 2020; Fernández García, 2018; Yildiz, 2017; Rexhepi, 2016; Bracke, 2012) i als musulmans com també cap a la immigració (Mac an Ghail & Haywood, 2021; Dhoest, 2020; Moreau, 2018; Yildiz, 2017).

En aquesta primera dimensió es recolliria principalment l'altre racial homòfob que es configura a partir de l'exaltació de l'enllaç entre subjectes LGTB i les seves lluites per una banda i Estat i nació per un altre; com també l'associació entre moviments de la diversitat sexual i de gènere i l'Estat i / o la nació. Forma també part d'aquesta dimensió la construcció d'un binomi orientalista que pivota sobre la divisió entre estats avançats, moderns i inclusivament amb la diversitat sexual i de gènere i altres endarrerits, conservadors i mata gais, conjugant per diferents altres com els països àrabs, Rússia, l'est d'Europa o Àfrica. Aquí també cal posicionar la tolerància amb gais i lesbianes com un indicador de la qualitat democràtica (Takács & Szalma, 2020; Dreher, 2017; Kon, 2010). D'aquesta divisió binària deriva també la missió civilitzadora d'ensenyar i, fins i tot, forçar els altres suposadament endarrerits a una inclusió de l'altre sexual. Però l'homonacionalisme no només construeix una amenaça en el context internacional, sinó també veu en la immigració i una suposada islamització una amenaça. Si tornem als referents de la gran teoria destaca la concepció foucaultiana de

nacionalisme en aquesta dimensió, afegint-hi l'orientalisme de Said. També hi ha un pes important de la geopolítica i les relacions internacionals (Fernández García, 2018).

En aquest sentit es proposa dividir la dimensió Un nosaltres inclusiu vs. un altre homòfob en tres subdimensions: la celebració de la pròpia excepcionalitat com a referents de la inclusió (1), l'actualització d'un binomi orientalista incorporant sexualitat (2) i la percepció d'una amenaça a la diversitat sexual i de gènere més interna (3). La primera subdimensió reculleria la idea de que estat-nació propi i diversitat sexual i de gènere estan especialment lligades: tant per l'estat la diversitat sexual i de gènere és important, com per la diversitat sexual i de gènere l'estat. La segona subdimensió comptaria amb dos elements: d'una banda, la configuració d'un binomi orientalista conjugant per regions diferents i, d'altra banda, la formulació d'una missió civilitzadora. La tercera subdimensió - la percepció d'una amenaça interna a la diversitat sexual i de gènere - comptaria amb quatre elements: l'element temporal que remarca el canvi (1), el caràcter cultural de l'amenaça (2), com també la relació amb la percebuda presència d'immigrants (3) i musulmans (4).

Segona dimensió: Un subjecte LGTB visible

La qüestió al voltant del subjecte sempre ha estat molt present en els debats feministes i de sexualitat i, en les últimes dècades s'ha discutit molt a partir de la interseccionalitat (Rodó-Zárate, 2020; Romero Batxiller & Montenegro, 2018; Esguerra Muelle & Bell Ramírez, 2014; Cruells & Coll Planas, 2013; Platero Méndez, 2012; Davis, 2008; Hancock, 2007; Yuval-Davis, 2006; McCall, 2005; Brah & Phoenix, 2004; Crenshaw, 1989). Puar enllaça amb aquests debats i qüestiona algunes de les seves premisses com l'estabilitat de les categories a través de la seva proposta d'assemblatge. Altres veus també discuteixen la noció de la visibilitat que s'està impregnant en els discursos de la diversitat sexual i de gènere. Principalment, però, Puar i altres (Yildiz, 2017; Mepschen, 2016; Bracke, 2012; Jivraj & de Jong, 2011) visibilitzen un either-or-pleight (2007) que mostra la suposada incompatibilitat que acompanya les categories LGTB amb les de musulmans i altres racialitzacions com il·lustra aquesta cita de Puar: "[...] the politics of liberal inclusió, continues to produce the sexual other as white and the racial other as straight" (Puar, 2015, pàg. 321). Amb això, Puar també recupera també la noció de homonormatividad de Duggan (2003). La discussió al voltant de la homonormatividad posterior a la publicació de l'obra de Puar alerta que les categories LGTB s'alineen cada vegada més amb altres categories privilegiades.

En la literatura que parteix de Puar (2007) vaig identificar, d'una banda, l'èmfasi en la crítica de visibilitat en el discurs LGTB. Així sembla haver-hi un deure de les persones LGTB de visibilitzar-se (Szulc & Smets, 2015; Jivraj & de Jong, 2011). D'altra banda, es defineix un subjecte hegemònic que està molt constant en temps i espai. La seva sexualitat converteix en alguna cosa clar visible, coherent i lineal (Llewellyn, 2017), els significants LGTB donen compte d'un significat clar, objectiu i unívoc en tots els parts i sempre (Bennett, 2015). A més, s'interpreta la història d'aquest subjecte com una que és fonamentalment blanca, de classes mitjanes europees o nord-americanes (Ware, 2017). Aquest subjecte és fonamentalment un subjecte de drets civils que es defineix per la seva orientació sexual o identitat de gènere, però no pas per altres opressions (Meyer, 2020; Seitz, 2020; Ammaturo, 2016; Treat, 2015).

En la gran teoria podem trobar ancoratges varis per aquesta dimensió: clarament hi ha la idea d'assemblatge que té un esperit deleuzià. Pensant en el subjecte en termes de d'assemblatge és pensar-lo com a "interwoven forces that merge and dissipate time, space, and body against linearity,

coherency, and permanency" (Puar, 2007, p. 212) oposant-lo a una comprensió parcialitzadora (i avui en dia força superada) de la interseccionalitat. Llavors hi ha aquesta idea rizomàtica de fluidesa i una crítica a una biopolítica d'elements identitaris fixes. Per altra banda, es critica com es constitueixen els diferents elements identitaris i la centralitat de la blanquitud per la diferència sexual i de gènere, com a la centralitat de la heterosexualitat per la alteritat racial. Això ens remet a Duggan i l'homonormativitat, on les identitats LGTB+ estan associats amb posicions privilegiats en termes de raça/ètnia, classe, etc.. Tot això cap en els marcs anti- i intra-categorials dels estudis d'interseccionalitat que dibuixa McCall (2015). Anti-categorial perquè s'oposa a la introducció de categories fixes; intra-categorial perquè se centra en com són o no són les yuxtaposicions de les categories en els discursos i vivències.

En aquest sentit desagrego aquesta segona dimensió - Un subjecte LGTB - en dos subdimensions: una primera que fa referència a la visibilitat - tant l'exigència cap als subjectes LGTB de visibilitzar-se com a tal, com també la demanda que les polítiques LGTB se centrin en la visibilitat. La segona subdimensió resulta més difusa i fa referència a les característiques del subjecte LGTB: fix en temps i espai, fonamentalment consumidors i subjectes de drets civils, en primera instància LGTB i representat en l'orgull.

Tercera dimensió: Agenda LGTB

La tercera dimensió té a veure amb la formulació de l'agenda. Veiem que aquí també hi ha una estreta relació amb la interseccionalitat i problemes de l'homonormativitat que planteja Lisa Duggan. Duggan problematitza que l'agenda de les lluites per la diversitat sexual i de gènere es fa cada vegada més estreta: "There is no vision of a collective, democratic public culture, or of an ongoing engagement with contentious cantankerous queer politics. Instead we have been administered a kind of political Sedative - we get marriage and the military, then we go home and cook dinner, forever" (Duggan, 2003, pàg. 62). Això implica les polítiques públiques en general, com també les demandes cap als moviments socials en defensa de la diversitat sexual i de gènere. Pel que fa a les polítiques públiques en general, destacaria primer la idea de donar prioritat a qüestions LGTB (1); un segon element consisteix en la desatenció d'altres aspectes de justícia social o interseccions (classe, raça / ètnia ...) (2).

Pel que fa a la prioritització de polítiques LGTB sobre altres polítiques o l'atenció del col·lectiu LGTB a costa d'altres col·lectius, la literatura es refereix a esdeveniments esportius globals on cada vegada té més presència la diversitat sexual i de gènere, mentre altres eixos de desigualtats no es visibilitzen (Sykes, 2016; Hubbard & Wilkinson, 2015; Davidson, 2013). Aquesta dimensió també recull la màxima que no s'han d'enfrontar les discriminacions d'una manera interseccional, sinó monofocal prioritant la diversitat sexual i de gènere (Luibhéid, 2018; Davidson, 2013). Això resulta en la impossibilitat de teixir aliances que denuncia Duggan (2003) com a resultat de polítiques identitàries en temps neoliberals.

D'altra banda, tenim aquelles demandes que explícitament plantegen una inclusió LGTB a costa de l'exclusió d'altres (segons com LGTB) o la desatenció d'altres eixos. Aquí podem incloure la manca de demandes per justícia social i redistribució (Gaztambide-Fernández & Riviere, 2019; Misgav, 2019; Luibhéid, 2018; Russell, 2018) aspecte que també té molta presència en el treball de Duggan (2003).

Quant a la segona idea clau estariem davant demandes cap al moviment LGTB, que es presentarà com apolític i unitari (1), com concep la seva composició (2). Pel que fa a les demandes cap al col·lectiu LGTB en conjunt (el moviment, les associacions ...) s'especifica com hauria d'actuar el moviment LGBT: demandes molt acotades a una identitat LGTB molt determinada, demandes molt restringides que s'adapten al status quo en comptes de qüestionar d'arrel (Evangelista, 2020; Wahab, 2020) com també una concepció apolítica de el moviment LGTB (Greedy, 2018; Kehl, 2018; Kouri-Towe, 2017). D'altra banda, fan referència a la composició de el moviment LGTB reafirmant-se com a un col·lectiu blanc, de classe mitjana, fonamentalment LGTB (Wahab, 2020; Kouri-Towe, 2017) en què també poden participar l'extrema dreta (Kehl, 2018), l'empresariat (Ammaturo, 2016; Santos, 2013) o òrgans de repressió (Russell, 2018; Britt, 2015).

Relacionant la tercera dimensió amb les teories més macro i meso, cal esmentar l'homonormativitat aquí no entesa com a una qüestió identitària sinó estratègica a cara de les polítiques. En termes d'interseccionalitat estariem davant d'una mirada més inter-categorial (McCall, 2005), ja que se segreguen les categories i s'oposen unes a altres en les demandes per a polítiques. Aquestes demandes selectives per polítiques (Moreno, 2019) i representació estan íntimament lligades amb la proposta de necropolítica (Mbembe, 2006).

Taula 1. Dimensionalització de valors homonacionalistes
D1. Un nosaltres inclusiu vs. un altre homòfob. Identitat intra-grupal pròpia tolerant amb les persones LGTB oposat a un altre homòfob.
SD1.1. Referents d'inclusió. Els països d'occident es construeixen com a referents en la inclusió de l'alteritat sexual.
SD1.2. Binomi orientalista. La tolerància amb gais i lesbianes es converteix en un element més de modernitat, progrés, civilització i s'oposa a tradicionalisme, retard i "barbarie", que pot justificar fins i tot missions civilitzadores.
SD1.3. Percepció d'una amenaça interna. Més enllà del marc geopolític també es construeix una amenaça interna a la inclusió de la diversitat sexual i de gènere apuntant fonamentalment cap a la immigració i l'islam.
D2. Un subjecte LGTB visible. Defineix el subjecte LGTB a incloure o protegir. És una dimensió que defineix el subjecte LGTB com un subjecte marcat principalment per la seva orientació sexual, però que porta implícit altres marcadors.
SD2.1 Visibilitat. El subjecte LGTB està entès com un subjecte que ha de visibilitzar-se.
SD2.2. Característiques del subjecte. Un subjecte amb trets hegemònic que està constant en temps i espai.
D3. Agenda LGTB. Es refereix a tot allò que es demana en nom de o per a les persones LGTB: quines són les exigències generals a les polítiques públiques des d'una perspectiva de la diversitat sexual i de gènere i que s'espera de les associacions, entitat i el moviment LGTB.
D3.1. Demandes polítiques en general relacionades amb la diversitat sexual i de gènere. Donar prioritat a qüestions LGTB i desatendre altres aspectes de justícia social o interseccions (classe, raça / ètnia ...) o fins i tot oposant-los.
D3.2. Demandes polítiques cap al moviment LGTB i els seus parts. El moviment LGTB, que es pensa com apolític i unitari. Es concep la seva composició com privilegiat en termes d'ètnia o raça, classe, capacitats etc.
Font: Elaboració pròpia.

Resultats

Pel que fa a les limitacions cal remarcar que la dimensionalització podria ser una altra. No és una proposta unívoca, sinó, encara que els indicadors tenen una base en la teoria, la seva agrupació ha estat guiada per un procés de decisió i reflexió situat per la meua trajectòria i la meua lectura. Havent-la compartit amb tercers a través de converses, consultes, exposicions i la participació a congressos s'ha intentat d'incorporar altres punts de vista. En el futur aquesta proposta s'haurà de validar per un mètode Delphi (Martí, 2020) i a posteriori s'ha de comprovar la consistència interna.

D'altra banda, cal remarcar que no s'han pogut plasmar totes les idees i concepcions presents en les lectures de l'homonacionalisme en aquesta operativització de valors homonacionalistes. No obstant això, es pot destacar que supera per molt els mesuraments que s'han fet amb dades secundàries.

Malgrat aquestes limitacions cal destacar que la proposta de dimensionalització per a un instrument de mesura d'homonacionalisme respon a la manca de mesures quantitatives complexes. Com a tal suposa una aportació al debat acadèmic i també resulta útil per a moviments socials i l'anàlisi de les polítiques públiques. Perquè poder mesurar valors homonacionalistes permet calibrar la seva existència, enfrontar-los i resistir davant d'ells. Ens pot ajudar a desenvolupar maneres d'entendre diversitat sexual i de gènere de tal manera que ens permet recuperar l'esperit sextopista dels moviments d'alliberament sexual i de gènere i forjar les aliances entre lluites compartides. A nivell metodològic l'article avança en com pensar metodologies quantitatives al servei de metodologies feministes i postcoloniales en el marc de la interseccionalitat en tant que proposa ítems i dimensions on s'articula la co-constitució mútua de racisme i homofòbia. Finalment, s'insereix en aquest monogràfic posant sobre la taula la dimensió de nacionalismes sexuals, sovint no central en el debat. Amb això contribueix a ampliar la mirada sobre nacionalismes, atorgant-li més centralitat als estudis de sexualitat i de gènere i profunditza en un aspecte concret de nacionalismes que pot esdevenir crucial.

Referències

- Ammaturo, F. R. (2015). The 'pink agenda': Questioning and challenging European homonationalist sexual citizenship. *Sociology*, 49(6), 1151-1166. <https://doi.org/10.1177/0038038514559324>
- Ammaturo, F. R. (2016). Spaces of pride: A visual ethnography of gay pride parades in Italy and the United Kingdom. *Social Movement Studies*, 15(1), 19-40. <https://doi.org/10.1080/14742837.2015.1060156>
- Benhadjoudja, L. (2017). Narrative secularism and secular nationalism in Quebec under the test of race, gender and sexuality. *STUDIES IN RELIGION-SCIENCES RELIGIEUSES*, 46(2), 272-291.
- Bennett, J. (2015). 'Solemnis (ing) beginnings': theories of same-sex marriage in the USA and South Africa. *Culture, health & sexuality*, 17(sup1), 47-60. <https://doi.org/10.1080/13691058.2014.955826>
- Biglia, B., & Vergés-Bosch, N. (2016). Qüestionant la perspectiva de gènere en la recerca. *REIRE Revista d'Innovació i Recerca en Educació*, 9(2), 12-29. <https://doi.org/10.1344/reire2016.9.2922>
- Billig, M. (1995). *Banal nationalism*. Londres: Sage.
- Bonet i Martí, J., & Ubasart i González, G. (2021). Conflicto territorial y cambios en la cultura política: Cataluña-España. *Athenea Digital: Revista de Pensamiento e Investigación Social*, 2021, vol. 21, num. 3, p. e2989. <https://doi.org/10.5565/rev/athenea.2989>
- Bracke, S. (2012). From 'saving women' to 'saving gays': Rescue narratives and their dis/continuities. *European journal of women's studies*, 19(2), 237-252. <https://doi.org/10.1177/1350506811435032>
- Brah, A., & Phoenix, A. (2004). Ain't I a woman? Revisiting intersectionality. *Journal of international women's studies*, 5(3), 75-86.
- Britt, B. R. (2015). Pinkwashed: Gay rights, colonial cartographies and racial categories in the pornographic film men of Israel. *International Feminist Journal of Politics*, 17(3), 398-415. <https://doi.org/10.1080/14616742.2014.929370>
- Burawoy, M. (2005). For public sociology. *American sociological review*, 70(1), 4-28. <https://doi.org/10.1177/000312240507000102>
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble*. Abingdon: Routledge Editorial.
- Caminal, M. (2008). El nacionalismo, en M. Caminal (ed.), *Manual de Ciencia Política*, (pp. 174-198). Madrid: Tecnos.
- Cokley, K., & Awad, G. H. (2013). In defense of quantitative methods: Using the "master's tools" to promote social justice. *Journal for Social Action in Counseling & Psychology*, 5(2), 26-41. <https://doi.org/10.33043/JSACP.5.2.26-41>
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 139-167.
- Cruells, M. & Coll-Planas, G. (2013). Challenging equality policies: The emerging LGBT perspective. *European Journal of Women's Studies*, 20(2), 122-137. <https://doi.org/10.1177/1350506812460630>

- Dahl, U. (2014). Not gay as in happy, but queer as in fuck you. *lambda nordica*, 19(3-4), 143-168.
- Davidson, J. (2013). Sporting homonationalisms: Sexual exceptionalism, queer privilege, and the 21st century international lesbian and gay sport movement. *Sociology of Sport Journal*, 30(1), 57-82. <https://doi.org/10.1123/ssj.30.1.57>
- Davis, K. (2008). Intersectionality as buzzword: A sociology of science perspective on what makes a feminist theory successful. *Feminist theory*, 9(1), 67-85. <https://doi.org/10.1177%2F1464700108086364>
- Dhoest, A. (2020). Eastern others: Homonationalism in the Flemish press. *International Communication Gazette*, 1-20. <https://doi.org/10.1177%2F1748048520918495>
- Domínguez Amorós, M. & Solsona Simó, M. (2003). *Tècniques d'investigació social quantitatives*. Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona.
- Domínguez Amorós, M., & Freude, L. (2021). Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo. *Revista Española de Sociología*, 2021, vol. 30, num. a58, p. 1-24. <https://doi.org/10.22325/fes/res.2021.58>
- Dreher, T. (2017). The 'uncanny doubles' of queer politics: Sexual citizenship in the era of same-sex marriage victories. *Sexualities*, 20(1-2), 176-195. <https://doi.org/10.1177%2F1363460716645788>
- Duggan, L. (2003). *The Twilight of Equality? Neoliberalism, Cultural Politics, and the Attack on Democracy*. Boston: Beacon, 2003
- Enguix, B. (2017). Protesta, mercado e identidad en las celebraciones del Orgullo LGTB en España. *Convergencia*, 24(73), 165-186. <https://doi.org/10.29101/crcs.v0i73.4272>
- Esguerra Muelle, C., & Bello Ramírez J. A. (2014). Interseccionalidad y políticas públicas LGBTI en Colombia: usos y desplazamientos de una noción crítica. *Revista de estudios sociales*, (49), 19-32. <https://doi.org/10.7440/res49.2014.02>
- Evangelista, J. A. G. (2020). Mess up the empire: Deploying and disrupting homonationalism. *Sexualities*, n.p.. <https://doi.org/10.1177/1363460720961298>
- Fernández García, D. A. (2021). El islam en la globalización LGBTQ: una aproximación queer a las Relaciones Internacionales. *Relaciones internacionales: Revista académica cuatrimestral de publicación electrónica*, (48), 85-100.
- Fernández Garcia, D. A. (2018). Queered Islamophobia and Queer Muslim forms of Resistance in times of Homonationalism. *REVISTA DE ESTUDIOS INTERNACIONALES MEDITERRANEOS*, (24), 71-88. <https://doi.org/10.15366/reim2018.24.005>
- Freude, L., & Vergés Bosch, N. (2020). Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans. *Sexuality & Culture*, 24(5), 1292-1314. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09683-7>
- Freude, L., & Waites, M. (2022). Analysing homophobia, xenophobia and sexual nationalisms in Africa: Comparing quantitative attitudes data to reveal societal differences. *Current Sociology*. <https://doi.org/10.1177/00113921221078045>

- Freude, L. & Vergés Bosch, N. (2022). ¿Síndrome de enemistad grupal y/o Homonacionalismo? Conceptualización y análisis de la articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea. *Quaderns de Psicologia*.
- Foucault, M. (1996). *Genealogía del racismo*. La Plata: Editorial Altamira.
- Gaztambide-Fernández, R. A., & Rivière, D. (2019). "a Positive, Safe Environment": Urban Arts High Schools and the Safety Mystique. *Harvard Educational Review*, 89(3), 397-420. <https://doi.org/10.17763/1943-5045-89.3.397>
- Glass & Strauss, (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine
- Gerhards, J. (2010). Non-discrimination towards homosexuality: The European Union's policy and citizens' attitudes towards homosexuality in 27 European countries. *International Sociology*, 25(1), 5-28. <https://doi.org/10.1177/0268580909346704>
- Mac an Ghaill, M., & Haywood, C. (2021). The British State's production of the Muslim School: A simultaneity of categories of difference analysis. *British Educational Research Journal*, 47(2), 264-278. <https://doi.org/10.1093/sp/jxab014>
- Greey, A. (2018). Queer inclusion precludes (Black) queer disruption: Media analysis of the Black lives matter Toronto sit-in during Toronto Pride 2016. *Leisure Studies*, 37(6), 662-676. <https://doi.org/10.1080/02614367.2018.1468475>
- Habermas, J. (2020). Moralischer Universalismus in Zeiten politischer Regression. Jürgen Habermas im Gespräch über die Gegenwart und sein Lebenswerk. *Leviathan*, 48(1), 7-28. <https://doi.org/10.5771/0340-0425-2020-1-7>
- Hancock, A. M. (2007). When multiplication doesn't equal quick addition: Examining intersectionality as a research paradigm. *Perspectives on politics*, 5(1), 63-79. <https://doi.org/10.1017/S1537592707070065>
- Heimer, R. D. V. L. (2020). Homonationalist/Orientalist Negotiations: The UK Approach to Queer Asylum Claims. *Sexuality & Culture*, 24(1), 174-196. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09633-3>
- Hubbard, P., & Wilkinson, E. (2015). Welcoming the world? Hospitality, homonationalism, and the London 2012 Olympics. *Antipode*, 47(3), 598-615. <https://doi.org/10.1111/anti.12082>
- Hunklinger, M., & Ajanović, E. (2021). Voting Right? Analyzing Electoral Homonationalism of LGBTIQ* Voters in Austria and Germany. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*. <https://doi.org/10.1093/sp/jxab014>
- Jivraj, S., & De Jong, A. (2011). The Dutch homo-emancipation policy and its silencing effects on queer Muslims. *Feminist legal studies*, 19(2), 143-158. <https://doi.org/10.1007/s10691-011-9182-5>
- Jungar, K., & Peltonen, S. (2017). Acts of homonationalism: Mapping Africa in the Swedish media. *Sexualities*, 20(5-6), 715-737. <https://doi.org/10.1177%2F1363460716645806>
- Kehl, K. (2018). 'In Sweden, girls are allowed to kiss girls, and boys are allowed to kiss boys': Pride Järva and the inclusion of the 'LGBT other' in Swedish nationalist discourses. *Sexualities*, 21(4), 674-691. <https://doi.org/10.1177/1363460717748621>

- Kon, I. (2010). Homophobia as a litmus test of Russian democracy. *Russian Social Science Review*, 51(3), 16-37. <https://doi.org/10.1080/10611428.2010.11065393>
- Kouri-Towe, N. (2017). Risk, Desire and Adaptation: The Paradox of Queer Solidarity and the Political Possibility of Death Under Neoliberalism and Homonationalism. *Somatechnics*, 7(2), 185-200. <https://doi.org/10.3366/soma.2017.0217>
- Kulpa, R. (2014). Western leveraged pedagogy of Central and Eastern Europe: Discourses of homophobia, tolerance, and nationhood. *Gender, Place & Culture*, 21(4), 431-448. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2013.793656>
- Larrauri & Max (2000). *El Desig – segons Gilles Deleuze*. València: Tàndem Editorial.
- Lazar, M. M. (2017). Homonationalist discourse as a politics of pragmatic resistance in Singapore's Pink Dot movement: Towards a southern praxis. *Journal of Sociolinguistics*, 21(3), 420-441. <https://doi.org/10.1111/josl.12239>
- Lazarsfeld, P. (1973). De los conceptos a los índices empíricos. *Metodología de las ciencias sociales*, 1, 35-46.
- Lee, P. H. (2016). LGBT rights versus Asian values: de/re-constructing the universality of human rights. *The International Journal of Human Rights*, 20(7), 978-992. <https://doi.org/10.1080/13642987.2016.1192537>
- Llewellyn, C. (2017). Homonationalism and sexual orientation-based asylum cases in the United States. *Sexualities*, 20(5-6), 682-698. <https://doi.org/10.1177%2F1363460716645803>
- Lugones, M. (2008). Coloniality and gender. *Tabula rasa*, (9), 73-102.
- Luibhéid, E. (2018). Same-sex marriage and the pinkwashing of state migration controls. *International Feminist Journal of Politics*, 20(3), 405-424. <https://doi.org/10.1080/14616742.2018.1442735>
- López-Clavel, P. (2015). Tres debates sobre la homonormativización de las identidades gay y lesbiana. *Asparkia: investigació feminista*, (26), 137-153.
- López-Roldán, P. & Fachelli, S. (2015). *Metodología de Investigación Social Cuantitativa (MISC)*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- Martinez, O. y Dodge, B. (2010). El barrio de La Chueca of Madrid, Spain: An emerging epicenter of the global LGBT civil rights movement. *Journal of Homosexuality*, 57(2), 226- 248. <https://doi.org/10.1080/00918360903488913>
- Martí, J. (2020). *El método Delphi*. Cerdanyola del Vallés: Universitat Autònoma de Barcelona (UAB).
- Mbembe, A. (2006). Necropolitics. *Raisons politiques*, (1), 29-60. <https://doi.org/10.3917/rai.021.0029>
- McCall, L. (2005). The complexity of intersectionality. *Signs: Journal of women in culture and society*, 30(3), 1771-1800. <https://doi.org/10.1086/426800>
- Mepschen, P. and Duyvendak, J.W. (2012). European sexual nationalisms. The culturalization of citizenship and the sexual politics of belonging and exclusion. *Perspectives on Europe*. Spring.

- Mepschen, P. (2016). Sexual democracy, cultural alterity and the politics of everyday life in Amsterdam. *Patterns of Prejudice*, 50(2), 150-167. <https://doi.org/10.1080/0031322X.2016.1164426>
- Meyer, D. (2020). Omar Mateen as US citizen, not foreign threat: Homonationalism and LGBTQ online representations of the pulse nightclub shooting. *Sexualities*, 23(3), 249-268. <https://doi.org/10.1177%2F1363460719826361>
- Misgav, C. (2019). Planejament, justícia i política urbana LGBT a Tel-Aviv: un dilema «queer». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 65(3), 541-562. <https://doi.org/10.5565/rev/dag.580>
- Moreau, J. (2018). Trump in transnational perspective: Insights from global LGBT politics. *Politics & Gender*, 14(4), 619-648. <https://doi.org/10.1017/S1743923X18000752>
- Moreno, S. (2019). Desmontando la fortaleza (rosa) europea: un análisis crítico sobre la política de asilo y refugio por motivos de orientación sexual. *Revista Icade*, (106). <https://doi.org/10.14422/icade.i106.y2019.007>
- Moss, K. (2014). Split Europe: homonationalism and homophobia in Croatia. In *LGBT Activism and the Making of Europe* (pp. 212-232). Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137391766_10
- Pérez-Sánchez, G. (2016). David Trullo's queer revisionist photography: Negotiating Spain's homonationalism and the marketing of LGBTQ human rights as commodities in Latin America. *Journal of Language and Sexuality*, 5(2), 197-221. <https://doi.org/10.1075/jls.5.2.04per>
- Platero Méndez, R. (2012). ¿Son las políticas de igualdad de género permeables a los debates sobre la interseccionalidad? Una reflexión a partir del caso español. *Revista del CLAD Reforma y Democracia*, (52), 135-172.
- Puar, J. K. (2007). *Terrorist assemblages: Homonationalism in queer times*. Duke University Press.
- Puar, J. (2013). Rethinking homonationalism. *International Journal of Middle East Studies*, 45(2), 336-339. <https://doi.org/10.1017/S002074381300007X>
- Radatz, H. I. (2020). "Nation ohne Staat" oder "Unruheprovinz"? Spanien, Katalonien und die Nationalismuskritik. *europa ethnica-Zeitschrift für Minderheitenfragen*, 77(1+ 2), 67-78.
- Rao, R. (2020). *Out of Time: The Queer Politics of Postcoloniality*. Oxford University Press.
- Renan, E. (1882). *¿QUÉ ES UNA NACIÓN? [Conferencia dictada en la Sorbona, París, el 11 de marzo de 1882]*. Edició digital: Franco Savarino 2004.
- Rexhepi, P. (2016). From orientalism to homonationalism: Queer politics, islamophobia and europeanization in kosovo. *Southeastern Europe*, 40(1), 32-53. <https://doi.org/10.1163/18763332-03903014>
- Richardson, D. (2000). Constructing sexual citizenship: Theorizing sexual rights. *Critical social policy*, 20(1), 105-135. <https://doi.org/10.1177%2F026101830002000105>
- Richardson, D. (2017). Rethinking sexual citizenship. *Sociology*, 51(2), 208-224. <https://doi.org/10.1177%2F0038038515609024>

- Rodó-Zárate, M. (2020). Gender, Nation, and Situated Intersectionality: The Case of Catalan Pro-independence Feminism. *Politics & Gender*, 16(2), 608-636.
<https://doi.org/10.1017/S1743923X19000035>
- Rodó-Zárate, M., & Jorba, M. (2020). Metaphors of intersectionality: Reframing the debate with a new proposal. *European Journal of Women's Studies*, n.p..
<https://doi.org/10.1177%2F1350506820930734>
- Rodríguez-Jaume, M. J. (2000). *Modelos socio-demográficos: atlas social de la ciudad de Alicante*. Alacant: Universitat d'Alacant.
- Romero Bachiller, C., & Montenegro, M. (2018). Políticas públicas para la gestión de la diversidad sexual y de género: Un análisis interseccional. *Psicoperspectivas*, 17(1), 64-77.
<http://dx.doi.org/10.5027/psicoperspectivas-vol17-issue1-fulltext-1211>
- Røthing, Å., & Svendsen, S. H. B. (2011). Sexuality in Norwegian textbooks: constructing and controlling ethnic borders? *Ethnic and Racial Studies*, 34(11), 1953-1973.
<https://doi.org/10.1080/01419870.2011.560275>
- Ruffig, R. (2008). *Michel Foucault*. Paderborn: Wilhelm Fink Verlag.
- Russell, E. K. (2018). Carceral pride: The fusion of police imagery with LGBTI rights. *Feminist Legal Studies*, 26(3), 331-350. <https://doi.org/10.1007/s10691-018-9383-2>
- Sadurní Balcells, N., & Pujol Tarrés, J. (2015). Homonationalism in Catalonia: an approach from LGTBI activism. *Universitas Psychologica*, 14(SPE5), 1809-1820.
<https://doi.org/10.11144/Javeriana.upsy14-5.hcva>
- Said, E. (1978). *Orientalism*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Sanjaume-Calvet, M., & Grau Creus, M. (2021). Multinationalism in the Spanish Territorial Debate during the COVID-19 Crisis. The Case of Catalonia and Intergovernmental Relations. *Nationalism and Ethnic Politics*, 27(3), 273-292. <https://doi.org/10.1080/13537113.2021.1954296>
- Santos, A. C. (2013). Are we there yet? Queer sexual encounters, legal recognition and homonormativity. *Journal of Gender Studies*, 22(1), 54-64.
<https://doi.org/10.1080/09589236.2012.745682>
- Schotten, C. H. (2016). Homonationalism: From critique to diagnosis, or, we are all homonational now. *International Feminist Journal of Politics*, 18(3), 351-370.
<https://doi.org/10.1080/14616742.2015.1103061>
- Seitz, D. K. (2020). "Missing" Racialized Violence, Disturbing Continuities: Countertopographies of Violence in the Bruce McArthur Murders. *Journal of Canadian Studies*, 54(2-3), 459-482.
<https://doi.org/10.3138/jcs-2019-0005>
- Sieyès, E. J. (1875). *Qu'est-ce que le tiers état?* Dresden: Zahn.
- Slotmaeckers, K. (2019). Nationalism as competing masculinities: Homophobia as a technology of othering for hetero- and homonationalism. *Theory and Society*, 48(2), 239-265.
- Spierings, N. (2021). Homonationalism and voting for the populist radical right: Addressing unanswered questions by zooming in on the Dutch case. *International Journal of Public Opinion Research*. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edaa005>

- Straehle, E. (2019). Nación, Pueblo e Independencia: el Nacionalismo como Problema en Cataluña. *Clivatge. Estudis i testimonis sobre el conflicte i el canvi socials*, (7).
<https://doi.org/10.1344/CLIVATGE2019.7.5>
- Swimelar, S. (2019). Nationalism and Europeanization in LGBT rights and politics: A comparative study of Croatia and Serbia. *East European Politics and Societies*, 33(03), 603-630.
<https://doi.org/10.1177/0888325418805135>
- Sykes, H. (2016). Gay pride on stolen land: Homonationalism and settler colonialism at the Vancouver Winter Olympics. *Sociology of Sport Journal*, 33(1), 54-65.
<https://doi.org/10.1123/ssj.2015-0040>
- Szulc, L., & Smets, K. (2015). Homonationalism and western progressive narrative: Locating 'conservative heartlands' with Zenne Dancer (2012) and its western reviews. *Asian Journal of Communication*, 25(6), 551-566. <https://doi.org/10.1080/01292986.2015.1007334>
- Takács, J., & Szalma, I. (2020). Democracy deficit and homophobic divergence in 21st century Europe. *Gender, Place & Culture*, 27(4), 459-478.
<https://doi.org/10.1080/0966369X.2018.1563523>
- Travers, A., & Shearman, M. (2017). The Sochi Olympics, celebration capitalism, and homonationalist pride. *Journal of Sport and Social Issues*, 41(1), 42-69.
<https://doi.org/10.1177%2F0193723516685273>
- Treat, J. W. (2015). The rise and fall of homonationalism in Singapore. *positions: east asia cultures critique*, 23(2), 349-365. <https://doi.org/10.1215/10679847-2861026>
- Ubasart, G. (2020). Reconstruir país:: distensionar, fer política i superar el marc autonòmic. *Idees: Revista de temes contemporanis*, (50), 19.
- Van Dijk, T. A. (2011). Discourse and ideology. *Discourse studies: A multidisciplinary introduction*, 379-407.
- Van Klinken, A. (2014). Homosexuality, politics and Pentecostal nationalism in Zambia. *Studies in World Christianity*, 20(3), 259-281. <https://doi.org/10.3366/swc.2014.0095>
- Wahab, A. (2020). "The darker the fruit"? Homonationalism, racialized homophobia, and neoliberal tourism in the St Lucian–US contact zone. *International Feminist Journal of Politics*, 1-22. <https://doi.org/10.1080/14616742.2020.1758589>
- Wahab, A. (2016a). Calling 'Homophobia' into Place (Jamaica) Homo/trans/nationalism in the Stop Murder Music (Canada) Campaign. *Interventions*, 18(6), 908-928.
<https://doi.org/10.1080/1369801X.2015.1130641>
- Wahab, A. (2016b). "Homosexuality/Homophobia Is Un-African"? Un-Mapping Transnational Discourses in the Context of Uganda's Anti-Homosexuality Bill/Act. *Journal of Homosexuality*, 63(5), 685-718. <https://doi.org/10.1080/00918369.2015.1111105>
- Waites, M. (2020). Global sexualities: Towards a reconciliation between decolonial analysis and human rights. *The SAGE Handbook of Global Sexualities*, 33.
- Waites, M. (2019). Decolonizing the boomerang effect in global queer politics: A new critical framework for sociological analysis of human rights contestation. *International Sociology*, 34(4), 382-401. <https://doi.org/10.1177%2F0268580919851425>

Waites, M. (2009). Critique of 'sexual orientation' and 'gender identity' in human rights discourse: Global queer politics beyond the Yogyakarta Principles. *Contemporary Politics*, 15(1), 137-156. <https://doi.org/10.1080/13569770802709604>

Ware, S. M. (2017). All power to all people? Black LGBTTI2QQ activism, remembrance, and archiving in Toronto. *TSQ: Transgender Studies Quarterly*, 4(2), 170-180. <https://doi.org/10.1215/23289252-3814961>

Wekker, G. (2016). Of Homo Nostalgia and (Post) Coloniality Or, Where Did All the Critical White Gay Men Go?. In *White Innocence* (pp. 108-138). Duke University Press.

Yildiz, A. (2017). 'Turkish, Dutch, gay and proud': Mapping out the contours of agency in homonationalist times. *Sexualities*, 20(5-6), 699-714. <https://doi.org/10.1177/1363460716645805>

Yuval-Davis, N. (2006). Intersectionality and feminist politics. *European journal of women's studies*, 13(3), 193-209. <https://doi.org/10.1177%2F1350506806065752>

Zanghellini, A. (2012). Are gay rights Islamophobic? A critique of some uses of the concept of homonationalism in activism and academia. *Social & Legal Studies*, 21(3), 357-374. <https://doi.org/10.1177/0964663911435282>

Annex

Taula 1. Llistat d'ítems	
Ítem	Nº
L'activisme LGTB forma una part important de la nostra cultura cívica nacional.	1
El nostre país no seria el que és sense la tolerància amb gais i lesbianes.	2
Gent de la meva nacionalitat és especialment oberta amb la diversitat sexual i de gènere.	3
Gent de la meva ètnia és especialment oberta amb la diversitat sexual i de gènere.	4
Com a espanyol [o una altra nacionalitat] és el meu deure promoure la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere.	5
La nostra policia és el garant dels drets LGTB.	6
Les associacions LGTB i tota la comunitat LGTB haurien de donar suport a l'Estat, ja que els inclou i defensa.	7
Altres països van molt endarrerits quant a la inclusió de la diversitat sexual i de gènere.	8
Gent d'altres nacionalitats es mostra més adversa cap a la diversitat sexual i de gènere.	9
Gent d'altres ètnies es mostra més adversa cap a la diversitat sexual i de gènere.	10
Avui dia, l'homofòbia és principalment un problema dels països no desenvolupats i immigrants d'aquests països.	11
L'homofòbia és molt preocupant a països fora d'Europa (i els EUA, el Canadà i Israel).	12
Països no occidentals tendeixen a ser fonamentalistes, endarrerides, tradicionalistes i homòfobes, mentre que els països occidentals tendeixen a ser seculars, avançats, moderns i fundats sobre els principis de la llibertat sexual i de gènere.	13
La qualitat democràtica es pot jutjar fonamentalment a partir de la inclusió i el respecte pels LGTB.	14
Europa i occident són més tolerants amb la diversitat sexual i de gènere que no pas Àfrica.	15
Propostes com l'Anti-Homosexuality Act (AHA) d'Uganda mostren que Àfrica és inherentment homòfoba.	16
Els crims d'honor posen de manifest el caràcter diferenciador de les cultures musulmanes quant a la diversitat sexual i de gènere.	17
A grans trets podem parlar d'una divisió entre allò secular, occidental, feminista i pro drets LGTB i cultures homòfobes, misògines i musulmanes per altra banda.	18
En general, podem pensar a Europa occidental com a acollidora de la diversitat sexual, mentre que Rússia i Europa de l'est estan molt endarrerides	19
Europa de l'Est ha d'aprendre molt de l'Europa occidental pel que fa a la inclusió de la diversitat sexual i de gènere.	20
Occident destaca per la tolerància amb gais i lesbianes que li atorga una responsabilitat de promoure-la a tot el món.	21
Els drets LGTB són propis d'occident i des d'allà s'han d'estendre pel món.	22
Europa de l'est necessita tutela d'Europa occidental ja que està molt endarrerida especialment pel que fa a la tolerància baixa amb gais i lesbianes	23
En casos com homofòbia estatal i via llei (com a Uganda, AHA) s'ha de pressionar els estats per exemple no pagant crèdits.	24
Les guerres a l'Afganistan i l'Iraq també defensen els drets de gais i lesbianes.	25
La presència creixent d'immigrants a la nostra societat és una amenaça per a gais i lesbianes.	26
Abans de l'arribada massiva d'immigrants, gais i lesbianes podien viure més lliurement.	27

La música essencialment homòfoba de determinades països s'hauria de prohibir.	28
La música essencialment homòfoba de determinats estils de música s'hauria de prohibir.	29
L'Islam és una amenaça per a les persones LGTB.	30
La immigració musulmana és una amenaça per a les persones gais i lesbianes.	31
Les comunitats LGTB són amenaçades per l'islam.	32
Denunciar l'homofòbia només o principalment entre musulmans és islamofòbia.	33
Immigrants són un perill per a gais i lesbianes.	34
Aniríem molt millor si s'invertís en polítiques LGTB i es practicaria mà dura amb immigrants homòfobs.	35
L'homofòbia és especialment preocupant entre les persones racialitzades.	36
Denunciar l'homofòbia només o principalment entre immigrants és xenofòbic o racista.	37
Tot i voler una societat oberta i diversa, sempre s'ha de sospitar de l'homofòbia de musulmans i immigrants.	38
En un país obert, les persones LGTB haurien de sortir de l'armari.	39
Les persones LGTB haurien de sortir de l'armari perquè siguin visibles per a tothom.	40
Les polítiques públiques per a gais i lesbianes haurien de centrar-se a donar eines per sortir de l'armari.	41
La visibilitat de gais i lesbianes ha de ser al centre de les polítiques per a la diversitat sexual i de gènere.	42
Ser LGBT és una cosa clara, visible, coherent i lineal a la vida d'algú.	43
Les categories lesbiana, gai, trans, bisexual són categories molt objectives i clares i comparteixen el seu significat a tot el món.	44
La història del moviment LGTB és la història d'un moviment blanc, de classes mitjanes a Europa, els EUA i el Canadà.	45
Les persones LGTB són principalment consumidors.	46
Els drets de les persones LGTB són principalment drets civils.	47
L'atemptat en un club freqüentat principalment per homes bisexuals i gais llatins a Orlando (Florida) va ser principalment un atemptat contra la comunitat LGTB.	48
La cadena d'assassinats d'homes bisexuals o gais majoritàriament refugiats i/o immigrants coneguts com a McArthur Mudders al Canadà anava principalment en contra de la seva orientació sexual.	49
Pensant en diferents grups que pateixen exclusions, discriminacions i desigualtat, la prioritat hauria d'estar al col·lectiu LGTB.	50
En esdeveniments globals d'esport (pe Olimpíades o World Cup) s'ha de fer un tribut a la diversitat sexual i de gènere per sobre d'altres desigualtats.	51
És normal que esdeveniments d'importància global com podrien ser les Olimpíades o el World Cup es presentin com a especialment acollidors per a les persones LGTB mentre altres diversitats no es visibilitzen tant o fins i tot se silencien o amaguen.	52
Una societat segura és una societat on les persones LGTB poden besar-se al carrer, encara que se segueixen executant desallotjaments.	53
Cal assegurar asil a tots els demandants d'asil LGTB, però vigilar que la concessió d'asil no l'aprofitin immigrants econòmics.	54
El matrimoni igualitari i les adopcions per a parelles del mateix sexe són les polítiques que responen a les necessitats de tot el col·lectiu LGTB.	55

No importa que les polítiques LGTB se centrin en homes blancs de classe mitjana.	56
Les opressions per orientació sexual, ètnia, raça, sexe o classe s'han de combatre de manera conjunta.	57
Per lluitar contra l'homofòbia calen penes més dures.	58
Les organitzacions LGTB han de lluitar no només en defensa d'aspectes merament LGTB sinó també han de defensar demandes més àmplies de justícia redistributiva, contra la pobresa etc.	59
Les polítiques LGTB van dirigides a les persones LGTB i no cal demanar polítiques específiques per a les parts més desfavorits del col·lectiu.	60
L'orgull hauria de ser una parada per als drets i les persones LGTB i no per a altres reivindicacions.	61
L'orgull hauria de ser una parada per als drets i les persones LGTB i no per a demandes ideològiques.	62
L'orgull no és el lloc adequat per a demandes explícites al voltant de l'antiracisme o el règim de migració.	63
Les organitzacions LGTB han de limitar-se a lluitar millores dins el marc de l'estat quo, en comptes de lluitar un canvi d'aquest marc.	64
Molts orgulls només representen una petita part de la comunitat LGTB.	65
Molts orgulls exclouen els membres més vulnerables de la comunitat LGTB.	66
En general, l'orgull representa tot el ventall de persones LGTB.	67
L'empresariat LGTB ha de ser una part important de la lluita per a la diversitat sexual i de gènere.	68
És legítim que les organitzadores dels orgulls convidin grans multinacionals a fer bandera de la diversitat sexual i de gènere en aquestes marxes.	69
No es pot excloure ningú lluitant per la diversitat sexual i de gènere; per tant, l'orgull no hauria de vetar la participació de l'extrema dreta.	70
Les seccions LGTB de la policia haurien de formar part de l'orgull.	71
Les seccions LGTB de les forces armades haurien de formar part de l'orgull.	72

Capítol 8: Resultats i conclusions

Els articles presentats en els capítols anteriors ofereixen respostes a la pregunta principal plantejada per aquesta tesi, és a dir, si podem identificar homonacionalisme a partir d'enquestes de valors i quina és la magnitud dels valors homonacionalistes a l'Europa occidental. El gruix dels resultats és fonamentalment empíric. És per això que la part important dels resultats provenen directament de l'anàlisi de les enquestes de valors, que es recapitularan ara, breument, per després destacar-ne els resultats teòrics i metodològics. Un segon apartat discuteix els resultats obtinguts en relació amb les hipòtesis plantejades. En aquesta discussió es posen en diàleg les contribucions d'aquesta recerca amb la literatura de l'homonacionalisme i més enllà. Finalment, s'acaba aquesta tesi amb unes breus conclusions, destacant també les limitacions i desafiaments per a futures recerques.

Resultats

L'anàlisi univariant per homofòbia, racisme i nacionalisme ha posat de manifest que, en termes de tolerància amb la diversitat sexual i de gènere, els països d'anàlisi varien d'una manera considerable entre ells; aquesta variació és molt major que en els casos de racisme i nacionalisme (Freude i Vergés Bosch, 2020). Aquesta diferència en termes de tolerància amb la diversitat sexual i de gènere pot ser utilitzat per construir un excepcionalisme sexual.

Taula 1. Selecció de resultats pels indicadors originals de tolerància amb la diversitat sexual i de gènere	
Indicador	Resultats
Indicador Homofòbia 1 (del 1 al 10)	Valors més baixos indiquen per l'extrem baix molta homofòbia a Armènia (1,19), Geòrgia (1,14) i Kosovo (1,29), mentre que valors més elevats indiquen molta tolerància amb la diversitat sexual i de gènere a Islàndia (8,34), Suècia (7,76) i Països Baixos (7,53)
Indicador Homofòbia 3 (en %)	L'Argentina en 1989-1993 indica més homofòbia (38,9%) seguit per l'Uruguai en 1994-1998 (31,9%), mentre que els valors més baixos es troben a Espanya en 2010-2014 (5,1%) i als Països Baixos en 2005-2009 (5,2%)
Indicador sintètic Nacionalisme (del 1 al 10)	Valors més baixos indiquen Països Baixos (6,58), Bòsnia i Herzegovina (6,71) i Sèrbia (6,73) com a països amb poc nacionalisme, mentre que Xipre (8,6), Malta i Macecònia (ambdues 8,58) apunten a valors més nacionalistes
Indicador Racisme 2 (en %)	Valors més baixos indiquen poc racisme a l'Uruguai en 2010-2014 (1,7%) i l'Argentina en 1989-1993 (2,1%) i valors més alts apunten als Països Baixos en 2010-2014 (19,6%) i 2005-2009 (9,5%) com un país amb un alt racisme

Quant a la relació entre tolerància amb les persones LGTB+ amb racisme o nacionalisme, es dona gairebé a tots els països europeus una relació negativa (Domínguez Amorós i Freude, 2021; Freude i Vergés Bosch, 2020). Això implica que les persones que tenen postures inclusives amb la diversitat sexual i de gènere tendeixen a ser menys racistes i nacionalistes, contradint un supòsit homonacionalista. Els factors que s'extreuen de l'anàlisi de correspondències múltiples per a quatre països europeus confirmen aquests resultats: les categories de resposta inclusives amb les persones LGTB+ se situen a prop de les categories de resposta no racistes, i viceversa (Freude i Vergés Bosch,

2022). Crida l'atenció que, a partir de 2010-14, la relació entre tolerància amb les persones LGTB+ i racisme deixa de ser significativa a l'Argentina i als Països Baixos (Domínguez Amorós i Freude, 2021).

Una altra manera de veure la relació entre tolerància amb les persones LGTB+ i racisme és l'indicador d'exclusió diferencial (Domínguez Amorós i Freude, 2021). S'ha calculat en diferents anys a l'Argentina, Espanya, als Països Baixos i a l'Uruguai (Domínguez Amorós i Freude, 2021). Mentre que generalment l'homofòbia supera el racisme, és a dir, que hi havia més exclusió cap a persones LGTB+ i més inclusió cap a la diversitat racial, aquesta tendència canvia recentment als dos països europeus de l'anàlisi, Països Baixos i Espanya (Domínguez Amorós i Freude, 2021). Ara s'hi dona més inclusió de les persones LGTB+ i més exclusió de la diversitat racial (Domínguez Amorós i Freude, 2021). Aquesta major inclusió de les persones LGTB+ amb major exclusió de la diversitat racial també es confirma en els grups identificats per Freude & Vergés Bosch (2022).

Taula 2. Resultats dels indicadors que mesuren la relació entre la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i racisme	
Indicador	Resultat
Tendència general de que qui és tolerant amb la diversitat sexual i de gènere, és més aviat racista i viceversa	A gairebé tots els països la relació varia entre no significativa com a Rússia (0,029), Letònia (0,03), Geòrgia (0,01) i una relació no homonacionalista mitjanament forta com a Finlàndia (0,377), Noruega (0,312) i Irlanda (0,302)
Tendència general de que qui és tolerant amb la diversitat sexual i de gènere, és més aviat nacionalista	No es donen correlacions homonacionalistes. Les relacions varien entre insignificatives com a Xipre del Nord (-0,038), Estònia (0,045), Montenegro (0,005) a no homonacionalistes, per exemple a Noruega (0,327)
Tendència general de que qui és tolerant amb la diversitat sexual i de gènere, és més aviat racista i viceversa	No es donen correlacions homonacionalistes. Les relacions varien entre insignificatives als Països Baixos i a l'Argentina en 2010-2014 i una correlació no homonacionalista forta a l'Uruguai en 1994-1998 (0,75)
Tendència general de que qui és tolerant amb la diversitat sexual i de gènere, és més aviat racista i viceversa	La informació de les variables que mesuren racisme i homofòbia es recullen en dos factors que no permeten diferenciar clarament entre racisme i homofòbia. Les variables que mesuren racisme i homofòbia es comporten simètricament. Les respostes no racistes correlacionen amb les respostes no homòfobes i viceversa.
Situació en la qual es dona més inclusió de la diversitat sexual i de gènere, que amb la immigració o els musulmans	Es dona molta més exclusió de la diversitat sexual i de gènere que racisme a l'Argentina en 1989-1993 (0,05) o a l'Argentina i l'Uruguai 1994-1998 (0,21 i 0,22). En canvi, es dona més racisme que homofòbia als Països Baixos en 2005-2009 (0,51) i als Països Baixos i a Espanya en 2010-2014 (0,68 i 0,35)
Composició del racisme pel que fa a la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere	L'extrem baix de l'indicador és a l'Argentina en 1989-1993 (0,24) i més alt als Països Baixos en 2010-2014 (0,92). Això implica que a l'Argentina en 1989-1993 pocs racistes són tolerants amb la diversitat sexual i de gènere, mentre que als Països Baixos en 2010-2014 ho son gairebé tots.

Composició de la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere pel que fa al racisme	Els valors més baixos marquen l'Argentina en 1989-1993 i l'Uruguai en 2010-2014 (ambdues 0,01) i més elevats als Països Baixos en 2010-2014 (0,19). A l'Argentina en 1989-1993 i l'Uruguai en 2010-2014 gairebé ningú dels que són tolerants amb la diversitat sexual i de gènere són racistes, mentre que als Països Baixos en 2010-2014 ho són una cinquena part.
--	---

Quant a la composició del racisme, s'ha demostrat que pels quatre països d'anàlisi el racisme es torna cada vegada més inclusiu amb les persones LGTB+. Per altra banda, entre les postures tolerants amb persones LGTB+ hi continua sent majoritària una posició no racista (Domínguez Amorós i Freude, 2021).

Pel que fa a la mesura de la magnitud del grup homonacionalista (molt inclusiu amb la diversitat sexual i de gènere, però excloent davant la diversitat racial i d'origen) es veu que, en una primera mesura, el percentatge a la majoria dels països europeus és molt petit; destaca el Regne Unit amb un 5,4% (Freude i Vergés Bosch, 2020). Això s'explica, per una banda, per raons metodològiques en tant que s'utilitzen múltiples variables per la construcció de la tipologia, incloent-hi variables de racisme i nacionalisme, i només s'incorporen les posicions més extremes. Per altra banda, les dades són dels anys 2008-10, anys en els quals els valors homonacionalistes probablement no eren tan forts encara. Si es calcula la magnitud del grup homonacionalista a partir d'altres variables, s'obtenen nombres més elevats per als Països Baixos i Espanya: Els Països Baixos marquen un 7,5% per l'onada 5 (2005-2009) i 18,1% per l'onada 6 (2010 i 2014); Espanya se situa a l'onada 6 a un 5,9% (2010-2014) (Domínguez Amorós i Freude, 2021). Les dues aproximacions presentades fins ara en aquest paràgraf es distingeixen pel moment històric i sobretot per les variables usades, però comparteixen que s'hi ha seguit un procediment deductiu. El grup homonacionalista s'ha construït seguint un argument teòric on la tipologia és fruit de les decisions dels investigadors. A una anàlisi seguint un procediment inductiu per quatre països europeus i múltiples variables que mesuren racisme i homofòbia, es veu que el grup homonacionalista no emergeix de les dades com a tal (Freude i Vergés Bosch, 2022).

Taula 3. Resultats dels indicadors que mesuren la magnitud del grup homonacionalista	
Indicador	Resultat
Grup de persones nacionalistes, racistes i tolerants amb la diversitat sexual i de gènere	L'indicador varia entre el zero i el cinc per cent: els valors extremadament baixos corresponen a Ucraïna (0,1%) i Moldàvia (0,1) i els valors més alts a Gran Bretanya (5,4%), Malta, (5,2), Àustria (5,1%)
Grup de persones racistes i tolerants amb la diversitat sexual i de gènere (deductiu)	L'indicador varia entre un 1,7% a l'Uruguai (2010-2014) o 2,1 per cent a l'Argentina (1989-1993) i un 7,5% a Espanya (2010-2014) i 19,6% als Països Baixos (2010-2014)
Grup de persones racistes i tolerants amb la diversitat sexual i de gènere (inductiu)	No es detecta un grup amb característiques homonacionalistes tal i com s'havien definit

Analitzant les dades al llarg del temps, s'observa que es dona una baixada de l'homofòbia, tant als països europeus de l'anàlisi com a l'Argentina i l'Uruguai (Domínguez Amorós i Freude, 2021).

Quant al racisme, la tendència no és igual de clara, ja que hi ha oscil·lació a un nivell entremig. Tenint en compte la variació neta, però, s'observa un augment net en tot el període als països europeus (Domínguez Amorós i Freude, 2021). Pel que fa al percentatge que té el grup homonacionalista en la població general, s'observa una clara pujada als països europeus de l'anàlisi a partir de l'onada 5 (2005-2009) que s'accentua a l'onada 6 (2010-2014) (Domínguez Amorós i Freude, 2021). Malgrat que aquesta pujada també posa de manifest l'indicador de creixement percentual (Domínguez Amorós i Freude, 2021), cal alertar que el grup homonacionalista en la població està lluny de ser majoritari.

A part de la comparativa en el temps, les dades també permeten una anàlisi en l'espai. Així, es veu que, pel que fa a Europa, l'est d'Europa engloba les poblacions menys tolerants amb la diversitat sexual i de gènere, mentre que, a Europa occidental, la població marca valors més tolerants amb les persones LGTB+ (Freude i Vergés Bosch, 2020). Aquesta diferència també val pel percentatge del grup homonacionalista, que a l'est d'Europa és petit, però a l'oest resulta gairebé inexistent (Freude i Vergés Bosch, 2020) igual que a l'Amèrica Llatina (Domínguez Amorós i Freude, 2021). En canvi, per racisme i nacionalisme, les diferències entre est i oest no són importants (Freude i Vergés Bosch, 2020). La diferència est-oest sí que està present en la relació entre tolerància amb les persones LGTB+ i racisme o nacionalisme: la correlació negativa – no homonacionalista – és més forta a Europa occidental que a Europa de l'est (Freude & Vergés Bosch, 2020). Es a dir, en general, hi ha una associació no homonacionalista de tolerància amb les persones LGTB+ i racisme o nacionalisme allà on també hi ha els grups homonacionalistes més forts. Sembla que allà on es formen grups homonacionalistes, a nivell general, no hi ha una relació homonacionalista entre tolerància amb les persones LGTB+ i racisme o nacionalisme.

Taula 4. Indicadors sobre la variació en temps i espai	
Indicador	Resultat
Augment de persones racistes i tolerants amb la diversitat sexual i de gènere	Destaquen els augments de la població homonacionalista de la cinquena a la sisena onada als Països Baixos (143,33) i la baixada de la cinquena a la sisena onada a l'Uruguai (-75)
Gir cap a la tendència general de que qui és tolerant amb la diversitat sexual i de gènere, és més aviat racista	No es dona un gir cap a una tendència homonacionalista en l'associació de les variables, però la relació deixa de ser significativa en el cas de l'Argentina i els Països Baixos en 2010-2014
Augment en el temps	La prova estadística confirma que el canvi en el temps és significatiu
Diferència en l'espai	La prova estadística confirma que la diferència en l'espai és significativa

En un nivell més teòric, les publicacions demostren que les enquestes de valors permeten treballar sobre l'homonacionalisme. L'argument teòric i la seva acollida en forma de citació validen el terme de valors homonacionalistes fins a cert punt. Les mateixes publicacions, però, adverteixen de les limitacions de les mesures de valors homonacionalistes a partir de dades secundàries, que dificulten plasmar la complexitat i la subtilesa i, en gran mesura, el caràcter interseccional del concepte homonacionalisme (Freude i Vergés Bosch, 2022; Domínguez i Freude, 2021; Freude i Vergés Bosch, 2020). És per això que el quart article llença una proposta d'un instrument de mesura propi de valors

homonacionalistes, basat en una dimensionalització i operativització interseccional. En aquesta proposta, cada dimensió, subdimensió i ítem reflecteixen el complex reclam interseccional per co-composició dels eixos (Freude, 2022).

Discussió

A partir de la revisió de la literatura, es plantejava que a les poblacions d'Europa occidental es donen valors homonacionalistes. S'argumentava que, pel gran interès que evoca Europa en la recerca sobre homonacionalisme (Eigenmann, 2022; Sloomaeckers, 2020; Swimelar, 2019; Rexhepi, 2016; Ammaturo, 2015; Kahlina, 2015; Kulpa, 2014), també s'hi esperava trobar homonacionalisme en els valors de la gent. Aquesta hipòtesi es fonamentava, a més, en les troballes de discursos (Evang, 2022; Dhoest, 2021; Chafe, 2020; Pacheco, 2020; Polizzi, 2020; Petersen i Myong, 2015; Jungar i Peltonen 2017; Szulc i Smets, 2015) i polítiques homonacionalistes (Hiller, 2022; Ghail i Haywood, 2021; Heimer, 2020; Kokozos i Gonzalez, 2020; Mulé, 2020; Tschalaer, 2020; Badali, 2019; Dhoest, 2019; Gaztambide-Fernández i Riviere, 2019; McNeal, 2019; Llewellyn, 2017; Murray, 2017; Raboin, 2017; Reimers, 2017; Gaucher i DeGagne, 2016; Smith, 2013; Rothing i Svendsen, 2011; Jivraj i De Jong, 2011) així com també en la presència d'homonacionalisme en els moviments socials (Kehl, 2018; Yildiz, 2017; Ammaturo, 2016; Sadurní Balcells i Pujol Tarres, 2015). Malgrat aquesta aclaparadora presència d'homonacionalisme a Europa, els resultats obtinguts només confirmen la hipòtesi d'una manera parcial, permetent puntualitzacions més detallades. Per una banda, s'ha vist que la tolerància amb les persones LGTB+ no està associada a més racisme sinó més aviat al contrari (Freude i Vergés Bosch, 2022; Domínguez Amorós i Freude, 2021; Freude i Vergés Bosch, 2020); també s'han trobat absències de relació (Domínguez Amorós i Freude, 2021; Freude i Vergés Bosch, 2020). Les relacions homonacionalistes entre les variables, en canvi, eren molt excepcionals (Freude i Vergés Bosch, 2020). La magnitud dels valors homonacionalistes és molt petita o mitjana (Domínguez Amorós i Freude, 2021; Freude i Vergés Bosch, 2020); en cap cas supera el 20% de la població (Domínguez Amorós i Freude, 2021) quedant-se lluny de l'hegemonia que se li suposa a discursos i polítiques. Sí que s'observa un índex de valors homonacionalistes en el sentit d'una alta inclusió de les persones LGTB+, és a dir, baixa homofòbia, i un racisme superior (Freude i Vergés Bosch, 2022; Domínguez Amorós i Freude, 2021). Els resultats disten, per tant, d'aquells obtinguts per Kwon et al. (2022) que, amb dades de 2014 de la European Social Survey, revelen que el grup homonacionalista és el dominant a Europa.

La segona hipòtesi fonamentada principalment en Puar (2007) i Bracke (2012) plantejava que els valors homonacionalistes es cristal·litzen a partir de 2001. És per això que es buscava detectar un canvi en les dades obtingudes. L'anàlisi temporal que s'ha fet no pot confirmar una pujada a partir de l'any 2001, tot i que indica una pujada entre els últims períodes de mesura (Domínguez Amorós i Freude, 2021). El fort creixement del grup homonacionalista es dona sobretot en l'última onada (2010-2014). Per altra banda, sí que es dona una davallada generalitzada de l'homofòbia, però que no està acompanyada d'una versemblant pujada del racisme (Domínguez Amorós i Freude, 2021). Malgrat que les dinàmiques d'inclusió-exclusió de la diversitat sexual i de gènere en el si de la nació són més complexes i tenen fonaments més enllà de l'11-S, els resultats apunten que si hi poden haver canvis en l'articulació entre tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i racisme, aquests segurament són més lents i encara no es plasmen del tot en els valors.

Finalment, es proposava explícitament una comparativa entre l'Europa occidental i l'Europa de l'Est per una banda, i l'Europa occidental i l'Amèrica Llatina per l'altra banda, ja que la literatura sobre

l'homonacionalisme destaca la importància del fenomen homonacionalista especialment a l'Europa occidental (Eigenmann, 2022; Rexhepi, 2016; Kahlina, 2015; Kulpa, 2014). Pel que fa al grup homonacionalista, sí que es confirma el paper destacat que tenen els països d'Europa occidental comparat amb d'Europa de l'Est (Freude i Vergés Bosch, 2020) i l'Amèrica Llatina (Domínguez Amorós i Freude, 2021). Aquesta troballa ve recolzada per les dades de Kwon et al (2022) que també troben que els grups homonacionalistes són més forts a l'Europa occidental. Pel que fa a la relació entre tolerància amb persones LGTB+ i racisme, les dades no ofereixen coherència: a Freude & Vergés (2020) s'aprecia que la correlació no homonacionalista és més forta als països d'Europa occidental, mentre que a Domínguez Amorós i Freude (2021) aquesta forta relació comença a desvirtuar-se. Cal dedicar també un apunt sobre el paper destacat dels Països Baixos en Domínguez Amorós i Freude (2021). La magnitud del grup homonacionalista als Països Baixos es pot relacionar amb la teoria que ubica els Països Baixos com l'exemple per excel·lència de l'homonacionalisme (Hekma, 2016; Mepschen, 2016; Bracke, 2012; Jivraj i de Jong, 2011; Mepschen et al., 2010).

Els resultats que s'han obtingut permeten debatre l'homonacionalisme amb un altre concepte que és la Síndrome d'Enemistat Grupal (SEG) (Freude i Vergés, 2022; Domínguez Amorós i Freude, 2021). Seguint dècades de treball en psicologia social (Allport, 1954), el concepte Síndrome d'Enemistat Grupal suggereix que l'enemistat d'un endogrup cap a un determinat grup extern va associat a l'enemistat cap a altres grups externs (Beierlein et al., 2016; Heitmeyer, 2002, 2010a, 2010b; Zick et al 2008). La feblesa del grup homonacionalista i l'absència d'una correlació homonacionalista semblen indicar que preval una lògica d'associació d'enemistat cap a alteritats tant sexual com racial, en lloc d'una inclusió parcial de la diversitat sexual. Malgrat les tendències homonacionalistes que revelen les dades, hi predomina el SEG.

Aquesta, com la resta de les troballes, relativitzen l'amenaça general de la inclusió d'un discurs racista per part dels moviments LGTB+ tal com descriuen Yildiz (2017) o Ammaturo (2016) o de la incorporació de la defensa de la diversitat sexual en el repertori de l'extrema dreta (Dickey et al., 2022; Kehl, 2018). Els resultats presentats anteriorment no neguen l'existència d'aquests fets i del perill d'esdevenir majoritari, però sí que especifiquen que, en el període d'anàlisi, aquestes postures estan lluny de ser majoritàries. En aquest sentit, les conclusions presentades aquí disten de la lectura de Kwon et al. (2022). Així, les dades obtingudes donen aire a agents i moviments socials que aspiren construir àmplies aliances per a la transformació social. Al mateix temps, avala que, paral·lelament als avenços que s'han fet en polítiques públiques LGTB+ en les darreres dècades, no s'ha fet un gir general cap a valors homonacionalistes.

En termes metodològics, els resultats obtinguts a partir de dades secundàries evidencien la necessitat de fer més recerca. Per una banda, es reafirma la manca de dades secundàries disponibles que permeten una anàlisi a fons sobre tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i racisme. En aquest sentit, s'afirma la necessitat de produir més dades sobre tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i racisme (Guyan, 2022; Sumerau et al., 2017; Cokley i Awad, 2013), tenint en compte les reflexions feministes i postcoloniales entorn de la interseccionalitat (Luxan Serrano et al., 2022; McCall, 2005). Per altra banda, les dades pròpies (Freude i Vergés Bosch, 2022; Domínguez Amorós i Freude, 2021; Freude i Vergés Bosch, 2020), com també les dades d'altres (Kwon et al., 2022) posen de manifest una àmplia forquilla quant al percentatge del grup homonacionalista, i tots els articles detallen que els indicadors utilitzats no permeten mesurar l'homonacionalisme en la seva

complexitat. En aquest sentit, s'evidencia la necessitat d'un instrument de mesura més complex (Freude, 2022).

Conclusions

A nivell teòric, aquest treball fa una contribució derivant la noció dels valors homonacionalistes des de la literatura acadèmica sobre homonacionalisme, indexada a la Web of Science. El terme valors homonacionalistes permet traslladar els debats sobre homonacionalisme als estudis de valors de la gent i l'opinió pública, obrint un diàleg entre ciències socials més convencionals i propostes més postestructuralistes, provinents de marcs (post-) feministes, post- o decolonials. Un detallat debat teòric permet entendre tant la precarietat com els avantatges d'aquesta traducció conceptual. El terme valors homonacionalistes ja ha sigut emprat en publicacions de prestigioses revistes de sociologia i estudis de gènere (Gibert Díaz i Palacios Cívico, 2023; Freude i Waites, 2023; Sibley, 2023; Bonet i Martí, 2021; Kirkebo et al., 2021; Winer i Bolzendahl, 2021). Valors homonacionalistes figuren com una cara més de l'homonacionalisme en una revisió sobre homonacionalisme a la revista *Sociology Compass* (Winer i Bolzendahl, 2021). També han ajudat a analitzar millor els canvis en moviments d'extrema dreta i antifeministes (Sibley, 2023; Bonet i Martí, 2021). Queda clar que la noció de valors homonacionalistes ha contribuït als debats a sociologia i als estudis de gènere.

A nivell metodològic, aquest treball suposa una aportació perquè desenvolupa diferents dimensionalitzacions, operativitzacions i instruments de mesura quantitatius per l'homonacionalisme des de les metodologies feministes interseccionals. Tant els indicadors proposats per l'aplicació per dades secundàries, com l'instrument de mesura propi proposat, constitueixen un avenç per pensar conjuntament metodologies quantitatives i metodologies feministes interseccionals. L'instrument de mesura ja ha estat discutit, adaptat i reproduït en una comparativa entre països subsaharians (Freude i Waites, 2023) i també s'ha esmentat en un treball sobre el paper dels índexs de gènere per a l'excepcionalisme de gènere (Kirkebo et al., 2021). Per tant, l'aportació metodològica d'aquest treball, que articula metodologies feministes interseccionals amb tècniques quantitatives, ja es manifesta en unes primeres referències.

Més enllà de les contribucions merament acadèmiques, aquest treball s'alinea amb l'esperit de les metodologies feministes per tal de produir informació rellevant per a la transformació social en clau feminista i, concretament, per a les polítiques públiques i els moviments socials. Les anàlisis que he compartit indiquen poca presència de valors homonacionalistes, és a dir, uns valors que estan molt lluny de ser majoritaris. Per tant, aquests resultats representen un sòl fructífer per tal de construir, amb àmplies aliances, una societat més justa i més inclusiva. Així i tot, l'augment tàcit dels valors homonacionalistes també hi figura com una alerta: cal romandre conscients que sempre s'han de construir aliances contra les opressions i que no venen donades perquè sí. Aquest treball contrasta, per tant, amb la informació qualitativa, i aporta noves evidències que permeten calibrar millor l'amenaça que pot constituir l'homonacionalisme. De la mateixa manera que pot orientar els moviments socials, també ho fa per a les administracions públiques, que despleguen cada vegada més polítiques per la inclusió de la diversitat sexual i de gènere. Així, les dades han posat de manifest que, paral·lelament al desplegament de les polítiques per a la inclusió de la diversitat sexual i de gènere, no s'ha donat un fort augment de valors homonacionalistes. La seva existència i el seu tàcit

increment serveixen d'advertència del risc, però no permeten qüestionar les polítiques per a la inclusió de la diversitat sexual i de gènere en la seva totalitat.

Com a limitacions del treball cal destacar dos aspectes fonamentals: un d'ells, relacionat amb el format compendi d'articles, i l'altre, amb les mesures. El format de compendi d'articles comporta que el fil conductor no és tant fluïd com en una tesi monogràfica. El fet que amb cada publicació i cada revisió es vagi reajustant i reorientant la recerca sense que derivi en un text fos en una sola peça, comporta que esdevingui un treball amb història, que permet traçar molt bé l'evolució del treball, ja que és impossible d'editar. El fet que les persones revisores deixin empremta en els articles revisats dona com a resultat una certa polifonia. Un topall important d'aquest procés de revisió era el caràcter problemàtic de la noció de valors homonacionalistes i la seva mesura a partir de les dades secundàries disponibles, sovint qüestionada per les persones revisores. Aquest qüestionament impossibilitava d'avançar en l'aplicació de models més causals que expliquessin els valors homonacionalistes i la contrastació d'hipòtesis més complexes.

El segon problema són les mesures a partir de dades secundàries que, com ja s'ha especificat, donen resultats diferents segons la mesura aplicada. A més, aquests resultats basats en dades secundàries no reflecteixen la complexitat del concepte homonacionalista. Per això, s'ha fet una primera proposta d'un instrument de mesura propi que caldrà testejar i validar en el futur.

Concloent aquest treball es pot dir, per tant, que els resultats trobats apunten que els valors homonacionalistes no tenen una molt forta presència a les poblacions europees, cosa que permet l'avenç en polítiques públiques emancipatòries i àmplies aliances en moviments socials. Així i tot, caldrà estar atent a l'evolució dels valors homonacionalistes en el futur i avançar en el desenvolupament d'instruments de mesura més sofisticats que permetin copsar millor la complexitat de l'homonacionalisme.

A nivell personal, polític i acadèmic, vull tancar aquesta tesi recordant que cal acabar tant amb la LGTB+fòbia com amb el racisme. Cal pensar les opressions i les estratègies per superar-les des d'àmplies aliances i comptant amb la mirada de l'altre tant a nivell de polítiques públiques com a nivell de moviments socials. Hem de tenir clar que els intents de vincular la inclusió de la diversitat sexual i de gènere amb l'exclusió de l'alteritat racial no suposen cap mena d'avenç. Espero que, en el futur, recerca, moviments socials i polítiques públiques s'esforcin conjuntament a eliminar el racisme i l'homofòbia d'arreu, per tal d'impossibilitar l'homonacionalisme i els valors homonacionalistes. I perquè, en els futurs treballs sobre homonacionalisme en els valors, es pugui demostrar que a tot arreu augmenta la tolerància amb la diversitat sexual i de gènere i que baixa el racisme, eliminant així la base dels valors homonacionalistes.

Bibliografía

- Allport, Gordon. (1954). *The Nature of Prejudice*. Perseus Books.
- Ammaturo, Francesca Romana. (2015). The “Pink Agenda”: Questioning and Challenging European Homonationalist Sexual Citizenship. *Sociology*, 49(6), 1151–1166.
- Ammaturo, Francesca Romana. (2016). Spaces of Pride: A Visual Ethnography of Gay Pride Parades in Italy and the United Kingdom. *Social Movement Studies*, 15(1), 19-40.
- Badali, Joel John. (2019). Migrants in the closet: LGBT migrants, homonationalism, and the right to refuge in Serbia. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 31(1), 89-119.
- Beierlein, Constanze, Kuntz, Anabel & Davidov, Eldad. (2016). Universalism, conservation and attitudes toward minority groups. *Social Science Research*, 58, 68-79.
<https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2016.02.002>
- Bonet i Martí, Jordi. (2021). Los antifeminismos como contramovimiento: una revisión bibliográfica de las principales perspectivas teóricas y de los debates actuales. *Teknokultura*, 18(1), 61-71.
- Bracke, Sarah. (2012). From “saving women” to “saving gays”: Rescue narratives and their dis/continuities. *European Journal of Women’s Studies*, 19(2), 237–252.
- Chafe, Paul. (2020). “It Was a Strange New World, It Was”: Queering Place and Place Myths in Contemporary Newfoundland and Labrador Literature. *Journal of Canadian Studies*, 54(2-3), 266-289.
- Cokley, Kevin, & Awad, Germaine H. (2013). In defense of quantitative methods: Using the “master’s tools” to promote social justice. *Journal for Social Action in Counseling & Psychology*, 5(2), 26-41.
- Dhoest, Alexander. (2021). Eastern others: Homonationalism in the Flemish press. *International Communication Gazette*, 83(6), 616-635.
- Dhoest, Alexander. (2019). Learning to be gay: LGBTQ forced migrant identities and narratives in Belgium. *Journal of ethnic and migration studies*, 45(7), 1075-1089.
- Dickey, Briar, Spierings, Niels, & van Klingerren, Marjin. (2022). Constructing homonationalist identities in relation to religious and LGBTQ+ outgroups: a case study of r/RightWingLGBT. *Identities*, 1-20.
- Domínguez Amorós, Màrius, & Freude, Leon. (2021). Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo. *Revista Española de Sociología*, 2021, vol. 30, num. a58, p. 1-24.
- Eigenmann, Laura (2022). “This Is a Union of Values”: The Rise of the LGBTI Rights Norm as Part of the EU’s Identity Construction. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 29(1), 95-117. <https://doi.org/10.1093/sp/jxab028>
- Evang, Jenny Adrine Madsen. (2022). Nordic homonationalism in post-cinematic times: The 'good ethnic' and sexual exceptionalism in SKAM. *Journal of Scandinavian Cinema*, 12(1).

- Freude, Leon, & Waites, Matthew. (2022). Analysing homophobia, xenophobia and sexual nationalisms in Africa: Comparing quantitative attitudes data to reveal societal differences. *Current Sociology*, 00113921221078045.
- Freude, Leon, & Vergés Bosch, Núria. (2020). Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans. *Sexuality & Culture*, 24(5), 1292-1314.
- Freude, Leon, & Vergés Bosch, Núria. (2022). La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea. *Quaderns de Psicologia*, 24(1), 11.
- Freude, Leon. (2022). Valors homonacionalistes? La proposta d'una dimensionalització per a un instrument de mesura propi. *Clivatge*, (10).
- Gaucher, Megan, & DeGagne, Alexa. (2016). Guilty Until Proven Prosecuted: The Canadian State's Assessment of Sexual Minority Refugee Claimants and the Invisibility of the non-Western Sexual Non-Citizen. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 23(3), 459-481.
- Gaztambide-Fernández, Rubén A., & Rivière, Dominique. (2019). "a Positive, Safe Environment": Urban Arts High Schools and the Safety Mystique. *Harvard Educational Review*, 89(3), 397-420.
- Ghail, Mairtin, & Haywood, Chris. (2021). The British State's production of the Muslim School: A simultaneity of categories of difference analysis. *British Educational Research Journal*, 47(2), 264-278. <https://doi.org/10.1093/sp/jxab014>
- Gibert Díaz, Eduardo & Palacios Cívico, Juan Carlos. (2023). Unpacking the Drivers of LGBT+ Legislation. *Journal of Homosexuality*, 1-28.
- Guyan, Kevin. (2022). *Queer Data: Using Gender, Sex and Sexuality Data for Action*. Bloomsbury Publishing.
- Heimer, Rosa Dos Ventos Lopes. (2020). Homonationalist/Orientalist Negotiations: The UK Approach to Queer Asylum Claims. *Sexuality & Culture*, 24(1), 174-196. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09633-3>
- Heitmeyer, Wilhelm. (2002). *Deutsche Zustände. Folge 1*. Suhrkamp.
- Heitmeyer, Wilhelm (2010a). *Deutsche Zustände. Folge 8*. Suhrkamp.
- Heitmeyer, Wilhelm (2010b). *Deutsche Zustände. Folge 9*. Suhrkamp.
- Hekma, Gert (2016). Queer in the Netherlands: Pro-Gay and Anti-Sex - Sexual politics at a turning point. In Robert Gillett & Lisa Downing (Ed.), *Queer in Europe: Contemporary Case Studies* (n. p). Routledge.
- Hiller, Lotte J. (2022). Queer asylum politics of separation in Germany: Homonationalist narratives of safety. *Gender, Place & Culture*, 29(6), 858-879.
- Jackson, Kyle Brandon. (2021). When Homonationalism Becomes Hegemonic: "Homohegemony" and a Meaningfully Materialist Queer Studies. *New Political Science*, 43(4), 469-485.

- Jivraj, Suhraiya, & de Jong, Anisa. (2011). The Dutch Homo-Emancipation Policy and its Silencing Effects on Queer Muslims. *Feminist Legal Studies*, 19(2), 143–158.
- Jungar, Katarina, & Peltonen, Salla. (2017). Acts of homonationalism: Mapping Africa in the Swedish media. *Sexualities*, 20(5-6), 715-737.
- Kahlina, Katja. (2015). Local histories, European LGBT designs: Sexual citizenship, nationalism, and “Europeanisation” in post-Yugoslav Croatia and Serbia. *Women’s Studies International Forum*, 49, 73–83.
- Kehl, Katharina. (2018). ‘In Sweden, girls are allowed to kiss girls, and boys are allowed to kiss boys’: Pride Järva and the inclusion of the ‘LGBT other’ in Swedish nationalist discourses. *Sexualities*, 21(4), 674-691.
- Kirkebo, Tori Loven, Langford, Malcolm, & Byrkjeflot, Halder. (2021). 10 Creating gender exceptionalism. *Gender equality and nation branding in the Nordic region*, 191.
- Kokozos, Michael, & Gonzalez, Maru. (2020). Critical inclusion: Disrupting LGBTQ normative frameworks in school contexts. *Equity & Excellence in Education*, 53(1-2), 151-164.
- Kulpa, Robert. (2014). Western leveraged pedagogy of Central and Eastern Europe: discourses of homophobia, tolerance, and nationhood. *Gender, Place & Culture*, 21, 4, 431-448.
- Kwon, Ronald, Scarborough, William J., & Taylor, Caroline. (2022). Multidimensional attitudes: Homonationalist and selective tolerance toward homosexuality and Muslim migration across 21 Countries. *Ethnicities*, 14687968221078345.
- Llewellyn, Cheryl. (2017). Homonationalism and sexual orientation-based asylum cases in the United States. *Sexualities*, 20(5-6), 682-698.
- Luxan Serrano, Marta, Bonet Martí, Jordi & Biglia, Barbara. (2022). Entre cuentos y cuentas: diálogos entre feminismes y estadísticas. En Autorías Varios: *Investigación feminista sobre migraciones. Aspectos epistemológicos y metodológicos*. Bilbao: Hegoa.
- McCall, Leslie. (2005). The complexity of intersectionality. *Signs: Journal of women in culture and society*, 30(3), 1771-1800.
- McNeal, Keith E. (2019). Confessions of an ambivalent country expert: queer refugeeism in the UK and the political economy of (im) mobility in and out of Trinidad and Tobago. *Anthropological Theory*, 19(1), 191-215.
- Mepschen, Paul, Duyvendak, Jan Wilhelm, & Tonkens, Evelien H. (2010). Sexual politics, orientalism and multicultural citizenship in the Netherlands. *Sociology*, 44(5), 962-979.
- Mepschen, Paul. (2016). Sexual democracy, cultural alterity and the politics of everyday life in Amsterdam. *Patterns of Prejudice*, 50.
- Mulé, Nick J. (2020). Safe haven questioned: Proof of identity over persecution of SOGIE asylum seekers and refugee claimants in Canada. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 18(2), 207-223.

- Murray, David A. B. (2017). The Homonational Archive: Sexual Orientation and Gendered Identity Refugee Documentation in Canada and the USA. *Ethnos*, 82(3), 520-544.
- Pacheco, Víctir Augusto. (2020). Homonacionalismo na literatura irlandesa contemporània. *E-scrita. Revista do curso de Letras da Uniabeu*, 11(2), 129-145.
- Petersen, Micheal, & Myong, Lene. (2015). (Un)liveabilities: Homonationalism and transnational adoption. *Sexualities*, 18(3), 329–345.
- Polizzi, Goffredo. (2020). Queering the southern border: challenges to Italian homonationalism in Emma Dante's *Via Castellana Bandiera* (2013). *Modern Italy*, 25(2), 147-161.
- Puar, Jasbir K. (2007). *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press.
- Raboin, Thibaut. (2017). Exhortations of happiness: Liberalism and nationalism in the discourses on LGBTI asylum rights in the UK. *Sexualities*, 20(5-6), 663-681.
- Reimers, Eva. (2017). Homonationalism in teacher education—productions of schools as heteronormative national places. *Irish Educational Studies*, 36(1), 91-105.
- Rexhepi, Piro. (2016). From Orientalism to Homonationalism: Queer Politics, Islamophobia and Europeanization in Kosovo. *Southeastern Europe*, 40(1), 32-53.
- Røthing, Åse & Svendsen, Stine B. (2011). Sexuality in Norwegian textbooks: constructing and controlling ethnic borders? *Ethnic and Racial Studies*, 34(11), 1953–1973.
- Sadurní Balcells, Núria, & Pujol Tarrés, Joan. (2015). Homonacionalismo en Catalunya: una visió desde el activismo LGTBI. *Universitas Psychologica*, 14(5), 1809–1820.
- Sibley, Alice. (2023). Behind the British New Far-Right's veil: Do individuals adopt strategic liberalism to appear more moderate or are they semi-liberal? *The British Journal of Politics and International Relations*.
- Slootmaeckers, Koen. (2020). Constructing European Union identity through LGBT equality promotion: Crises and shifting othering processes in the European Union enlargement. *Political Studies Review*, 18(3), 346-361.
- Smith, Kristin. (2013). Decolonizing queer pedagogy. *Affilia*, 28(4), 468-470.
- Sumerau, J. E., Mathers, Lain A., Nowakowski, Alexandra C., & Cragun, Ryan T. (2017). Helping quantitative sociology come out of the closet. *Sexualities*, 20(5-6), 644-656.
- Swimelar, Safia. (2019). Nationalism and Europeanization in LGBT rights and politics: A comparative study of Croatia and Serbia. *East European Politics and Societies*, 33(03), 603-630. <https://doi.org/10.1177/0888325418805135>
- Szulc, Lukasz, & Smets, Kevin. (2015). Homonationalism and Western progressive narrative: locating 'conservative heartlands' with Zenne Dancer (2012) and its Western reviews. *Asian Journal of Communication*, 25(6), 551-566.

Tschalaer, Mengia. (2020). Between queer liberalisms and Muslim masculinities: LGBTQI+ Muslim asylum assessment in Germany. *Ethnic and Racial Studies*, 43(7), 1265-1283.

Winer, Canton, & Bolzendahl, Catherine. (2021). Conceptualizing homonationalism:(Re-) Formulation, application, and debates of expansion. *Sociology Compass*, 15(5), e12853.

Yildiz, Armanc. (2017). 'Turkish, Dutch, gay and proud': Mapping out the contours of agency in homonationalist times. *Sexualities*, 20(5-6), 699-714. Yuval-Davis (2006)

Zick, Andreas, Wolf, Carina, Küpper, Beate, Davidov, Eldad, Schmidt, Peter & Heitmeyer, Wilhelm (2008). The syndrome of group-focused enmity: The interrelation of prejudices tested with multiple cross-sectional and panel data. *Journal of Social Issues*, 64(2), 363-383. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2008.00566>

Annex I: Informe dels directors co-autoria

Com a director d'aquesta tesi doctoral, especifico aquí el paper del doctorand en l'elaboració dels articles en coautoria, tal com ho especifica l'article 37.2 de la Normativa Reguladora del Doctorat a la Universitat de Barcelona.

En el cas de l'article *Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans* firmat per Leon Freude i Núria Vergés Bosch i publicat a *Sexuality & Culture*, Leon Freude va plantejar la temàtica, revisar la literatura i ocupar-se de disseny i anàlisi, així com també de la interpretació dels resultats i de la redacció de l'article. Núria Vergés Bosch es va encarregar de la revisió, aportant en el marc teòric la introducció de nocions quant a nacionalismes i teoria feminista. A més, va introduir també la perspectiva de gènere, gràcies a la seva trajectòria en metodologies feministes.

Pel que fa a l'article *Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo* firmat per mi, Màrius Domínguez Amorós i Leon Freude, i publicat a la *Revista Española de Sociología*, el doctorant Leon Freude es va encarregar de plantejar el problema, revisar la literatura, idear una proposta d'anàlisi i fer una primera redacció. Jo en vaig millorar la redacció i sofisticar el disseny, a partir de la tria i l'execució de les tècniques d'anàlisi.

L'article *La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea* firmat per Leon Freude i Núria Vergés Bosch i publicat a *Quaderns de Psicologia* és fruit del plantejament teòric de Leon Freude. A més, va idear les estratègies metodològiques, analitzar les dades i redactar l'article. Núria Vergés Bosch va revisar el treball, va aportar la perspectiva feminista quant al concepte Síndrome d'Enemistat Grupal (SEG) i va millorar l'ús del castellà. A més, va perfilar els criteris de selecció pels països d'anàlisi.

Annex II: Informe del director sobre la indexació de les revistes

Com a director d'aquesta tesi doctoral especifico aquí la indexació de les revistes on el doctorand Leon Freude ha publicat els articles que formen part d'aquesta tesi de compendi d'articles, tal com especifica l'article 37.2a de la Normativa Reguladora del Doctorat a la Universitat de Barcelona.

- Freude, L., & Vergés Bosch, N. (2020). Homonationalism in Europe? A quantitative comparison of the values of Europeans. *Sexuality & Culture*, 24(5), 1292-1314.

La revista *Sexuality & Culture* està indexada a Scimago Scientific Journal Rankings (SJR) en l'àrea de Ciències Socials a les categories *Cultural Studies* i *Gender Studies*. L'any 2020, l'any de la publicació de l'article, la revista se situava al quartil 1 de la categoria *Cultural Studies* i al quartil 2 de la categoria *Gender Studies*. En concret, ocupa el lloc 102 de 1142 en la rúbrica de *Cultural Studies*; i el lloc 51 de 160 a la rúbrica de *Gender Studies* (SJR, 2020). L'impacte de la revista l'any 2020 és 0.441.

- Domínguez Amorós, M., & Freude, L. (2021). Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo. *Revista Española de Sociología*, 2021, vol. 30, num. a58, p. 1-24.

La *Revista Española de Sociología* està indexada a Scimago Scientific Journal Rankings (SJR) a l'àrea de Ciències Socials a la categoria *Sociology and Political Science*. L'any 2021, l'any de la publicació de l'article, la revista se situava al quartil Q2. Concretament, ocupa el lloc 649 de 1327 a la categoria *Sociology and Political Science* (SJR, 2021). L'impacte de la revista l'any 2021 és 0.26.

- Freude, L., & Bosch, N. V. (2022). La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea. *Quaderns de Psicologia*, 24(1), 11.

La revista *Quaderns de Psicologia* està indexada a Scimago Scientific Journal Rankings (SJR) a l'àrea de Psicologia i a la categoria *Psychology (miscellaneous)*. Per l'any de la publicació, encara no es disposen de les dades de rendiment. L'any 2021 la revista se situava al quartil 4. Concretament, ocupava el lloc 236 de 276 (SJR, 2021). L'impacte el 2021 va ser 0.17.

- Freude, L. (2022). Valores homonacionalistas? La propuesta d'una dimensionalització per a un instrument de mesura propi. *Clivatge*, (10).

La revista *Clivatge* està indexada a Latindex i segons les mètriques de Dialnet es trobava al quartil quatre en *Sociología* i al quartil tres en *Trabajo Social* al 2020.

Homonationalism in Europe? A Quantitative Comparison of the Values of Europeans

Leon Freude¹ · Núria Vergés Bosch¹

Published online: 6 December 2019
© Springer Science+Business Media, LLC, part of Springer Nature 2019

Abstract

In the context of growing interest in sexual dissidence, academic and social movements are discussing homonationalism as the combination of tolerance towards lesbians and gays, racism and nationalism in a neoliberal globalised world. In this article we aim to quantitatively compare European nation states on homonationalist values using data collected through the European Value Study (2008–2010), through correlations and cross tabulation analysis. We ask to what extent homonationalism is reflected in the values of Europeans and if there is any difference among European countries. The results indicate that homonationalism is not reflected in the values of all Europeans. Those who are more tolerant to homosexuality tend to be less racist and nationalist. However, our results confirm the existence of groups of people in western European countries who combine tolerance to LGB people, racism and nationalism and consequently must be qualified as homonationalists.

Keywords Homonationalism · Nationalism · LGBTI · Queer theory · Feminism · Racism · Homosexuality

Introduction

Europe is experiencing a new awakening of racist and nationalist movements—the islamophobic reaction to the arrival of the refugees seems to be the latest culminating point. In some countries, the new extreme right is dominating the discourse, in others they join part of the government. But something has changed in their appearance. Feminisms and movements of lesbians, gays, trans*, bisexuals, interex*, queers and other sexual dissidents (LGTBQ+) were quite successful in putting their struggles on the agenda: their demands of recent decades had an impact on even the far right's treatment of sexual orientation and gender identity. We have seen an openly gay man next to Marine Le Pen of the French *Front National*, or the lesbian

---

✉ Leon Freude
lfreude@ub.edu

¹ University of Barcelona, Av. Diagonal 696, 08034 Barcelona, Spain

Monográfico/ Monographic

Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo
Unequal inclusions in Latin America and Europe: homophobia and racism under the prism of homonationalism

Màrius Domínguez-Amorós
Universidad de Barcelona, España
marlusdominguez@ub.edu

Leon Freude
Universidad de Barcelona, España
lfreude@ub.edu

Recibido / Received: 15/06/2020
Aceptado / Accepted: 28/09/2020

RESUMEN

El término homonacionalismo ofrece una nueva aproximación a la relación entre racismo y tolerancia con gays y lesbianas en sociedades contemporáneas. Este trabajo presenta un estudio comparativo sobre la extensión y evolución de valores homonacionalistas en Argentina, España, Países Bajos y Uruguay entre 1989-1993 y 2010-2014 siendo uno de los pocos trabajos cuantitativos en los estudios sobre homonacionalismo. Mediante el análisis de las oleadas de la World Value Survey para los distintos países, se operativiza el concepto para evidenciar la irrupción de los valores homonacionalistas en Europa a partir de 2001; así como su extensión a otras regiones propicias para la construcción de un excepcionalismo sexual. Los resultados si bien constatan su fuerte presencia en los discursos contradicen la hegemonía homonacionalista en los valores de las sociedades.

Palabras clave: valores, homonacionalismo, homonormatividad, Europa, Latinoamérica.

ABSTRACT

The concept homonationalism brings up a new approach reflecting on the relationship between racism and tolerance with gays and lesbians in contemporary societies. This work presents a comparative study on the extension and evolution of homonationalist values in Argentina, Spain, the Netherlands and Uruguay between 1989-1993 and 2010-2014, being one of the very

*Corresponding author / Autor para correspondencia: Màrius Domínguez-Amorós, marlusdominguez@ub.edu

Suggested citation / Sugerencia de cita: Domínguez, M. y Freude, L. (2021). Inclusiones desiguales en Latinoamérica y Europa: homofobia y racismo bajo el prisma del homonacionalismo. *Revista Española de Sociología*, 30 (3), a58 <https://doi.org/10.22325/fes/res.2021.58>

La articulación del racismo y la homofobia en los valores de la población europea

The articulation of racism and homophobia in the values of the European population

Leon Freude
Núria Vergés Bosch
Universitat de Barcelona

Resumen

Racismo y homofobia representan dos grandes desafíos para las sociedades contemporáneas. El síndrome de enemistad grupal (SEG) y el homonacionalismo representan dos conceptos, aparentemente opuestos, para la comprensión de la relación entre racismo y homofobia. En este artículo analizamos esta relación en los valores de la población de Austria, Francia, España y Holanda, a partir de los datos de la *European Values Study 2017*. Empleamos el método de la tipología estructural y articulada, con análisis de correspondencias y un análisis de clasificación. Nuestros resultados confirman parcialmente la adecuación, tanto del SEG como del homonacionalismo, para explicar la relación entre el racismo y la homofobia. Por un lado, el racismo resultó más elevado que la homofobia en todos los grupos. Por el otro, obtuvimos un grupo moderadamente racista y poco homófobo, otro racista y homófobo y sólo en un grupo muy minoritario se visualizaron tendencias hacia una sociedad genuinamente inclusiva.

Palabras clave: Racismo; Homofobia; Homonacionalismo; Group-Focused Enmity

Abstract

Social research has identified racism and homophobia as two of the great challenges for contemporary societies. The syndrome of group focused enmity (SGE) and homonationalism represent two apparently opposite concepts in understanding the relationship between racism and homophobia. In this article we analyse this relationship considering the values of the population of Austria, France, Spain, and the Netherlands, based on data from the European Values Study 2017. We use the method of structural and articulated typology, with analysis of correspondences and classification analysis. Our results lead us to partially confirm the adequacy of both SEG and homonationalism to explain the relationship between racism and homophobia. On the one hand, racism was higher than homophobia in all groups. On the other hand, we obtained a moderately racist and slightly homophobic group, another racist and homophobic group and only in a very minority group tendencies towards a genuinely inclusive society were visualized.

Keywords: Racism; Homophobia; Homonationalism; Group-Focused Enmity

Valors homonacionalistes? Una proposta tridimensional
Homonationalist values? A three-dimensions proposal
Valores homonacionalistas? Una propuesta tridimensional

Leon Freude Universitat de Barcelona; lfreude@ub.edu

Abstract

Keywords

Homonationalism,
social indicators,
feminism,
LGBT

Received:
02/02/2022
FirstReview:
03/03/2022
Accepted:
16/03/2022
Published:
24/05/2022

In the debate on nationalisms, sexual and gender diversity is often overlooked. The conceptual proposal of homonationalism fills this gap. Homonationalism describes how sexual and gender diversity has been discursively included in nations within the global north since the 2000s, while homophobia is racialized and excluded. Homonationalism thus becomes a complex but useful tool for analyzing discourses, subjects, and policies. There are still few quantitative studies on homonationalist values and they all work with secondary data. In this article, I explain the shortcomings of the existing quantitative measures of homonationalism and propose a dimensionalization that starts from a conceptualization of its own as a result of a review of the literature. This dimensioning is helpful for the development of an instrument of its own measurement.

Resumen

Palabras clave

homonacionalismo,
indicadores sociales,
dimensionalización,
feminismo, LGTB

En el debate sobre los nacionalismos la diversidad sexual y de género suele ser obviada. La propuesta conceptual del homonacionalismo llena ese vacío. El homonacionalismo describe cómo a partir de los años 2000 la diversidad sexual y de género se incluye discursivamente en el seno de las naciones en el norte global, mientras que se racializa y excluye la homofobia. El homonacionalismo se convierte así en una herramienta compleja pero útil para analizar discursos, sujetos y políticas. Aún existen pocos estudios cuantitativos sobre valores homonacionalistas y todas trabajan con datos secundarios. En este artículo explico las carencias de las medidas cuantitativas existentes de homonacionalismo y propongo una dimensionalización que parte de una conceptualización propia fruto de una revisión de la literatura. Esta dimensionalización sirve para el desarrollo de un instrumento de medida propio.

Freude, L. (2022). Valors homonacionalistes? Una proposta tridimensional. *Clivatge*, 10, e-38376. <https://doi.org/10.1344/CLIVATGE2022.10.1>